

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

ULUSLARARASI POLİTİKADA TANIMANIN ESASLARI: KOSOVA ANALİZİ

DOKTORA TEZİ

Ayça EMİNOĞLU

HAZİRAN - 2015

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

ULUSLARARASI POLİTİKADA TANIMANIN ESASLARI: KOSOVA ANALİZİ

DOKTORA TEZİ

Ayça EMİNOĞLU

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hayati AKTAŞ

HAZİRAN - 2015

TRABZON

ONAY

Ayça EMİNOĞLU tarafından hazırlanan Uluslararası Politikada Tanımının Esasları: Kosova Analizi adlı bu çalışma, 15/06/2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İktisat (Anabilim/Bilim) dalında **doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hayati AKTAŞ (Danışman-Başkan)

Prof. Dr. Timuçin KODAMAN (Üye)

Prof. Dr. Nezehat ALTUNTAŞ (Üye)

Doç. Dr. Soyalp TAMÇELİK (Üye)

Doç. Dr. Süleyman ERKAN (Üye)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım. //

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Ahmet ULUSOY

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Ayça EMİNOĞLU

15/06/2015

ÖNSÖZ

Tanımaya dair uluslararası hukukta her ne kadar bir ölçüt bulunmasa da devletler ancak tanıma/tanınma suretiyle birbirleriyle ilişki kurabilmektedirler. Bu nedenle tanımanın şekli ve zamanı devletlerin insiyatifinde gerçekleşmektedir. Devletler, tanıma/tanıma kararlarını alırlarken, dönem koşulları ve ulusal çıkarları belirleyici unsur olmaktadır. Bu nedenle tarihsel süreçte bazı devletlerin tanınması sorunsuz gerçekleşirken bazılarının tanınma süreci sancılı gerçekleşmiştir. Bu çalışmada, devletlerin tanınma süreçlerinde uluslararası hukuktan ziyade devletlerin ulusal çıkarlarının daha etkili olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla tarihsel süreçteki devlet oluşumları incelenmiş ve yakın dönem örneği olarak Kosova ayrıca değerlendirilmiştir. Kosova'nın ayrı tutulmasındaki gerekçe ise tanınmasının son derece sancılı ve sorunlu olması, aynı zamanda uluslararası ve politikada ve uluslararası hukukta devletlerin tanınması konusunda yeni tartışmaları başlatmış olmasıdır.

Bu tezin her aşamasında danışmanlığımı üstlenerek çalışmalarımı yönlendiren ve desteğini esirgemeyen hocam Prof. Dr. Hayati AKTAŞ'a teşekkür ederim. Tüm süreç boyunca yanımda olan, titizlikle çalışmaya katkıda bulunan Doç. Dr. Süleyman ERKAN ve Prof. Dr. Nezahat ALTUNTAŞ'a, savunma sınavı sırasında jüri üyeleri Prof. Dr. Timuçin KODAMAN ve Doç. Dr. Soyalp TAMÇELİK'e çalışmanın son aşamasına gelmesindeki değerli katkılarından dolayı teşekkür ederim. Çalışmam boyunca beni cesaretlendiren ve yönlendiren hocam Prof. Dr. Gökhan KOÇER'e ve Yrd. Doç. Dr. Fatma AKKAN GÜNGÖR'e teşekkürü bir borç bilirim. Bu çalışmada emeği olan arkadaşlarım Yrd. Doç. Dr. Yeşim DİNDAROĞLU, Yrd. Doç. Dr. Aykut BAŞOĞLU ve Yrd. Doç. Dr. İbrahim AL'a tezimin son okumasında yaptıkları katkılardan dolayı teşekkür ederim. Çalışmalarım sırasında bana sonsuz destek ve sabır gösteren eşim Burhan Eminoglu'na, zamanlarından çaldığım biricik kızlarım Çağla ve Melisa'ya, hayatım boyunca eğitimim konusunda gösterdikleri hassasiyet, destek, paha biçilemez sevgileri için annem Huri ÖZGÜR'e ve babam Güner Kemal ÖZGÜR'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Trabzon, Haziran 2015

Ayça EMİNOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER.....	IV
ÖZET	IX
ABSTRACT	X
TABLolar LİSTESİ	XI
KISALTMALAR LİSTESİ	XII
GİRİŞ.....	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI HUKUKTA TANIMA VE TANIMANIN ULUSLARARASI POLİTİKADAKİ YERİ	5-52
1.1. Tanıma Kavramı	6
1.2. Tanıma kavramına Ait Kurucu ve Açıklayıcı Teoriler	11
1.2.1. Kurucu Teori	11
1.2.2. Açıklayıcı Teori	14
1.3. Tanımaya İlişkin Doktrinler.....	17
1.3.1. Tobar Doktrini	18
1.3.2. Estrada Doktrini	19
1.3.3. Seward Doktrini	21
1.3.4. Stimson Doktrini	22
1.4. Devletlerin Tanınması Konusunda Gelişmeler ve Montevideo Sözleşmesi.....	24
1.5. Tanıma Şekilleri.....	27
1.5.1. De Jure ve De Facto Tanıma	27
1.5.2. Açık ve Kapalı Tanıma	29
1.5.3. Şartlı ve Şartsız Tanıma	30
1.5.4. Erken Tanıma	32

1.5.5. Kolektif Tanıma	36
1.5.6. Tanınmama.....	37
1.5.7. Tanımının Geri Alınması.....	38
1.6. Uluslararası Politikada Tanıma.....	40
1.6.1. Devletlerin Tanınması	40
1.6.2. Hükümetlerin Tanınması.....	42
1.6.3. Diğer Tanıma Durumları.....	45
1.6.3.1. Uluslararası Örgütlerin Tanınması.....	45
1.6.3.2. Devlet Niteliği Kazanmamış Toplulukların Tanınması Sorunu	46
1.6.3.3. Savaşan Statüsünün ve Ayaklanan Statüsünün Tanınması	47

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOĞUK SAVAŞ ÖNCESİ DÖNEMDE YENİ DEVLETLERİN ORTAYA ÇIKMASI VE TANIMAYA ETKİSİ.....	53-102
2.1. Tanıma Kavramına Yön Veren 19. Yüzyıl Uygulamaları	53
2.1.1. 1815 Viyana Kongresi.....	55
2.1.2. 1815-1848 Avrupa Uyumu.....	57
2.1.3. 1856 Paris Anlaşması	58
2.1.4. 1878 Berlin Kongresi	58
2.2. Yunanistan'ın Bağımsızlığını Kazanması ve Tanınma Süreci	59
2.3. Belçika'nın Tanınma Süreci	63
2.4. İtalyan Birliği'nin Sağlanması	66
2.5. Alman Birliği'nin Sağlanması	70
2.6. Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın Tanınma Süreçleri.....	73
2.7. I. Dünya Savaşı Düzenlemeleri ve Devletlerin Tanınması.....	81
2.7.1. Woodrow Wilson'un Self Determinasyon İlkesi ve Devletlerin Tanınma Sürecindeki Rolü	85
2.7.2. Polonya, Çekoslovakya ve Yugoslavya'nın Tanınma Süreçleri	87
2.7.3. Rusya'dan Bağımsızlığını Kazanan Devletlerin Tanınma Süreçleri.....	96

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOĞUK SAVAŞLA BAŞLAYAN SÜREÇ VE TANIMAYA ETKİSİ.....	103-163
3.1. II Dünya Savaşı Sonrası Yapılan Düzenlemeler.....	103
3.1.1. Almanya'nın Bölünmesi ve Tanınma Süreçleri	106
3.1.2. İsrail'in Kuruluşu Ve Tanınma Süreci	109
3.1.3. Komünist Çin ve Milliyetçi Çin Hükümetlerinin Tanınma Mücadelesi	113
3.1.4. KKTC'nin Tanınma/Tanınmama Sorunu.....	119
3.1.5. Dekolonizasyon Süreci ve Devletlerin Tanınmasına Etkisi	122
3.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Devletlerin Tanınması	133
3.2.1. SSCB'nin Dağılmasıyla Bağımsızlığını Kazanan Devletlerin Tanınması	135
3.2.1.1. Abhazya	143
3.2.1.2. Güney Osetya.....	146
3.2.2. Yugoslavya'nın Dağılmasıyla Bağımsızlığını kazanan Devletlerin Tanınma Süreçleri	149

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KOSOVA'NIN TANINMA MÜCADELESİ	164-213
4.1. Tarihsel Süreçte Kosova	164
4.1.1. Osmanlı Dönemi	165
4.1.2. Sırp-Sloven-Hırvat Krallığı Dönemi.....	167
4.1.3. Yugoslavya Dönemi	168
4.1.3.1. 1946 Anayasası ve Kosova'nın Statüsünün Belirlenmesi.....	169
4.1.3.2. 1963 Anayasası'nda Kosova'nın Durumu	170
4.1.3.3. 1974 Anayasası ve Kosova	171
4.1.4. Özerklik Statüsünün Kaldırılması ve Uluslararası Müdahale.....	172
4.1.4.1 Çözümüne Yönelik Uluslararası Girişimler ve NATO.....	175
4.1.4.2. Birleşmiş Milletler, 1244 Sayılı Karar ve Kosova Krizine Çözüm Önerileri	179
4.1.4.2.1. KFOR	181
4.1.4.2.2. UNMIK.....	182

4.1.4.2.3. Kosova Geçici Öz-Yönetiminin Kurulması ve Anayasal Çerçevesi.....	186
4.1.5. Kosova'nın Nihai Statüsünün Belirlenmesine Yönelik Çözüm Arayışları .	188
4.1.5.1. Nihai Statünün belirlenmesinden Önce Kosova'nın Sağlaması Gereken Ölçütler: “Statü Öncesi Standartlar Politikası”.....	189
4.1.5.2. Büyükelçi Kai Eide'nin Kosova'ya İlişkin Raporu ve Temas Grubu'nun Kosova'ya İlişkin Belirlediği Rehber İlkeler Doğrultusunda Yaşanan Gelişmeler.....	191
4.1.5.3. Kosova'nın Nihai Statüsü'nün Belirlenmesi Süreci: Ahtisaari Planı ve Troyka Görüşmeleri	193
4.2. Kosova'nın Bağımsızlık İlanı ve Tanınmaya Dair Uluslararası Mücadelenin Başlaması	196
4.2.1. Avrupa Birliği ve Kosova'daki Uluslararası Mevcudiyetin Yeni Yapısı ...	197
4.2.2. Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) Kosova'nın Bağımsızlığına İlişkin Görüşü ve Kosova'nın Tanınma Süreci.....	200
4.2.2.1. Yargı ve Takdir Yetkisinin Değerlendirilmesi.....	202
4.2.2.2. UAD' dan Danışma Görüşü Talep Edilen Sorunun Anlamı ve Kapsamı.....	204
4.2.2.3. Bağımsızlık Bildirisinin Hukuka Uygun Olup Olmadığı Sorunu ...	205
4.2.3. Kosova'nın Self Determinasyon Hakkını Kullanarak Ayrılması ve Uluslararası Toplumda Tanınması	208
SONUÇ	214
YARARLANILAN KAYNAKLAR	221
EKLER	237
ÖZGEÇMİŞ	248

ÖZET

Tanım, her ne kadar hukuksal bir kavram olarak algılansa da aslında siyasal bir tasarruftur. Tanımın siyasal bir yapıya sahip olması, uluslararası sistemde barış, güvenlik ve düzenin sağlanmak istenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle tanım, devletler tarafından yaptırım, cezalandırma ya da caydırmaya yönelik bir dış politika aracı olarak kullanılabilir. Diğer yandan devletler tanım/tanımama kararlarını öncelikli olarak ulusal çıkarları çerçevesinde değerlendirmektedirler. Devletlerin ulusal çıkarları ise uluslararası konjoktüre göre değişebilmekte ve dönem koşullarına uygun olarak belirlenmektedir.

Bu çalışmada tanım/tanınma sürecinde uluslararası hukuktan ziyade devletlerin ulusal çıkarlarının etkili olduğunun ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, tarihsel süreçteki devlet örnekleri dönemseller olarak incelenmiştir. Özellikle Balkanlar, devletlerin ortaya çıkış biçimleri ve tanım konusunda oldukça fazla örneği barındıran bir bölge olmuştur. Bölgenin yakın dönem örneği olarak Kosova, hem bağımsızlık mücadelesinde hem de tanınma sürecinde son derece sancılı bir dönem geçirmiştir. Yaşanan bu süreç uluslararası hukukta ve uluslararası politikada ayrılan devletlerin tanınması konusunda yeni tartışmalara yol açmıştır. Bu nedenle, Kosova ayrıca ele alınmış ve tanınma sürecindeki hukuksal ve siyasal unsurlar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tanım, Uluslararası Politika, Uluslararası Hukuk, Kosova

ABSTRACT

Although the recognition of states is commonly perceived as a legal fact, it is actually a political act. The political structure of the recognition results from the desire to provide peace, security and order in international system. Therefore, recognition can be used as a foreign policy tool through sanction, penalty or deterrence. On the other hand states evaluate their recognition/nonrecognition decisions within the frame of their national interests. The national interests of states could change due to the international conjuncture and determined in accordance with the conditions of the period.

In this study, it is aimed to put forth that the national interests of states is more effective than international law in the process of recognizing/recognition of states. In this context the state examples in historical process is examined as periodical. Especially Balkans has been a region that contains many examples in the case of creation of states. Kosovo, as the recent era example of the region, either independence struggle or recognition process has been experienced uttermost painfully. These process caused new discussions in international law and international politics about recognizing the secession of states. Therefore, Kosovo is separately considered and political and legal facts in recognition process is determined.

Key Words: Recognition, International Politics, International Law, Kosovo

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	MC'nin Mandaları Gruplandırması	123
2	BM'ye Üye Ülkelerin Yıllara Göre Dağılımı.....	126

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGİK	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AT	: Avrupa Topluluğu
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
EULEX	: European Union Rule Of Law Mission
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
JIAS	: Joint Interim Administrative Structure
KFOR	: Kosovo Force
KKO	: Kosova Kurtuluş Ordusu
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
LDK	: Kosova Demokratik Birliği
MC	: Milletler Cemiyeti
NATO	: North Atlantic Treaty Organisation
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UNMIK	: United Nations Mission In Kosovo
UNSCOP	: United Nations Special Committee on Palestine

GİRİŞ

Devletler, uluslararası ilişkilerin temel aktörleridir. Uluslararası ilişkiler, esas ve genel olarak, devletlerin birbirleri arasındaki ilişkileri ifade eder. Devletlerin birbirleriyle ilişki kurmaları, ancak birbirlerini tanımalarıyla mümkün olmaktadır. Bir devletin bir devleti tanıması ya da bir devletin bir başka devlet tarafından tanınması, uluslararası ilişkilerin varlığı açısından bir anlamda zorunluluktur. Tarihsel süreçte, devletlerin tanıma ya da tanımama yaklaşımları, farklı gerekçelere sahip olmuştur.

Tanımaya, genellikle hukuksal bir olgu olarak algılanmaktadır. Ancak, tanımının uluslararası hukuktaki yeri ve uluslararası hukukun tanımaya bakışı, daima tartışmalı olmuştur. Çağdaş uluslararası hukukta bir devletin devlet olma koşulları, bugün de geçerliliğini koruyan 1933 tarihli Montevideo Sözleşmesi ile kodifiye edilmiştir. Bu sözleşmedeki koşullar halen geçerliliğini korumaktadır. Bununla birlikte, tanımının, hukuksaldan öte siyasal bir tasarruf olduğu da bir gerçektir. Dahası tanıma konusunda hukuksal bir ölçüt bulunmamaktadır. Zira bir devleti, kaç devletin ya da hangi devletlerin tanıması durumunda o devletin tanınmış olacağına, dolayısıyla da uluslararası ortamda bir devlet olarak kabul göreceğine dair bir ölçüt bulunmamaktadır. Öte yandan, tanınmayan devletlerle ilgili bir ölçüt de bulunmamaktadır. Dolayısıyla, bu devletlerin yer aldıkları topraklar yok ya da sahipsiz sayılmamaktadır.

Tanımının uluslararası politikadaki yeri, tarihsel süreçle birlikte değişim göstermiştir. Başlangıçta, bir oluşumun devlet olarak tanınması için belirlenen ölçütler yeterli sayılmışsa da, uluslararası sistemin yaşadığı değişimlerle bu ölçütler yetersiz kalmış ve yeniden belirlenmelerine ihtiyaç duyulmuştur. Tanımaya konusundaki belirsizlikler ise, devletleri ulusal çıkarlarını koruyacak biçimde farklı politikalar izlemeye yöneltmektedir. Bu nedenle de devletler, kararsız ve çelişkili tutumlar sergilemektedirler.

Devletler, tanımayı yaptırım, cezalandırma ya da caydırma amaçlı bir dış politika aracı olarak kullanılabilmektedirler. Devletlerin bu uygulamalardaki gerekçeleri de -

kendilerine göre- uluslararası ortamda barış, güvenlik ve düzenin sağlanmak istenmesi olmaktadır.

Tarihsel süreçte, çok sayıda devlet farklı biçimlerde ortaya çıkmış ve tanınmaları da farklı biçimlerde gerçekleşmiştir. Yaşanan tecrübeler, devletlerin tanınması konusunda hem uluslararası ilişkilerde, hem de uluslararası hukukta, çeşitli düzenlemeler yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Ancak bu düzenlemeler, genel bir eğilim oluşturmaktan ziyade, konulara özel uygulamalar olarak gerçekleşmişlerdir. Bunun yanı sıra, devletlerin oluşum süreç ve biçimlerindeki gelişmeler, hem uluslararası ilişkilerde, hem de uluslararası hukukta, insan hakları, azınlık hakları gibi konuları da gündeme getirmiş ve bu konularda da düzenlemeler yapılmasının önünü açmıştır. Özellikle Soğuk Savaş dönemi ve sonrasında yaşanan gelişmeler, tanıma konusundaki düzenlemeler açısından oldukça önem taşımaktadır. Bu dönemlerde Avrupa’da yaşananlar, dekolonizasyon süreci ve sonrasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve Yugoslavya’nın dağılma süreçleri, tanımanın siyasal boyutunu öne çıkaran gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Dağılan Yugoslavya Cumhuriyetleri içerisinde özellikle Kosova’da yaşanan süreç, büyük oranda devletlerin ulusal çıkarları doğrultusunda şekillenerek, Kosova’yı tanıma/tanımama kararlarında etkili olmuştur. Bu nedenle de Kosova örneğinin, tanıma konusunda, devletlerin ulusal çıkarlarının uluslararası hukuktan daha etkili olabileceğini/olduğunu gösterebilecek en uygun örnek olduğu düşünülmüştür.

Tanımaya ilişkin literatür son derece sınırlıdır. Literatürdeki çalışmaların da, tanımayı, daha çok uluslararası hukuk çerçevesinde incelediği görülmektedir. Fakat tanımanın siyasal boyutu göz ardı edilerek, büyük oranda hukuksal çerçevede ele alınması, literatürdeki bir noksanlıktır. Tanımaya, siyasal bir süreç olup, ancak etkileri bakımından hukuksaldır. Bu nedenle, siyasal sürecin de incelenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, tanımanın siyasal süreci incelenerek literatürdeki boşluğun doldurulmasına katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı, devletlerin tanıma ve tanınma sürecinde uluslararası hukuktan ziyade, devletlerin ulusal çıkarlarının daha etkili olup olmadığını araştırmaktır. Bu amaçla, çalışmada özellikle şu sorulara cevap aranmıştır.

1. Uluslararası hukukta devletlerin tanınma ölçütleri sarih ve yeterli bir biçimde yer almakta mıdır?
2. Devletler, bir oluşumu devlet olarak tanırlarken neleri dikkate almaktadırlar? Tanıma ya da tanımama kararlarının verilmesinde etken unsurlar nelerdir?
3. Devletlerin tanınması konusunda, tanıyan ve/veya tanımayan devletlerin ulusal çıkarları ne kadar etkili olmaktadır?
4. Tanıma ya da tanınma konularında devletler aynı koşullar altında ulusal çıkarları gereğince farklı tutumlar sergilemekte midirler?
5. Uluslararası örgütler bir devletin tanınma sürecinde etkili bir role sahip midir?

Bu çerçevede çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, tanımanın ne anlama geldiği ifade edilmiş, tanıma kavramı tanımlanmıştır. Tanıma kavramına ilişkin “kurucu” ve “açıklayıcı” kuramlar incelenerek, tanıma konusundaki farklı yaklaşımlar, doktrinler ve uygulama alanları değerlendirilmiştir. Ayrıca konuya ilişkin en önemli uluslararası hukuk düzenlemesi olan 1933 tarihli Montevideo Sözleşmesi ve konu hakkındaki gelişmeler incelenmiştir. Bu bölümde son olarak, tanıma biçimleri değerlendirilerek, uluslararası politikada devletlerin ve hükümetlerin tanınması ile diğer tanıma biçimleri açıklanmıştır.

İkinci bölümde, Soğuk Savaş öncesi dönemde yeni devletlerin ortaya çıkışları ve tanınma süreçleri ele alınmıştır. Bu bağlamda, tanıma konusundaki 19. yüzyıl uygulamaları incelenmiştir. Tanımanın 19. yüzyıldaki seyrinin ele alınması, Montevideo Sözleşmesi’nden önce gerçekleşen tanıma durumlarını incelemek ve sonrasındaki uygulamalarla benzerlik ve farklılıklarını görebilmek açısından önem taşımaktadır. Montevideo Sözleşmesi’nin tanımaya getirdiği farklılıkları, yenilikleri ve etkilerini belirlemek için, bu dönemdeki örnekler ayrıntılı olarak incelenmiştir. Ayrıca, Birinci Dünya Savaşı düzenlemeleri ve bu dönemde ortaya çıkan self-determinasyon ilkesi, örnek ülkeler bağlamında değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde, tanıma/tanınma konusunda, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem, Soğuk Savaş ve sonrasındaki gelişmeler incelenmiştir. Bu dönemde Almanya’nın bölünmesi ve iki Almanya’nın farklı kutuplarda yer almaları ile bu durumun tanınmaları üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Bunun yanı sıra, hem coğrafi, hem de siyasi anlamda

önemli bir örnek olan İsrail'in tanınma süreci incelenmiştir. Ayrıca, Komünist Çin (Çin Halk Cumhuriyeti) ve Milliyetçi Çin (Çin Cumhuriyeti/Tayvan) hükümetlerinin tanınma açısından konumları da, dönemin koşullarını iyi anlatan örnekler olduğu düşünüldüğünden bu bölümde ele alınmışlardır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ise tanınmama/tanınamama açısından önemli bir örnek olarak irdelenmiştir. Bu kısımda son olarak, dönemle paralel olan gelişen dekolonizasyon sürecinin tanımaya katkısı ile yine bu dönemde tanıma konusunda yaşanan gelişmeler değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümün ikinci kısmında ise, Soğuk Savaş sonrası tanımaya ilişkin gelişmeler ele alınmış ve örnek ülkeler bazında incelenmiştir. Bu dönemde iki farklı coğrafyada ve çok uluslu devletler olan SSCB ile Yugoslavya'nın dağılma süreçleri, sonrasında ortaya çıkan devletlerin tanınma ve tanınmama süreçleri ve bu süreçlerdeki etken unsurlar incelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde, tanınma süreci son derece tartışmalı gerçekleşen Kosova, örnek ülke olarak incelenmiştir. Kosova, tarih boyunca çok sayıda etnik çatışmanın, istikrarsızlığın yaşandığı ve üzerinde güç mücadelesinin gerçekleştiği Balkanlar'da yer almaktadır. Balkanlar, aynı zamanda tanıma konusunda da birçok farklı örneği barındıran bir bölgedir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde, milliyetçi/mikro-milliyetçi yaklaşımlarla bölgede kurulan devletler, oldukça kanlı süreçler yaşamışlardır. Etnik yapıları daha homojen olan Slovenya ve Hırvatistan gibi ülkeler amaçlarına daha rahat ulaşırlarken, Bosna-Hersek ve Kosova gibi ülkelerin bir devlet kurmaları ve tanınma süreçleri çok daha zor gerçekleşmiştir. Özellikle de bu devletlerin tanınma süreçleri, yansımaları bugün de varlığını sürdürür biçimde sancılı ve sorunlu olmuştur. Bu çalışmada Kosova'nın örnek olay seçilmesindeki amaç, tanınma sürecinin çok ihtilafli olması ve bu konuda, uluslararası hukuksal noksanlıkları da ortaya çıkaran tartışmaların yaşanmasıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI HUKUKTA TANIMA VE TANIMANIN ULUSLARARASI POLİTİKADAKİ YERİ

Tanımının uluslararası politikadaki yeri, uluslararası hukukta devlet olmanın koşullarının belirlenmesiyle daha fazla önem kazanmıştır. Hukuk kurallarına bağımlı ancak uluslararası politikada bağımsız bir hareket alanına sahip tanıma, uluslararası sistemin yapısına ve devletlerin siyasal çıkarlarına uygun bir dış politika aracı olarak kullanılmaktadır. Devletler, tanımının zaman ve koşullarını büyük oranda kendileri belirlemektedirler. Bu nedenle tanınma çabasında olan devletlerin uluslararası politikada yer almaları başka devletlerin iradesine bağılı kalmaktadır. Karşılıklı siyasal çıkarların uyum sağlamasıyla, bazen tanınma çabası içerisinde olan devletler tanınma talebinde buldukları devletlerin ya da örgütlerin sunduğu koşulları kabul etmek ve onların çıkarlarına hizmet etmek durumunda kalabilmektedirler. Dolayısıyla uluslararası hukukun belirlediği devlet olma koşullarını sağlayan devletlerin mutlaka tanınacağına dair bir koşul bulunmamaktadır. Tanıma konusu tamamen devletlerin özgür iradesine bırakılmıştır. Bu nedenle tanıma siyasal bir tasarruftur.

Tanıma, devlet olmanın kurucu unsurları arasında bulunmamakla birlikte, hukuk zemininde gerçekleşen bir eylem olduğu kabul edilirken, bu hukuksal zeminin koşulları da yine devletler tarafından belirlenmektedir. Dolayısıyla tanıma, etkileri bakımından hukuksal bir boyut kazanmaktadır.

Bu çalışmada, tanıma sonucu oluşacak hukuksal etkilerden ziyade, tanımının gerçekleşme sürecindeki siyasal boyut incelenecektir. Ancak bu boyutun incelenmesi için tanımının hukuk açısından ne şekilde tanımlandığı ve hukukun tanımayı hangi çerçevede ele aldığına dair bir incelemeye gerek duyulmaktadır. Bu değerlendirilmenin yapılması, tanımının uluslararası politikadaki yerinin belirlenmesinde önem taşımaktadır.

1.1. Tanıma Kavramı

Uluslararası ilişkiler gibi, uluslararası toplum da dinamik bir yapıya sahiptir. Zira uluslararası toplumdaki devletlerin sayısı sabit değildir. Yeni devletler oluşturulurken, eski birimler de geçerliliğini kaybetmektedirler. Eski devletler ya ortadan kalkmakta ya yeni bir devlet oluşturmak için diğerleriyle birleşmekte ya da birkaç devlete bölünmektedirler. Böylece başka bir devletin kontrolü altındaki eski sömürgeler, milletler ya da vesayet altındaki ülkeler devlet haline gelmektedirler. Bu türden gelişmeler uluslararası toplumdaki aktörlerin yapısını da değiştirmektedir. Böylece, yeni devletlerin yeni hükümetleri de kendi amaçları doğrultusunda hareket etmektedirler. Bu hükümetler, ister baskıyla ister kendi iradeleriyle iktidara gelsinler, mevcut anayasanın aksine bir tavır sergileyerek, devletlerin içinde var olmaya başlamaktadırlar. Bu durumda, isyanlar başlamakta ve o güne kadar yasal hükümet tarafından kontrol edilen sınır bölgelerinde, muharip yönetimler kurulmaya başlanmaktadır. Bu olayların her biri yeni olgular ortaya çıkarmakta ve uluslararası toplum için bir tanıma sorunu yaratmaktadır. Her devlet, bu özel sonucu ve hukuksal birimi tanıyıp tanımaması gerektiğine karar vermelidir (Shaw, 2008: 444). Tanıma sürecinde devletler, kendi siyasal çıkarlarını öncelikli olarak göz önünde bulundurmaktadırlar. Ancak bu kararın alınmasında uluslararası hukukun göz ardı edilmesi mümkün değildir.

Brown (1950: 617), tanımayı, “devletler arasındaki ilişkilerin yapısının ve kapsamının belirlenmesi” olarak tanımlamıştır. Uluslararası hukuk, tanımayı bir uluslararası hukuk kişinin kendisi dışında oluşan belli bir olayı, durumu, belgeyi ya da iddiayı kendisine göre hukuksal anlamda kabul ettiğini ve hukuksal ilişkilerini bu zemin üzerine kuracağını açıklayan tek taraflı bir işlem olarak kabul etmektedir. Uluslararası hukukta tanımanın en önemli etkileri oluşan yeni birimlerin mevcut uluslararası hukuk kişileri tarafından tanınması ile ortaya çıkmaktadır. Öyle ki bu durumda, verilen karar tek bir konuyla sınırlı kalmayıp; bir devletin, hükümetin ya da mücadele veren bir topluluğun hukuksal varlığı ve bazı yetkilere sahip olup olmadığını göstermektedir (Pazarıcı, 2006: 336). Bu bağlamda tanıma, yeni devletin hukuksal varlığını kabul anlamı taşımaktadır.

Bu kabul ile iki temel sonuç ortaya çıkmaktadır. Birincisi, yeni devletin oluşumu, mevcut devletin iradesine ya da kendisi dışındaki unsurlara bırakılmaktadır. İkincisi ise, yeni devletin hukuksal varlığını kaç devletin tanıyacağı ve bu tanıma sürelerinin farklı

zamanlarda olmasının ya da hiç olmaması hangi sorunlara neden olacağıdır Tanınmamış bir devletin uluslararası sorumluluğunun olup olmadığına dair bir kesinlik de bulunmamaktadır. Tanıma, özgür irade ve isteğe bağlı olarak yapılan siyasal, diplomatik bir eylemdir. Bu konuda, bir hükümete tanınmanın kabulü ya da reddi konusunda baskı uygulayabilecek ne bir hukuk kurumu ne de yasal bir mecburiyet bulunmaktadır.

Brown (1950: 617) tanıma eyleminin, diplomatik baskı ve müdahale silahı olarak fazlaca suistimal edildiğini ve kuramsal yapının soyut problemlerini kurmaktan keyif alan siyaset bilimciler için bir oyuncak haline geldiğini belirtmektedir. İleriki bölümlerde de görüleceği üzere, tanıma bir dış politika aracı olarak tarihte birçok kez kullanılmıştır. Ancak, devletler tanınmak suretiyle var olmazlar. Yalnızca tanıyan devlet nezdinde bir uluslararası hukuk kişisi olarak kabul görerek, hukuksal ve siyasal ilişki kurma hakkını elde etmektedirler.

Devletlerin varlığı tanımaya bağlı olmadığından; tanıma, devletlerin kurucu unsurları arasında yer almamaktadır (Bozkurt ve Kütükçü, 2004: 51). Bir oluşumun devlet olarak kabul edilebilmesi için üç unsurun varlığı gerekmektedir. Birincisi, ülke sınırları içerisinde yaşayan insan topluluğudur. Maddi ve manevi olarak bütünleşmiş insan topluluğuna ulus denilmektedir. Bu topluluk, maddi ve manevi olarak bütünleşirken diğer topluluklardan da farklı olduğunu algılayabilmektedir. Devletler, bireylerin bir araya gelerek siyasal bir otorite çevresinde örgütlenmesi yoluyla oluşmaktadır. İnsan unsuru devletin kurucu unsurları arasında yer almakla birlikte, nüfusun ne olacağı konusunda azami ya da asgari bir sayı öngörülmemiştir. Nüfusu milyarlar olan devletler olduğu gibi, binler ya da on binler olan devletler de bulunmaktadır. Devletin kurucu öğelerinden insan topluluğu için aranan en önemli şart, söz konusu topluluğun ülke üzerindeki varlığının belirli ölçüde süreklilik taşımasıdır (Danziger, 2007: 120; Aksar, 2013: 205). Bu nedenlerden dolayı birçok devlet, bağımsızlığını ilan ettiği zaman, ülke topraklarının tarihsel süreçte kendilerine ait olduğu iddiasını gündeme getirmektedir.

İkincisi, sınırları belirlenmiş bir ülkedir. Devletin temel ögesi olan insan topluluğunun üzerinde yaşadığı coğrafi alan, ülke olarak tanımlanmaktadır. Devletlerin sınırları anlaşmalarla belirlenir ve bu alan devletin egemenliğinin en etkili olduğu alan olarak kabul edilmektedir. Bir devletin toprak bütünlüğünün korunması, o devletin

kapasitesine ve siyasal gücüne bağlıdır (Danziger, 2007: 112-113). Uluslararası hukuka göre, bir devletin ülkesinin üç boyutu bulunmaktadır. Bunlar hava ülkesi, kara ülkesi ve deniz ülkesidir. Kara ülkesi, üzerinde yaşanan toprak parçasını ve toprak parçası dahilindeki nehir ve gölleri kapsamaktadır. Deniz ülkesi, denize kıyısı olan devletler bakımından kara sularını içermektedir. Bunun yanında devletlerin kara suları dışında, kısmi düzeyde egemenlik haklarını kullanabilecekleri deniz alanları da bulunmaktadır ki “bitişik bölge” ve “münhasır ekonomik bölge” bu alanlara örnektir. Uluslararası hukuka göre devletlerin ülke büyüklüklerine herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Devletler, bir kıtayı kapsayacağı gibi (Avusturalya), küçük bir kara parçasından ibaret de (Monaco, Tuvalu gibi) olabilirler. Önemli olan, bir devletin üzerinde egemenliğini sağladığı bir ülkenin olmasıdır (Aksar, 2013: 207). Devletin toprak bütünlüğü ilkesi, genel bir kural olarak ilk kez Milletler Cemiyeti Sözleşmesi’nin 10. maddesinde¹ kabul edilmiştir. Aynı ilke daha sonra Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 2. madde 4. fıkrası² ile tekrarlanmıştır. İlerideki bölümlerde detaylı olarak inceleneceği üzere, devletlerin tanınma süreçlerindeki sınır konusu, ağırlıklı olarak çok uluslu toplumlarda, bugüne kadar birçok kez sorun teşkil etmiştir. Özellikle 20. yüzyıldaki uygulamalarda, sınır sorunlarının çözülmesi bir tanınma koşulu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üçüncüsü ise, etkin siyasal yönetimin, yani egemenliğin olmasıdır. Bir devletin etkin bir siyasal yapılanmasının ya da yönetiminin bulunmaması durumunda, o devletin varlığından söz etmek de mümkün değildir. Uluslararası hukukta bir devletin etkin siyasal yönetimi, devletin diğer devletlerden bağımsız kendi hukuksal ve siyasal yeterliliğini ifade etmektedir (Aksar, 2006: 208). Etkin yönetime sahip olamayan devletler, toprak bütünlüklerini de koruyamazlar. Hukuksal ve siyasal yeterliliğini sağlayamayan bir devletin tanınması mümkün değildir.

---

¹ Milletler Cemiyeti Sözleşmesi’nin 10. maddesine göre “*Cemiyet üyeleri, tüm Cemiyet üyelerinin ülke bütünlüklerine ve halen mevcut siyasi bağımsızlıklarına riayet etmediği ve bunları dışarıdan gelecek herhangi bir saldırıya karşı korumayı taahhüt ederler. Saldırı, saldırı tehdidi veya tehlikesi halinde Meclis, işbu yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlayacak yolları gösterecektir.*” Milletler Cemiyeti Sözleşmesi ayrıntılı bilgi için bakınız; Evans Malcolm, International Law Documents, Oxford University Press, 2009, ss.1-7

² Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin 2. maddesi 4. fıkrasına göre “*Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletler’in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidinde ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar*”.

Egemenlik, genel olarak, iktidarın hiçbir denetime tabi olmaksızın kesin buyruklar verme gücünü belirtmektedir. Krasner (1999: 12), ülke üzerinde egemenlik sağlanmasının dört farklı biçimi olduğunu belirtmektedir.

1. İç egemenlik: İç egemenlik, bir devletin kamu kurumlarının örgütlenmesini ve bu kurumların yetkiyi elinde bulunduran birimler tarafından etkin kontrolünü ifade etmektedir.

2. Karşılıklı bağımlılık egemenliği: Karşılıklı bağımlılık egemenliği, yerel yönetimlerin sınırlar arası hareketleri kontrol edebilme kabiliyetini ifade etmektedir. Bazı akademisyenlere göre, devlet egemenliği, küreselleşmeyle birlikte aşınmıştır. Malların, insanların, hastalıkların ve fikirlerin sınırlardaki akışının düzenlenmesindeki yetersizlik, egemenlik kaybı olarak tanımlanmaktadır. Hava kirliliği, terörizm, uyuşturucu ticareti, AIDS, finans krizleri gibi karşılıklı bağımlılığın ya da teknolojinin ürünü olan, ulusaldan ziyade ulus ötesi konular ortaya çıkmıştır. Devletler bunlara tek başlarına çözüm bulamamaktadırlar. Bu nedenle ulus ötesi konuların çözümünde çatışmadan ziyade işbirliği yapılması gerekmektedir. Devletlerin işbirliği yapabilmeleri için karşılıklı ilişki kurabilmeleri açısından tanınmış olmaları önem kazanmaktadır.

3. Uluslararası hukuksal egemenlik: Uluslararası hukuksal egemenlik, bir siyasal oluşumun uluslararası sistem içindeki statüsünün belirlenmesiyle ilgilidir. Buradaki temel kural, tanımının toprağa ve biçimsel hukuksal özerkliğe sahip kişilere ve devletlere kadar genişletilmiş olmasıdır. Egemenlik, uluslararası arenaya giriş belgesi olarak anlaşılmaktadır. Tüm tanınmış devletler hukuksal açıdan eşittirler. Uluslararası hukuk, devletlerin rızasına dayanmaktadır. Tanınmış devletler, birbirleriyle antlaşma yapabilir ve bu antlaşmalar, hükümetler değişse bile geçerli olmaya devam ederler. Uluslararası hukuksal egemenlik, antlaşmaların kolaylaştırılmasıyla yöneticilere, dış kaynakları güvence altına alarak iktidarda kalma kabiliyetlerini artırma, seçmenlerinin güvenliğini, ekonomik ve düşünsel çıkarlarını destekleme imkanı sunmaktadır. Tanınma, aynı zamanda bir devlete ve dolaylı olarak yöneticilerine, diğer devletlerin mahkemelerinde daha güvenli bir statü sağlamaktadır. Tüm bunlara karşın uluslararası hukuksal egemenliğin, bir devletin toprak bütünlüğünü ya da varlığını garanti altına almamaktadır. Uluslararası hukuksal egemenliğin sağlanabilmesi, devletlerin siyasal ve hukuksal anlamda uluslararası toplumda hareket kabiliyetini artırmaktadır.

4. Vestfalyan modeli egemenlik: Bu model, iki ilkeye dayanarak siyasal hayatı organize etmeye çalışan kurumsal bir düzenlemedir. Bu ilkelerden birincisi, ülkesellik ilkesi, ikincisi de dış aktörlerin yerel otorite yapısından ayrılmasıdır. Yöneticiler bazen dış çevre tarafından sert bir biçimde zorlansalar da, kendilerinin en uygun gördükleri kurumları ve politikaları seçmekte özgürdürler. Vestfalyan modelinde, devletlerin iç işlerine dışarıdan bir müdahalede bulunulamamaktadır. Uluslararası politikada devletlerin bağımsızlık ilanları kabul görmeden önce eğer varsa etkin yönetim yani egemenlik sorununun çözülmesi beklenmektedir. Bu nedenle, öncelikle bu yönde çeşitli denemelerde bulunulur. Kendi kendine hukuksal ve yönetsel yeterliliğini sağlayamayan toplumlarda, zaman zaman uluslararası örgütlerin müdahalesine de başvurulmaktadır.

Devletlerin tarihsel süreçte farklı biçimlerde ortaya çıkmaları beraberinde farklı kavramları da ortaya çıkarmış ve bu kavramların tartışılmasını da beraberinde getirmiştir. Bu kavramlardan tanıma üzerinde en fazla etkisi olan self determinasyon ilkesidir. Self determinasyon ilkesi, ulusların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etme haklarını ifade etmektedir. Yeni devletlerin tanınması, son iki yüz yıldır halkların self determinasyon düşüncesiyle bağlantılı olarak gerçekleşmektedir. Aslına bakılırsa, tanınma ve self determinasyon aynı paranın iki yüzü gibidir. Self determinasyonun Amerikan ve Fransız devrimlerinden etkilenmesine karşın bu durum, geleneksel görüşten yalnızca I. Dünya Savaşı'ndan sonra, devlet tanınması üzerinde önemli etkileri olması konusunda ayrılmaktadır. Tanınma, iki yüzyıllık bir süreçte halkların self determinasyonuna karşılık tam bir uygulama alanı olarak ortaya çıkmış ve anlamı da bu zamandan sonra değişmiştir (Brown, 1950: 617). Bu değişimin en önemli sebebi, uluslararası politikanın yapısının değişime uğraması ve uluslararası hukuk tarafından self determinasyon kavramının hangi durumlarda uygulanması gerektiğine dair netlik kazandırılmamasıdır.

Uluslararası hukukun liberal düşüncesi olan self determinasyon fikrinin temelinde, ülke sınırları içinde ya da dışında kendisini yalnız hissedenden, diğer insanlarla birlik olan bir grup insanın, bir diğer grupta karşılıklı olarak bazı sosyal bağları paylaşması sonucu kendi devletlerini kurmak istemeleri bulunmaktadır. Dolayısıyla bu türden gruplar, mevcut ülkelerine dair aidiyet duygusu taşımamakta ve kendi devlet oluşumlarını gerçekleştirmek istemektedirler. Bu oluşumun uluslararası toplumda yer bulması da ancak uluslararası toplum tarafından tanınması ile mümkün olabilmektedir.

Uluslararası toplum tarafından tanıma, bariz şekilde iki farklı boyuttan oluşmaktadır. Bunlar siyasal boyut ve hukuksal boyuttur. Bir devletin ya da hükümetin tanınmasının siyasal boyutu, tanıyan devletin tanınan devlet veya hükümetle siyasal ve diğer türden ilişkilere girmek istediği anlamına gelmektedir. Bir devlet, uluslararası hukuka göre diğer devletlerle diplomatik temsilciler göndermek ve diplomatik temsilciler kabul etmek, antlaşma imzalamak gibi ilişkilere mecbur edilmediğine göre, bir devletin ya da hükümetin siyasal tanıma eylemi tamamen tanıyan devletin aldığı keyfi kararlar doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bu tanıma, tanıyan devletin tek taraflı bir beyanıyla ya da tanıyan devletin hükümetiyle tanınan devlet veya tanınan hükümetler arasında karşılıklı nota değişimi gibi çift taraflı işlemler yoluyla meydana gelebilir. Siyasal tanıma, şartlı ya da şartsız olabilir. Bununla birlikte, bir devlet ya da hükümetle siyasal ve diğer türden ilişkilerin başlatılmak istenilmesinin beyanı, somut bir hukuksal yükümlülük oluşturmadığından, bu konular hukuksal açıdan bir önem taşımamaktadır (Kelsen, 1941: 605). Bu durumda tanıyan devlet tanıma talebinde bulunan devleti her hangi bir hukuksal yükümlülük taşımadan, tamamen kendi siyasal tercihleri doğrultusunda, tanıma ya da tanımama kararı alabilmektedir.

1.2. Tanımaya İlişkin Teoriler

Devletlerin tanınması sürecinde hukuk ve siyaset dengesini incelemeyen önce, devletlerin tanınmasının hangi noktada önem kazandığına değinmek gerekmektedir. Bu konuda uluslararası hukuk ikiye bölünmektedir. Tanıma, devlet olmak için asli bir zorunluluk mudur yoksa önceden var olan bir gerçeğin teyidi midir? Uluslararası hukukta, bu soruları cevaplandırmaya çalışan iki teori bulunmaktadır. Bunlar; kurucu teori ve açıklayıcı teoridir. Uluslararası hukukta tanımaya ilişkin herhangi bir ölçüt bulunmazken, bu teorilerle tanımanın yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

1.2.1. Kurucu Teori

Kurucu teoriye göre, bir devletin uluslararası hukuk kişisi olarak kabul edilebilmesi, diğer devletler tarafından tanınması halinde gerçekleşmektedir (Aksar, 2012: 240). Bu teori, tanıma işleminin kendiliğinden olmadığını savunur. Daha doğru bir ifadeyle, tanıma diğer devletlerin takdirine dayanmaktadır. Bu görüşe göre devlet, en

azından hukuken, diğer devletlerin tanınması ile var olmaktadır (Worster, 2009: 120). Aynı şekilde Oppenheim (1955: 126) da bir devletin sadece ve kesinlikle tanıma yoluyla uluslararası kişi ve uluslararası hukukun konusu olabileceğini, tanımının verilmesi devletlerin takdirindeyken, hukuk prensiplerine uygun olarak verilmesi ya da reddedilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu teoriye göre, tanıma işlemi devletlerin kurucu unsurlarından bir tanesidir. Bir başka ifadeyle, yeni kurulan bir devlet eğer diğer devletler tarafından tanınmamışsa, devlet kurulamamış ve uluslararası hukuk kişiliği kazanılamamıştır. Ryngaert ve Sobrie (2011: 469)'ye göre, kurucu teori, uluslararası hukukun geleneksel pozitivist düşüncesinde, bir oluşumun sadece diğer devletlerin onayıyla devlet statüsüne geçebileceği (jus gentium voluntarium) şeklinde destek bulmaktadır.

Bu teorinin birçok eksik yönü bulunmaktadır. Bu nedenle teoriye birçok eleştiri getirilmiştir. Bir devletin, uluslararası toplumun bir kısmı tarafından tanınması durumunda teorinin eksik yanı ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu durumda akla gelen soru, acaba bir oluşumun devlet olabilmesi için kaç devlet tarafından tanınması gerektiğidir. Ayrıca tanıma kararı normlara, olaylara, jeopolitik değerlendirmelere ya da bu faktörlerin hepsine mi dayandırılacaktır? En temel düzeyde bu teori, devlet olmanın mutlak bir kavram olmaktan ziyade göreceli bir kavram olduğuna dair mantıksız bir sonuca varmaktadır.

Kurucu teoriye bir eleştiri yönelten Worster (2009: 120), devletlerin, tanınmamış devletleri bir *terra nullius*³ olarak gördüklerine dair hiçbir kanıt bulunmadığını belirtmektedir. Bu nedenle, toprak üzerinde devlet olma durumundan önce gelen ya da bir devletin sona ermesi durumunu kapsayan bir uluslararası hukuksal kişiliğin bulunması gerekmektedir. Uluslararası tanınma gözetilmeksizin, sözde devletler, ülke sakinleri üzerinde devlet otoritelerini, diğer devletlerin konumlarına bakmadan, diğer devletler sözde devletin, devlet olma kriterlerini yerine getirdiğini kabul etmeseler dahi uygulayabilmektedirler. Lauterpacht (1948: 2) ise, kurucu teorinin iki iddia ile sonuçlandığını ileri sürmektedir. Bunlardan ilki, tanınmadan önce söz konusu topluluğun, uluslararası hukukun tam devlet olabilme ile ilişkilendirdiği haklara ve yükümlülüklerle sahip olmamasıdır. İkincisi ise tanımının, ilgili topluluğa karşı hukuksal bir görevden ayrıştırılmış mutlak siyasal takdir sorunu olduğudur. Ancak Lauterpacht'in bu görüşünü

---

³ *terra nullius*: Hiç kimseye ait olmayan toprak anlamına gelmektedir.

döneminde değerlendirmek daha doğru olacaktır. Bu görüş, uluslararası politikanın değişen ortamında geçerliliğini koruyamamıştır.

Kurucu teoriye bir başka eleştiri de Shaw (2008: 445) tarafından yöneltilmiştir. Tanınmamış bir devlet, uluslararası hukukun zorunlu kıldığı yükümlülüklere tabi olmayabildiği gibi, bu hükümet, kuvvet kullanma yasağı gibi kısıtlamalardan da muaf olabilmektedir. Bu durum kurucu teorinin dezavantajlarından bir tanesidir. Ayrıca teori, tanınmalarını güvence altına almış güçlü ve büyük devletlerin, tanıma işlemini diğer devletler üzerindeki egemenlikleri açısından bir araç olarak kullanabilecekleri konusunda da eleştirilmektedir (Worster, 2009: 120). Bununla birlikte, bir devletin bazı devletler tarafından tanınıp bazıları tarafından tanınmaması durumu, belirgin bir sorun olarak kurucu teorinin bu noktadaki eksikliğini göstermektedir (Vidmar, 2012: 361). Bu sorun, tanımının uluslararası politikadaki uygulamasından kaynaklanmaktadır. Çünkü tanıma kararlarını devletler siyasal nedenlerden dolayı aldıkları için, devletlerin her devlete karşı aynı tutumu sergilemeleri gerektiğine dair hukuksal bir zorunlulukları bulunmamaktadır.

Crozat (1953: 9) ise kurucu görüşe iki konuda eleştiri getirmektedir. Birincisi, kurucu görüşe göre tanımının etkileri geçmişi kapsayamaz. İkincisi ise, tanıma geri alınabilir. Çünkü irade, yaptığı bir şeyi aynı şekilde bozabilir. Crozat bu durumu eleştirmekte ve tanınmamış bir devletin, kendisinin henüz ait olmadığı pozitif Devletler Hukuku'nu ihlal etmekte tamamen özgür olacağını ve mülkiyeti sahipsiz sayılıp işgal edilebileceğini belirtmektedir. Karasuları bulunmayacak ve diğer devletler kendisine hiçbir şekilde bağlı olmayacaktır. Yazar, tüm bunların kabul edilemeyeceğini savunmaktadır. Bu görüş, tanımının sadece siyasal tarafını güçlendirmekte ve onu tamamen takdire bağlı bir uygulama haline getirmektedir. Bu durum da uluslararası toplumun amacına uymamaktadır.

Kurucu teori, uluslararası hukukta kabul görmemektedir. Zira, devletin kurucu unsurları insan topluluğu, ülke ve siyasal etkin yönetimdir. Bu nedenle bir devletin kurulması, kendisinin dışında bulunan ve siyasal nitelikli bir işlem olmayan tanımaya bağlı tutulması mümkün değildir (Aksar, 2012: 240). Daha önce de değinildiği gibi, kurucu görüşün uluslararası hukukta olduğu gibi uluslararası ilişkiler alanında da kabul görmesi mümkün değildir. Bu duruma KKTC örnek olarak gösterilebilir. Türkiye tarafından

tanınan KKTC, Türkiye için devlet olarak kabul edilirken; başka bir devlet tarafından tanınmaması olması onun devlet olmadığını göstermemektedir. Benzer şekilde Rusya tarafından tanınan Abhazya da Rusya açısından bir devlettir. Bu nedenle tanımaya dair kurucu teorinin yaklaşımı, uluslararası politikada ve uluslararası hukukta geçerliliğini yitirmiş ve dolayısıyla kurucu teori, genel anlamda terk edilmiştir.

1.2.2. Açıklayıcı Teori

Açıklayıcı teori, tanınma işlemi devletin kurucu unsurlarından birisi olarak görmemektedir. Tanıma işlemi mevcut durumun kabulü anlamına gelmektedir. Tanıma işleminin siyasal özelliğinden dolayı devletler, yeni kurulan bir devleti tanıyıp tanımamakta tamamen özgürdürler. Bir devletin tanınması onunla uluslararası düzeyde ilişki kurulması isteğinin uluslararası topluma ilanı anlamını taşımaktadır (Aksar, 2013: 241). Worster (2009: 120), tanıma işleminin belirlenmiş kıstaslara göre kendiliğinden olması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü devletin varlığının statüsü devletlerin takdir yetkisine değil, gerçeklere dayanmaktadır. Lauterpacht (1948: 41-42) ise, bir devletin uluslararası hukukta belirtilen devlet olma şartlarını yerine getirdiği sürece, var olduğu andan itibaren uluslararası hukukun öznesi olduğunu belirtmektedir. Tanıma, olayın mevcudiyetinin ilanıdır. Eğer tanıma, sadece mevcut durumun açıklayıcısı ise, tanıma hukuksal bir eylem olmaktan daha ziyade siyasaldır. Ancak bu durumun tek hukuksal etkisi, tanıyan ve tanınan devlet arasındaki olağan diplomatik ilişkilerin kurulmasıdır. Bu nedenle, uygulamada dominant teorinin açıklayıcı teori olduğu kabul edilmektedir.

Açıklayıcı teoriye yapılan tek eleştiri ise, devlet uygulamasının bunu desteklemeyebileceğidir. Devletler, uluslararası platformda tanınmadıkları sürece uluslararası haklar elde edememektedirler. Ayrıca bu görüş, uluslararası hukukun devletler tarafından oluşturulduğu prensibini de zayıflatmaktadır (Worster, 2009: 120). Vidmar (2012: 362), tanımayı onaylayan merkezi bir uluslararası otorite bulunmaması durumunun, bir varlığın uluslararası kişiliğe aynı zamanda hem sahip olması hem de olmaması anlamına geldiğini belirtmektedir. Bu nedenle birçok yazar, tanımanın açıklayıcı olduğu görüşünü benimsemektedir. Bunun anlamı, bir devletin tanınmadan da var olabileceği, eğer var olmuşsa, diğer devletler tarafından tanınsa da tanınmasa da devlet olarak görülme hakkına sahip olabileceğidir (Vidmar, 2012: 362). Örneğin, 2008'de bağımsızlığını ilan

eden Kosova'ya uluslararası toplumun yaklaşımı da bu teoriyi desteklemektedir. Türkiye, ABD, İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya Kosova'yı tanıırken, Rusya ve Sırbistan tamamen karşı bir tutum sergilemişlerdir. Ancak bu durum, Kosova'nın uluslararası kişi olması durumunu etkilememiştir.

Crozat (1953: 10), açıklayıcı görüşü de dört farklı sonuca bağlamış ve bu sonuçlara ilişkin eleştiriler getirmiştir. Bu sonuçların birincisi, tanımın etkisi geçmişe dönük olabilir ve varlık koşullarının fiilen bir araya getirildiği zamana kadar uzanabilmesidir. İkincisi, başkalarının dışındaki bir olgusal gerçeğe bağlı kalması nedeniyle, tanımın hukuksal varlığı olan her devlete karşı yapılması gerektirir. Bu kapsamda yeni devlet, istenilen koşullara sahip olmasından dolayı gerçeğe uygun bir biçimde muamele görmek isteyebilmektedir. Üçüncüsü, tanıma şarta bağlı olamaz ve tanımın geri alınması düşünülemez. Çünkü kendisini empoze eden bir gerçeğin ortadan kaldırılması mümkün değildir. Dördüncüsü ise, devlet ortaya çıktığı andan itibaren ve tanınmasından önce, uluslararası hukuk çerçevesinde hareketlerinden sorumludur. Eski devlet ile yenisi arasındaki süreklilik sağlanmış ve özel koşulları ilgilendiren antlaşmalar, kanunlar, düzenlemeler, hukuksal bir boşluğun mevcut olduğu dönemde yapılmış gibi hükümsüz sayılmamıştır. Bu sonuçlara yönelttiği eleştirilerde Crozat, açıklayıcı görüşün hukuksal boşluğu reddetmesi, tanımın geçmişe dönük olması, şarta bağlı tanıma olamayacağı ve tanımın geri alınamayacağı açılarından genelde doğru olduğunu ifade etmektedir. Ancak bu görüşün, tanımayı geleneksel açıdan kabul edilmiş kıstaslardan ibaret ve tamamen otomatik bir formalite haline getirmesi nedeniyle de eleştirmektedir. Yazara göre, bu kıstasların varlığının tayin ve tespiti konusu zor olmakla birlikte, birçok kez uyumsuzluklara neden olabilmektedir. Çünkü yeni toplumun gerçekten var olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Öyle ki devlet olarak var olduğunu iddia eden her toplumun devlet olması gerekmez. Crozat'ın eleştirdiği ikinci husus, eski devletlerin yeni devleti tanımaya mecbur oldukları ve yeni devletin gerçek bir tanıma hakkını elinde bulundurduğudur. Ancak, bu konuyu düzenleyen bir uluslararası hukuk kuralı da mevcut değildir. Tanıma, devletlerin çıkarına bağlı bir konudur. Kendisinden zorla ayrılan ve çıkarlarını ihlal ederek doğan bir devleti, eski devlet doğal olarak en son tanıyacaktır. Halbuki bu durumdan çıkarı bulunan devletler, yeni devleti tanıma konusunda daha hızlı davranacaklardır. Aynı zamanda tanıma, uluslararası hukukunun tercih ettiği bir görevin yerine getirilmesidir. Ayrıca tanıyan devletin, tanınan devlete bazı mükellefiyetler

yüklemek için, bu fırsattan yararlandığı durumlar da bulunmaktadır (Crozat, 1953: 10-11). Devletler, yeni devleti tanıyıp tanımama konusunda karar alırlarken siyasal çıkarlarını ve endişelerini göz önünde bulundurarak karar vermektedirler. Kendileri için risk ya da tehdit oluşturacak bir oluşumu kuşkusuz tanımaktan kaçınacaklardır. Crozat'ın tanımının şarta bağlı olmayacağı iddiası, uluslararası politikada uygulamada karşılık bulmamaktadır. Hatta, siyasal çıkarlar doğrultusunda tanıma kararları çoğu zaman şartlı olarak gerçekleşmiştir.

Ryngaert ve Sobrie (2011: 470), devletlerin tanıma kararlarını alırlarken, tanınma talebinde bulunan devletin devlet olma koşullarını sağladığı süreçte hangi yolu tercih ettiğini göz ardı etmesi noktasında açıklayıcı teoriyi eksik bulmaktadır. Oluşumların devlet olma süreçlerinde, zaman zaman uluslararası hukuku ihlal etmiş olabilecekleri de görmezden gelinmiştir. Ancak, uygulamada bu gibi durumlarda da devletler tanınabilmektedirler.

Tanıma işlemi devlet olmanın önkoşulu olmadığından, açıklayıcı bir işlem olarak görüldüğü gibi, ayrıca kurucu etkileri de bulunmaktadır. Öyle ki, tanıma işlemi, tanıyan devlet ile tanınan devlet arasında birtakım kurucu etkiler yaratmaktadır. Tanıma işlemiyle bir devlet, bir başka devletin siyasal olarak belirsiz durumuna kendisi açısından hukuksal bir belirginlik getirmektedir (Pazarcı, 2006: 337). Oppenheim (1955: 26)'e göre, bazı teorisyenler, tanınmanın uygulamada, her yeni devlete diğer devletlerle resmi bağlantı kurma imkanı tanınması açısından gerekli olduğunu da reddetmezler. Ancak teorik açıdan, her yeni devletin var olmasıyla, *ipso facto* (kendiliğinden) uluslararası toplumun üyesi haline geldiğini ve tanınma gereçlerinin sadece bu olgunun gerekli kanıtı olduğunu ileri sürmektedirler. Dolayısıyla, tanınan devlet yalnızca kendisini tanıyan devlete göre uluslararası hukuk kişiliği kazanmaktadır.

Bu açıklamalar dikkate alındığında, tanıma konusunda kurucu ve açıklayıcı teori arasında büyük bir uçurumun varlığı söz konusudur. Kurucu teoriye göre tanıma tamamen normatifken, açıklayıcı teori tanımının hiçbir normatif değeri barındırmadığını savunmaktadır. Bu durumda, oluşan boşluğun doldurulması için üçüncü bir yol önerilmektedir. Tanıma, tam anlamıyla ne kurucudur ne de açıklayıcıdır. Bu görüşte, devlet olmak geçerlilik yönünden ele alınmaktadır. Siyasal bir eylem olan tanıma ile bir

oluşumun uluslararası geçerliliği güçlenmektedir. Böylece tanıyan devlet ile tanınan devlet arasındaki ilişkileri başlatana kadar kurucu, oluşuma devlet olayı sağladığı için açıklayıcıdır (Ryngaert ve Sobrie, 2011: 471).

Kurucu ve açıklayıcı teorilerin her birinin ele alınması gereken unsurları vardır. Tanıma bazı yönleri ile kurucuyken, bazı yönleri ile de açıklayıcıdır. Tanıma kurucudur; çünkü yeni devlete tanınmadan önce yararlanamayacağı haklar sunmaktadır. Dolayısıyla tanıma, bu devletin hukuksal faaliyet alanını genişletmektedir. Tanıma, basit bir formalite değildir. Bunun, siyasal ilişkilerin kurulmasını mümkün kılan öylesine bir beyan olduğu da kabul edilemez. Devletin uluslararası haklara sahip olması için, tanıma kesin ve zorunludur. Tanıma, devlet sıfatının gerektirdiği koşulların varlığını ve uluslararası hukuksal ilişkilerde bulunma yetisini onaylamaktadır (Croizat, 1953: 11).

Diğer yandan tanıma açıklayıcıdır; çünkü hukukun önemseydiği olayları açıklar. Tanınmamış devletin önceden sahip olduğu ve yeni devlet ile eski devletler arasındaki başlıca ilişkileri ilgilendiren hakları beyan eder. Devletin varlığı için gerekli koşullar sağlandığında, tanıyabilecek durumda bulunan devletin, siyasal sebeplerden dolayı tanımayı reddetme özgürlüğü hukuksal açıdan bulunmamaktadır. Bu durumda, tanımının tamamen siyasi lütuf şeklinden ya da tartışma konusu olduğunu iddia eden kurama karşı bir tepki olduğu gözükmemektedir. Uluslararası toplumun üyeleri, yeni bir devleti aralarına almakla çıkarlarının gereklerini değil, uluslararası hukukun kendilerine verdiği bir görevi yerine getirmiş olmaktadır (Croizat, 1953: 11).

1.3. Tanımaya İlişkin Doktrinler

Uluslararası hukukta ve uluslararası ilişkilerde, tanımayı biçimlendiren ve devletler arasında yapılan antlaşmaları ve sözleşmeleri etkileyen bazı doktrinler bulunmaktadır. Bunlar, Tobar, Estrada, Seward, Stimson ve Calvo doktrinleridir. Bu doktrinler dönemsel koşullar çerçevesinde ortaya çıkmış ve sonrasında da uluslararası politikada uygulama alanı bulmuştur.

1.3.1. Tobar Doktrini

19. yüzyılın başlarında tanıma politikalarının ahlaki boyutu önem kazanmaya başlamıştır. Orta Amerika'da baş gösteren bir dizi kargaşadan sonra, bölge ülkeleri 1907'de Washington'da bir konferansta toplanmışlar ve anlaşmayı kabul etmişlerdir. Orta Amerika devletleri tarafından yapılan sözleşme, tarafların sözleşmeye taraf Cumhuriyetlerin birinde, hükümet darbesi ya da ihtilal sonucunda iktidarı ele geçirecek hükümeti tanımayacakları hükmünü içermektedir (Malloy, 1910'dan aktaran Dozer, 1966: 321). Böylece en azından beş Orta Amerika ülkesi için yeni bir tanıma politikası başlatılmıştır.

Bu yeni politika, bir rejim tanınmadan önce bu yeni rejimin anayasal uygunluğunun değerlendirilmesini istemiştir. Uluslararası müzakereye dayanan çok taraflı ya da kolektif tanımanın yönünü belirlemiştir. Bu yeni rejim daha sonra Tobar Doktrini olarak adlandırılmıştır. Ekvador eski Dışişleri Bakanı Carlos Tobar, *de facto* tanıma prensibini, *de more* ya da tanımanın moral ilkesi olarak adlandırılabilir prensiple değiştirmiştir (Dozer, 1966: 321). Tobar Doktrini'yle birlikte, tanımanın kavramsal çerçevesi genişletilerek moral unsurlar da dahil edilmiştir.

1923'te Washington'da toplanan Orta Amerika Cumhuriyetleri Konferansı'nda 1907 anlaşmasını tekrarlayan bir başka dostluk ve barış anlaşması imzalanmıştır (Cochran, 1968: 461). Bu anlaşmayla Orta Amerika Cumhuriyetleri, bu tanımadaki çekincelerini ve yükümlülüklerini, darbeci hükümetin ya da ihtilali yöneten kişi ya da kişilerin ve bu kişilerle akrabalığı bulunan darbeci hükümette, ihtilalde ve ya bunları takip eden seçimlerde, Dışişleri Bakanlığı veya askeri komutan görevi olan kişilerin Başkan, Başkan Yardımcısı ve Devlet Başkanı seçilmeleri durumunda tanımama kararı alınmıştır (Croizat: 1953: 21-22). ABD bu anlaşmaya taraf olmamasına rağmen, dönemin ABD Dışişleri Bakanı Briand Kellogg, Amerikan politikasının Orta Amerika'daki *de facto* hükümetlerin tanınması konusundaki anlaşma ile tam uyum sağladığını açıklamıştır. Tobar Doktrini, 1932'de Kosta Rica ve El Salvador tarafından sonlandırıldığında ağır bir darbe almıştır (Cochran, 1968: 461). Hükümetlerin tanınmasına dair geliştirilen bu doktrin, aslında tarihsel süreçte sürekli iç karışıklıklar yaşayan Orta Amerika ülkelerindeki istikrarı sağlamak amacıyla siyasal bir önlem geliştirmeye çalışmıştır.

Tobar Doktrini'nin, hükümetlerin tanınması konusunda öngördüğü bir diğer kriter ise, serbest seçimle başa gelmeyen tüm hükümetlerin tanınmasının reddedilmesi gerektiğidir. Ancak gerçekte bu görüşü destekleyen çok az uygulamaya rastlanmaktadır. Çünkü bu doktrin tahkim mahkemelerince kabul edilmemiştir (Pazarcı, 2006: 343). Tarihte, darbe, devrim ya da ihtilal sonucu iktidara gelmiş birçok hükümet bulunmasına karşın, her devletin siyasal çıkarının farklı olması nedeniyle doktrinin öngördüğü şekilde kolektif bir uygulama gerçekleştirilememiştir.

1.3.2. Estrada Doktrini

La Doctrina Mexico, La Doctrina Mexicana ve La Doctrina Ortiz Rubio isimleri ile bilinen Estrada Doktrini, Meksika Dışişleri Vekili Senor Don Genaro Estrada tarafından 7 Eylül 1930 tarihli bir beyannamede ortaya konulmuştur (Jessup, 1931: 719). Bu beyannameye göre;

“Bazı Güney Amerika ülkelerinde yer alan hükümet değişiklikleri ile bağlantılı olarak Meksika Hükümeti, bir kez daha hükümetlerin tanınması olarak bilinen uygulamayla ilgili gereken lüzum üzerine bazı kararlar almıştır.

Bilindiği üzere, geçmişte birkaç ülkede olduğu gibi Meksika da, diğer hükümetlerin meşruiyeti hakkındaki nihai kararı yabancı hükümetlere bırakan bu doktrinin mağduru olmuştur. Böylece hukuksal kapasitenin, hükümet ya da otoritelerin iktidara gelmelerinin yabancı fikirlere bağlı olduğu görülmektedir.

Daha sonrasında tanıma olarak bilinen doktrin, Avrupa ülkelerinde rejim değişiklikleri konusunda, bu ülkelerin hükümetleri bu tip tanımayı hemen kabul etmemişlerdir. Bu sayede uygulama, Latin Amerika Cumhuriyetleri için özel bir ilgi alanı haline gelmiştir. Konunun dikkatle incelenmesinden sonra, Meksika Hükümeti, son zamanlarda siyasi krizlerden etkilenen ülkelerdeki maslahatgüzarlarına ve bakanlarına talimatlar göndermiştir. Bu talimatlara göre, Meksika tanıma ile ilgili hiçbir beyanda bulunmayacaktır. Çünkü bunun diğer devletlerin egemenliğine zarar vermenin yanında, onların iç meselelerinin diğer hükümetler tarafından yargılanmasına maruz bırakan, saldırgan bir uygulama olduğunu düşünmektedir. Bu durum yabancı rejimlerin hukuksal

statüsünde olumlu ya da olumsuz olacağına karar verdiklerinde de facto eleştirel yaklaşım sergilemektedirler. Sonuç olarak, Meksika Hükümeti uygun olduğunu düşündüğü zamanlarda, diplomatik temsilcilerini muhafaza etmek ya da geri çekmekle yetinecektir. Ne zaman ki uygun görülür, herhangi bir devletin, idarecileri ve iktidarlarını kabul, koruma veya yer değiştirme hakkı konusunda acele veya posteriori⁴ bir karar vermeye gerek yoktur” (Engel, 1969: 528-529).

Amerikan görüşüne bir tepki olarak ortaya çıkan Estrada Doktrini, her türlü hükümet tanınmasını reddetmektedir. Bunun birinci nedeni, sıradan iç ihtilafların milletin dış yükümlülüklerine zarar getirmediği gibi devletin kurucu unsurlarını da etkilemeyecek olmasıdır. İkincisi, hükümet olarak tanıma diğer milletlerin egemenliğini ihlal eden bir harekettir. Çünkü bu hareket şekliyle bir devletin iç işleri yabancı hükümetlerin lehte veya aleyhte takdirine konu olmaktadır ki bu durum onur kırıcıdır. Üçüncüsü, zorunlu olduğuna karar verildiği halde diplomatik personeli geri çekmek yeterlidir. Zira herhangi bir devletin, idarecileri ve iktidarlarını kabul, koruma veya yer değiştirme hakkı konusunda acele veya *posteriori* bir karar vermeye gerek yoktur. Estrada Doktrini'nin devletlerin devamlılığı ve hukuki eşitliği ilkesi ile uyum içerisinde olduğu belirtilmiştir. Beyannamede, de facto hükümetlerin zorunlu olarak de jure olması gerektiği ve doktrinin bu gerçeği kabul ettiği açıklanmıştır (Jessup, 1931: 719-721).

Estrada Doktrini, kabul edilmesi için 1945'de Amerika ülkeleri arasındaki Mexico-City Konferansı'na sunulmuş ancak bir anlaşmaya varılamamıştır. Mart 1948'de Bogota'da düzenlenen Dokuzuncu Uluslararası Amerikan Devletleri Konferansı'nda bu konu yeniden ele alın ve bazı kararlar alınmıştır. Burada alınan kararlar şunlardır:

1. Amerikan Devletleri arasındaki diplomatik ilişkilerinin devamlılığı istenilmektedir.

2. Bir başka hükümetle olan diplomatik ilişkilerin koruma, erteleme ve yenileme hakkı, uluslararası hukuk çerçevesinde şahsi olarak haksız fayda sağlamak anlamında kullanılmaması gerekmektedir.

3. Bir hükümetle diplomatik ilişkilerin kurulması ya da sürdürülmesi, bu hükümetin iç politikası üzerinde herhangi bir hükmü kapsamamalıdır. Ancak burada da bir sonuç

---

⁴ *Posteriori* sonuçtan yola çıkarak sebebi bulma anlamına gelmektedir.

alınamamış ve yeniden değerlendirilmek üzere Amerikalılar arası hukukçular komitesine gönderilmesine karar verilmiştir (Crozet, 1953: 20; Dozer, 1966: 327).

Kısacası Estrada Doktrini'ne göre, bir hükümetin tanınması ya da tanınmaması o devletin iç işlerine müdahale sayılacağından, olağandışı koşullarda ortaya çıkan yeni bir hükümetin tanınması ya da tanınmaması yerine, yeni hükümet onaylanmıyorsa söz konusu devletle diplomatik ilişkilerin kesilmesi yeterli görülmektedir (Pazarcı, 2006: 343).

1.3.3. Seward Doktrini

Woodrow Wilson'un savunduğu Seward Doktrini, 1851'de dönemin ABD Dışişleri Bakanı William Seward tarafından, anayasal tüm değişikliklerin halkın katılımına özgülenmiş olması gerektiği görüşüyle ortaya konmuştur. Seward, bu doktrini Bolivya, Peru, Meksika ve Venezüella'ya karşı uygulamıştır.

20. yüzyılda da bu doktrin, Woodrow Wilson tarafından tekrar uygulamaya konulmuştur. Wilson, bütün ihtilalci Latin Amerika hükümetlerine Washington Hükümetinin sempati ile bakmadığını ve bu tür hükümetlerin ABD tarafından tanınmayacağını açıklamıştır. 1913'teki iç savaş sırasında en kötü haliyle bir diktatörlük rejimi yaşayan Meksika'da, Başkan Huerta iktidarı ele geçirmeyi başarmış, ancak Wilson bu hükümeti tanımamıştır. Aynı şekilde Kosta Rika'da 1917 yılında anayasal hükümeti yıkarak iktidarı ele geçiren General Tinoco'nun hükümeti de tanınmamıştır. ABD, böylece bu doktrinle iyi bir şekilde yorumlanmış olan Monroe Doktrini'ni entegre ederek yabancı devletlerin hükümetlerini nitelendirebilme hakkına sahip olduğunu ileri sürmüş ve bu nedenle Latin Amerika ülkelerinde geniş çapta müdahaleci bir politika uygulamıştır. Başkan Wilson, bu doktrini sadece Latin Amerika ülkelerine uygulamakla yetinmemiş; aynı zamanda, Sovyetlere karşı da uygulamış ve illegal olarak nitelendirdiği Sovyet Hükümeti'ni tanımamıştır (Crozet, 1953: 24; Dozer, 1966: 321-322).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Seward doktrini terkedilmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Charles Evans Hughes, ABD'nin diğer devletlerde meydana gelecek değişikliklerin meşruiyetini araştırmak için bu devletlerin iç işlerine müdahale edilmeyeceğini açıklamıştır (Crozet, 1953: 24).

1.3.4. Stimson Doktrini

Stimson Doktrini ilk kez 1931 yılında Dışişleri Bakanı Henry Lewis Stimson tarafından, Mançurya olayı nedeniyle deklare edilmiş ve Milletler Cemiyeti'nin Sino-Japon sorununun çözümü için hemen uyguladığı başlıca prensiplerinden biri olmuştur. 1932'de Stimson;

“Uzakdoğu'daki durum göz önünde bulundurulduğunda Amerikan Hükümeti, hem Çin Cumhuriyeti Hükümetini hem de Japon İmparatorluk Hükümetini uyarmayı görevi saymaktadır... Paris Paktının sözleşme ve yükümlülüklerine aykırı olarak meydana getirilmiş hiçbir durumu, antlaşmayı ya da sözleşmeyi tanımaya niyeti bulunmamaktadır” açıklamasını yapmıştır.

Bu açıklamadan sonra 16 Ocak 1932'de MC Konseyi, Japon Hükümetine Stimson'un notasıyla özdeş bir nota göndermiştir. Ancak iki nota arasındaki ilk nota Paris Paktı'na dayanırken ikincisi Cemiyet Misakına dayanmaktadır. Bu nota ile Konsey'in on iki üyesi Misakın 10. maddesi⁵ gereğince, Cemiyetin tüm üyelerinin, üyelerin mevcut siyasal bağımsızlığını ve ülke bütünlüğünü koruyacaklarını ve saygı göstermeyi üstlendiklerini hatırlatmışlardır. Sino-Japon sorununun halledilmesi görüşüyle MC Konseyi, 11 Mart 1932'de tanımama doktrinini tekrarlayan birtakım kararlar almıştır. Görüldüğü gibi, her üç doküman da özünde aynı olmasına rağmen sadece farklı terimlerle ifade edilmişlerdir. Konsey kararında hem Briand Kellogg Paktı hem de Misaka değinilmiştir ki nitekim her ikisi de tanımama prensibinin arkasındaki unsurları düzenlemişlerdir (Yokota, 1935: 133-134).

1930'da Stimson tarafından meşruiyet ilkesinin terkine yönelik yeni ve kesin bir adım daha atılmıştır. Bu çerçevede İngiltere ile anlaşarak Arjantin, Peru ve Bolivya'nın yeni hükümetleri tanınmıştır. Bu tanıma durumunda sadece bu hükümetlerin ülkeyi kontrol edip edemediklerine ve otoritelerine karşı bir muhalefetin mevcut olup olmadığına bakılmıştır. Stimson, ABD'nin Orta Amerika Cumhuriyetlerine karşı yürüttüğü

⁵ Madde 10: *Cemiyet üyeleri, bütün Cemiyet üyelerinin ülke bütünlüklerine ve şimdiki siyasal bağımsızlıklarına saygı göstermeği ve bunları dışarıdan gelecek herhangi bir saldırıya karşı korumayı yükümlenirler. Saldırı, saldırı tehdidi ya da tehlikesi durumunda Konsey, bu yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlayacak yolları belirtir.*

politikasının farklı olduğu bilinirken, bu bölgelerde yönetilenlerin onayının alınmasına devam edilmesinin ülkenin hususi politikası gereği olduğunu belirtmiştir (Crozet, 1953: 24).

Stimson doktrininin ikinci safhası, Paraguay ve Bolivya arasındaki Chaco sorununa uygulanması ile belirginleşmiştir. 3 Ağustos 1932’de on dokuz Amerikan devleti her iki ülkeye de birer nota göndermiştir. Buna göre Amerikan milletleri, silahlı güçler tarafından işgal ya da zapt ederek barışçıl olmayan yollarla meşruiyeti olmayan bir toprak kazancı sağlamak amacıyla yapılan herhangi bir bölgesel düzenlemeyi tanımayacaklarını açıklamışlardır. Böylece, bölgesel statükodaki değişikliklerle bağlantılı olarak tanımama prensibini vurgulayan bu döküman, aslında bir bakıma Stimson Doktrini’nin farklı bir söylemi olarak düşünülebilir. Doktrin, Chaco notası ile uygulama alanını önemli ölçüde genişletmiştir.

Stimson Doktrini’nin sonraki gelişme süreci, 10 Ekim 1933’te altı Latin Amerika devleti⁶ arasında sonuçlandırılan Savaş Karşıtı Saldırmazlık ve Arabuluculuk Antlaşması’dır. Daha sonra 14 Mart 1934’te İtalya, 27 Nisan 1934’te de Bolivya, Kolombiya, Kosta Rika, Küba, El Salvador, Guatemala, Haiti, Honduras, Nikaragua, Panama, Venezuela ve ABD anlaşmaya taraf olmuşlardır. Böylece yirmi devlet, Stimson Doktrini’ni yasal bir yükümlülük olarak kabul etmiştir. Bu devletlerin katılımı oldukça önemlidir çünkü doktrinin seviyesini uluslararası hukukta “yarı-genel” seviyesine yükseltmiştir.

Stimson Doktrini’nin temel amacı barıştır. Doktrin, MC Misaki’nin 10. maddesine ve Briand Kellogg Paktı’nı ihlal edecek şekilde gerçekleştirilmiş herhangi bir Pasifik dışı müdahaleyi tanımaktan kaçınması nedeniyle, kendisini barışın koruyucusu olarak tayin etmiştir. Doktrin, tanımama prensibini tesis ederken, silahsızlanma, güvenlik ve barışçıl çözüm gibi barışı koruyucu yeni yöntemler de eklemiştir (Yokota, 1935: 134-140). Yeni koşulların eklenmesi ve doktrinin uygulama alanları göz önünde bulundurulduğunda, bu yeni yöntemlerin siyasal yönde olduğu gayet açıktır. Yoksa belirtilen şartlarda herhangi bir hukuka aykırılık durumu bulunmamaktadır.

---

⁶ Bu devletler Arjantin, Brezilya, Şili, Meksika, Paraguay ve Uruguay’dır.

1.4. Devletlerin Tanınması Konusunda Gelişmeler ve Montevideo Sözleşmesi

Arjantinli bilim adamı Carlos Calvo'nun ortaya koyduğu ve Latin Amerika ülkelerinin uygulamakta direndiği eşit muamele ilkesini öngören Calvo Doktrini⁷ ya da Calvo Şartı ile uluslararası müdahalenin meşruluğu ilk kez tartışmaya açılmıştır. Doktrin, uluslararası müdahaleye karşıdır. Güney Amerika'daki uluslararası müdahalenin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçları dikkate alan Calvo, ABD ve Avrupa devletlerinin Güney Amerika ülkelerinin içişlerine karışmaması gerektiğini öne sürmüştür. Bu doktrine göre, devletler içişlerinde makul ölçüde serbest hareket edebilmeli ve diğer devletler de bu duruma saygı göstermelidirler. Calvo Doktrini'nin etkileri, Meksika Anayasası'nda ve BM kararlarında görülmektedir (Freeman, 1946: 121-125).

Bu dönemde ABD'nin dış politika temellerini oluşturan Monroe Doktrini⁸ nedeniyle, Pan-Amerikan dayanışmasındaki en büyük engel ABD'nin Güney Amerika politikası olmuştur. İlk başlarda bu doktrin ABD'nin savunma belgesi olarak görülmüştür. ABD, bu doktrine dayanarak, Avrupa'nın Amerika kıtasındaki devletlere yönelik saldırılarını önlemeyi ve bu yönde politikalar geliştirmeyi bir hak olarak görmüştür. 1896 yılında ABD Başkanı seçilen McKinley, Monroe Doktrini'ni İspanya ile savaşı önlemek için kullanmaya çalışmıştır. 15 Şubat 1898'de ABD'ye ait bir savaş gemisinin Küba'da batması ve birtakım olaylar, ABD üzerinde Küba'nın İspanya'dan kurtarılması ve yapılacak bir müdahale için yoğun kamuoyu baskısı yaratmıştır. 11 Nisan 1898'de McKinley, Kongre'den İspanya'ya karşı kuvvet kullanma yetkisi istemiş ve Kongre bu

---

⁷ Calvo Doktrini, devletlerin egemenliği kapsamında yabancı yatırımlardan doğan uyuşmazlıkların her koşulda yerel yargı organları tarafından çözümünü amaçlamakta, tarafların sözleşmeye koyacakları Calvo Şartı'yla uygulamadan kaynaklanan sorunları yerel yargıya götüreceklerini kabul etmektedir. Böylece yargılama, devletlerin coğrafi sınırlarını esas alan, milli hukuka dayalı, ulusal mahkemelerin münhasır yargılama yetkisini kabul eden bir süreci tanımlamaktadır. Calvo Doktrini hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız; Dalrymple, 1996: 164-167; Vinuesa, 2002: 508- 509.

⁸ Monroe Doktrini 2 Aralık 1823 tarihinde ABD Başkanı James Monroe tarafından Amerikan Kongresine gönderilen mesajla ortaya konulmuştur. Başkan, Amerikan dış politikasının temellerinin iki ilkeye dayandırılmasını istemiştir. Birincisi, ABD Avrupa'nın iç işlerine karışmamalıdır. Avrupa'nın ABD ile hiçbir politik ilgisi bulunmamaktadır. Bu nedenle ABD, Avrupa'nın işlerine karışmayacağı gibi Avrupa da Amerika kıtasının iç işlerine karışmamalıdır. İkinci ilke ise, ABD'nin bu isteğine rağmen eğer herhangi bir Avrupa ülkesi Amerika Kıtasına girer ve burada sömürgecilik girişiminde bulunursa; ABD, bu girişimi düşmanca bir hareket sayacak ve söz konusu Avrupa devleti ABD'yi karşısında bulacaktır. Bu doktrinin sonucunda, Avrupa devletleri İspanya'ya yardım edememiş ve 1820-1830 yılları arasında tüm İspanyol sömürgeleri bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu nedenle, Latin Amerika ülkelerinin bağımsızlıklarını Monroe Doktrini sayesinde kazandığı söylenebilir. Ayrıntılı bilgi için bakınız; Armaoğlu, 2005: 69-76.

yasayı 24 Nisan'da kabul etmiştir. Bu karardan sonra ABD ve İspanya karşılıklı olarak birbirlerine savaş ilan etmişlerdir (Armaoğlu, 2005: 75).

3-26 Aralık 1933 tarihleri arasında Uruguay'ın başkenti Montevideo'da düzenlenen Amerikan Devletleri Uluslararası Konferanslarının yedincisinde Montevideo Sözleşmesi kabul edilmiştir. Devletlerin hak ve yükümlülükleri üzerine olan Sözleşme, devletlerin siyasal varlığının diğer devletlerce tanınmasından bağımsız bir durum olduğunu belirtmek gibi bazı özel niteliklere sahiptir. Bu sözleşme, devletin tanımı, tanıma ve etkileri, devletlerin eşitliği, müdahale, yabancıların statüsü, devletlerin öncelikli çıkarları gibi bir çok önemli konuyu ele almaktadır. Ayrıca, devletler arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümlenmesi gerektiği ve kuvvet kullanımı yoluyla toprak edinimi veya özel bazı avantajlar elde edilmesinin tanınmayacağı gibi hususlarda görüş belirtilmektedir (Scott, 1934: 219). Bu sözleşmenin, genel olarak devletin tanımı ile ilgili en temel uluslararası hukuk metni olduğu kabul edilmektedir. Sözleşmenin 1. maddesinde devletin sahip olması gereken unsurlar şu şekilde belirtilmiştir:

“Madde 1: Uluslararası hukukun bir kişisi olarak devlet şu niteliklere sahip olmalıdır: a) sürekli insan topluluğu; b) sınırları belirlenmiş ülke; c) hükümet – etkin siyasal yönetim; d) diğer devletlerle ilişkiye girebilme yeteneği.”⁹

Montevideo Sözleşmesi devlet olabilme kriteri olarak dört unsur öngörse de, bu durum birçok hukukçu tarafından eleştirilmiştir. Örneğin James Crawford ve Malcolm Shaw gibi uluslararası hukukçular devlet olmak için üç unsuru yeterli görmekte; dördüncü unsurun devlet olma şartı değil, devlet olmanın bir sonucu olarak algılanması gerektiğini savunmaktadırlar. Zira, diğer devletlerle ilişkiye girebilme yeteneği tanımayla birlikte ortaya çıkmaktadır. Tanıma da devletlerin tasarrufunda gerçekleşen bir eylem olduğundan, devlet olma koşulu şeklinde algılanmamalıdır.

Sözleşmenin 2. maddesi, federal bir devletin uluslararası hukukun gözünde tek bir kişi oluşturduğunu belirtmektedir. Bu madde, federal bir hükümetin yabancı ülkelere karşı

---

⁹ Montevideo Sözleşmesi maddeleri için ayrıca bakınız; Convention on Rights and Duties of States (1934), **The American Journal of International Law**, Vol.28, No.2, Supplement Official Documents, ss. 75-78.

kendi tamamlayıcı üyelerinin, uluslararası hukukun ihlalini içerecek eylemleri gibi tüm eylemlerinden sorumlu olduğu anlamını taşımaktadır.

Bu sözleşmenin tanıma ve hukuksal etkileri ile ilgili konulara doğrudan ya da dolaylı olarak 3, 4, 5, 6 ve 7. maddelerde değinilmiştir. Nitekim 3. madde, devletlerin tanınması ile ilgilidir. Bu maddeye göre; “*Devletlerin siyasal varlığı diğer devletler tarafından tanınmasından bağımsız bir durum teşkil etmektedir. Tanınmasından önce bile devlet bütünlüğünü ve bağımsızlığını koruma, kendi çıkarlarına göre yasa çıkarma, yargısını tanımlama, mahkemelerini yetkilendirme ve kurumlarını yönetme hakkına sahiptir. Tüm bu hakların kullanımı, uluslararası hukuka göre diğer devletlerin haklarını kullanmalarından daha farklı bir kısıtlamaya sahip değildir.*” 4. madde ise, devletlerin hukuken eşit olduğunu ve fiziksel güçlerine bakılmaksızın tüm devletlerin eşit hak ve yetkilere sahip olduğunu belirtmektedir (Scott, 1934: 226). Bu maddede de açıkça belirtildiği üzere, devletlerin kendi kurumlarını oluşturmaları tanınmalarına bağlı değildir.

Tanıma konusuna dair bir diğer madde ise 6. maddedir. Bu madde, “*Tanıyan devletin tanınan devleti uluslararası hukukun belirlediği tüm hak ve yükümlülükleriyle kabul ettiğini, tanımanın koşulsuz ve geri alınamaz olduğunu*” ifade etmektedir. Bu hüküm son derece makul görünmekle birlikte, buradaki yükümlülük kelimesi çeşitli zorluklar yaratmaktadır. Çünkü yükümlülükler haklarla bağlantılı olup, haklar tam anlamıyla tanımlanmamış ve sadece temel haklar olarak isimlendirilmiştir. 7. maddede, bir devletin tanınmasının açık ya da kapalı olabileceği vurgulanırken, bu hüküm itiraza açık görünmemektedir. Sözleşmenin 8. maddesi müdahale ile ilgilidir. Bu maddede de, hiçbir devletin başka bir devletin iç veya dışişlerine müdahale hakkı olmadığı belirtilmiştir (Scott, 1934: 227). Ancak başlangıçta kabul gören bu maddelerin bir kısmı süreç içerisinde değişime uğramıştır. Örneğin tanımanın koşulsuz ve geri alınamaz bir durum olması, yalnızca de jure tanıma ile ilgili bir ifadedir. Oysa devletlerin sıklıkla kullandıkları de facto tanıma bu kapsama girmemektedir. Tanımanın koşulsuz olması da aynı şekilde değişime uğramıştır. Devletler, özellikle tanınmaya ihtiyacı olan devletlere karşı şartlı tanıma yöntemini kullanmaktadırlar.

Sözleşmenin sonuç aktinde uluslararası hukukun kodifikasyonuna dair kararlar alınmıştır. Buna göre; uluslararası hukukun kodifikasyonu tedrici ve gelişmeye uygun olmalıdır. Bu çerçevede, anlaşmalar imzalamaya tam yetkili uluslararası hukuk alanında

uzmanlaşmış hukukçular tarafından yapılmalı ve her hükümet ulusal nitelikli bir Uluslararası Hukuk Komisyonu Komitesi oluşturmalıdır. Bu nedenle Konferansta, kodifikasyon çalışmalarının hazırlanması ve organize edilmesi için yedi hukukçudan oluşan bir uzmanlar komisyonunun oluşturulmasına dair kararlar alınmıştır (Final Act, 1934: 55-58).

Montevideo Sözleşmesi, ABD için bir güven sağlama aracı olmuştur. Latin Amerika ülkeleri bu Sözleşmeden önce ABD'ye karşı güvensizlik hissetmekte ve ABD'nin kötü amaçları olduğunu düşünmekteydiler. Bu açıdan sözleşme, bu düşüncenin değişmesi açısından bir fırsat yaratmıştır. Ayrıca bu sözleşme, uluslararası hukuk mekanizmalarının kurulması ve ülkelerin davranışlarının bir bedeli olacağını bilmeleri açısından bir dönüm noktası olmuştur. Montevideo Sözleşmesi, uluslararası hukuku toparlamış ve uluslararası ilişkilere yeni standartlar getirecek şekilde yeniden yapılandırmıştır. Bu yeni ilke ve standartlar, devletlerin antlaşmalarla bağlanmasını ve onlara görev ve sorumluluklar yüklenmesini de sağlamıştır. Sözleşme, devletlerin ve devletin tanınma sorununun yanı sıra, aynı zamanda dış müdahale ile ilgilidir. Sözleşmenin içeriğine bakıldığında, asıl amacın uluslararası toplumun anlaşmazlık konularını sona erdirmek, barışa ulaşmak ve diğer devletlerin saldırılarına karşı bir güvenlik sistemi kurmak olduğu görülmektedir. Bu nedenle Montevideo Sözleşmesi, uluslararası güvenlik alanında da yeni açılımlar sağlamıştır.

1.5. Tanıma Şekilleri

Uluslararası hukuka göre tanımanın çeşitli yolları ve açıklanma biçimleri bulunmaktadır. Devletler, tanıma kararlarını alırlarken mevcut koşulları göz önünde bulundurarak tanıma şekillerini belirlemektedirler. Bu tanıma şekillerinin belirlenmesinde en önemli etken siyasal çıkarlardır.

1.5.1. *De Jure* ve *De Facto* Tanıma

Devletler, tanıyacakları devleti tercihen *de facto* ya da *de jure* olarak tanımaktadırlar. *De jure* tanıma, bir devleti veya hükümeti sağladığı tüm hukuksal etkileri ile tanımayı belirtmektedir. Bir başka ifadeyle *de jure* tanıma, hukuksal bir işlem sonucu

oluşur ve geri alınamaz. Dolayısıyla uluslararası hukukta tanıma kavramı ile belirtilmek istenen *de jure* tanımadır (Pazarcı, 2006: 338-339). Uluslararası politikada devletler, *de jure* tanımayı ancak kesin emin oldukları durumlarda tercih etmektedirler.

De facto tanımanın ise, geçici bir niteliği vardır ve sınırlı bir tanımayı ifade etmektedir. Şayet tanıyan devletin tanınan devlet üzerinde ülkenin bağımsızlığı, ülke üzerindeki otorite veya istikrar gibi bazı şüpheleri varsa, bu durumlarda, ilk aşamada genellikle *de facto* tanıma tercih edilmektedir (Aksar, 2013: 242). *De jure* tanıma kesin olup, geri alınamazken; *de facto* tanıma geçici bir niteliğe sahip olduğundan, tanıyan devlet tanınan devletin koşullarının aleyhine değiştiğini düşündüğü durumlarda tanımını geri alma hakkına sahip olabileceği gibi, şüphelerinin giderilmesiyle de her an *de facto* tanımını *de jure* tanımaya dönüştürebilmektedir (Pazarcı, 2006: 339). Bu nedenle, *de facto* tanıma geçiş dönemi olarak adlandırılabilir. *De jure* tanıma, tam ve tamamlanmış bir tanıma anlamına gelirken, tanınan hükümetin meşruluğundan söz etmemektedir. *De facto* tanıma ise devamlılık ve geçmişine bakılmaksızın yeni bir devletle diplomatik ilişkilerin kurulması anlamını taşımaktadır (Brown, 1950: 617). Bu duruma örnek olarak İngiltere'nin Sovyet Hükümetini 1921'de *de facto* ve arkasından 1924'te *de jure* tanınması gösterilebilir (Shaw, 2009: 460).

Özetle, yeni bir devletin *de facto* veya *de jure* tanınmasının sonuçları şu şekilde sıralanabilir (Croizat, 1953: 16):

- Tanınan ve tanıyan devletler arasında diplomasi ve konsolosluk ilişkileri kurulacak ve tanınan devletin uluslararası toplum üyelerinin sahip olduğu hakları kullanma hakkı olacaktır. Aynı zamanda uluslararası görevleri de yerine getirecektir.
- Tanınan devletin, geçmiş ve gelecek hukuksal ve yürütsel tüm tutumları, tanıyan devletin mahkemelerince tanınmış kabul edilecektir.
- Tanıyan ve tanınan devletler, diplomatik temsilciler ve bunların malları için karşılıklı olarak, hukuki dokunulmazlık talebinde bulunabileceklerdir.

Dolayısıyla hem *de facto* hem de *de jure* tanıma sonucunda iki ülke arasındaki hukuksal ve siyasal ilişkiler başlamaktadır. Buradaki belirleyici özellik ise ulusal

çıkarlardır. Bir anlamda deneme süreci olarak kabul edilen de facto tanımada, devletlerin hedefledikleri çıkarlar gerçekleşmediği takdirde ya da tanıma kararının yerinde olmayacağına karar verdiklerinde, tanımayı geri alma hakkına sahiptirler. Bu türden tanıma, uluslararası politikada yaygın bir uygulama alanına sahiptir. Devletler, çıkarları gereği çoğu zaman de jure tanımadan önce de facto tanımayı tercih etmektedirler. Devletler, hukuksal olarak de jure tanımaya zorunlu tutulmadıkları halde, bu türden bir tanıma sonrasında hukuksal olarak vazgeçme hakları bulunmamaktadır. Bu nedenle, uluslararası politikanın dönemsel koşulları ve devletlerin bu dönemlerdeki siyasal çıkarları tanıma şeklini belirlemektedir.

1.5.2. Açık ve Kapalı Tanıma

Tanıma, iradesinin şekline göre, açık tanıma ve kapalı (örtülü, zımni) tanıma olarak iki sınıfa ayrılabilir. Açık tanımada, tanıyan devlet tanınan devlete karşı tanıma kararını açıklayıcı bir bildirimle (notification) veya bir bildiriyle (declaration) açıklamak gibi doğrudan ve net yolları izlemektedir. Bu durum Uluslararası Hukuk Enstitüsü'nün, 1936 tarihli yeni devletlerin ve hükümetlerin tanınmasına ilişkin kararlarının¹⁰ 9. maddesinde şöyle açıklanmıştır: “*De facto* tanıma, ya açık beyanla ya da antlaşma, geçici anlaşma gibi, bir amacı olan ya da geçici statüye sahip, tanıma niyeti belirten bir eylemle sonuçlanır.” Bu şekilde tanımada devletlerin niyet ve amaçları açıkça ortaya konulmaktadır. Devletler, tanıyacakları devleti tanıdıklarını açıkça ifade ederek beklentilerini sunmaktadırlar.

Kapalı veya zımni tanıma ise, tanıyan devletin herhangi bir tanımadan söz etmeksizin, başka bir ifadeyle herhangi bir bildirim ya da bildirisi olmaksızın, tanıma konusundaki kararına şüphe bırakmadan tanınan devletle girilen işlemleri ifade etmektedir. Dolayısıyla, ortada herhangi bir resmi açıklama bulunmadan girişilen bazı işlemler tanınmanın gerçekleştiğinin kanıtıdır. Uluslararası hukuka göre, aksi iddia edilmediği sürece kapalı tanımanın yolları şu şekilde ifade edilebilir. Tanıma olmadığını bildirmeden ikili anlaşma yapılması; diplomatik ilişkilerin kurulması, tanınan devletin konsolosuna *exequatur* verilmesi; bağımsızlık kutlamalarına resmi temsilci gönderilmesi ve tanınacak devletin, yalnızca devletlerin üye olabildiği bir örgüte kabulü veya temsili konusunda olumlu oy kullanılması, kapalı tanımanın yollarıdır (Pazarcı, 2006: 340). Bunların dışında

¹⁰ Uluslararası Hukuk Enstitüsü kararları için Ek-1'e bakılabilir.

bazı durumlar, kapalı / zımni tanıma olarak kabul edilmemektedir. Bu durumlar, aynı uluslararası konferansa katılmak; çok taraflı bir anlaşmaya taraf olmak; tanıma hususunda görüşmeler yapmak; diplomatik temsilciler dışındaki temsilcilerle ilişki kurulması ve ticari ilişkiler kurulmasıdır (Pazarıcı, 2006: 340; Crozat, 1953: 14).

Kapalı tanıma, tanınmasını genişletmek isteyen bir devletin istek ve amaçlarından dolayı gerçekleşebilir. Dolayısıyla, egemenliğini yeni kazanmış bir devlete tebrik mesajı göndermek, bu devletin zımnen tanınması ve diplomatik ilişkilerin kurulması isteğinin başlangıcıdır. Ancak bu durumda 1960'lar ve 1970'lerin başlangıcında ABD ve Komünist Çin arasında olduğu gibi, gayri resmi bağlantıların sürdürülmemesi gerekmektedir. Konsolosların tanınmasının düzenlenmesi, tanınmayan bir devletin temsilcilerinin konsolosluk işlevlerine izin verilmesi, genellikle her durumda olmasa da, o devletin tanındığı anlamına gelmektedir. Ancak bunun aksine örneklere de rastlanmaktadır. Örneğin Tayvan'da yerleşik bir İngiliz konsolosunun bulunmasına rağmen, İngiltere Tayvan hükümetini tanımamıştır. Her iki tarafın da görüşmelerde yer alması ve çok taraflı anlaşmalar imzalamasından tanıma anlamı çıkarılamaz. Uygulamalar, birçok üye devletin ya da hükümetlerinin diğer üye devletler tarafından tanınmadığını göstermektedir. Örneğin İsrail ve birçok Arap ülkesi BM üyesi olmasına karşın, bu durum Arapların İsrail Devleti'ni tanımama durumunu etkilememiştir. Bununla birlikte, bir devlet söz konusu devletin BM üyeliği lehine oy kullandığı takdirde, doğal olarak tanımanın gerçekleştiği anlamı ortaya çıkmaktadır. Örneğin İngiltere, eski Yugoslav Cumhuriyetlerinden Makedonya'nın BM üyeliğine lehte oy kullanmıştır. Bu durum söz konusu varlığı devlet olarak tanıdığı anlamına gelmiştir (Shaw, 2008: 463-464).

1.5.3. Şartlı ve Şartsız Tanıma

Uluslararası alanda devletlerin uygulamalarına bakıldığında, bir devletin diğerini tanıması konusunda belirgin herhangi bir ilke bulunmamaktadır. Eğer devlet olma unsurları tamamlanmışsa, diğer devletler arzu ettikleri takdirde tanıma yoluna giderek uluslararası düzeyde yeni devletle ilişkiye girebilmektedirler. Bu durumda devletler, şartlı ya da şartsız tanıma şeklinde bir ayırım yapabilmektedirler. Şartlı tanıma, tanımanın tanıyan devletin bazı haklarının korunması ya da bazı konularda yeni devletin güvence

vermesi gibi şartlarla yapılmasıdır (Pazarcı, 2006: 340)¹¹. Ancak Kelsen (1941: 612), tanımının sadece şartsız gerçekleşebileceğini savunmaktadır. Çünkü bir devletin devlet olma koşulları eğer hukuk tarafından belirleniyorsa, diğer devletlere sadece evet ya da hayır demek düşmektedir. Burada herhangi bir şart öne sürmek söz konusu değildir. Şartlı tanıma konusunda, örneğin A devleti, yeni B devletini B ülkesinde belirli bir azınlık olarak bulunan kendi nüfusuna bazı özel haklar verilmesi şartı ile tanıdığında; bu şart, B devletinin uluslararası hukuka göre kuruluşuna etki etmemektedir. Bu şart sadece siyasal tanımaya atıfta bulunmaktadır. Eğer B toplumu bir devlet olarak tanındıysa, A devletinin beyanını kabul etmiş sayılmaktadır. B, A devletine belirli bir azınlık olan kendi vatandaşlarına özel haklar verme yükümlülüğü altına girmiş ve bu yükümlülüğü yerine getirememişse, uluslararası hukuka göre bu durum hukuk ihlalidir. B, A devletinin bir hakkını ihlal etmektedir.

Şartlı tanıma ilişkin ilk örneklerden birisi, 19. yüzyılda Güney Amerika devletlerinin bağımsızlıklarını kazanmaları ve bu devletlerin tanınma süreçlerinde görülmüştür. Güney Amerika'daki söz konusu devletlerin kurulmaları, şartlı tanıma konusunda önemli bir ilkenin formüle edilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu ilkeye göre İngiltere, Meksika ve Brezilya'yı tanımak için, bu devletlerden köle ticaretini yasaklamalarını istemiştir. Bu şartla tanıma, devletlerin mevcut uluslararası kurallara uymasını sağlamak yönünde bir araç olarak kullanılmıştır.

Şartlı tanıma konusundaki en önemli uygulama, AB'nin 1991'den sonra bağımsızlıklarını kazanan Balkan ve Doğu Avrupa ülkelerini tanıma sürecinde görülmüştür. AB, Haziran 1991'de bağımsızlıklarını ilan eden Slovenya ve Hırvatistan'ı hemen tanımamıştır. Ancak Aralık 1991'de tüm AB üyeleri bir araya gelerek "Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde Kurulan Yeni Devletlerin Tanınmasına İlişkin Yönerge" başlıklı deklarasyonu kabul etmişlerdir. Bu deklarasyonla AB üyeleri, beş şartın sağlanmasıyla tanıma işleminin gerçekleşmesine karar vermişlerdir. İleri sürülen şartlar: İnsan haklarına saygı, bölgesel güvenlik ve istikrara katkıda bulunmak, azınlık haklarının garanti altına alınması, sınırların değişmezliğine saygı ve devletlerin veraseti ile ilgili meselelerin barışçıl yollarla çözümüdür. Slovenya, Hırvatistan ve Bosna Hersek şartları kabul ettiklerini açıkladıktan sonra tanınmışlardır. Görüldüğü üzere, öne sürülen şartlar

---

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız Lauterpacht, 1948: 358-364.

devleti oluşturan unsurların dışında ve siyasal ağırlıklı şartlardır (Aksar, 2013: 244; Lauterpacht, 1948: 363). Bu örnek, açıklayıcı görüşü destekler nitelikte olup, tanımın hukuksal olmaktan ziyade siyasal yönünün ağır bastığını açıkça göstermektedir.

1.5.4. Erken Tanıma

Tanıma kavramı, yeni bir devletin, ana devletten devrim ya da darbe sonucu ayrılarak kurulması durumlarında ayrı bir önem taşımaktadır. Yabancı devletler, yeni devletin kendisini güvenli ve kalıcı olarak oluşturup oluşturamadığına karar vermelidirler. Her türlü iç savaşta, üçüncü bir devlet, ayaklananları savaştan statüsünde tanıyabilmektedir. Eğer ayaklananlar, ülkenin bir kısmını ele geçirmiş, kendi hükümetini kurmuş ve kendi askeri operasyonlarını savaş hukukuna göre yönetebiliyorlarsa, o zaman savaştan statüsünde tanınabilmektedirler. Fakat savaştan statüsünde ayaklananların tanınması ile onların sahip olduğu ülkenin tanınması arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Sorun tam olarak, savaştan statüsünde tanınmanın dışında yeni bir devlet olarak tanınmasının kesin zamanının ne olacağıdır (Oppenheim, 1955: 128).

Yeni bir devletin zamansız ve erken tanınması, ana devletin onurunun ihlal edildiği anlamına da gelmektedir. Çünkü bu yasal bir eylem değildir ve çoğu zaman bu gibi erken tanımların kalıcılaştırılması da müdahale anlamına gelmektedir (Oppenheim, 1955: 128). Lauterpacht (1948: 8-9) aynı görüşü destekleyen, tanıma talebinde bulunan topluluğun, sürekliliğin ve siyasal uyumun bazı koşullarını yerine getirmesi gerektiğini belirtmektedir. Özellikle ana devlet, otoritesini geri kazanmak ve muvaffak olmak için tüm gayretlerine kesinlikle son vermiş olmalıdır. Mücadelenin sonucu tamamen belirsizken, tanıma, eğer *durante bello*¹² kabul edilmişse, bu tanıma hukuksuzdur. Bu durumda, ana devletin egemenliği reddedilmiştir. Uluslararası hukukun gereklilikleri ile dikte ettirilmesi bir mazaret değildir. Buna karşın, yeni bir devletin ya da hükümetin bu şekilde tanınması, farklı ilişkilere izin veren kapalı/zimni tanımın bir anlamda en uç biçimde kullanımı olarak görülmektedir. Uluslararası hukuk, isyancıları ya da bağımsızlık kazanmayı amaçlayan ayrılmayı reddetmemektedir. Ancak Lauterpacht (1948: 8-9), erken tanımın sadece ana devletin egemenliğinin reddi ve hukuksuz bir müdahale olması bakımından

---

¹² *durante bello*, savaş zamanında anlamına gelmektedir.

değil, aynı zamanda tanıma hakkının kötüye kullanılması açısından da yanlış olduğunu belirtmektedir.

Bir oluşum devlet olma koşullarını sağlayamadan tanınmışsa, bu durumdaki bir erken tanıma müdahale etmeme prensibini ihlal etmiş sayılmaktadır. Bu nedenle de hukuksuz bir eylem olarak kabul edilmektedir (Ryngaert ve Sobrie, 2011: 472). Diğer taraftan, tanıma konusu bazen diplomatik ve siyasi nedenlerden dolayı örtbas edilmektedir. Tanımanın ertelenmiş, reddedilmiş ya da kabul edilmiş olmasının çoğu zaman hukuksal bir nedeni olmamış ve tanıma, bu gibi durumlarda çoğunlukla bir müdahale aracı olarak kullanılmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında, Fransa, İngiltere ve ABD tarafından Polonya ve Çekoslovakya'ya uygulanan tanıma, bu devletler siyasi açıdan var olmadan ve fiilen bağımsızlıklarına kavuşmadan önce gerçekleşmiştir. Aynı şekilde Almanya da Litvanya'yı savaş amaçlarından dolayı tanımıştır. Estonya, Letonya, Gürcistan ve Ermenistan örneklerinde görülebileceği gibi, de facto, koşullu, sınırlı ya da şartlı tanımlar, söz konusu devletlerin uluslararası statüleri tam olarak belirlenmeden kabul edilmiştir (Brown, 1950: 620). Bu gibi durumlarda, erken tanıma kararı genellikle güvenlik endişesi ve bölgesel istikrarın sağlanması gibi siyasi sorunların bulunduğu bölgelerde görülmekte ve erken tanımanın bu problemlere bir çözüm getireceği düşünülmektedir. Dolayısıyla erken tanıma, önleyici bir dış politika aracı olarak kullanılmaktadır.

Erken tanıma büyük oranda siyasi niteliklere sahip olduğundan, hukuk literatüründe çok fazla ele alınmamıştır. Bazı hukukçulara göre erken tanıma hukuksal amaçlardan ziyade daha çok siyasi amaçlarla yapıldığından, bir çeşit müdahale olarak kabul edilmektedir. Oysa ki uluslararası hukukta, herhangi bir şekilde (ayrılma, isyan, ihtilal vs.) kurulan yeni bir oluşumun devlet olarak ne zaman ve ne şekilde tanınacağına dair açık bir usul bulunmamaktadır. Bu konudaki genel görüş şu şekildedir. Bir devlete karşı ayaklanarak başarıya ulaşmış ve devlet olma koşullarını taşıyan bir oluşum meydana getirmiş siyasi bir toplum, tanıma talebinde bulunduğu veya kendisine karşı ayaklanılan devlet ile ayaklananlar siyasi uzlaşma sağlayıp bir anlaşma imzaladıklarında tanıma zamanı başlamaktadır (Oppenheim, 1955: 128). Bu süreçten sonra da erken tanıma dışındaki tanıma prosedürleri uygulanmaktadır.

Tanınmanın zamanlaması sorunu önemli olmasına rağmen, hiçbir kural, bir devletin devrim ya da darbe sonucu kalıcı ve güvenli şekilde oluşturulmasında zaman şartı getirememektedir. Bu şekilde yeni kurulan devlet, ana devleti tümüyle mağlup ettiğinde ya da ana devlet, yeni devletin eylemlerini bastırmak için artık çaba sarf etmediğinde veya ana devlet tüm çabalarına rağmen yeni devleti kontrolü altına alamadığında, artık yeni devletin güvenli ve kalıcı olduğu kabul edilmektedir (Oppenheim, 1955: 128). Dolayısıyla, artık erken tanıma uygulamasına gerek kalmamaktadır.

Erken tanımanın bir savaş ya da çatışma durumunda kullanımından ötürü savaşan tarafların tanınması bir başka tanıma durumu olarak ortaya çıkmaktadır. Savaşan tarafların tanınması konusu, Latin Amerika ülkelerinin bağımsızlık savaşları sırasında ortaya konulmuştur. Latin Amerika'daki yeni devletlerin tanınması, hanedana ait haklar kavramındaki belirgin sapmayı açığa çıkarmıştır. Bu sapma aslında bir güç iddiası olarak ABD ve Büyük Britanya'nın eseri olarak görülmektedir. Anglo-Amerikan işbirliğini önleme amacıyla tüm ülkeler, Orta ve Güney Amerika'dan doğan bağımsızlık taleplerine karşı ortak bir yaklaşım benimsemişlerdir. Buna göre devletler, devlet olma koşullarının bir kısmı yerine getirilmemiş olsa da, istikrar ve bölgede güvenli bir ortamın tesis edilmesi adına erken tanıma kararı almışlardır.

Fabry (2010: 68-69), bu yaklaşımı şu şekilde özetlemiştir: Mevcut devletin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine dair iç ve dış zorluklar arasında önemli farklılıklar vardır. Bu devletin iç egemenliğindeki değişim sorununun, değişimin gerçekleştiği yer ve üçüncü taraflar olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. Mevcut devletin içsel durumuna bakıldığında, egemenlikten feragat edildiği ve halkın bir kısmının ana devletin anayasal ve doğal haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle, tanıma kararı bir bildiri yoluyla açıklanır. Dışarıdan bakıldığında ise, bu ayrılma kararı bir hükümeti tayin etmenin tamamlayıcı bir ögesidir. Eğer bağımsızlık talebi mevcut devletin içerisinden gelmiş ve bu beyana ana devlet tarafından itiraz edilmişse, bu durumda üçüncü tarafların sergileyeceği en uygun tutum tarafsız kalarak müdahale etmemektir. Yeni oluşan devletin üçüncü taraflardan toprak bütünlüğüne saygı göstermelerini talep etme hakkı olsa da, bu dahili yenilenme hakkı, bağımsız bir de facto devlet tarafından feshedilebilir. Millettin iradesi önemli ölçüde beyan edilmiş olsa bile, de facto devlet, uygulamadaki durumun yanı sıra moral değerlerini de üçüncü taraflar için değiştirilebilir. De facto devlet, uluslararası topluma karşı

bağımsızlık hakkına sahiptir. Bunun gibi, dış tanınma elde etme hakkına sahiptir ve üçüncü taraflar da süreyi uzatmak için uygun yükümlülükler getirebilirler. Üçüncü taraf tanınmayı geciktirebilir, ancak bunu keyfi ya da süresiz biçimde yapamaz. Mutlaka makul bir gerekçesi bulunmalıdır. Tanınmış bir devletin tanıyan devletlerle ilişkilerinde uluslararası teamül hukukuna göre riayet etmek zorunda olduğu otomatik yükümlülükleri bulunmaktadır. Tanınmış devletin sınırları de facto limitiyle örtüşmelidir. Bunun dışında kalanlarsa bu devlet tarafından kontrol edilmeyen ya da diğer de facto devletlerden zorla alınan topraklar üzerinde hak iddia edilmesidir. Son olarak da, devletlerin tanınma talebinde bulunan de facto bir devletten, uluslararası toplumun genel çıkarları için ekstra şartları yerine getirmesini istemeleri makuldür. Her ne kadar de facto devletlerin tanınması, özünde ABD ve İngiltere'nin ürünü olsa da, uygulaması aşamalı olarak diğer güçler tarafından gerçekleştirilmiştir.

Tarihsel süreçte, erken tanımaya dair birçok örnekler bulunmaktadır. Hırvatistan'ın Avrupa Topluluğu (AT) üye ülkeleri tarafından 15 Ocak 1992'de tanınması, erken tanımaya bir örnek oluşturmaktadır. Çünkü bu dönemde ve sonrasındaki birkaç yıllık süreçte, Hırvatistan, sınırlarının üçte birini etkin olarak kontrol edememekteydi. Ayrıca, Yugoslavya Tahkim Komisyonu, 11 Ocak 1992'de aldığı kararda, Hırvatistan'ın 16 Aralık 1991'deki AT prensiplerinde belirtilen tanınma koşullarına uymadığını belirtmiştir. Bu koşullar, insan ve azınlık haklarının garanti edilmesini kapsayan ve Hırvatistan tarafından kabul edilmiş olan anayasal kanunlardır. Bunun yanı sıra, Bosna Hersek'in 6 Nisan 1992'de AT ve üyeleri tarafından tanınması ve 7 Nisan 1992 tarihinde ABD tarafından tanınması da erken tanınmaya örnektir. Özellikle bu dönemde Bosna Hersek hükümeti, topraklarının yarısından daha azını etkin olarak kontrol edebilmekteydi. Bu durum 1995, Dayton Anlaşması'na kadar da devam etmiştir (Shaw, 2008: 461-462). Bu konuda devletler, devlet olma koşullarının bir kısmı yerine getirilmemiş olmasına rağmen, istikrar ve bölgede güvenli bir ortam tesis edilmesi adına erken tanıma kararı almışlardır. Bölge ülkelerinin ve AB'nin siyasal çıkarları doğrultusunda alınan bu karar, tanımının uygulamada siyasal bir nitelik taşıdığını göstermektedir.

Uluslararası hukukçular arasında erken tanımaya ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Shaw (2008: 462), tanımının devlet olma kriterlerinin kanaat getirilmesinden sonra gerçekleşebileceğini, ancak zorunlu olmamakla birlikte, farklı

değerlendirmelerin devletlerin siyasal kararlarına bağlı olduğunu ifade etmiştir. Oysa ki Lauterpacht, erken tanımanın sadece ana devletin egemenliğinin reddi ve hukuksuz bir müdahale olduğu için değil, aynı zamanda tanıma hakkının kötüye kullanılması açısından da yanlış olduğunu vurgulamaktadır. Yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında, ana devlet, yeni devleti tanıdığı andan itibaren diğer devletlerin tanıma sürecini beklemeleri için hiçbir hukuksal mazaretleri kalmamaktadır. Dolayısıyla ana devlet tarafından tanınmak, yeni devletin bağımsızlığını ilan etmesinin nihai ispatıdır (Oppenheim, 1955: 128). Şayet yeni devlet ana devlet tarafından tanınmışsa artık erken tanımaya gerek duyulmamaktadır.

1.5.5. Kolektif Tanıma

Devletler, büyük devletler veya devletlerin çoğunluğu tarafından tanınmış olsalar bile, bu durum onların tüm devletler tarafından tanındıkları anlamına gelmemektedir. Tanıma, özgür iradeyle verilmiş bir karardan kaynaklandığı için bu durumun kontrolü mümkün pek değildir. Yeni kurulan bir devletin itibarı kendisini tanıyan veya tanıması muhtemel devletlerin sayısı ile doğru orantılıdır. Şayet tanıma kararına uluslararası bir kurum tarafından karar verilirse, bazı devletlerin tanınıp bazılarının tanınmaması sonucu ortaya çıkan bu sorun da bertaraf edilmiş olacaktır (Croizat, 1953: 17).

Kolektif tanımanın yanı sıra, bir de kolektif tanımama durumu mevcuttur. Ancak kolektif tanımama ve bunun hukuksal etkileri üzerinde yoğun bir tartışma söz konusudur. Bu tartışmaların en önemlisi ise, hukuksal ve siyasal nedenlerden dolayı kolektif tanımama arasında belirgin bir ayırım bulunmasıdır. Siyasal nedenlerden dolayı tanımama isteğe bağlı bir durum olup, etkileri de tamamen devletlerin neyin olmasını niyet ettiklerine bağlıdır. Buradaki önemli nokta ise, tanımamanın hukuksal zeminidir. Hukuksal tanımama yeni bir olgu olmamasına karşın, özellikle kolektif tanımama olarak 1932'den sonra kayda değer bir önem kazanmıştır. Bu hususta belirtilmesi gereken iki önemli ayırım bulunmaktadır. Birincisi, hukuksuz bir durumun tanınması uluslararası hukuk tarafından yasaklanmamıştır. Doğrudan etkilenen bir devlet, kısmi meselelerdeki haklarından feragat edebilir ya da diğer devletler, söz konusu kuralların yerine getirilmesine dair çıkarlarının herhangi birinden vazgeçebilirler. Zira tanıma bir çeşit vazgeçişdir. İkincisi ise, bazı eylemlerin geçerliliğini ya da hukuksallığını tanımayı reddederken, kısmi ya da tüm

sonuçları kabul etmek ya da tanımak zorunda kalılabilmektedir. Örneğin Pakistan, Hindistan'ın 1971'deki müdahalesinin hukuksallığını kabul etmemesine karşın, Aralık 1971'den sonra Bangladeş'in hukuksal varlığını kabul etmiştir (Crawford, 2007: 158).

Günümüzde kolektif tanımamanın işlevi, illegal rejimlerle karşı karşıya kalındığı bir durumda onlarla mücadele etmede özel bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Bu yöntem, bir yaptırım ya da zorlama eylemi gibi bir yanılığa düşülmediği sürece, uluslararası hukuk gerçeğinin uygulanması açısından önemli bir ilave güç sağlamaktadır (Crawford, 2007: 173). BM Güvenlik Konseyi'nin 18 Kasım 1983'te aldığı 541 nolu kararla tüm devletlere yaptığı KKTC'yi tanımama çağrısı bu duruma örnek gösterilebilir.

1.5.6. Tanınmama

Uluslararası hukukta egemenliğe ve egemenlik iddiasına sahip devletlerin uluslararası yasal kişiliğe sahip olma taleplerine, mevcut egemen devletlerin onayıyla ulaşılmaktadır. Bu durum, ne tanınmamış devletlerin modern devlet sisteminde var olduğunun ne de bazı yasal ehliyetlere sahip mevcut devletlerin müşterek görüşü olduğunu inkâr etmemektedir. Fakat, onların uluslararası anlamda egemen bir statüye sahip olmadıklarının ve bundan dolayı devletler topluluğuna tam ve eşit üyeler arasında yer almadıklarının bir göstergesidir.

Bir varoluşun tanınmaması, tarihsel süreçte bazı olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu sonuçlardan en önemlileri, normal siyasi ve ekonomik ilişkileri yürütebilme yetisinin olmaması, uluslararası örgütlere katılamama ve uluslararası anlaşma ve sözleşmelerin imzalanamamasıdır. Tanınmamanın en ağır sonucu ise, bu durumda olanların, talep ettikleri topraklardan yasalara uygun bir biçimde, cebren yerlerinden edilmeleri ve bu toprakların fiilen egemen olarak tanınmış devlet tarafından yönetilmesidir. Ancak nadiren de olsa uygulamada uluslararası hukukun tam korumasında olan tanınmış devletlerin aleyhine örneklere rastlanmaktadır. Nitekim 1991'de Litvanya, Letonya ve Estonya'da olduğu gibi, daha sonradan yapılandırılmalarını gerekçelendirerek, bazı durumlarda devletlerin egemenliklerinin yasadışı olarak sonlandırılması işe yaramıştır.

Bazen tanınmama konusunda farklı durumlar da ortaya çıkabilmektedir. Bir devletin tanınmaması ile tanınmış bir devletin hükümetinin tanınmaması noktasında söz konusu olan sadece siyasal tanımamadır. Siyasal tanımama da bir noktaya kadar mümkündür. Çünkü başka bir devlet tarafından tanınmamış bir devletin hükümeti, yine de uluslararası hukukun konusu olmaya devam etmektedir. Her iki devletin karşılıklı ilişkilerinde, genel ve özel uluslararası hukuk tarafından şart koşulan tüm hak ve ödevlerinin yürürlükte kaldığı genel olarak kabul edilen bir görüştür. Bununla birlikte, uluslararası yükümlülüklerini yerine getiren ve uluslararası haklarını harekete geçiren de bir hükümettir. Kelsen (1941: 615) bu durumu şöyle bir örnekle açıklamaktadır: A devleti, B devletini değil, B devletinin hükümetini tanımayı reddediyor ve B devletinden A devleti karşısındaki görevlerini yerine getirmesini talep ediyorsa bu durumda A devleti, B devletinin yükümlülüklerini tanımadığı B devletinin hükümeti tarafından yerine getirildiğini kabul etmelidir. Ancak A devleti B devlete karşı görevini yerine getirmeyi reddedebilir. Çünkü yerine getirme talebi A'nın tanımadığı bir hükümetten gelmektedir. Bu A devletinin hükümetiyle sınırlı olan bir tanıma ya da tanımama ancak siyasal açıdan önemlidir.

Buradan çıkarılacak sonuç, bir devletin kendisi için istediği hükümeti kurmakta özgür olduğudur. Şayet bu durum diğer devletlerin hiçbir hakkı ihlal edilmeden sağlanıyorsa, bu hükümet etkindir. Bir devletin başka bir devletin hükümetini tanıyıp tanımama özgürlüğü, devletlerin kendi aralarında diplomatik ya da farklı ilişkiler kurması ve anlaşmalar yapması gibi bir zorunluluğu olmadığı gerçeğine dayanmaktadır. Devletler, diğer devletlerin hükümetini siyasal açıdan tanımayı kabul etmiyorlarsa normal ilişkilerini sonlandırabilirler. Ancak bu durum, yasal yükümlülüklerini etkilememektedir (Kelsen, 1941: 615).

1.5.7. Tanımının Geri Alınması

De facto tanıma, yapısı gereği geçici bir durumdur. Bu nedenle de tanımının şartları sağlanmadığına kanaat getirildiğinde geri alınma ihtimali bulunmaktadır. Bir devlet bağımsızlığını kaybedebilir; bir hükümet meşru otoriteden vazgeçebilir; savaşan statüsündekiler yenilmiş olabilirler. Bu gibi durumlarda tanımının temelleri ortadan kalkmakta ve dış devletler durumu muhakeme etmek ve gözden geçirmek zorunda

kalmaktadırlar. Böylelikle, devletlerin ya da hükümetlerin tanınmasının geri alınması durumları ortaya çıkabilmektedir.

Bir devletten tanınmanın geri alınması genellikle belirsiz hale gelen şartlara göre ortaya çıkmaktadır. Tanınmanın geri alınmasına dair ayrıca bir açıklama yapılmazken, bu durum, yeni bir otoritenin açık ya da kapalı olarak tanınması ile gerçekleşmektedir. Bir devletin ilhak yoluyla ortadan kalkması durumunda ise, ele geçirilen devletin hükümeti, bir kural olarak sürgündeki bir avuç insana dönüşmektedir ve tanınmanın açık olarak geri alınması özellikle bu kesim için onur kırıcı ve gereksiz olabilmektedir. Genellikle, feshedilmiş devletlerin tanınmalarının geri alınması yeni otoritenin tanınması ile gerçekleşmektedir. Tarihsel süreçte halefi olmadan bir devletin tanınmasının geri alınmasına dair bir örneğe rastlanmamıştır. Bir devlet egemenliğini ve topraklarını kaybettiğinde, bu topraklar yasal boşluklar nedeniyle ortadan kalkmamaktadırlar. Daha önce bu topraklarda hakimiyet kurmuş bir başka devlet ya da devletlerce ele geçirilmektedirler (Lauterpacht, 1948: 349-351).

Hükümetlerin tanınmasının geri alınması ise yeni hükümetin açık ve net olarak tanınması anlamına gelmektedir. Örneğin 16 Kasım 1933'te ABD ve SSCB arasında bir nota değişimi gerçekleşmiştir. Bu notaların amacı, Sovyet hükümetinin ABD tarafından tanındığının kayda geçirilmesidir. Aynı gün yapılan bir açıklamayla, Rus geçici hükümeti tarafından Rus konsolosluğuna atanan bir önceki finansal ataşenin tanınması geri alınmıştır. Yeni hükümetin tanınması ile eski hükümetin tanınmasının geri alınması, eşzamanlı gerçekleşen durumlardır. Bu durum, Temmuz 1945'te Polonya sınırlarında kurulan geçici hükümetinin İngiltere, ABD ve diğer devletler tarafından tanınmasında görülmüştür. 2 Ağustos 1945 Potsdam Konferansı Raporu'nda, Polonya geçici hükümeti ile İngiltere ve ABD arasında diplomatik ilişkilerin kurulması, Londra'daki eski Polonya hükümetinin tanınmasının geri alınmasıyla sonuçlanmıştır. Bazı durumlarda tanınmanın geri alınması rakip otoritenin tanınmasıyla eşzamanlı olmamaktadır. Örneğin 1856'da ABD henüz birkaç ay önce tanıdığı Nikaragua'daki Walker Hükümeti'nin tanınmasını geri almıştır. Gerekçe olarak da bu hükümetin Nikaragua'da ciddi ihtilaflarının bulunması gösterilmiştir (Lauterpacht, 1948: 352-355). Görüldüğü üzere devletler, tanıma kararlarını geri alırken genellikle siyasal gerekçeler sunmaktadırlar.

1.6. Uluslararası Politikada Tanıma

1.6.1. Devletlerin Tanınması

Uluslararası Hukuk Enstitüsü, yeni devletlerin ve yeni hükümetlerin tanınmasına dair aldığı kararın birinci maddesinde devletlerin tanınması şu biçimde açıklanmıştır (Institute De Droit International, 1936: 185):

“Yeni bir devletin tanınması, bir ya da daha fazla devletin belirli bir toprak üzerinde siyasal açıdan organize olmuş insan topluluğunun diğer devletlerden bağımsız olduğunu ve uluslararası hukukun yükümlülüklerini yerine getirebileceğini ve bu nedenlerle uluslararası toplumun bir üyesi olarak kabul etme niyetlerinin olduğunu gösteren bir düzenlemedir.”

Bu tanım bazı eleştirilere yol açabilmektedir. Örneğin Crozat (1953: 4)’a göre, tanıma genellikle bireyseldir. Herhangi bir siyasal topluluğun uluslararası topluma katılmasını sağlayacak tek bir devletin ya da müşterek hareket eden birkaç devletin kararıyla olamamaktadır. Bu nedenle Crozat, söz konusu tanıma “ *ve bunu kendilerini ilgilendiren konularda uluslararası toplumun bir üyesi olarak kabul ettiklerine dair kararlarını ortaya koydukları bir düzenlemedir*” ifadesinin eklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Böylece devletler, hem kendileri için milli çıkarlara hizmet eden bir düzenlemede bulunurken hem de uluslararası bir fonksiyonu yerine getirmektedirler. Crozat’ın devletlerin tanınmasına ilişkin eklenmesi gerektiğini savunduğu “*kendilerini ilgilendiren konularda*” ifadesi, devletlerin tanıma kararlarını alırken siyasal çıkarları doğrultusunda kendi iradeleriyle hareket ettiklerinin açık bir göstergesidir. Sonuçta tanıma kararına dair hukuksal bir zorunluluk bulunmamaktadır. Hukuksal yükümlülükler ve zorunluluklar tanıma kararı açıklandıktan sonra ortaya çıkmaktadır.

Bir devlet tanındığı zaman, tanıyan devlet ile hukuksal açıdan her şekilde uluslararası ilişki kurma imkanı doğmaktadır. Bu ilişki türlerinin hukuksal anlamda ilk etkisi, tanıyan ve tanınan devlet arasında antlaşma yapmak ve diplomatik ilişkiler kurmanın mümkün hale gelmesidir. İkinci etkisi, tanıyan devletin, tanınan devletteki kamu işlemlerini ve belgelerini de kendi iç hukuk düzeninde tanınması ve onlara itibar

göstermesidir. Aynı zamanda tanınan devlet, tanıyan devlet tarafından dokunulmazlık ve yargı bağımsızlıklarından yararlanmaktadır. Üçüncüsü etkisi ise, tanıyan devlet ile tanınan devletin karşılıklı olarak birbirlerinin uluslararası sorumluluklarını ileri sürme hakkına sahip olmalarıdır (Pazarcı, 2006: 339). Tüm bu etkiler, tanımanın de facto ya da de jure olarak yapılması bakımından bir değişiklik yaratmamaktadır. Ancak de facto tanımanın geri alınmamış olması gerekmektedir. Bazı ulusal yargı organları, de facto tanınan devletin kamusal işlemlerini sadece tanınan devletin otoritesini fiilen kurduğu ülkeyle sınırlı tutarken, bunun dışında kalan alanlar için hukuksal bir etki kabul etmemektedir. Diğer taraftan, ABD ve İngiliz mahkemeleri, de jure ya da de facto tanımanın her ikisinde de bir devletin tanındıktan sonra bu tanımanın geriye yürüdüğünü kabul etmekte ve söz konusu devletin kamusal işlemlerinin geçerliliğini tanıma tarihinden sonra değil, o devletin kurulduğu tarihten itibaren kabul etmektedir (Oppenheim, 1955: 127-128). Dolayısıyla, kamusal işlemlerin hangi tarihten itibaren geçerli olacağına dair bir netlik de bulunmamaktadır.

Yeni bir devletin uluslararası toplumun bir parçası olarak tanınması, diğer devletlerin uluslararası hukuka göre devlet olma koşullarını yerine getirdiğini kabul ettiklerini göstermektedir. Böylece mevcut devletler, yarı yargısal bir uygulamayla kendi takdir haklarını kullanmaktadırlar. Bu görevi yerine getirecek özel bir kurumun olmadığı durumda ise devletler, yeni devletin uluslararası hukuk tarafından öngörülen devlet olma koşullarını yerine getirip getirmediğine dair karar verme konusunda yetkilidirler. Genellikle böyle bir karar sürecinde devletler, hükümetlerin veya yeni bir devletin tanınmasını kabul ya da reddederken siyasal çıkarları ve hukuksal prensipleri görmezden gelerek keyfi davranmazlar. Hiç kuşkusuz bu durumda tanıyan devlet, hem kendi çıkarlarının savunucusu hem de uluslararası hukukun temsilcisidir. Siyasal bedeller, kaçınılmaz olarak zaman zaman tanıma kararının kabul ya da reddini etkilemektedir. Bu ikili işlev onun asli hukuksal niteliğini etkilememektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, tanıma var olan durumu açıklayıcı olsa da yapısı itibariyle kurucudur. Zira tanınmış topluluğun uluslararası hak ve ödevlerinin başlangıcına işaret etmektedir. Devletlerin tanınması anlamsal bakımdan siyasal bir faaliyetken, yürütmenin yetki alanı içinde olup, yargının yetki alanının dışında kalmaktadır. Fakat devlet içindeki yürütme organları çoğu zaman hukukun uygulanması ve ortaya çıkarılması ile görevlendirilmektedirler (Oppenheim, 1955: 127-128).

Tanım, devletin kurucu öğeleri arasında sayılmadığından, tanınmayan devletin de fiilen var olduğu süreçte uluslararası alanda hesaba katılması gerekmektedir. Daha çok bu durum tanınmayan devletin fiili otoritesinin hakim olduğu ülke üzerinde diğer devletlerin ve vatandaşların faaliyetleri bulunduğu görülmektedir. Böylece teoride ve pratikte genel olarak tanınmayan devletin kontrolündeki hava sahasından yapılan uçuşların bu devletin rızası ile yapılması ve karasularından geçiş sırasında zararsız geçiş kuralına riayet edilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Ayrıca bazı devletlerin, tanımadıkları devletlerin ülkesinde kendi vatandaşlarının bulunması halinde, tanıma gerçekleşmeden bu devletlerle konsolosluk ilişkileri kurdukları görülmektedir. Diğer yandan, tanınmayan bazı devletlerin fiilen yerleşmiş durumları dolayısıyla uluslararası hukukun bazı kurumlarından faydalanmaları da kabul edilmektedir. Böylece tanınmayan bir devlete karşı uluslararası yargı organları önünde dava açılması imkanı da bulunmaktadır (Pazarıcı, 2006: 340). Bu konuda verilebilecek uygun bir örnek olan KKTC, İngiltere tarafından tanınmamasına rağmen ülkede İngiliz Konsoloslğu bulunmaktadır. Ayrıca Uluslararası İnsan Hakları Mahkemesi'nde KKTC'ye ilişkin davalar da görülmektedir. Bu örnekte de görüleceği üzere, tanınmayan devletler ve bu devletlerin vatandaşları yok sayılmamaktadır.

1.6.2. Hükümetlerin Tanınması

Uluslararası Hukuk Enstitüsü, yeni devletlerin ve yeni hükümetlerin tanınmasına dair aldığı kararın 10. maddesinde hükümetlerin tanınmasını şöyle açıklamıştır:

“Hali hazırda tanınmış bir devletin yeni hükümetinin tanınması, devleti bağlayıcı yeterliliğe sahip olan bir kişi ya da kişi grubunun, devletini temsil etmek ve diğer devletlerle ilişki kurmayı amaçladıklarını iddialarının bir veya birden fazla devlet tarafından kabul edilmesidir.”

Devletlerin tanınmasından farklı olarak, bazen hükümetlerin tanınması söz konusu olmaktadır. Fakat bir hükümetin tanınması için olmazsa olmaz önkoşul, bahse konu hükümetin devletin önceden ya da eşzamanlı tanınmış olmasıdır. Öyle ki bir hükümetin varlığı ancak temsil ettiği bir devlet varsa söz konusu olabilir. Diğer taraftan, bir devletin tanınmış olması, bu devletin hükümetinin de tanınması gerektiği anlamına gelmemektedir.

Ancak devlet tanındığı halde kendisini temsil eden hükümet tanınmıyorsa, bu devletle hükümetini tanımayan diğer devletler arasında bir ilişkinin de fiilen kurulması ve yürütülmesi mümkün değildir (Pazarcı, 2006: 343). Yeni bir hükümetin tanınması hukuksal açıdan ziyade siyasal açıdan daha fazla önem taşımakta ve hukuksal sonuçlarından ziyade siyasal önemi bulunmaktadır. Eğer tanıma reddedilmiş ya da süresi uzatılmışsa, bu durum de facto hükümet açısından diplomatik engeller ve sıkıntılarla sonuçlanabilmektedir. Çoğunlukla tanınmamış bir hükümet için, var olmaması ve eylemlerinin geçersizliğini kapsayan, iki ülkenin halklarının ilişkilerinin sonuçsuz kalması gibi ciddi sorunlara yol açmaktadır. De facto iktidarlarla her türden ilişki, sadece bir çeşit uluslararası yükümlülükle sonuçlandırılabilir. De facto rejimin mevcudiyeti, milli iradesini ifade edebilme yeteneği, uluslararası hukukun öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmedeki ya da belirli bir devletin haklarına saygı göstermedeki kabiliyetsizliği ya da iradesizliği, siyasal ve diplomatik yapısı gibi nedenlerden dolayı, yeni bir hükümetin resmi olarak tanınmasını engelleyebilmektedir (Brown, 1950: 633).

Uluslararası hukuka göre hükümetlerin tanınması yalnızca olağandışı yollarla değişen hükümetler durumunda geçerlidir. Yani bir devletin anayasasına uygun şekilde gerçekleşen hükümet değişiklikleri hükümetin tanınmasını gerektirmemektedir (Pazarcı, 2006: 343). Diğer devletler, yeni devlet başkanını ki bu bir kral ya da cumhurbaşkanı olabilir, bir kutlama mesajı ile resmi olarak tanıyabilmektedirler. Fakat ne tebliğ ne de tanıma uluslararası hukuka göre gerekli değildir. Çünkü bir kişi devletin başına diğer devletlerin tanınmasıyla değil, kendi devletinin iç hukuku ile geçmektedir. Bu durumdaki tebligat ya da tanıma, hukuksal etkinin yoksunluğundan kaynaklanmamaktadır. Çünkü tebliğ ile bir devlet, söz konusu kişiliğinin en yüksek makam olduğunu ve iç hukuku ile devletini tüm uluslararası ilişkilerde temsil etmeye yetkili olduğunu ilan etmektedir. Diğer yandan, tanıma ile diğer devletler, bu devletin en yüksek yetkilisi ile müzakerede bulunmaya hazır olduklarını beyan etmektedirler (Oppenheim, 1955: 129).

Bir devletin hükümetinin olağandışı yollarla iktidara gelmesi durumlarında, farklı uygulamalarla karşılaşılmaktadır. Yeni devlet başkanı ya da hükümet, anayasal olmayan olağandışı yollarla yani darbe, devrim ya da yasal devamlılığında bir kırılmaya neden olacak bir olay sonrası iktidara gelmişse, diğer devletlerin yeni iktidara ya da hükümete karşı tutumlarına karar vermeleri genellikle daha zordur. Bu devletler, konu üzerinde bir

karara varmak için yeni iktidarın söz konusu devleti temsil edip edemediğine dikkat etmektedirler. Bu kararı verirken de mümkün olduğunca geniş çaplı, ancak keyfi davranışlardan kaçınarak takdir haklarını kullanmaktadırlar (Oppenheim, 1955: 130-131) Bu durumlarda, pratikte en çok karşılaşılan kıstas, yeni hükümetin fiilen varlığı ve etkisi ilkesine uygun olarak gerçekleştirilen değerlendirmeye göre karar verilmesidir. Fiilen varlık ilkesi konusunda da bazı dönemlerde hükümetin fiilen varlığının ve etkisinin kabul edilmesi için ülke toplumunun onayının alınması koşulu aranmaktadır (Pazarcı, 2006: 343). Fiili varlık ve etki ilkesi, yani ülke toplumunun onayının alınması, devrimsel değişimleri halkın açıkça onayladığına dair kanıtlar olarak yorumlanmıştır. Kısacası yeni hükümet iktidara geldiğinde, ülke içerisindeki karışıklık bitmiş ve hükümet halk desteğini almış olmalıdır.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra bu tip kanıtlara çok fazla rastlanılmamıştır. Genellikle nüfusun açık kabulü ile yetkinin kullanılması, etki ilkesinin yeterli kanıtı olarak kabul edilmiştir. ABD ve İngiltere'nin benzer durumlardaki uygulamaları incelendiğinde, iki devlet arasındaki ilişkilerin etkilenmeyeceği konusunda bu hükümetleri bilgilendirdikleri görülmektedir. Bununla birlikte bazı devletler, bazı devrimci hükümetleri tanımayı reddetmişlerdir. Buradaki tanımayla ilgili ölçüt, devrim sürecinde değişime eşlik eden şiddetin derecesi ya da bu devletlerin uluslararası yükümlülükleri yerine getirmek konusundaki isteksizlikleridir. Böyle durumlarda, devrimci güçleri reddetmenin ya da eski rejimin sürdürülmesinde ısrar etmenin bir faydası bulunmamaktadır. Oysa ki bu dolaylı bir uygulamadır. Daha rasyonel olan yöntemse, tanımayı onaylamak ve sonrasında uluslararası hukukun öngördüğü şekilde tanınan hükümetin yükümlülüklerini yerine getirmesinde ısrar etmektir (Oppenheim, 1955: 131-132). Ancak uygulamada bu yöntem genellikle tercih edilmemiştir. Kosova'da olduğu gibi, önce hükümet ve ülke içerisinde istikrar sağlanmaya çalışılmış, tanıma konusu daha sonraya bırakılmıştır.

Hükümetlerin tanınmasındaki fiili varlık ve etki ilkesine göre hükümetlerin tanınması de facto ya da de jure olabilir. De jure tanıma kuşku kaldırmayan hükümete uygulanırken, de facto tanıma ise sürmesi ya da denetlediği güçlerin kapsamı konusunda kuşku duyulan hükümetler için söz konusudur. Hükümetler de tıpkı devletler gibi açık ya da kapalı şekilde tanınabilirler. Ancak tanıma, açık ya da kapalı yapılmadığı sürece devletler arasında herhangi bir resmi ilişki kurulması mümkün değildir. Hükümetlerin

tanınması konusunda uygulamada görülen bir diğer durum da tanınan hükümetin, devletinin ülkesi üzerinde herhangi bir hakimiyet kuramamış olmasıdır. Yani, başka bir ülkede bulunan, ancak kendi devletinin topraklarında yönetimi ve kontrolü ele geçirememiş bu tür hükümetler, *Sürgünde Hükümet* olarak adlandırılmaktadırlar. Bu tür hükümetlerin tanınması bazı hukuksal ve siyasal sorunlara neden olmaktadır. Sürgünde hükümetler iki durumda ortaya çıkmaktadır. Birincisi, bir devletin toprakları yabancı devletlerin işgali altında olduğunda, bu devletin hükümeti dost bir devlette varlığını sürdürebilir. İkincisi ise, bağımsızlığını arayan bir topluluğun kendi ülkesi dışında bir hükümet kurmasıdır (Pazarcı, 2006: 343-344).

Yeni bir devletin ya da hükümetin tanınması, genel ve karşılıklı bir kaygı durumudur. Bu tek taraflı eylem, çeşitli nedenlerden dolayı diğer devletleri rahatsız edebilmekte ve tanımayı reddetmelerine neden olabilmektedir (Brown, 1950: 624). Özetle, yeni devletlerin tanınmasında olduğu gibi hükümetlerin tanınmasında da tanıma eylemi uluslararası hukukun bir fonksiyonu olarak değil, üçüncü devletlerin tamamen siyasal anlayışı doğrultusunda yapılmaktadır. Hükümeti tanınmamış bir devlet, uluslararası toplumun tüm faydalarından yoksun bırakılmaktadır. Bir hükümet kendi nüfusunun çoğunluğunun onayını almışsa, devletini temsil etmeye ve tanınmaya hak kazanmıştır.

1.6.3. Diğer Tanıma Durumları

1.6.3.1. Uluslararası Örgütlerin Tanınması

Uluslararası örgütler, sahip oldukları yetkileri doğrultusunda, amaç ve görevleriyle sınırlı olarak bir uluslararası hukuk kimliğine sahiptirler. Bu kişiliğin kimler bakımından hukuksal etki doğuracağı konusu da uluslararası örgütlerin tanınması sorununu ortaya çıkarmaktadır. Uluslararası örgütler üyesi olan devletlerin, genellikle bir anlaşma vasıtasıyla ve kendi iradeleriyle devletlerini kurmuş olmaları, bu irade açıklamasının prensip olarak, üçüncü devletlere karşı hukuksal etki doğurması, tanınmaları ile mümkün olmaktadır (Pazarcı, 2006: 345). Bunun dışında, uluslararası örgütlerdeki sorun, bir iç savaş, devrim ya da darbe sonucu iki ya da daha fazla iktidarın üye devleti temsil eden hükümet olma talebidir.

BM Genel Kurulu 1950 ve sonrasında bu sorunla karşı karşıya kalmıştır. Çin toprakları üzerinde (bölgesel statüsü belirsiz olan Formoza Adası dışında) etkin kontrol elde eden Çin Halk Cumhuriyeti, Çin Devleti'ni BM'de temsil etme talebinde bulunmuştur. Ancak bu hükümet, BM üyelerinin sadece çok az bir kısmı tarafından tanınmıştır. Konu üzerinde uzunca bir çalışma yapan Genel Kurul, bu duruma uyan davalarda uygulanmak üzere 1950'de bir karar almıştır. Bu karara göre, sorunlar BM Sözleşmesi'nin amaç ve ilkeleri ışığında ve her durum kendi içerisinde değerlendirilecektir. Bu prensibe göre, sadece BM üyelerinin çoğunluğu tarafından devlet olarak tanınan iktidarlar temsil etmeye devam edecek, ancak mevzubahis hükümet, devleti temsil etme yetkisine sahip olmayacaktır (Oppenheim, 1955: 134). BM'nin aldığı bu kararlar, tam anlamıyla siyasal çıkarları örtüşen devletler birbirlerini sorunsuz ve en çabuk tanıyan devletler olacaktır. Soğuk Savaş'ın ve dönemin özelliği olan iki kutupluluğun da etkisiyle, BM'de en fazla tarafa sahip devletlerin hükümetleri tanınmış, diğerleri ise çok fazla tanınma şansı yakalayamamışlardır.

Devletler açısından, BM üyeliği devlet olmanın hiç şüphesiz güçlü bir kanıtı olup, bireysel tanıma/tanınmaya çok fazla dikkat edilmemektedir. BM Sözleşmesi'nin 4. maddesi¹³ gereğince, devlet olmanın önkoşulunun BM'ye üyelik olduğu kabul edilmektedir (Shaw, 2008: 464).

1.6.3.2. Devlet Niteliği Kazanmamış Toplulukların Tanınması Sorunu

Devlet niteliği kazanamamış bazı toplulukların yasal ülke, koruma altında ülke ve vekaletle yönetilen ülke (manda) gibi farklı hukuksal konumlarda uluslararası hukuk düzeninde yer almalarından dolayı, bu tip devletlerin de üçüncü devletlere karşı hukuksal etki oluşturabilmeleri için tanınmaları gerekmektedir (Pazarıcı, 2006: 345).

Uluslararası hukukta iç şiddetin gerçekliliği, şiddetin derecesine, silahlı devlet dışı aktörün başarısına ve hakim devletin ya da diğer devletlerin çıkarlarına bağlı olarak farklı terimlerle açıklanmaktadır. Şiddetin nispeten en düşük olduğu, silahlı devlet dışı aktörlerin

¹³ BM Sözleşmesi'nin 4. maddesi 1. fıkrası "*İşbu anlaşmanın getirdiği yükümlülükleri kabul eden ve bunları yerine getirme konusunda yetenekli ve istekli olduklarına örgütçe hükmedilen tüm diğer barışsever devletler Birleşmiş Milletlere üye olabilirler*"; 2. fıkrası ise "*Bu koşullara uyan her devletin Birleşmiş Milletler üyeliğine kabulü, Güvenlik Konseyi'nin tavsiyesi üzerine Genel Kurul kararı ile olur*" hükümlerini içermektedir.

düşman devlete en az sıkıntı yarattığı ve şiddetin meydana geldiği devletin dışındaki bölgelerde en az yansıması olan ilk seviye ayaklanma olarak adlandırılmaktadır. İsyan olarak tanımlanan durumda ise, nispeten başarılı olmuş bir silahlı devlet dışı aktör bulunmaktadır. Bu aktör, ülke üzerinde muhtemelen kontrol sağlamış ve eylemleri dış dünyada bazı sonuçlar yaratmıştır. Savaşan statüsü ise, daha yüksek şiddet seviyesini, silahlı devlet dışı aktörün başarısını ve buna bağlı olarak durumu düzenlemek için daha kapsamlı hukuksal kuralların oluşturulması ihtiyacının bulunduğunu ifade eden bir terimdir (Mastorodimos, 2014: 303).

1.6.3.3. Savaşan Statüsünün ve Ayaklanan Statüsünün Tanınması

Uluslararası hukukta, devlet içerisindeki mevcut otoriteye yönelik silahlı eylem ya da şiddet tehdidi, üç farklı aşamada tanımlanmaktadır. Bu aşamalar; çatışmanın ölçeği ve yoğunluğuna göre ayaklanma, isyan ve savaş hali olarak derecelendirilmektedir. Ayaklanma durumunda, hiçbir uluslararası kısıtlama uygulanması söz konusu değildir ve ayaklananların uluslararası hukukta bir kişiliği ya da hakları bulunmazken sadece iç hukuk tarafından cezalandırılabilirler. İsyan durumunda ise, meşru yönetime daha somut bir saldırı durumu söz konusudur. İsyancılar, devlete karşı inandırıcı bir tehdit oluşturmak için yeterli düzeyde organize olmuş gruplardır. Bu nedenle yabancı devletler, durumu kendi çıkarlarını korumak için onaylamaya mecbur bırakılmaktadırlar. İsyancıların tanınması, iki taraf için de formal bir statü oluşturmamaktadır. Bazı hak ve ödevler kullanılmasına rağmen, bu durum savaşan statüsüne dair haklar olarak algılanmamalıdır. Son aşamaya ise, isyancı grupların savaşan statüsünde tanınmasıyla ulaşılmaktadır. Bu tanıma, uluslararası bir çatışmada iki tarafın da aynı şekilde savaşan olarak muamele edildiği ve çatışmanın uzun süren bir seviyeye ulaştığı durumlarda tanıyan tarafın açıklamasıyla gerçekleşmektedir. İsyancı hükümetin tanınmasını savaşan statüsü olarak tanınması takip etmelidir. Savaşanların tanınmasının kabulü, bir hükümetin tanınmasından ziyade, savaşın varlığı ile ilişkili bir durumdur. Çünkü savaşlar sadece hükümetler arasında sürdürülebilir ve her savaşta en az iki taraf olmalıdır. Savaşanların tanınması ile isyancıların tanınması birbirinden farklı durumlardır. Savaşanların tanınması diğer durumun mantıki sonucu olsa da, aynı şey değildir (Moir, 1998: 338-339).

Silahlı devlet dışı aktörlerin geçici olarak uluslararası sisteme girmelerinin ilk aşaması, savaşan statüsünde tanınmalarıyla mümkün olmaktadır. Bu tanınma iç savaşlar sırasında gerçekleşmektedir. Uluslararası hukuka göre bir devlet ve hükümetine karşı isyan yoluyla ayrılma ya da hükümet kurma gerekçesiyle mücadele eden güçlerin bazı koşulları sağlanmasıyla, üçüncü devletlerin sadece bu kuvvet kullanma sürecinde geçerli olmak üzere, isyan eden güçleri tanıma yoluna gittikleri görülmektedir. İsyan eden güçlerin tanınabilmesi için, bir tarafta tanınan bir hükümetin diğer tarafta da sorumlu ve düzenli bir ordu altında savaşan ve ülkenin önemli bir bölümünde denetimi elinde tutan isyancı güçlerin bulunması gerekmektedir (Kelsen, 1941: 616).

Bu türden tanıma, iki tip hukuksal etki meydana çıkarmaktadır. Birincisi, savaşan statüsünü tanıyan devlet, isyancı güçlere silahlı çatışma hukuku kurallarını uygulamaktadır. Bu şekilde savaşan statüsünü tanıyan devlet, yasal hükümet ve savaşan statüsü tanınan güçler arasında tarafsızlık kurallarına uymayı kabul etmektedir. İkincisi, bu statüyü tanıyan devlet ile savaşan statüsü tanınan güçler arasında sınırlı bir hukuksal ilişki oluşmaktadır. Böylece, savaşan statüsü tanınan güçlerin denetimindeki ülke parçası üzerinde yasal bir hükümet yerine, savaşan güçlerin yetkileri geçerli sayılmakta ve tanıyan devlete ya da vatandaşlarına karşı oluşacak zararların sorumluluğu da bu güçlere ait olmaktadır. Üçüncü devletler, savaşan statüsü olarak tanıdıkları bu güçlerin hakimiyet kurdukları ülke üzerindeki çıkarlarını sağlamayı amaçlamaktadırlar. Savaşan statüsü sadece silahlı çatışmalar sürdüğü dönem için tanındığından, bu geçici bir statüdür (Pazarcı, 2006: 346). İsyancı güçlerin kaybetmesi halinde bu durum kendiliğinden sona ererken, başarı kazanmaları halinde de yeni bir hükümet ya da devletin tanınması söz konusu olmaktadır (Pazarcı, 2006: 347).

Savaşan statüsünün tanınması esas olarak 19. yüzyılın başlarında İspanyol-Amerikan kolonileri arasındaki çatışmadan doğan uygulamayla şekillenmeye başlamıştır. ABD, Güney Amerika ülkelerinin 1815 yılında savaşan statüsündeki haklarını tanımış ve katı tarafsızlığını beyan etmiştir. İngiltere de çatışma süresince tarafsızlık ve İspanyolların içişlerine karışmama politikası izlemiştir. 1819'da İngiltere Dışişleri, İspanya ve kolonilerine savaş malzemesi ihracatından dolayı eşit mesafede durma kararı almıştır¹⁴. Bu karar, İngiltere'nin savaşan statüsünü tanıma olarak ilk etkin kararıdır. Ancak 1822 yılına

---

¹⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız Vernon, 1937:410.

kadar dışışleri tarafından bu kararın sonuçları tam olarak kabul edilmemiştir (Moir, 1998: 340-341).

Savaşan statüsünün tanınması daha etkin olarak, 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın ortalarında işlev kazanmıştır. Özellikle 1930-1960 arası dönemde bu türden tanımaların uygulandığına dair pek çok örnek bulunmaktadır. Ancak 1936'da İspanya'da başlayan iç savaş, bu uygulamanın gereksiz olduğuna dair kuşkuların başlangıcıdır. Yemen'deki iç savaşın tüm tarafları, Cenevre Sözleşmesi ilkelerinin uygulanabilirliğini kabul etmişlerdir. Oysa ki savaşan statüsünün tanınması, tanıma elde edilmesi anlamına gelmeyip sadece kelime olarak zoraki kullanılmıştır. 1930-1960 dönemindeki en ilginç durum ise Cezayir'dir. Bu olayda Fransa, tarafsız geçici bir araştırma ve ziyaret politikası başlatmış ve savaş esiri statüsü verilmesini engellerken, bir savaş esiri kampı kurmuştur. Diğer yandan Cezayirliler, Cenevre Sözleşmesi'ni de kapsayan tüm savaş hukukunun incelenmesini talep etmiş, ayrıca savaşan statüsünde tanınma talebinde bulunmuşlardır. Ancak bu talepleri Fransa tarafından reddedilmiştir. 1960'da Cezayir, fiili bağımsızlığından önce ve halen savaş devam ederken Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olmayı talep etmiş ve bu talebi kabul edilmiştir. Bu durum, Fransa'nın Cezayir'i bağımsız bir devlet olarak tanınmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra, Nijerya ve Biafra arasındaki çatışma, yerleşik hükümetin savaşan statüsünü tanıdığı son örnektir. Bu çatışmada, ablukanın kurulması bu sonucun da bir kanıtı olmuştur (Mostorodimos, 2014: 309-311).

Daha önce belirtildiği üzere, savaşan statüsü silahlı bir iç çatışmayı ifade etmekte ve tanıma yoluyla bu durum uluslararası platforma taşınmaktadır. Bu nedenle, insani hukuk üzerine olan anlaşmalar, önceden hukuksuz sayılan bazı durumları, tanımının varlığı gözetilmeksizin düzenlemeye çalışmaktadırlar. 1949 Cenevre Sözleşmeleri 3. maddesi, uluslararası olmayan silahlı çatışmaların düzenlenmesine bağlı kalarak, kendi içerisinde geleneksel iç savaşları kapsayan bir kavram geliştirmiştir. Bu madde, savaşan statüsünün sübjektif görüşünden farklı olarak yasal önkoşula (tanıma) dayanan objektif ölçütlerle uygulanmak istenmesini öngörmektedir. Sözleşmenin II. Ek Protokol görüşmelerinde de benzer bir durum ortaya çıkmıştır. Bazı devletler, bu protokolün silahlı devlet dışı aktörlere savaşan statüsü verilmesi için protokolün uygulanabilirliğini talep etmişlerdir (Mastorodimos, 2014: 317).

Bir iç çatışmanın uluslararası platformda değerlendirilmesine verilecek başka bir örnek de İsrail – Filistin çatışmasıdır. 25 Aralık 2008’de İsrail’in HAMAS’ı yok etmek amacıyla Gazze’ye düzenlediği Dökme Kurşun Operasyonu sırasında ve sonrasında ilan edilen İsrail’in Gazze ablukası, tanınmanın göstergesi olarak görülebilmektedir. Bu durum, “deniz ablukalarının uluslararası silahlı çatışma türlerinden bir savaş durumu şekli” olarak algılanmasından beri İsrail, bu çatışmayı uluslararası statüde değerlendirmektedir. Öyle ki uluslararası hukukta, uluslararası olmayan silahlı çatışmadaki abluka durumu kabul edilmemektedir. Ancak abluka karasuları içerisinde uygulanmışsa, bu durumda egemenlik durumu söz konusu olduğundan bazı farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Zira Gazze Şeridi’nin de düşman topraklar olarak gösterilmesi savaşan statüsü kapsamında incelenmelidir. Hatta İsrail Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan “*Güvenlik Kurulunun yaptığı belirlemeye göre Gazze, düşman toprakları olup fiili tanımı (hukuksaldan ziyade) HAMAS’ın kontrolü altında olan bölgedir*” şeklindeki bir değerlendirme gerçek anlamda savaşan statüsü olarak tanınmasını göstermemektedir. Bu çatışma iki farklı millet arasında olup, bir iç savaş değildir. Ayrıca İsrail’in HAMAS’ı savaşan statüsünde tanıması, daha sonra HAMAS’a karşı gerçekleştireceği bazı eylemlerde ve özellikle de açık denizlerdeki tarafsız gemilerin durdurulması ve aranması gibi durumlarda İsrail’in çıkarlarına uygun taleplerde bulunmasını sağlayabilecektir. Ancak İsrail açısından esir alınan savaşçıların savaş esiri gösterilmesi gibi bazı dezavantajları söz konusu olabilir. Savaşan statüsünün tanınmasına dair güncel uygulamaların çoğu iki noktaya vurgu yapmaktadır: Birincisi, meşru devlet herhangi bir savaşan statüsünün tanınmasını şiddetle reddetmektedir. İkincisi ise, üçüncü devletler, tanıma konusunda daha istekli davranmaktadırlar. Örneğin, 1979’da Andean ülkeleri (Peru, Bolivya, Ekvador, Kolombiya) Nikaragua çatışmasındaki her iki grubu da savaşan statüsünde tanıdıklarını açıklamışlardır (Mastorodimos, 2014: 317).

Son yıllarda silahlı devlet dışı aktörlerin savaştıkları devletlerle anlaşmalar imzalamaları oldukça normal görülmektedir. Hatta bazı anlaşmalar, zaman zaman savaşan statüsünün tanınması olarak kabul edilmektedir. Bir barış anlaşmasının imzalanması ile savaşan statüsünün tanınması çoğu zaman uygulanabilir gerekliliklerden yoksundur. Özellikle anlaşmanın neticesi silahlı devlet dışı aktörün ortadan kalkması ve bunun siyasi ve devlet sistemine dahil olması durumlarında görülmektedir. Ancak farklı durumlar da söz konusudur. Öyle ki, barış anlaşması herhangi bir noktada tıkanca bile, silahlı çatışmanın

etkin bir şekilde sona ermesiyle bu anlaşma geçerli bir belge haline gelebilmektedir (Mastorodimos, 2014: 317).

Savaşan statüsünün üçüncü devletler tarafından tanınması, uluslararası teamül hukukunun tarafsızlığını, bu devletler ile, çatışma halindeki taraflar arasında uygulanabilir hale getirmiştir. Üçüncü devletlerin tarafsızlığına dair bir mecburiyet bulunmamakla beraber tarafsızlık durumu sadece silahlı bir çatışma söz konusu iken mümkündür. Böylece uluslararası olmayan çatışmalarda ayaklananlar savaşan olarak dikkate alınabilmektedir. Bu durumlarda üçüncü devletler meşru hükümete destek vermemektedirler. Bunun nedeni, çatışmanın tarafları arasındaki potansiyel eşitsizliği bir derece gidermek ve sonrasında tanıma eylemini yoruma açık bir söylem olarak ayaklananlara moral destek sağlamaktır. Başka bir ifadeyle, ulusal çıkarlar üzerinde herhangi bir eksiklik bulunduğu durumlarda, üçüncü devletler tarafından tanınma basitçe ayaklananlara açık desteğin göstergesi olup, meşru devlet tarafından düşmanca bir hareket olarak kabul edilmektedir (Moir, 1998: 342-347).

Böyle durumlarda, tanımının üçüncü bir devlete bu kadar az avantajı varken neden tanıdığı sorusunun cevabı, tanıyan devletin aslında ayaklananların amaçlarını desteklemesidir. Devlet uygulamalarının çoğunluğunun tarihsel yapılanmasının temelinde siyasal motifler ve kişisel çıkarlar bulunmaktadır. Bu tip tanımlar, tanıyan devletin meşru hükümetle olan ilişkilerine açıkça zarar verse de isyancıların kontrolünde bulunan kendi vatandaşlarını ya da ülkedeki mülkiyetin korunması bu durumda daha kolay sağlanmaktadır. Ancak çatışma denizlere kadar genişlediğinde durum farklılık göstermektedir. Meşru devletle savaşanlar deniz kıyısında ise ve yabancı ülkelerin yoğun ticari ilişkileri varsa, her iki tarafın limanlarında ticaret yapıyorlarsa, yabancı ülke ve söz konusu taraflardan biri ya da ikisi de önemli boyutta deniz kuvvetine sahipse, bu durumda iç rekabet de deniz üzerinde genişleyecektir. Savaşanların üçüncü devletler tarafından tanınmaları, bu nedenle en fazla denizle ilgili durumlarda ortaya çıkmaktadır. Genellikle bu durumda ayaklananların kontrolündeki limanlar meşru otorite tarafından kuşatılmaktadır. Bu konuda gösterilebilecek en güzel örnek ise Amerikan iç savaşı sırasında konfederatif devletlerin İngiltere ve Fransa tarafından tanınmasıdır (Moir, 1998: 342-347).

Savaşan statüsünün tanınması, geniş kapsamlı çatışmalarda her zaman göze alınmasa da tanıma eylemi (dolayısıyla insani hukukun uygulanması) devletlerin takdirine bağlıdır. Bu türden bir tanımanın düzgün şekilde gerçekleşmesi için öncelikle bazı temel şartların sağlanması gerekmektedir. Bu çerçevede, ilk olarak, devlet içindeki silahlı çatışma tamamen yerel bir karakter tarafından kısıktılarak sadece devletin küçük bir bölümündeki eylemleri kapsayan ve sonrasında nüfusun geniş bir kısmını içine alarak uluslararası savaşa benzer genel bir karaktere dönüşmelidir. İkinci olarak, ayaklananların milli topraklarının önemli bir kısmını işgal etmiş ve yönetiyor olmaları gerekmektedir. Üçüncü olarak ayaklananlar, savaş hukukuna uygun bir biçimde savaş durumunu sorumlu bir otoriteye bağlı silahlı kuvvetler aracılığıyla yönetmek durumundadırlar. Son olarak da, yabancı devletlerin hem diplomatik hem de ekonomik açıdan, savaşan taraflara yönelik tavırlarını savaşan statüsüne uygun şekilde belirlemeleri için, savaş durumunun belirli bir boyuta ulaşması gerekmektedir (Moir, 1998: 342-347).

Savaşan statüsünün tanınması gereksiz ve eskimiş bir kavram gibi görülse de, halen tartışılmaktadır. Gazze çatışması bu tartışmayı kısmen tetiklemiştir. Özellikle silahlı devlet dışı aktörlerin meşru devletin üstünlüğünü ciddi olarak tehdit ettiği durumlarda, savaşan statüsünün tanınması faydalı olabilmektedir. Ayrıca uluslararası hukukun diğer uygulanabilir kuralları ile ulaşılamayacak bazı avantajlar sağlayabilmektedir. Bu avantajlar çekinceler yaratsa da aşılmaz değildir. Savaşan statüsünün tanınmasının bir geleceği olup olmayacağını tahmin etmek zor olsa da bununla birlikte bir uluslararası hukuk doktrini olduğu ve hukuk uygulamasındaki yeri kabul edilmelidir (Mastorodimos, 2014: 326).

Genel olarak değerlendirildiğinde, uluslararası hukukta devlet olmanın koşulları belirlenmiş ancak tanıma/tanınmaya dair kesin ölçütler bulunmadığı görülmüştür. Bu nedenle devletler, tanıyacakları devletleri, tanıma şekillerini ve zamanlarını kendi inisiyatifleriyle belirlemektedirler. Uluslararası konjonktür ve devletlerin ulusal çıkarları, tanımanın zamanını ve şeklini belirlemede etkili olmaktadır. Bu nedenle tanıma kavramına etki eden unsurların tarihsel süreç içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOĞUK SAVAŞ ÖNCESİ DÖNEMDE YENİ DEVLETLERİN ORTAYA ÇIKMASI VE TANIMAYA ETKİSİ

Devletlerin birbirlerini tanıma şekilleri ve nedenleri açısından hemen hemen her dönemde benzerlik ve farklılıklar bulunmaktadır. 19. yüzyılda Avrupa'da güçler dengesi fikri hakim olmuş ve tüm kararlar da bu dengeyi korumak üzerine alınmıştır. Montevideo kriterlerinin henüz uygulanmadığı bu dönemde, devletlerin ortaya çıkışları büyük oranda Avrupalı Devletlerin ulusal çıkarlarıyla bağlantılı olarak gerçekleşmiştir. Bu bağlamda, devletlerin ortaya çıkışlarına ve tanımaya etki eden 19. yüzyıl uygulamaları devam eden başlıklarda ele alınacaktır.

2.1. Tanıma Kavramına Yön Veren 19. Yüzyıl Uygulamaları

19. yüzyılda, egemen devlet statüsü siyasal yollarla elde edilmiştir. Diplomatik tanıma açık ve net kurallara dayanmayıp, Avrupalı güçlerin diplomatik değişimlerini meşrulaştırmak için, bölgesel bir otorite bulma arayışları doğrultusunda gerçekleşmiştir. Bölgesel kontrol, uluslararası hukuka da tanıma yoluyla geçmiştir. Tanıma, anlaşmalardaki ortaklık uygulamaları, devletlerarası konferanslara davet ve diplomatik değişimlere katılım gibi güçlü Avrupalı devletlerin uygulamalarından kaynaklanmıştır. Bu nedenle evrensel bir tanıma kavramı belirlenmemiştir. Böyle bir ortamda da devlet olma koşulları kesin bir biçimde tanımlanmadığından, sistemdeki devlet sayısı da belli değildir.

Tanımayla ilgili 19. yüzyıl uygulamalarının değerlendirilmesinde bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunun en önemli sebebi, büyük güçlerin Avrupa, Yakın Doğu ve sonrasında Afrika'daki bölgesel düzenlerine ve üstünlüklerine bağlı taleplerinin bulunmasıdır. Zira bu talepler, o dönemin büyük siyasal değişimleri doğrultusunda şekillenmiştir. 19. yüzyılda çok taraflı anlaşmalarla oluşturulan toprak tanzimi incelendiğinde, Büyük güçlerin karar verme süreçlerinde tek taraflı meydana getirilecek

değişimlerden kesinlikle kaçındıkları ortaya çıkmaktadır. Bu düzenlemelerde sonucu belirleyecek kararlar, önceleri bu değişimden etkilenecek olan devletlerin ya da diğer kurumların iznine ve onayına sevk edilirken, daha sonraları bir dizi çok taraflı anlaşma ile şekillenmeye başlamıştır (Crawford, 2007: 507).

Yüzyılın seyrine bakıldığında, devlet olma kriterlerinin bu süreçte sürekli değişim halinde olduğu görülmektedir. Örneğin 1899 Lahey Barış Konferansı'nda¹⁵ 26 devlet temsil edilmiştir. Bu devletlerin 19'u Avrupa, 2'si Amerika ve 5'inin de Asya kıtalarından olduğu görülmektedir. Ancak 1907'de düzenlenen İkinci Lahey Barış Konferansı'na¹⁶ katılan devlet sayısı 44'tür. Bu rakam, Dünyadaki bağımsız devletlerin sayısının arttığına dair güçlü bir kanıttır. Ancak o dönemde, Konferansa katılan egemen devletlerin dışında dünyada evrensel olarak tanınmamış kenar ve çevre ülkeler de bulunmaktaydı (Österud, 1997:172). Bu Konferanslara katılım oranları incelendiğinde, ağırlıklı olarak Avrupalı Devletlerin bulunduğu ve sistem üzerinde etki eden kararların da bu devletler tarafından alındığı görülmektedir. Bu nedenle söz konusu dönemde devlet olma koşullarını ya da kimin devlet olup olmadığını kararını veren ülkeler ağırlıklı olarak Avrupa merkezlidir. Karar inisiyatifini elinde bulunduran bu ülkeler, uluslararası sistemi şekillendirirken, sistem içerisinde yer alması gereken yani tanınması gereken ülkeleri de kendi siyasal çıkarlarına uygun şekilde belirlemişlerdir.

Bu çerçevede, uluslararası sistemi düzenlemek ve çıkarlarına uygun biçimde şekillendirmek üzere Avrupalı devletler, birtakım önemli kararlar almış ve bu kararlarını hayata geçirmeye çalışmışlardır. Bu anlamda 19. yüzyılda, devletlerin düzenini ve sistemi belirleyen bazı anlaşmalar devam eden başlıklarda ele alınacaktır.

---

¹⁵ 1899 Lahey Barış Konferansı, Hollanda'nın Lahey şehrinde düzenlenmiş bir dizi uluslararası toplantının ilkidir.

¹⁶ 1899 ve 1907 Lahey Barış Konferansları, daha sonra Cenevre Sözleşmesiyle birlikte savaş ve savaş döneminde işlenen suçlarla ilgili olarak düzenlenmiş ilk laik uluslararası belgelerden birisidir. Bu konferanslar, uluslararası hukuk açısından kurucu atılımlar yapmıştır. Özellikle savaş hukuku ve savaş suçları ile ilgili hukuksal sınırlar tespit edilmeye çalışılmış ve Daimi Hakemlik Mahkemesi kurulmuştur. Ancak uluslararası niteliğe sahip bir mahkeme kurulamamıştır. Lahey görüşmeleri, uluslararası hukuksal düzenlemeleri Avrupa merkezli ve Avrupalı olmayan bölgenin yarı egemen, medeniyet seviyesine ulaşamamış devletleri arasında bölerek, devletleri statülerine göre sınıflandıran bir uluslararası düzen konsepti ortaya çıkarmıştır. Ayrıntılı bilgi için ayrıca bakınız Simpson, 2004: 132-164.

2.1.1. 1815 Viyana Kongresi

Rönesans Avrupa'da, hanedanlar arası rekabette güçler dengesinin ve bölgesel devletlerin oluşturmaya başladığı bir sistemde kurumsallaşmış diplomasinin başlangıcı olmuştur. 1648 Vestfalya Anlaşması, papalık otoritesinin üzerinde bir iç egemenlik kurarak laik devlet sisteminin ilkelerini düzenlemiştir. Kısacası modern devlet sistemi Rönesans'tan Vestfalya'ya kadar önemli bir gelişim süreci yaşamıştır. Egemenliğin karşılıklı olarak tanınması ve resmi egemen eşitliğinin ilkeleri, kısmen 1815 Viyana Kongresi'nden sonra oluşmaya başlamıştır. Güçler dengesi fikri ve anlayışı daha eski dönemlerde de görülse bile başlangıç noktası olarak erken Avrupa dönemleri kabul edilmektedir. Hanedanlar arasındaki kurumsallaşmış diplomasi (elçi değişimi, zirve toplantıları, devletlerarası kongreler gibi) Rönesans Avrupası'nda oldukça iyi oluşturulmuştur (Österud, 1997: 170-171). Kurumsallaşmış diplomasiyle birlikte, devletlerarası kongrelerde alınan kararlar daha etkin bir uygulama alanı bulmuştur. Bu anlamda gerçekleştirilen ilk önemli kongre 1815 Viyana Kongresidir.

Kongre'nin toplanma amacı, ihtilal savaşlarının bozduğu Avrupa düzenini yeniden kurmaktır. Bu amaçla, Viyana Kongresi 1 Ekim 1814 tarihinde toplanmıştır. Kongreye, Avusturya, İspanya, Fransa, Portekiz, Prusya, Rusya, İsveç, Norveç ve İngiltere olmak üzere tüm krallıkların, prensliklerin ve dukalıkların hükümdarları bizzat katılmışlardır. Çünkü Kongreye katılan her devletin bir takım amaçları ve bu amaçlara yönelik planları bulunmaktaydı. Zira İngiltere, Fransa ve Hollanda'dan ele geçirdiği sömürgeleri elinde tutmayı ve Avrupa'daki güç dengesinin bozulmamasını amaçlamışlardır. Avusturya ile Rusya ise, Polonya'nın büyümelerine engel olmak isterken; Rusya öncelikle Polonya'ya yerleşmek sonrasında da yönünü Osmanlı'ya çevirmeyi amaçlamıştır. Prusya'nın amacı ise, hem Saksonya'da hem de Ren bölgesinde yayılmaktır. Oysaki görüldüğü üzere dönemin dört büyük devletinin düşünce ve amaçları birbiriyle çatışmaktadır. Bu nedenle söz konusu devletler, birbirlerini kontrol altında tutmak için en ufak sorunlarda bile birlikte karar vermeye çalışmışlardır. Bunun yanında, amaçlarını gerçekleştirirken küçük devletlere ve Fransa'ya fazla söz hakkı tanımamaya gayret etmişlerdir (Lee, 2007: 25-26; Crawford, 2007: 505).

Bu kongrede alınan kararlar tek bir belgeden ibaret değildir. Kararların çoğu ikili anlaşmalar halindeki belgelerden meydana gelmektedir. Bu kongrede alınan ve uluslararası sisteme etkisi olan kararlar bulunmaktadır. Bu kararlar şu şekilde özetlenebilir: birincisi, Kongrede Polonya'nın bölünmesi onaylanmıştır. Rusya, Avusturya ve Prusya arasında bölüşülen ve Polonya'dan aldıkları topraklarda bulunan Polonyalıların milli kurumlarını kurmalarına izin verilmiştir. Yani bir çeşit özerklik yönetimi uygulanması kararı alınmıştır. Ancak bu karara hiçbir devlet tarafından uyulmamıştır. İkincisi Hollanda tekrar krallık olarak kabul edilmiş ve Orange Hanedanı'nın yönetiminde bağımsızlığını kazanmıştır. İngiltere'nin isteğiyle Hollanda ve Belçika birleştirilmiş ve yeni devletin adı Nederland Devleti olmuştur. Üçüncüsü, İsviçre, 22 Kanton'dan meydana gelen bağımsız ve sürekli tarafsız bir devlet olmuştur. Böylece Fransa ile Avusturya arasında bağımsız bir devlet kurulmuştur. Dördüncüsü, 360 devletten oluşan Kutsal Roma Germen İmparatorluğu, içerisindeki devlet sayısı azaltılarak 36 devletten oluşan bir Germen Konfederasyonu'na dönüştürülmüştür. Avusturya, bu konfederasyonun başına getirilmiş ve böylece Avusturya'nın Almanya'yı kontrol altına alması sağlanmıştır (Ateş, 2012: 158-159; Armaoğlu, 2003: 74-78; Crawford, 2007: 505-506). Alınan bu kararlarla dönemin büyük güçleri, siyaset alanlarına giren bölgeleri, kendi istekleri doğrultusunda şekillendirmeye çalışmışlardır. 1815 Viyana düzenlemeleri, aslında büyük güçlerin var olmasını istedikleri devleti yaşatırken; aynı zamanda yok olmasını istedikleri devletleri de ortadan kaldıracaklarının ya da başka bir formülasyonla, bu devletlerin yapısını bölerek ya da birleştirerek değiştirebileceklerinin bir kanıtı olmuştur.

Bu sürecin bir değerlendirmesi yapıldığında, 1815 Viyana düzenlemelerinin başlıca iki amacı olduğu görülmektedir. Birincisi, Fransa tarafından yıkılan Avrupa monarşilerinin restore edilmesi; ikincisi ise bu monarşilerin en güçlüleri arasındaki gizli işbirliğinin başlatılmasıdır. Böylelikle uluslararası düzen muhafaza edilerek yeni bir savaşın çıkması önlenmeye çalışılmıştır. 19. yüzyıl Avrupa'sında yeni devletlerin tanınmasının çerçevesi, ABD ve İngiltere'nin Latin Amerika siyasetine uygun şekilde belirlenmiştir. İster kuralcı nedenlerden, isterse pragmatik nedenlerin gerekliliğinden, devletler topluluğunun üyeleri, de facto olarak kurulmuş devletleri tanıma yönünde hareket etmişlerdir. Bu görüş, 1850'lerin ortalarına gelindiğinde kutsal ittifakın terkedilmesiyle daha da güçlenmiştir. 1870'lerde ise, hanedan meşruiyetinde gözle görülür bir gerileme yaşanmıştır. Bu durum,

1871’de Birleşik Almanya’nın, 1878’de ise Balkan devletlerinin tanınmasında önemli bir rol oynamıştır.

Bu dönemde ortaya çıkan tanımaya ilişkin politikalar, Wright (1954: 27)’in da belirttiği gibi “devrimin siyasal hakkı, tanımanın yasal hakkı ve de facto hükümetleri tanımanın siyaseti” biçiminde, ABD’nin Bağımsızlık Deklarasyonu ve Monroe Doktrini tarafından ortaya atılmış ve tüm devletlerce 19. yüzyılda daha fazla kabul görmüştür. Bu dönemde bağımsızlıklarını kazanan devletlerin tanınma sorunları, Latin Amerika’da olduğu gibi de facto olarak kuruldukları ispat edilmeden ortaya çıkmamıştır. De facto olarak kuruldukları ispat edildikten sonraki süreçte de dönemin büyük güçleri Avrupa düzeninin koruyucuları olarak kolektif eylemi paylaşmışlar ve bu rolleriyle tüm tanıma kararlarında öncü bir rol üstlenmişlerdir.

2.1.2. 1815-1848 Avrupa Uyumu

Avrupa uyumunun düzenleyicileri dönemin büyük devletleri olmuştur. İngiltere, Avusturya, Rusya, Prusya ve Fransa’nın oluşturduğu bu sistemin temel amacı, bağımsız devletler sisteminin imparatorluk haline getirilmesini önlemeye yönelik güçler dengesinin korunması olmuştur. Güçler dengesinin korunmasına yönelik olarak, bazı durumlarda uluslararası müdahalelere gereksinim duyulmuştur.

Bu dönemdeki uluslararası müdahalelerin çoğu, Yunanistan (1827) ve Belçika’nın (1831) bağımsızlıklarını güvenli hale getirmek üzere yapılmıştır. Yunanistan’daki ayaklanmalar 1822’ye kadar, Osmanlı direnişine karşı bağımsızlığın korunmasını sağlamıştır. Benzer şekilde, Hollanda’nın yasal olarak sonucu kabullenmesi yıllar sürse de, Belçika’daki 1830 ayaklanması, Belçika’nın Hollanda’dan etkin bir şekilde ayrılmasıyla sonlanmıştır. Her iki olayda da büyük güçlerin etkisi, en fazla kolektif şartlı tanıma olarak kabul edilmektedir (Crawford, 2007:506). Böylece sisteme hakim olan devletler tarafından tanınmak; tanınan devletlerin hukuksal haklarını da garanti altına almasını sağlamıştır. Dolayısıyla 19. yüzyılda büyük güçlerin kolektif hegemonyası ve ortaya çıkan görece barış dönemi daha küçük devletlerin kaderlerinin çizilmesinde kendini göstermiştir. Avrupa uyumu, 1878’den sonra da geçerliliğini koruyarak Belçika, Romanya, Sırbistan ve Karadağ’ın bağımsızlıklarını da tanımış ve Belçika ile Lüksemburg ve Belçika ile

Hollanda arasında çıkabilecek muhtemel bir savaşı da önlemiştir (Viotti ve Kauppi, 2014: 73-74). Avrupa uyumu sistemi, hem ortak çıkarlar hem de Avrupa'da istikrar açısından kullanılmışsa da bu dönemde kalıcı ittifaklar ya da koalisyonlar kurulamamıştır.

2.1.3. 1856 Paris Anlaşması

1853-1856 yılları arasında süren Kırım Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasını, bütünlüğünü ve bağımsızlığını korumak amacıyla yapılmış ve tüm bunlar Avrupa barışı için esas teşkil eden unsurlar olarak kabul edilmiştir. Bu savaş, 30 Mayıs 1856'da Paris'te barışın yeniden tesisi için imzalanan bir anlaşmayla sona ermiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun bağımsızlık ve bütünlüğünün etkin ve karşılıklı yollarla korunması planının bir parçası olarak, Rusya tarafından işgal edilen tüm Osmanlı toprakları, Babıali'ye geri verilmiştir¹⁷. Paris Anlaşması'nın 22., 23. ve 24. maddeleriyle Eflak ve Boğdan Beylikleri'nin Babıali hükümdarlığında kalmaya devam etmesi ve büyük güçlerin bunlar üzerindeki garantisinin sürmesi kararlaştırılmıştır. Bu beyliklerin kendi ordularına sahip olması ve büyük güçlerle yaptıkları önceki anlaşmalara göre Babıali'nin askeri müdahalesi gerekli görülmüştür. Bu özgürlüklerin birçoğunun, Osmanlı-Rus Anlaşmaları altında beyliklere uygulanmasına karşın, çok taraflı garantilerle Rusya'nın ikame edilmesi ve bölge özerkliklerinin geniş anlamda tanımlanması, etkin bağımsızlıklarında önemli bir artış olduğu ve bu durumun hem Osmanlı hem de Rusya'ya karşı olduğu anlamı taşımamaktadır. 17 Ocak 1859'da Eflak ve Boğdan beylikleri ortak bir prens seçerek de facto Romanya olarak birleşmişlerdir. Bu birleşme, Babıali ve büyük güçler tarafından 1861'de onaylanmıştır (Crawford, 2007: 507). Bu durumda de facto Romanya, bağımsızlığını kazanmamış ancak bağımsızlık yolunda önemli bir adım atmıştır.

2.1.4. 1878 Berlin Kongresi

Bu dönemde Balkanlar, oldukça istikrarsız bir yapıya sahiptir. 1875'te Bosna Hersek'te başlayan ayaklanmalar, Sırbistan, Hırvatistan ve Osmanlı arasında 1876'da başlayan çatışma, Osmanlı ile Rusya arasında savaşa yol açmıştır. Bu savaşın sonunda 3

---

¹⁷ Anlaşmanın giriş bölümünün 3. maddesi şöyledir: “Madde 9'da belirtilen Osmanlı'daki Hristiyan nüfusun genişletilmiş haklarının yenilenmiş taahhüdü, bahse konu güçlerin kolektif ya da ayrı olarak padişahın ilişkilerine ya da imparatorluğunun içişlerine müdahale hakkı verildiği olarak algılanmamalıdır.”

Mart 1878'de imzalanan Yeşilköy (Ayastefanos) Anlaşması'na göre, Osmanlı'dan Karadağ, Sırbistan ve Romanya'nın bağımsızlıklarının tanınması, Bulgaristan'a da özerklik verilmesi istenmiştir. Ne İngiltere ne de Avusturya, Rus etkisinin Balkanlarda tek taraflı olarak yayılmasını kabul etmek istememişlerdir. Dolayısıyla söz konusu ülkeler, 1856 ve 1871 Anlaşmalarına taraf olan devletlerin de bölgede yapılacak bir düzenlemede imzası olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu nedenle Yeşilköy (Ayastefanos) Anlaşması'nın revize edilmesi, bir genel kongre tarafından üstlenilmiştir. Bu anlaşmanın sonucunda, statükoda geniş çaplı değişiklikler meydana gelmiştir. Başka bir ifadeyle Berlin Kongresi, genel sonuçları bakımından garip bir denge ve dengesizlik durumu ortaya çıkarmıştır. Kongreye katılan Avrupalı diplomatlar başarılı bir şekilde devletlerini temsil etmişlerdir. Berlin Kongresi'yle, Osmanlı Devleti kurban edilmişse de yine de dengesizlik yaratmıştır. Hatta bu dengesizlik, I. Dünya Savaşı'nın da çıkmasında oldukça etkili olmuştur. Bu Kongre, Osmanlı Devleti'nin parçalanma ve dağılma aşamalarından en önemlisini oluşturmuştur (Armaoğlu, 2003: 529).

19. yüzyıldaki önemli uygulamalar göz önünde bulundurulduğunda, bu dönemde sürekli bir mevcut dengeyi koruma çabasının olduğu görülmektedir. Ancak bu çabalar her zaman istenilen sonucu vermemiştir. Bu dönemde devlet oluşumlarına ve bu devletlerin sistem içerisindeki yerlerine büyük güçlerin karar vermesi, tanınmasında açıkça bir harita ortaya çıkarmıştır. Bu haritanın coğrafi olarak ikiye bölündüğü görülmektedir. Bir taraf bölüm, Viyana Anlaşması alanında bulunan devletleri kapsamaktadır. Bu kapsamda Belçika'nın bağımsızlığını kazanması, İtalyan ve Alman birliklerinin kurulması, 1814-15 anlaşmalarının ya da bu anlaşmalarda değişiklik yapan sonraki anlaşmaların doğrudan revizyonunu gerektirmiştir. Diğer taraf ise, Güneydoğu Avrupa'daki ülkeleri kapsamaktadır. Bu ülkeler, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılarak kurulan Yunanistan, Sırbistan, Karadağ ve Romanya'dır. Osmanlı İmparatorluğu, ne Viyana anlaşmasında bulunmuş ne de 1856'dan önce uluslararası hukuk sistemine entegre olabilmıştır.

2.2. Yunanistan'ın Bağımsızlığını Kazanması ve Tanınma Süreci

Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması, Osmanlı Devletinin parçalanmasında milli azınlıkların bağımsızlıklarını kazanarak imparatorluktan ayrılmaları şeklinde, yeni bir süreç başlatmıştır. Bu olaydan, I. Dünya Savaşı'na kadar geçen zaman diliminde Osmanlı

sınırlarındaki Balkan milletleri, Osmanlı Devleti'nin girdiği her savaştan yararlanarak bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Yunanistan'ın bağımsızlığında önemli rol oynayan iki devlet Fransa ve Rusya olmuştur. 1815 Viyana Kongresi'yle güçlenen Rusya, Yunanistan'daki milliyetçi hareketleri kışkırtmış hatta 1821 Mora isyanında da başrolü oynamıştır. İngiltere ise Yunanistan'ın Rusya'nın etkisi altına girmesinden korktuğu için ve Doğu Akdeniz'de Rus genişlemesine karşı bir müttefik kazanmak amacıyla, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruma politikasından vazgeçerek Yunanistan'ın bağımsızlık hareketine destek vermiştir (Sander, 1989: 208-209). Yunan ayaklanması 1821'de Mora'da başlamış ve 1824'de de uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Osmanlı Devleti'ne karşı büyük güçlerin tutumu 1815 Viyana Kongresi ruhuna aykırı biçimde gerçekleşmiştir. Viyana Kongre'sinde alınan kararlar, özgürlük, milli egemenlik ve ihtilalleri bastırmak amacına yöneliktir. Ancak, bu olayda Osmanlı Devleti'ne destek vermek yerine Yunanistan'ın milliyetçi hareketlerini kışkırtmışlardır.

Ocak 1822'de Epidor'da toplanan bir meclis, Yunanistan'ın bağımsızlığını ilan etmiş ve Mavrokordato'yu devlet başkanlığına getirerek beş kişilik bir yönetim kurulu oluşturmuştur (Ateş, 2012: 296). 27 Ocak 1822'de Yunan Meclisi, Verona Kongresi'ne yardım ve tanıma başvurusunda bulunmuş ancak bu talepleri kabul edilmemiştir. Aynı şekilde ABD'ye de ayrı bir başvuruda bulunulmuş ancak ondan da sonuç alınamamıştır. Diğer yandan, Yunanistan'daki ihtilal, Osmanlı otoritesini dışlama konusunda oldukça etkili olmuş ve Yunan donanmasının üstünlüğü sayesinde Yunanistan, 25 Mart 1823'te savaştan statüsünde tanınmıştır. İngiltere, Mısır ordularının Portekiz adına Yunanistan'a müdahale etmesine ve Yunanlıların soykırım korkusuna karşılık, büyük güçlerin müdahale kararına kadar tam tarafsızlığını korumuştur. Aslında büyük güçlerin arabuluculuğu, yalnızca Yunan devriminin başarısız olma durumu ortaya çıktığında teklif edilmiştir. Hatta Yunan tarafının dört yıllık askeri başarı sürecinde bu teklif reddedilmiştir (Crawford, 2007: 540).

ABD Başkanı Monroe'nun, 2 Aralık 1823 tarihinde Kongrede yaptığı bir konuşma, Yunanistan'ın bağımsızlığı ile ilişkilendirilmiştir. Yunanistan konusuna tüm ülkelerin çıkarları dahil edilmeye başlandığı zaman Başkan Monroe "*Tarafımızca edinilen bilgilere göre, düşmanın Yunanistan üzerindeki tüm hakimiyetini kaybetmiş olması, Yunanistan'ın yeniden bağımsız bir devlet olabilmesi için yeterli bir sebep olarak görülmektedir ki bizim*

isteğimiz de bu yöndedir” şeklinde bir açıklama yaparak konuyu netleştirmiştir (Dulles, 1924: 98).

Yunanistan, Amerikan bağımsızlık savaşından sonra Avrupa’da ihtilal yoluyla bağımsızlığını kazanan ilk ülkedir. Bu anlamda Amerikan halkının konuya yoğun ilgisi olmuş ve Güney Amerika ülkelerine uygulanan politikaların Yunanistan konusunda da uygulanıp uygulanamayacağı tartışılmaya başlanmıştır. Başkan Monroe’nun kabinesi, Yunanistan konusunda güçlü bir eylem planını tercih etmiştir. Hatta Yunanlıların bağımsızlığını güvence altına almak için bölgeye donanma güçleri yollamak istemeleri ciddi tartışmalara yol açmıştır. Başkan Monroe, Yunanistan’ın acilen tanınması ve diplomatik bir temsilci atanması gerektiğini savunmuştur (Dulles, 1924: 99).

Yunanistan’ın tanınma sorunu, ABD tarihinde bir deney konusu olmuştur. Monroe hükümeti, Güney Amerika ülkelerine uygulanan politikanın Avrupa’da da uygulanıp uygulanamayacağının tartışılmasını istemiş ve bu yönde olumsuz karar almışlardır. ABD, Güney Amerika’da ihtilal yoluyla kurulan yeni devletlerin tanınmasında bir inisiyatif üstlenmişse de, Monroe Doktrini Amerika dışındaki sorunlara karışılmayacağını öngördüğünden, Yunanistan konusunda bu inisiyatifi doğal olarak Avrupalı güçlere bırakmıştır. Avrupa’da ise, Kutsal İttifak’ın ihtilali yasaklama girişiminde bulunulan ünlü kongresinin ardından ihtilal sonucu yeni bir devletin kurulmuş olması, Avrupalı güçleri bu yeni devletin tanınması sorunuyla karşı karşıya bırakmıştır. Yunanistan’ın ayrılmak istediği Osmanlı Devleti’nin, Kutsal İttifak’ın dışında bir devlet olması, bu kararın değerlendirilmesinde önemli bir etken olmuştur (Dulles, 1924: 100).

ABD tarafından Yunanistan konusunun Avrupalı güçlere bırakılmasının ardından, 4 Nisan 1826 tarihli St. Petersburg Protoköü, İngiltere ve Rusya arasında imzalanmıştır. Bu protoköe göre, İngiltere Kralı, Rusya’nın onayı ile Osmanlı Devleti ve isyancılar arasında arabuluculuk yapacaktır. Yunanistan, Osmanlı Devleti’ne senelik vergi ile bağılı, içişlerinde özerk bir devlet olacaktır. Yunanistan’daki Müslümanlar buradan göç edecek ve malları Yunanlılara satılacaktır. St. Petersburg Protoköü’yle, Mora isyanını Osmanlı’nın bir iç isyanı sayan Verona Kongresi kararları ihlal edilmiştir. İngiltere, Protoköü’nün hükümlerini diğere Avrupa devletlerine de göndererek onların da desteğini istemiştir. Avusturya ve Prusya, bu durumun bir devletin iç işi olduğunu öne sürerek Protoköü’e katılmayı

reddetmiştir. Fransa ise 1815'te kendisine karşı kurulan Kutsal İttifak'ı parçalamak ve Doğu Akdeniz'de etkin olabilmek amacıyla 8 Aralık 1826'da St Petersburg Protokolü'ne katılmıştır (Crawford, 2007: 540; Karal, 1983: 117-1188).

Tüm bu gelişmelerin ardından, 1832 yılında Yunan Krallığı, Avrupalı güçler tarafından Prens Otho'ya sunulmuştur. Bu durum, ABD hükümetine bildirilmiş ve dönemin ABD Dışişleri Bakanı Edward Livingstone, İngiltere, Fransa ve Rusya bakanlarıyla 30 Nisan 1833'de Washington'da bir araya gelmiştir. Livingstone, toplantıda verdiği nota ile Yunanistan'ın bağımsızlığına ve tanınmasına dair ABD'nin politikasını bildirmiştir. Bu notaya göre, *"...Halkının açık ya da kapalı rızası ile kurulduğu kabul edilen ve fiilen siyasal gücü elinde bulunduran bu devleti tanımak, ABD'nin değişmez bir prensibi ve uygulamasıdır. Bu nedenle, ABD Başkanı, üç arabulucu güç tarafından, bildirdikleri düzenlemeleri yapmakla tam yetkili kılınmış ve ABD'nin benzer konulardaki bilinen prensiplerinden uzaklaşmadıkça, ABD tarafından kendilerine tüm olanaklar sağlanacaktır. Yunanistan halkına, Prens Otho'nun yeni kralları olduğu bildirilecek ve arabulucu güçlerin talepleriyle uyum sağlanarak ülke halkı tarafından kabul töreninde kralları olarak kabul edilecektir."* (Dulles, 1924: 100). Bu durum, tanıma kararının üçüncü taraflara nota verilerek alınmasının ilginç bir örneği olup yarı himaye ilişkisi olarak açıklanabilmektedir. Yunanistan'ın 1833'de ABD tarafından tanınmasını 1837'de bir anlaşmanın imzalanması takip etmiş, ancak 1838'e kadar ABD tarafından Yunanistan'a herhangi bir elçi gönderilmemiştir (<https://history.state.gov/countries/greece>).

Yunanistan örneği, ABD'nin genel tanıma politikasının uluslararası sistemde oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Monroe Doktrini ve Transatlantik olaylara müdahale etmeme politikası, Avrupa'daki yeni devletlerin ve hükümetlerin tanınmasıyla ilgili olarak, Avrupalı devletler üzerinde oldukça etkili olmuştur. Yine Yunanistan'ın tanıma süreci, uluslararası ilişkilerde tanıma ve tanımamaya dair konuların daha kuralsız işlediğini ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte sağduyunun prensipleri uygulanmış, tanıma olmadan da karşılıklı anlayışla ilişkilerin sürdürülebileceği ve diplomatik ilişkilerin kurulabileceği ispatlanmıştır.

2.3. Belçika'nın Tanınma Süreci

Belçika, iki yüzyıldan fazla İspanya ve Avusturya'nın kontrolü altında kalmış, 1815 yılında da Hollanda eyaletleriyle birleşmiştir. Bu yeni birlik, bazı nedenlerden dolayı huzurlu bir yapıya sahip olamamıştır. Bu huzursuzluğun nedenleri arasında, Hollanda yönetiminin Belçikalılara kendilerini ikinci sınıf vatandaş hissettirmeleri bulunmaktadır. Bu nedenle, 1830'da Hollanda Kralı III. William'a karşı bir ayaklanma başlamıştır. Kralın Belçikalıların isteklerini başarılı bir şekilde yönlendirememesi üzerine, Belçika'da geçici bir hükümet kurulmuş ve 1830 yılının Ekim ayında Brüksel'de kurulan geçici hükümet, "Yerleşik Halkın İradesi" adı altında bağımsızlığını ilan etmiştir (Fishman, 1988: 24-26). Geçici yasama organlarının tüm kuralları "Belçika halkı adına" ifadesiyle başlamış ve yeni başkanın adı da "Belçikalıların Kralı" olmuştur. Ülkede başlayan isyan hızla yayılmış ve bağımsızlık ilanından bir ay sonra Belçikalı askeri birlikler, Antwerp dışındaki tüm bölgelerde kontrolü ele geçirmişlerdir (Armaoğlu, 2003: 120-121).

Çıkan isyanlar sırasında büyük kayıplar verildikten sonra Hollanda Kralı III. William, 1814-15 Viyana Anlaşması'na göre anlaşmaya taraf ve garantör olan büyük güçlerin askeri müdahalesini talep etmiştir. Büyük güçler, Avrupa'nın stratejik konumuna geniş ölçekli etkisi olacağını düşünerek Belçika olaylarına öncelikli ilgi göstermişlerdir. Rusya dışındaki devletler, Hollanda'nın talebini başlangıçta çok fazla önemsememişlerdir. Zira İngiltere ve Krala karşı bir ayaklanma ile tahta geçen yeni Fransa Kralı Louis Philippe, ülkelerin iç işlerine müdahale etmeme politikasını benimsemiştir. Ayrıca Avusturya, sınırlarından uzak olan Belçika'daki olaylardan dolayı endişe duyarken; Prusya, bir savaşta başrolü üstlenmek istememiştir. Kasım 1830'da Polonya'da başlayan büyük çaplı isyandan dolayı Rus Çarı I. Nikola da tek başına müdahale etmek istememiştir. Tüm bu nedenlere rağmen, daha sonraları büyük güçler Hollanda Kralına yardım kararı almışlar ve Belçika olaylarına müdahale etmişlerdir (Fabry, 2010: 81).

Bu müdahalenin ardından bir dizi protokol imzalanmıştır. Bu protokollerin ilki Londra'da ateşkes çağrısı yapılarak, beş büyük gücün bakanları arasında imzalanmıştır. Belçika geçici hükümeti ve Hollanda hükümetinin ateşkesi kabul etmesinin ardından imzalanan bu protokolle, Avrupa uyumuna göre yapılacak düzenlemelerde Belçika'nın gelecekteki bağımsızlığını anlaşmalardaki koşullar doğrultusunda diğer güçlerin çıkar ve

güvenlikleriyle ve Avrupa dengesinin korunmasını sağlayacak bazı koşullara bağlanmasının uygun olduğuna karar verilmiştir (Crawford, 2007: 542).

Londra Konferansı'nda tartışılan konuların başında, Belçika sorununun 1814-15 Anlaşmalarına uygun şekilde çözümü olmuştur. Flemenk düzeninin dağılması ve Belçika geçici hükümetinin bunun yerine gelmesi, bölgenin stratejik öneme sahip olmasından dolayı dönemin büyük güçleri Belçika'yı uluslararası yapısında değişiklikler yapması konusunda zorlamışlardır (Fabry, 2010: 82). Bu nedenle, Londra Konferansı'nın 7. protokolünde eski anlaşmaların artık beklentileri karşılamadığı ve dolayısıyla artık sürdürülemeyeceği belirtilmiştir. Realist bir çözüm olarak, her iki otoritenin de varlığının kabul edilmesi gerekse de büyük güçler, Belçika'nın bağımsızlığı konusunda açık davranmışlardır. Ancak 1814-15 anlaşmaları gereğince Hollanda Kralı'na karşı da kendilerini sorumlu hissetmişlerdir. 7. protokolde, Belçika'nın Hollanda Krallığı'na bağlı ve bu Krallığın bir iç bölümü olarak Avrupa'nın bir parçası olduğu ve diğer devletlerle anlaşma yapma hak ve yükümlülüğüne sahip olduğu kabul edilmiştir. Bu protokolle, Belçika'nın ve diğer devletlerin güvenliğini ilgilendiren anlaşmaların düzenlenmesi ve Avrupa'daki dengenin korunması sağlanmaya çalışılmıştır.

Belçika'nın tanınması bu dönemin siyasal gündeminde sadece de facto bağımsızlık olarak kalmıştır. İngiltere, başlangıçta Belçika'nın bağımsızlığına dair fikirlerini açık açık beyan etmemiştir. Ancak dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı Palmerston, iki ayrı devletin bağımsızlığının kaçınılmaz ve Belçika olayları karşısındaki politikalarının silahlı müdahaleyi reddetme biçiminde olduğunu belirtmiştir. Londra Konferansı'nın 20-27 Ocak 1831 tarihli, 11 ve 12 nolu protokollerinde alınan kararlar gereği, Belçika'nın ayrılma şeklinin *Belçika'nın Gelecekteki Varlığının ve Bağımsızlığının Belirlenmesi* başlığı altındaki 18 maddelik anlaşma metni ile uyumlu olması gerekmektedir. Hollanda Krallığı'nın sınırları 1790, Belçika'nın sınırlarının da 1815 Viyana Anlaşması'nda belirtildiği şekilde olması kabul edilmiştir. Konferans kayıtlarında açıkça ülkesel bütünlük ilkesinden bahsedilmemiş ve taraflar bölgesel bir çözüme ulaşamamışlardır. Avrupa'nın güç dengesinin ihlallerle bozulmaması için Belçika'nın, İsviçre modelinde olduğu gibi tarafsız bir statüde olması, tarafsızlığının ve toprak bütünlüğünün de beş büyük güç tarafından belirlenmesine karar verilmiştir. Hollanda Krallığı, konferans tarafından ayrılmanın esaslarının kanunlaştırılmasını ve kendisinin Belçika'da kurulan isyancı bir

hükümetle eş tutulmasını gerekçe göstererek alınan kararlara itiraz etmiştir. Konferansın, kendi egemenliklerini küçülttüğünü ve millet haklarını tahrip ettiğini belirtmişlerdir. Sonuçta alınan kararlar her iki tarafı da memnun etmemiştir. Bu durum karşısında beş büyük devlet, otorite ve yönetimlerini korumalarının gerekli olduğuna inanmışlardır. 1814-1815 Hollanda Krallığının kuruluşundaki rollerini anımsayarak, 19. protokolde Hollanda ve Belçika arasındaki birliğin bozulduğu belirtilmiş ve devamında da şu şekilde bir ibare yer almıştır (Fabry, 2010: 82-83):

“Bu kurulan birliğin bağlarının kopma nedenlerini yargılama, bu güçlerin işi değilse de, birliğin yeniden amaçlarına uygun kurulması için çaba göstermek bu güçlere düşmektedir. Ayrıca Avrupa'nın huzurunu sağlayacak temellerden birisi olan Belçika ile Hollanda arasındaki birliğin güvenliğin sağlanması da bu güçlere aittir. Söz konusu devletler acilen göreve çağrılmaktadır. Belçika'nın bağımsızlığının sağlanması ve Avrupa'daki güç dengesinin ve güvenliğin zedelenmemesini sağlama hakkına sahiptirler.”

Belçika ile Hollanda arasında çözüm bulunamaması, Avrupa'da yeni bir uzlaşmazlık ve savaşa neden olacağı endişesiyle beş büyük devlet, Avrupa barış ve düzeninin korunması ve çıkarlarının zarar görmemesi için anlaşmaya başka hükümler de koymuşlardır. Bu hükümlerden biri, Avrupa'da yeni bir devlet kurulmasına yol açan olayların, içinde bulunulan sistemi bozma hakkı olmadığıdır. Ortaya çıkan değişiklikler eski bir devletin koşulları içinde olduğundan, bu ülkeyi kendi sorunlarını çözme konusunda da yetkili kılmaktadır. Bu hüküm, Belçika'nın Hollanda ya da sınırları uluslararası hukuk tarafından çizilmiş diğer devletlerden toprak talep etme hakkına sahip olmadığı anlamına gelmektedir. Anlaşmayı sağlayan güçler, Avrupa'daki güç dengesini sağlamak amacıyla tüm toprak taleplerinden vazgeçtiklerini açıklamışlardır (Fabry, 2010: 84).

14 Ekim 1831'de temsilciler 24 maddeden oluşan nihai anlaşmayı açıklamışlardır. Bu anlaşmanın 7. maddesi, Belçika'nın bağımsız ve daimi olarak tarafsız bir devlet olabileceğini temin etmektedir. Bu madde, önerilen düzenlemelerden başka bir alternatifin olmadığını açık hale getirmiştir (Crawford, 2007: 543). 15 Kasım 1831 tarihinde Lahey'de imzalanan bir anlaşma ile Belçika, Hollanda'dan resmen ayrılmıştır. Hollanda bu

anlaşmayı tüm tarafların anlaşma metnindeki 24 maddeyi kapsayan benzer anlaşmaları karşılıklı olarak imzalamalarına kadar protesto etmiş ve ancak 1839 yılında imzalamıştır.

Belçika'nın jeopolitik açıdan hassas konumu ve Fransa ile Avusturya arasında bulunması, Fransa'yı gelecekte ortaya çıkabilecek ihtilallerin tekrarlanması tehlikesine karşı korumuştur. Belçika sorununa çözüm getiren Londra Konferansı, büyük devletlerin gerçekleştirdiği başarılı bir işbirliği örneğidir. Bu işbirliği, uluslararası yapının geniş çapta zarar görmesini engellemiş ve bu durum ihtilalin etkisini sınırlandırmıştır. Ayrıca, bağımsızlıklarını kazanan ülkelerin sınırlarının belirlenmesi konusuna da yeni bir bakış açısı getirmiştir. Buna göre, sınır sorunlarında uluslararası hukuk tarafından belirlenen ilkelere göre hareket edileceğini, ancak bu sorunun öncelikle ülke içerisinde çözülmesi gerektiğine dair bir fikir birliği sağlanmıştır.

Belçika örneğinde görüldüğü üzere, büyük güçler isyanı bastırmak ve çatışmaların yayılmasını önlemek amacıyla soruna müdahale ederek; ayrıldığı devletin rızası olmadan tanıma eylemini gerçekleştirmişlerdir. Bu anlamda Belçika dış müdahale ile kurularak tanınma özelliği taşıyan ilk ülkedir.

2.4. İtalyan Birliği'nin Sağlanması

Viyana Anlaşması, İtalya ve Almanya'yı bölünmüş halde bırakmıştır. 1815 öncesi dönemin siyasetini, Orta ve Güney İtalya'daki hanedan ve müttefikleriyle yakın aile bağlarına sahip Avusturya belirlerken, sonraki dönemin siyasetini Alman Konfederasyonu'nun güçlü devleti olan Prusya ile birlikte Rusya belirlemiştir. Viyana anlaşmasının yarattığı huzursuzluk gittikçe artmış ve Napolyon'un yenilgisinden kısa bir süre sonra da Avrupa güç dengesinin yeni unsurları olarak, Alman ve İtalyan milliyetçi hareketleri ortaya çıkmıştır.

Dönemin İtalya'sında iki önemli krallık bulunmaktadır. Bunlar, Güney İtalya ve Sicilya toprakları üzerinde hüküm süren Napoli Krallığı'dır. Ancak bu Krallık, İtalyan Birliği'nin sağlanmasına öncülük etmek istememiş ve bu öncülük Piyemonte'ye kalmıştır. İtalyan Birliği'nin sağlanmasında Piyemonte Başbakanı Camille Benso de Cavour, Fransa İmparatoru III. Napolyon, Piyemonte Kralı Viktor Emanuelle ve Garibaldi önemli roller

üstlenmişlerdir. III. Napolyon'un bu süreçteki en büyük amacı, Avrupa haritasını 1815 Viyana Kongresi'yle getirilen halinden çok daha farklı bir şekilde düzenlemek ve Avrupa güçler dengesini, milliyet prensibi üzerine kurulan devletlere dayandırmaktır. Ancak III. Napolyon, bu fikirlerini gerçekleştirmek isterken bir dizi hata yapmış ve bu hatalarının sonucunda da hem hükümdarlığını kaybetmiş hem de Fransa'yı Avrupa'da yalnızlığa iterek bölgedeki nüfuzunu zayıflatmıştır. Bu süreçte yapılan en büyük hatalardan biri, Fransa'nın hemen yanında güçlü bir İtalya'nın ortaya çıkmasına yardım etmesi; diğeri de kuzeyinde güçlü bir Almanya'nın kurulmasına seyirci kalması ve müdahalede geç kalmasıdır. Oysa ki Cavour, ekonomi alanında çağın liberal gerçeklerini iyi analiz etmiş, Fransa ve İngiltere seyahatlerinde gördüklerini ülkesinde de uygulamak istemiştir. Cavour, kabineye Ticaret Bakanı olarak girmiş sonrasında da Başbakan olmuştur. Başbakanlığı sırasında iki noktada faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Birincisi, Piyemonte'nin Avusturya ile barış yapmak zorunda kalacağını bildiğinden ekonomiyi ve orduyu güçlendirmek istemesi; ikincisi ise, İtalyan Birliği'nin sağlanmasında gerekli diplomatik hazırlıkları yapmaya çalışmasıdır. Bu anlamda Cavour'un ilk diplomatik hareketi, düzenli ordusunu yeniden örgütleyip düzenleyerek, hem gücünü göstermek hem de İngiltere ve Fransa'nın desteğini almak amacıyla Kırım Savaşı'na katılmak olmuştur (Armaoğlu, 2003: 285-287; Ateş, 2012: 245-247).

İtalyan ve Alman güçlerinin en büyükleri olan Piyemonte ve Prusya, liberal anayasayı benimsemişler ve İtalya ile Almanya adına, onların sınırlarının dışında müdahalelerde bulunmuşlardır. Ancak bu çabaları başarılı olamamıştır. Piyemonte, tüm İtalya yarımadasından gönüllülerle Lombardia-Venedik'in Avusturya'daki isyanlarına yardımcı olmak için müdahalede bulunmuşsa da daha sonra bu müdahaleden elde edilen kazanımlar, Avusturya tarafından geri alınmıştır. Bu arada Danimarka Krallığı, yerel Almanların sahip oldukları yasal statülerine son vermek ve onları asimile etmek amaçlı politikalar izlemiştir. Bu politikalardan Almanların rahatsız olması üzerine Prusya, Danimarka'nın etnik olarak Alman nüfuslu olan Schlegwig, Holstein ve Launlgerg bölgelerini işgal etmiştir. Ancak Prusya, İngiltere, Rusya ve Fransa'nın kınamaları ve uyarıları üzerine geri çekilmiş ve ateşkes imzalanmıştır (Fabry, 2010: 85).

İtalya ve Almanya'nın milliyetçi hareketlerine Avrupalı devletlerin farklı yaklaşımları olmuştur. Örneğin bu ülkelerin milliyetçi hareketleri İngiltere tarafından

olumlu karşılanmıştır. Müdahale etmeme politikasında kararlı olan İngiltere, İtalya ve Almanya'nın siyasal yapılarını Avrupa güç dengesini bozmayacak veya gereksiz kargaşalara mahal vermeyecek şekilde tamamlanmak koşuluyla durumu onaylayacağını açıkça belirtmiştir. İngiltere açısından, İtalya ve Almanya'nın birliklerini sağlamak için izleyecekleri yol ne olursa olsun bu durum en az Belçika'nın uluslararası statüsü kadar bir Avrupa sorunu olarak görülmüştür. Dolayısıyla İngiltere, bu birleşmelerin Viyana Anlaşması'na taraf olan devletlerce de onaylanması gerektiğini öne sürmüştür (Echard, 1974: 263-270).

Avusturya, İtalya yarımadasındaki Habsburg ve Bourbon hanedanlarının en büyük müttefiki olarak İtalyan milli birliğine karşı çıkmıştır. Fakat Avusturya, prensipte Almanya'nın birleşmesini olumlu karşılamıştır. Viyana Kongresi'nde Almanya'ya ilişkin düzenlemelerden hemen hiç kimse memnun kalmamıştır. Ancak bu hoşnutsuzluğa rağmen, söz konusu anlaşmalarla ilgili nasıl bir düzenleme yapılacağına dair bir fikir birliğine de varılamamıştır. Avusturya ve Prusya, Alman toprakları üzerinde rekabet halinde olmaları ve gerekli reformlar üzerinde uzlaşamadıkları için mevcut düzenin değiştirilmesi de kolay olmamıştır. Rusya ise, Almanya konusunda monarşik bir çözüm bulunabileceğini düşünürken, İtalya konusunda Avusturya'nın İtalya'ya yönelik politikalarını desteklemiştir (Echard, 1974: 263-270).

1848 yılında Louis Napolyon'un iktidara gelmesiyle, Fransa'nın İtalya ve Almanya üzerindeki etkisi artmıştır. Napolyon, milletler sorunu çözülmeyen Avrupa'da istikrarın çözülemeyeceğini savunmaktaydı. Ancak Kırım Savaşı'nın başlamasıyla birlikte uluslararası durum ve Fransa'nın siyasal tutumu da değişmiştir. Bu çatışmada Rusya önemli ölçüde güç kaybetmiş ve 1856 Paris Anlaşması'nda, Karadeniz'deki donanmalarıyla ilgili katı kuralları kabul etmek zorunda kalmıştır. İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı Osmanlı'ya katılan Piyemonte de güçlenmiş ve canlanmış olarak ortaya çıkmıştır. 14 Ocak 1858'te Carbonari Cemiyeti üyesi bir İtalyan soylusu olan Orsini'nin, Paris'te III. Napolyon'a karşı giriştiği bir suikast deneyimi olayların akışını hızlandırmıştır. Bu olay sonrasında Napolyon, İtalya sorunuyla daha ciddi şekilde ilgilenmiştir (Ateş, 2012: 247).

III. Napolyon, Mayıs 1858'de Cavour'u Plombières'e davet ederek görüşme talebinde bulunmuştur. 21-22 Temmuz 1858 tarihlerinde yapılan bu görüşmeler sonucunda da Orta İtalya Krallığı'na III. Napolyon'un oğlunun getirilmesi; III. Napolyon'un oğlu ile Viktor Emanuele'nin kızının evlendirilerek İtalya ve Fransa arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi; Avusturya'ya karşı birlikte savaşılması ve Fransa'nın Piyemonte'ye askeri yardımı ve borç vermesi konularında bir anlaşmaya varılmıştır. Ayrıca bir taktik olarak, Avusturya'nın saldırması beklenerek Avusturya saldırgan konumuna düşürülmesi ve böylece dışarıdan yardım almasının engellenmesi planlanmıştır. Savaştan önce Avusturya'nın diplomatik açıdan izolasyonu için Fransa, gerekli girişimlerde bulunacaktır. Savaş sonunda İtalya'da Papa başkanlığında dört devletten oluşan bir konfederasyon kurulacaktır. Bunlar; Kuzey İtalya Krallığı (Lombardiya, Venedik ve Piyemonte), Papalık Devletleri, Sicilya Krallığı ve kalan devletlerden oluşan Merkezi İtalya Krallığı'dır. Savoie ve Nice de Fransa'ya kalacaktı (Ateş, 2012: 248, Armaoğlu, 2003: 290-291). Bu kararlar üzerinde anlaşıldıktan sonra Fransa, Rusya ve Prusya ile görüşmelerde bulunmuş, onları kendi tarafına çekmeye çalışmıştır. Ancak bunu başaramamışsa da, en azından tarafsız kalmalarını sağlamış ve böylece Avusturya'yı yalnız bırakmayı başarmıştır.

Avusturya, Fransa ve Piyemonte arasındaki ilk çatışma 4 Haziran 1859'da Magenta'da olmuştur. Bu çatışmada Avusturya yenilmiş ve Mincio Nehri'nin gerisine kadar çekilerek Milano yolunu açmıştır. Fransa ve Piyemonte'nin Milano'ya girdiği gün Parma da Piyemonte'ye katıldığını ilan etmiştir. Avusturya, ordusunun sayıca üstünlüğüne güvenerek 26 Haziran 1859'da Solferino'da yeniden saldırıya geçmiştir. Ancak bu saldırı da Fransa ve Piyemonte'nin zaferiyle sonuçlanmıştır. Solferino zaferiyle tüm Lombardiya Avusturya'dan alınmıştır. Bu süreçte Germen Konfederasyonu'nda huzursuzlukların artmaya başlaması, III. Napolyon'un durmasına neden olmuştur. Bu süreçte Prusya, Ren boylarına asker yığmaya başlamıştır. Prusya'nın asıl amacı, Avusturya'ya yardım eder gibi görünerek Alsace ve Lorraine'i ele geçirmek ve Germen Konfederasyonu'nun başına geçmektir. Ancak Avusturya, Prusya'nın kurtarıcısı olmasını ve Rusya ve İngiltere'nin katılacağı bir konferansa da katılmak istememiştir. Dolayısıyla Fransa ve Avusturya ortak bir zeminde buluşmuşlar ve III. Napolyon ile Avusturya Kralı Francois-Joseph 11 Temmuz 1859'da Villafranca'da bir barış anlaşması imzalanmıştır. Bu ön barışın koşulları 10 Kasım 1859'da Piyemonte'nin de katılımıyla Zürih Barışı'nda aynen kabul edilmiştir. Zürih Anlaşması'nda Lombardiya'nın Piyemonte'ye verilmesine, Venedik dahil olmak üzere tüm

İtalyan devletlerinin Papanın fahri ve Piyemonte'nin fiili başkanlığında bir konfederasyon oluşturmasına ve Toskana ile Modena prenslerinin tahtlarına geri dönmelerine karar verilmiştir. Bu anlaşmanın maddeleri İtalya'da tepkilere neden olmuş ve bu nedenle ne Villafranca ne de Zürich Anlaşması uygulanamamıştır (Ateş, 2012: 248-250; Armaoğlu, 2003: 291-296).

Piyemonte'nin Avusturya'ya karşı kazandığı zafer İtalya'da sevinçle karşılanmış ve Ağustos 1859'da önce Toskana, ardından da Modena ve Parma ile Papalık Devletine bağlı olan Romagna ve Bologna, halk oylaması ile Piyemonte'ye katılmışlardır (Sander, 1989: 151). 1860 yılı Mayıs ayı itibarıyla Venedik ve Roma hariç tüm Kuzey ve Orta İtalya, Piyemonte ile birleşmiştir. Böylece İtalyan Birliği'nin ilk safhası gerçekleşmiştir. Bu dönemde Napoli (İki Sicilya) Kralı II. Francois, 1859'da kral olmuş ve 1848 anayasasını yürürlüğe koymuştur. Ancak mutlakiyetçi kralın bir türlü seçime yanaşmaması üzerine, halk ayaklanmıştır. İtalyan milliyetçilerinden Garibaldi, yanına aldığı gönüllülerle önce Sicilya'yı, ardından da Napoli'yi ele geçirerek Güney İtalya'yı Piyemonte'ye katmış ve ikinci safhayı tamamlamıştır. İlk İtalyan Parlamentosu 18 Şubat 1861'de Torino'da açılmıştır. Parlamento, 17 Mart 1861'de aldığı kararla Piyemonte Kralı Viktor Emanuelle'i İtalya Kralı olarak seçmiştir (Sander, 1989: 151; Ateş, 2012: 250-254; Armaoğlu, 2003: 296-297).

Avrupa ülkelerinin, İtalyan Birliği'nin karşısında izlediği politikalar, Avrupa'da değişim sürecinin hızlandığını ve uluslararası barışı koruyan sistemin zayıflığını göstermiştir. Fransa'nın İtalyan Birliğine destek vermesi, uluslararası politikada yalnız kalmasına neden olmuştur. İngiltere ise bu Birliğe sempati duymuş, ve açık açık karşı çıkmamıştır. Prusya ise kendisi için istediği Alman birliğini İtalya için istememiş ve İtalya'ya karşı Avusturya'yı desteklemiştir (Erkan, 2010: 107-108). Dolayısıyla İtalyan Birliği'nin uluslararası toplumda tanınması veya kabul görmesi, bu dönemin iki büyük gücü olan İngiltere ve Fransa sayesinde gerçekleşmiştir.

2.5. Alman Birliği'nin Sağlanması

Alman Birliği'nin sağlanmasının uluslararası politikada oldukça büyük etkileri olmuştur. Almanya'nın kurulması, Avrupa diplomasisinin yapısını ve görüntüsünü

değiştirmiştir. Bu devletin uyguladığı politikalar ve faaliyetleri sonucunda Birinci ve İkinci Dünya Savaşları yaşanmış, bu süreçte Avrupa'daki dengeler de değişime uğramıştır. İtalyan Birliği, Piyemonte gibi küçük bir devletin etrafında oluşurken; Alman Birliği ise Avrupa dengesi ve diplomasisinde oldukça önemli bir rol oynayan Prusya'nın etrafında ortaya çıkmıştır (Armaoğlu, 2003: 299).

Alman Birliği'nin sağlanma sürecinde, milliyetçi akımların etkisi olduğu kadar Napolyon çağının etkileri de oldukça önem taşımaktadır. 1830 ve 1848 devrimleri Almanya'da bir birlik sağlayamamış, ancak birliğin temelini oluşturan Zollverein'i¹⁸ ortaya çıkarmıştır. Alman Birliği'nin sağlanmasındaki en önemli iki isim I. Wilhelm ve Otto Von Bismarck'dır. Bismarck, sadece Alman Birliği'nin oluşturulmasını değil aynı zamanda Almanya'nın gücünü, birliğini korumasını ve dünya politikasının düzenleyicisi olmasını hedeflemiştir. Bismarck'ın bu hedeflerine yönelik siyaseti beş başlık altında özetlenebilir (Ateş, 2012: 255-260): Birincisi güçlü bir ordu oluşturulması, ikincisi uluslararası alanda güçlü bir konum elde edilmesi ve özellikle küçük prensliklerin topraklarının ele geçirilerek toprakların genişletilmesiydi. Üçüncüsü Avusturya'nın çatışma yoluyla Alman Birliği'nin dışında tutulması, dördüncüsü Alman Birliği'nin Prusya öncülüğünde kurulması ve beşincisi de kurulacak birliğin Avrupa politikasının belirleyici ve egemen gücü olmasıdır.

1863 yılı itibariyle Danimarka'nın güneyinde bulunan Schleswig, Holstein ve Laurenburg dukalıklarının oluşturduğu Elbe Dukalıkları sorunu ortaya çıkmıştır. Bu dukalıklar Danimarka Kralı'na bağlı olup, nüfusunun çoğunluğu Almanlardan oluşmaktaydı. Alman Birliği'nin ilk adımı olarak Bismarck, bu bölgeleri Prusya'ya katmak istemiştir. Avusturya, Almanya ile ilgili konularda Prusya'yı yalnız bırakmama ilkesiyle hareket etmiş ve Danimarka'ya karşı Prusya ile birlikte ortak eylemde bulunmuşlardır. Bu savaş sonunda Danimarka yenilmiş ve Elbe Dukalıkları konusu, Avusturya ve Prusya arasında anlaşmazlığa neden olmuştur. Ancak ne Avusturya ne de Prusya karşılıklı olarak çatışmaya girmeyi göze alamamışlar ve 14 Ağustos 1865'te Gastein Anlaşması'nı imzalamışlardır. Bu anlaşmaya göre Schleswig Prusya'ya ve Holstein Avusturya'ya verilmiştir. Ayrıca Lauenburg, Avusturya tarafından Prusya'ya satılmıştır (Sander, 1989:

---

¹⁸ Zollverein, Alman eyaletleri arasında, bölge içerisindeki gümrük ve ekonomi politikalarını yönetebilmek amacıyla kurulmuş bir birliktir.

151; Roberts, 1990: 696; Armaoğlu, 2003: 301-308). Bu savaşı Prusya, hem askeri gücünü göstermiş hem de bu gücün deneyim kazanmasını sağlamıştır.

Danimarka ile yapılan savaş sonrasında Bismarck, topraklarını genişletmiş olsa da Alman Birliği'nin sadece toprak kazanımı ile gerçekleşmeyeceğini aynı zamanda Avusturya'nın da Germen Federasyonu'nun dışında bırakılması gerektiğinin farkına varmıştır. Çünkü Avusturya ve Prusya gibi iki güçlü devletin bulunduğu bir ortamda küçük prenslikler denge politikasından yararlanarak varlıklarını sürdürmeye devam edecekler ve bu durumda Alman Birliği sağlanamayacaktı. Bismarck akılcı bir diplomasiyle, Fransa ve Rusya'nın tarafsızlığını sağlayarak Avusturya'ya savaş açmıştır. 1866 yılında Sadowa'da Avusturya'yı yenilgiye uğratarak Almanya'dan çıkarmış ve böylece 1867'de Prusya denetiminde Kuzey Germen Konfederasyonu kurulmuştur. Kuzey Germen Konfederasyonu kurulduktan sonra Güney Alman Prenslıklarının da birliğe katılması gerekmektedir. Ancak Güney Alman Prenslıklarının katolik ve Prusya'nın protestan olması gibi nedenler bu prenslikleri Fransa'ya yaklaştırmıştır. Bu nedenlerden dolayı Fransa'nın bu prenslikler üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır. Ancak Alman Birliği'nin tamamlanması için Fransa faktörünün ortadan kaldırılması gerekmektedir ve bunun için de Fransa ile savaş kaçınılmaz hale gelmiştir. Bismarck, yine akılcı bir diplomasiyle Rusya ve Avusturya'nın tarafsızlığını sağlamış ve ordusunu güçlendirmeyi başarmıştı. Fransa, 19 Temmuz 1870'de Prusya'ya savaş ilan etmiştir. Her ne kadar Fransa, Prusya'nın seferberliğini tamamlayamadığını düşünse de, aslında önceden Prusya seferberliğini tamamladığı gibi, Güney Alman Prenslıklarının desteğini de sağlamıştır. Böylece Sedan Savaşı'nda III. Napolyon ağır bir yenilgiye uğratılmıştır. 1871 tarihinde Frankfurt Barışı imzalanarak Alsace-Lorraine bölgesi ilhak edilmiştir. Daha sonra da Katolik olan Güney Alman Prenslıkları Prusya'ya katılmışlardır. Böylece Alman Milli Birliği tamamlanmıştır. Kral I. Wilhelm Almanya İmparatoru, olurken Bismarck da Başbakan ünvanını almıştır (Davis: 2000: 44, 66; Sander, 1989: 152; Ateş, 2012: 266-273; Armaoğlu, 2003: 318-326).

Alman Milli Birliği'nin kurulmasının uluslararası politika açısından en önemli sonucu Viyana Kongresi'yle kurulan Avrupa güç dengesini tamamen değiştirmesidir. Güçlü bir Almanya'nın ortaya çıkmasıyla, dönemin büyük güçleri olan Fransa ve Avusturya güç ve etkinliklerini büyük ölçüde kaybetmişlerdir. Avrupa'da genişleme imkanı kalmayan Fransa, bundan sonraki dönemlerde deniz aşırı bölgelerde genişlemeye

çalışmış ve böylece sömürgecilik faaliyetlerini de hızlandırmıştır. Avusturya ise genişlemesini Balkanlar'a yöneltmiştir. Rusya'nın da Panslavizm adı altında Balkanlar'da genişleme yolunu seçmesi, Avusturya ve Rusya'yı bu bölgede sürekli olarak karşı karşıya getirmiştir.

Alman Birliği'nin uluslararası toplum tarafından kabul edilmesi ya da tanınmasında Bismarck'ın dış politika başarısının rolü büyüktür. Alman Birliği, kuruluşundan sonraki 20 yıllık süre için Avrupa'da üstün güç konumunda bulunmuştur. Bu döneme Alman üstünlüğü dönemi denmiştir. Bunun nedeni salt Bismarck'a bağlı değildir. Etnik temele dayalı ulus devletler olarak Alman ve İtalyan devletlerinin birleşmesi, Avrupa'da güç dengesinin değişmesine neden olmuştur. Bismarck, değişen dengeler içerisinde barış politikasını yürütmeyi hedeflemiştir (Erkan, 2010: 109). Bu dönemim siyasal koşulları ve uluslararası sitemin yapısı, Bismarck'ın dolayısıyla da Alman Birliği'nin kısa sürede tüm devletler tarafından tanınmasını sağlamıştır.

2.6. Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın Tanınma Süreçleri

Yunanistan'ın bağımsızlık mücadelesinden sonra, ulusal özgürlük hareketlerinin önemi artmış ve uluslararası düzenlemeler de dönemin büyük güçlerinin çıkar ve politikalarına yön vermiştir. 1820–1870 arası dönemde Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Sırlar, Karadağlılar ve Romanlar arasında mücadeleler yaşanmıştır. 1870'lerde yaşanan gelişmeler, kırsal alanda yaşayan ve eğitimsiz nüfusun kitle hareketleri olarak başlamıştır. Dönemin büyük güçlerinin olaylara karşı ilk tutumu, başlangıçta Osmanlı'yı mümkün olduğu kadar korumak olsa da, statükoda giderek güçsüzeştiklerini ve bu durumda uzun vadeli uygulamaların zor olacağına farkına varmışlardır. Bu duruma alternatif bir çözüm olarak ulusal hükümete özerklik verilmesi önce Yunanistan, ardından da Karadağ için önerilmiştir. Sırlar ve Romanlar, kendilerine dair hakları 1829 Edirne Anlaşması ve daha sonra Kırım Savaşı'nı sonlandıran 1856 Paris Anlaşması'yla elde etmişlerdir. Büyük güçleri en fazla endişelendiren olaylar, 1875-1878 yılları arasında yaşanan Büyük Doğu Krizi olayları olmuştur. Kriz, Osmanlı Devleti'ne karşı Temmuz 1875'de Bosna Hersek Eyaletinde başlamıştır. Olaylar başlangıçta ağır vergilere karşı köylülerin ayaklanması olarak başlamış, kısa sürede Bosnalı Hırvatların ve Sırların, Osmanlı'ya karşı isyanı haline gelmiştir. Yunanistan'da olduğu gibi, büyük güçlerin hiçbirisi çatışmaya fiilen

müdahale etmek istememişlerdir. Ancak bu tutumlarını uzun süre muhafaza etmeleri mümkün olamamıştır. Çünkü Osmanlı karşıtı kışkırtmalar, Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan eyaletlerinin dışına yayılmış ve bu nedenle Güneydoğu Avrupa'daki hassas düzeni tehdit etmeye başlamıştır (Fabry, 2010: 99-101).

Olaylar ve artan şiddet nedeniyle binlerce Hırvat ve Sırp mülteci de Avusturya-Macaristan sınırına dayanmıştır. Sırbistan ve Karadağ'ın Osmanlı İmparatorluğu ile mücadeleye başlaması Avusturya'yı fazlasıyla endişelendirmiştir. Hatta, hem Sırlar hem de Karadağlıların, Bosnalı Sırlara katılması söz konusu olmuştur. Avusturya ve Macaristan'ın güney bölümlerinin önemli bir Sırp nüfusa sahip olması bu konudaki endişeleri artırmıştır. Hatta Sırbistan ve Karadağ'ın mücadelelerinde başarılı olup bağımsızlıklarını kazanmaları durumunda ve Bosna Hersek'in de Rus egemenliği altına girmesi halinde, Avusturya-Macaristan sınırlarında bir Slav tehlikesinin ortaya çıkması söz konusu olmuştur. Dolayısıyla Balkanlarda anlaşmalarla belirlenmiş olan düzenin de bozulması ihtimali ortaya çıkmıştır (Armaoğlu, 2003: 505). Ayrıca, Sırbistan'ın irredentist bir politika izlemesi gibi ihtimaller, Avusturya-Macaristan'ın, Bosna için diğer güçlerle müzakerelere başlamasına neden olmuştur.

Avusturya-Macaristan, Rusya ve Almanya, Osmanlı Devleti'ne bir dizi siyasal ve ekonomik reform önerisinde bulunmuşlardır. Çünkü bu ülkeler bölgede yaşanan olayları Bosnalı Hristiyanların yaşadığı zor koşullara ve 1856 Paris Anlaşması'nda Babıali'nin Hristiyanlara söz verdiği reformları¹⁹ yerine getirememesine bağlamışlardır. Yeni reform önerilerini yerine getirme konusunda Babıali iyi niyetini açıklamış, ancak isyanlar devam ettiği sürece bunun mümkün olamayacağını belirtmiştir. Diğer taraftan, Osmanlı Devleti'nin sözlerine harici bir garanti olmadan güvenemeyen Sırlar, Karadağlılar ve Bosnalı isyancılar büyük güçlerin müdahalesini talep etmişlerdir (Marriott, 1917: 299). Bu süreçte isyanlar azalmadığı gibi, başta Bulgaristan olmak üzere Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki topraklarına da yayılmaya devam etmiştir.

Bu dönemde bölgedeki mücadelelere karşı ne yapılacağına dair garantör devletler arasında bir anlaşma yapılmadığı gibi bu devletler arasında fikir ayrılıkları bulunmaktadır.

---

¹⁹ 28 Şubat 1856'da yayınlanan Islahat Fermanı, Paris Kongresi'nde devletlere tebliğ edilmiş ve memnuniyetle karşılanmıştır.

Özellikle İngiltere ve Rusya bu konuda farklı görüşlere sahiptiler. İngiltere'nin 1820'lerden beri uyguladığı politika, Rusya'nın Asya ve Avrupa'daki emellerine karşı Osmanlı Devleti'nin bir siper olması amacıyla korumak olmuştur. Özellikle İngiltere Başbakanı Benjamin Disraeli bu politikanın kuvvetli savunucusudur. Ancak Dışişleri Bakanı Lord Derby başta olmak üzere bazı kişiler farklı görüşlere sahiptiler. Onlara göre, iyi kurulmuş bir anayasal devletin siyasi kültürü ve kamuoyu, görevin kötüye kullanılmasına imkan sağlamaktadır. Muhalefetteki Liberal Parti lideri Edward Gladstone ise, Balkan krizlerinin salt bir iç savaş olarak sınıflandırılmayacağını çünkü bu olayların padişahın 1855-56 da verdiği sözleri yerine getirememesinden kaynaklandığını savunmuştur (Seton-Watson, 1971: 35).

Balkan olayları İngiltere'yi sarstığı kadar, Rus kamuoyunda ve hükümetinde de karışıklıklara neden olmuştur. Rusya, Osmanlı Devleti'ndeki Hristiyanlarla yakın bağlara sahiptir. Bu yakınlık, o dönemde Panslavizm'in etkisi altında daha da yoğunlaşmıştır. 1860'larda Rusya'da, Slav halkların ulusal mücadelelerine yardım etmek isteyen kitleler oluşmuş ve Sırbistan'a yardım için para ve gönüllü asker gönderilmeye başlanmıştır. Panslavizmin en büyük etkisi Rusya'da görülümüşse de Rusya'nın dış ilişkilerini belirleyen temel unsur olmamıştır. Avusturya'nın endişelerinin farkında olan Rusya'nın korkusu, Avusturya'nın Osmanlı Devleti'nin yanında yer almasıdır. Ayrıca Rusya, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan kontrolsüzce çıkarılmak istenmesinin, diğer devletler arasında güçlü bir karşıtlık yaratabileceğini ve bu durumun 1853'te olduğu gibi Rusya'nın kuşatılması ihtimalini ortaya çıkarabileceği düşünmüştür. Rusya'nın Güneydoğu Avrupa olayları karşısındaki tutumu farklı düşüncelere sahip olduğunu da göstermiştir. Bir taraftan Rus toplumunun dost kabul ettiği Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki Hristiyan halkına yardım etme isteği, diğer yandan da 1856 Paris Anlaşması çerçevesinde ortak işbirliği yapma isteği söz konusudur. Ayrıca Avusturya'nın da Balkanlar'da tatmin edilmesi gerektiği de bilinmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı Çar II. Alexander, Avusturya-Macaristan İmparatoru Francois Joseph ve Dışişleri Bakanları Gorçakof ve Andrassy ile eylem planlarını tasarlamak üzere 8 Temmuz 1876'da Reichstadt'da bir araya geldiler. Reichstadt Anlaşması, herhangi bir yazılı belgeye dayanmayan ancak Balkanlar'ın hangi durumda ne şekilde paylaşılacağını öngören bir anlaşmadır. Bu görüşmelerde başlıca iki senaryo üzerinde durulmuştur. Bu senaryolardan ilki Osmanlı Devleti'nin galip gelmesi durumudur. Bu senaryoya göre, eğer Osmanlı Devleti galip gelirse hiçbir tarafta toprak

değişikliği söz konusu olmayacaktır. Yani statüko korunacak ve reformların gerçekleşmesi sağlanacaktır. Diğer senaryo ise Osmanlı Devleti'nin mağlup olmasıdır. Bu senaryoya göre ise, Bulgaristan'ın bağımsız devlet olması, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan'ın da topraklarını genişletilmesi söz konusu olacaktır. Toprakların genişletilmesi konusunda Andrassy, Sırbistan'ın küçük olarak kalması gerektiğini, aksi halde monarşi için tehdit oluşturabileceğini savunmuştur. Ayrıca İstanbul'un da serbest şehir haline getirilmesi planlanmıştır (Pribram, 1921: 188-190).

Bu anlamda Reichstadt görüşmeleri birkaç noktaya dikkat çekmiştir. Osmanlı karşıtı ayaklanmalarının kolayca bastırılması, büyük devletlerin bölgedeki statüko politikalarından uzaklaşmalarına neden olabilirdi. Ya da tam tersine başarılı bir kuvvet kullanımı ve Babıali'nin cezalandırması ile Balkan halklarının geliştirilmiş bir uluslararası statüye kavuşmaları ya da daha fazla toprağa sahip olmaları sağlanabilirdi. Ancak Osmanlı Devleti'nin galip gelmesi durumunda zaten fazla bir yaptırım uygulayamayacağını bilen Rusya ve Avusturya-Macaristan, planlarını Osmanlı'nın mağlubiyeti üzerine kurmuşlardır. Zaten bu planlar da Osmanlı Devleti'ni parçalamaya yönelik olarak yapılmıştır.

Ekim 1876'da Rusya, Osmanlı Devleti'ne bir ultiatom vererek, yaşanan katliamların artmasından dolayı acil ateşkes talebinde bulunmuştur. Hatta Rus elçisi İgnatıyef, Çar Alexander adına Osmanlı Devleti'ne, Sırbistan ve Karadağ ile 48 saat içinde altı haftalık ya da iki aylık bir anlaşma imzalamadığı takdirde bütün elçilik personeli ile birlikte İstanbul'un terkedileceğini bildirmiştir. Bu ultiatomla Rusya, açıkça Osmanlı'yı tehdit etmiş ve bu tavır İngiltere'yi harekete geçirmiştir. Hatta Lord Derby yaptığı bir konuşmada, İngiltere'nin esas politikasının barış olduğunu, ancak barışı savunduğu kadar savaşa da hazır olduklarını ifade etmiştir. Bu konuşma üzerine Rusya, daha ılımlı bir diyalog sürdürerek, bir uzlaşma aradıklarını, ancak adil bir sonuca ulaşamaması halinde yalnız hareket etmeye kararlı olduklarını da vurgulamıştır (Armaoğlu, 2003: 509-510).

Rusya'nın bu söylemlerinin yanı sıra Gorçakof da diplomatik bir saldırıda bulunarak İngiltere'yi Rusya'ya karşı sürekli kuşku duyduğu konusunda eleştirmiş, Rusya'nın bölgesel yayılma isteğinin olmadığını ve statükonun korunması taraftarı olduklarını belirtmiştir. Diğer devletler gibi, İngiltere de Balkanlar'da bazı reformlar yapılması gerektiğini savunmuştur. Osmanlı Devleti, Rus ultiatomunun kendisini yalnız

bırakabileceğini bildiği için Sırbistan ve Karadağ ile iki aylık bir anlaşma yapmayı kabul etmiştir. Bu gelişmeler üzerine İngiltere, 4 Kasım 1876'da Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarında ıslahat yapılması konusunun görüşülmesi için İstanbul'da bir konferans düzenlenmesini önermiştir. Bu konferansa Paris Anlaşması'na taraf olan devletler katılacaktı. Osmanlı Devleti de kendi haklarını savunabilmek ve gıyabında birtakım kararlar alınmasını önlemek amacıyla konferansa katılmayı kabul etmiştir. Rusya ve İngiltere Osmanlı Devleti'nin konferansa katılması konusunda fikir ayrılığı yaşamışlarsa da sonunda ortak bir noktada buluşmuşlardır. Buna göre devletler, önce kendi aralarında görüşerek bir reform programı belirleyecekler, daha sonra bu fikirlerini Osmanlı Devleti ile müzakere edeceklerdi. Lord Derby, konferansta Osmanlı Devleti'ni destekleyecekleri teminatını verdiği halde, konferansa İngiltere adına katılan Marki Salisbury, tam tersi bir tavır sergilemiş ve Osmanlı Devleti'ni desteklememiştir. 23 Aralık 1876'da Haliç Tersanesi'nde açılan konferansta devletler Sırbistan Karadağ, Bosna Hersek ve Bulgaristan hakkında aldıkları kararları dört bölüm halinde Babıali'ye tebliğ etmişlerdir. Buna göre, Sırbistan ve Karadağ'ın sınırlarının genişletilmesine, Bosna ve Hersek'in iki ayrı özerk vilayet olmasına ve valilerinin devletlerin onayı ile tayin edilmesine, Bosna ve Hersek'in kendi yerli milis kuvvetleri olmasına ve vergilerin üçte biri yerel bölgelerde kullanılmasına karar verilmiştir. Bulgaristan ise doğu ve batı olmak üzere iki ayrı vilayete ayrılmasına ve bu vilayetlerin başına da Hristiyan bir vali getirilmesine karar verilmiştir. Ayrıca Bosna Hersek ve Bulgaristan'da yapılacak reformların yabancı devletlerin temsilcilerinden oluşan bir komisyon tarafından yürütülmesi konusunda uzlaşmaya varılmıştır. Konferans tekliflerinin kabul edilmesi için Salisbury, Osmanlı Devleti'ne yoğun baskı yapmıştır. Hatta teklifin reddi halinde Rusya ile savaş çıkacağını ve bu savaşta yalnız kalacaklarını ve parçalanacaklarını ileri sürmüştür. Ancak Osmanlı Devleti, tüm bu uyarılara rağmen 20 Ocak 1877'de konferans tekliflerini reddetmiştir (Ateş, 2012: 390; Marriott, 1917: 294-295; Armaoğlu, 2003: 510-514). İstanbul Konferansı, Babıali ile Sırlar arasında ateşkesi sağlamış ancak, Osmanlı Devleti'nin reform taleplerini kabul etmemesi diğer devletler açısından bir başarısızlık olarak kabul edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin reformlar konusundaki isteksizliği ortaya çıkınca, dönemin Avusturya Dışişleri Bakanı Androssy'yle Rus Elçisi Eugene Novikov, Rusya ile Osmanlı Devleti arasında yaşanacak bir anlaşmazlık durumunda neler yapılabileceğini görüşmek üzere gizlice Viyana'da buluşmuşlardır. Bu görüşmelerin sonunda gizli Budapeşte

Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmayla Avusturya, Rusya'nın Balkanlar'da yayılmasını önlemek ve Rusya da Balkanlarla en fazla ilgilenen Avusturya ile anlaşmak istemiştir. Anlaşmada, Rusya'nın Osmanlı'ya karşı başlatacağı bir savaşta Avusturya'nın tarafsız kalmasına, buna karşılık Rusya'nın da Balkanlar'da tek ve büyük bir Slav devleti kurmamak koşuluyla Balkanlar'da serbest bırakılmasına karar verilmiştir (Pribram, 1921: 203).

Bu anlaşmadan sonra Rusya, diğer devletlerle birlikte Osmanlı reformlarının uygulattırılmasına dair görüşme girişimlerinde bulunmuştur. Balkan prensliklerinden de güç alan Rusya'nın savaş girişimleri engellenememiştir. Rusya, 16 Nisan 1877'de bir Osmanlı vilayeti olan Romanya hükümeti ile anlaşmıştır. 22 Mayıs'ta da Romanya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir. Sırbistan ve Karadağ da savaşa katılmıştır. Haziran ayında Romanya bağımsızlığını kazanmış ve Prens Charles, Reichstadt'da gizlenenlerin farkına varmıştır. Bağımsızlık isteğinin bir devlet olarak tanınmayı getireceğini fark eden Prens Charles, savaştan kısa bir süre önce ülkenin bağımsızlığının sadece cephede olduğunu ifade etmiştir. Aralık ayında da Romanya ve Karadağ Sırbistan'a katılmışlardır. Rusya ve Balkan prenslikleri, Osmanlı Devleti'nin direncini kırmayı başarmışlardır. Böylece Ocak 1878'de imzalanan Edirne Anlaşması'yla Sırbistan, Romanya ve Karadağ'ın bağımsızlıkları Osmanlı Devleti tarafından tanınmıştır. Ayrıca bu anlaşmayla Bulgaristan'ın kendi hükümetiyle özerk alt prenslik olması ve Bosna Hersek'in de kendi yönetimine sahip olması kararlaştırılmıştır. Mart 1878'de de Yeşilköy (Ayastefanos) Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Bulgaristan büyük bir prenslik haline gelmiştir. Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsızlığını kazanmış ve toprakları genişletilmiştir. Böylece Antivari ve Dulcigno limanlarını alan Karadağ, Adriyatik Denizi'ne ulaşmış, Romanya, Dobruca'yı alarak Besarabya'yı Rusya'ya geri vermiştir. Sırbistan ise Niş'i almıştır (Ateş, 2012: 392; Marriott, 1917: 297; Armaoğlu, 2003: 521-522).

Rusya'nın zaferi sonrası imzalanan Yeşilköy (Ayastefanos) Anlaşması'nın Avrupalı devletlerce de ele alınmasını isteyen Gorçakof, bir Avrupa Kongresi talebinde bulunmuştur. Ancak imzalanan anlaşmanın hem Asya'da hem de Balkanlar'da Rusya'ya büyük bir üstünlük sağladığından dolayı, tüm anlaşmanın 1856 Paris Anlaşması'nı imzalayan devletler tarafından ele alınması istenmiştir. Görüşülmesi gereken en büyük sorun da büyük bir Bulgaristan'ın ortaya çıkarılmış olmasıdır. Ayrıca Avusturya, bu

anlaşmadan oldukça rahatsızlık duymuştur. Çünkü hem Rusya'nın Balkanlar'daki üstünlüğü artmış hem de Karadağ'ın sınırları genişletilip bağımsızlığa kavuşturulmuştur. Böylelikle Avusturya'nın Adriyatik'e çıkışı engellenmiştir. İngiltere açısından da üç önemli sorun bulunmaktadır. Bunlar; Ege'de yeni bir devletin ortaya çıkması, Balkan yarımadasının Slav olmayan halkının yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalması ve Yeşilköy (Ayastefanos) Anlaşması'yla Osmanlı Devleti'nin bağımsız bir şekilde hareket edemeyecek kadar Rusya'nın etkisi altına girmesidir. Bu sorunlar karşısında İngiltere, son derece sert bir tavır sergilemiş ve Salisbury ile Rusya'nın Londra elçisi Schouvaloff arasında üç memorandum imzalanmıştır. Rusya'nın kazandıklarının birçoğunun geri alınmasını öngören bu memorandumların imzalanmasının ardından İngiltere ve Rusya arasındaki sorunlar ortadan kalkmış ve 13 Haziran 1878'de Berlin Kongresi toplanmıştır. 13 Temmuz 1878'de de Berlin Anlaşması imzalanmıştır (Armaoğlu, 2003: 523; Ateş, 2012: 393-394).

Berlin Anlaşması'nın 1. maddesine göre Bulgaristan, Osmanlı hükümdarlığı altında, kendi askeri ve hükümetine sahip, vergi veren bir beylik haline gelmiştir. 2. madde ile toprakları sınırlandırılmış, 11. madde ile de Osmanlı ordusunun Bulgaristan'dan çıkarılmasına karar verilmiştir. Bulgaristan'ın Berlin Anlaşması ile belirlenen yeni sınırları Yeşilköy (Ayastefanos) Anlaşmasında belirlenen sınırlara göre önemli ölçüde daraltılmıştır. Anlaşmanın 25. maddesine göre ise Bosna Hersek beyliklerinin ikisi de yasal olarak Osmanlı'da kalmış, ancak Avusturya-Macaristan tarafından işgal edilmiş ve yönetilmiştir. Ayrıca Sırbistan, bağımsız bir ülke olarak kabul edilmiş ve bazı şartlar getirilmiştir. Ancak Berlin Kongresi'ndeki en tartışmalı konu Romanya sorunu olmuştur. Buradaki sorun, Basarabya'nın bir bölümünün Rusya'ya geri verilmesi şartıyla Romanya'nın bağımsızlığının tanınmasıdır (Crawford, 2007: 508-509). Dolayısıyla 1878 Berlin Kongresi, büyük güçlerin küçük milletleri etkileyen ve onların rızası dışında, ortak bir tutumla karar alıp uyguladıkları nadir durumlardan birisi olmuştur.

Özetle, 1862 yılında Osmanlı Devleti, Eflak ve Boğdan prensliklerinin Romanya adı altında birleşmelerine izin vermiş ve 1866'da da Hohenzollern-Sigmaringen'li Charles prens olmuştur. Romanya, 1877-78 Osmanlı-Rus savaşında Rusya'nın yanında yer almış ve 1878 Yeşilköy (Ayastefanos) Anlaşmasıyla Romanya, Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsızlığını kazanmıştır. Büyük güçlerin Romanya, Sırbistan ve Karadağ'ı tanımları

1878 Berlin Anlaşmasıyla gerçekleşirken; ABD, tanıma konusunda farklı bir süreç izlemiştir. ABD, Romanya'nın bağımsızlığını 7 Nisan 1881'de tanımış ve tanıma kararını ABD Maslahatgüzarı Eugene Schuyler, Kral Charles'a bildirmiştir. Romanya ile ABD arasında 17 Haziran 1881'de imzalanan konsolosluk çalışanlarının hakları ve ayrıcalıklarını içeren ilk diplomatik anlaşma 13 Haziran 1883'de yürürlüğe girmiştir (<https://history.state.gov/countries/romania>).

Avrupalı büyük güçlerin Karadağ'ı tanıması 1878 Berlin Anlaşması'yla gerçekleşmiştir. ABD'nin Karadağ'ı tanıma kararını 3 Mart 1905'te Başkan Theodore Roosevelt açıklamış ve 30 Ekim 1905'te de diplomatik ilişkiler başlatılmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Karadağ, Sırbistan, Hırvatistan ve Slovenya Krallıklarına dahil edilmiştir. Ancak Başkan Woodrow Wilson, Karadağ'ın tanıma kararını 30 Aralık 1920'de geri çekmeye karar vermiştir. 21 Ocak 1921 tarihinde de Norman H. Davis, Karadağ Fahri Konsolosu William F Dix'i Karadağ'ın mevcut konumunda ABD'nin diplomatik ve konsolosluk ilişkilerini daha fazla sürdürmeyeceğine dair bilgilendirmiştir. I. Dünya Savaşı'ndan 2006 yılına kadar geçen süre zarfında Karadağ, Yugoslavya'yı oluşturan parçalardan birisi olmuştur. Yugoslavya'nın 1989'da dağılmasıyla birlikte Karadağ, 3 Haziran 2006'da bağımsızlığını ilan edene kadar geçen sürede Sırbistan ve Karadağ Devlet Birliği olarak varlığını sürdürmüştür. Bağımsızlığını ilan ettikten sonra Karadağ'ın ABD tarafından yeniden tanınması, 13 Haziran 2006'da Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'in yaptığı bir basın açıklamasıyla gerçekleşmiştir. 15 Ağustos 2006'da Başkan George Bush ve Karadağ Başbakanı Filip Vujanovic arasındaki yazışmalardan sonra diplomatik ilişkiler de yeniden tahsis edilmiştir. ABD'nin ilk konsolosluğu, 5 Ekim 2006'da Podgorica'da Arlene Ferrill'in maslahatgüzar olarak gönderilmesiyle açılmıştır (<https://history.state.gov/countries/montenegro>).

ABD, Sırbistan Krallığı'nı 14 Ekim 1881'de karşılıklı diplomatik ve konsolosluk anlaşmaları imzalayarak bağımsız bir devlet olarak tanımıştır. Şubat 1919'da da ABD genel sekreteri Frank Polk'un yaptığı bir basın açıklamasıyla Sırp, Hırvat ve Sloven Krallıklarını tanıdıklarını açıklamıştır. Sırbistan ile ABD arasındaki diplomatik ilişkiler, 10 Kasım 1882'de ABD konsolosu Eugene Schuyler'le başlamıştır (<https://history.state.gov/countries/kingdom-of-yugoslavia>).

Genel bir değerlendirme yapıldığında, 19. yüzyıl Avrupası'nda, İspanya ve Portekiz Amerika'sında olduğu gibi, de facto olarak ortaya çıkan yeni devletlerle birlikte uluslararası tanıma gündeme gelmiştir. Bu süreçte tanıyan güçler sivrilmiş ve yeni olaylarla mücadele edilen bu dönemde uluslararası topluma kabul ve katılma şartları da oluşmaya başlamıştır. Dönemin büyük güçleri, içinde buldukları rekabet ve çatışma ortamına rağmen, Belçika ve Balkanlardaki olaylarla birlikte çalışma ve ortak kararlarda uzlaşma becerisini gösterebilmişlerdir. İtalya'da olduğu gibi birleşme kararları imkansız görüldüğünde bile İngiltere, Londra Konferansı'nda Belçika çerçevesinde belirlenen kolektif kriterlerden neredeyse farksız kriterler ortaya koymuştur. Bu dönemdeki en tedirginlik verici olay Almanya'dır. Belçika protokolleri, bölgesel statükonun dışarıdan müdahaleyle tek taraflı olarak değiştirilmesine izin vermeyen Viyana Kongresi anlayışını kanıtlamışsa da Prusya'nın diğer Alman topraklarını ele geçirmesini kabul etmiştir. Almanya'nın birleşmesi sadece Prusya'nın bir ürünü olarak görülmemelidir. Buradaki birçok Alman Devleti önce Kuzey Alman Konfederasyonuna daha sonra da Alman İmparatorluğuna kendi iradeleriyle katılmışlardır (Korman, 1996: 80-82). Bu dönemde yaşanan tüm gelişmeler hem devletlerin tanınmasında yeni bir dönemi başlatmış hem de Avrupa Uyumunun zayıflaması endişe verici bir gerilimi ortaya çıkarmıştır.

2.7. I. Dünya Savaşı Düzenlemeleri ve Devletlerin Tanınması

Büyük bir savaşın galipleri olarak, arabuluculuk ya da yatıştırmak için hiçbir tarafsız gücün olmadığı I. Dünya Savaşı'nın sonunda, İtilaf Devletleri hemen hemen tüm barış anlaşmalarında hareket özgürlüğü elde etmişlerdir. Bununla birlikte, 1919 itibariyle gizli anlaşmalarla ve Wilson'un 14 ilkesiyle bu serbestileri sınırlandırılmıştır. Doğu Avrupa'daki ve diğer bölgelerdeki yeni devletlerin tanınması, bu önemli sınırlamaya destek olmuştur. Bu durumda son çözüm olarak çeşitli taahhütler ve siyasi gerekliliklerden dolayı bir dizi uzlaşma süreci yaşanmıştır.

Wilson'un 14 ilkesini önemli oranda takip etmemelerine rağmen İtilaf Devletleri, kamuoyuna yapılan bir açıklamayla savaşın ve merkezi güçler tarafından ateşkesin temeli olarak kabul edilen barış düzenlemeleriyle hukuksal çıkarlara sahip olmayı amaçlamışlardır. Bu düzenlemelerle ilişkin olarak gerçekleştirmeye çalıştıkları hedefler, 14 ilkenin özellikle aşağıdaki maddelerinde şöyle belirtilmiştir:

Sömürgelerin bütün talepleri serbest, açık görüşlü ve tümüyle tarafsız bir yaklaşımla ele alınmalı, bu tür egemenlik sorunlarının çözümünde ilgili halkların çıkarlarıyla egemenliği tartışılan devletin adil taleplerinin eşit ağırlık taşıması ilkesine kesinlikle uyulmalıdır (5. madde).

Yabancı askerler Belçika'dan çekilmeli ve bu ülke hiçbir kısıtlama olmaksızın bütün özgür ulusların sahip olduğu egemenlik haklarına yeniden kavuşmalıdır. Bunun gerçekleşmesi, ulusların birbirleriyle ilişkilerini düzenlemek amacıyla koydukları kurallara duydukları güvenin yeniden sağlanmasında en önemli rolü oynayacaktır. Bu düzeltme yapılmadan uluslararası hukukun yapısı ve geçerliliği örselenmiş kalacaktır (7. madde).

Avusturya-Macaristan halklarının uluslar arasındaki yeri korunmalı ve güvence altına alınmalı, bu halklara özerk gelişme olanağı tanınmalıdır (10. madde).

Yabancı askerler Romanya, Sırbistan ve Karadağ'dan çekilmeli, işgal edilen topraklar geri verilmelidir. Sırbistan'a denize serbest ve güvenli çıkış sağlanmalıdır. Çeşitli Balkan devletleri arasındaki ilişkiler, tarihsel bağlılık ve ulusal sınırlar temelinde dostça görüşmeler yoluyla yürütülmelidir. Balkan devletlerinin, siyasal ve ekonomik bağımsızlığıyla toprak bütünlüğüne ilişkin uluslararası güvenceler anlaşmada yer almalıdır (11.madde).

Bugünkü Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Türk kesimlerine güvenli bir egemenlik tanınmalı, Türk yönetimindeki diğer uluslara da her türlü kuşku dan uzak yaşam güvenliğiyle özerk gelişmeleri için tam bir özgürlük sağlanmalıdır. Ayrıca Çanakkale Boğazı uluslararası güvencelerle gemilerin özgürce geçişine ve uluslararası ticarete sürekli açık tutulmalıdır (12.madde).

Polonyalıların yaşadığı tartışmasız olan toprakları içine alacak bağımsız bir Polonya Devleti kurulmalı, bu devletin denize serbest ve güvenli çıkışı sağlanmalı, siyasal ve ekonomik bağımsızlığıyla toprak bütünlüğü de uluslararası sözleşmeyle güvence altına alınmalıdır (13.madde).

7. maddeye uygun olarak Belçika'nın, önceki statüsündeki çeşitli değişikliklerle birlikte bağımsızlığı restore edilmiştir. Mısır üzerindeki İngiliz korumacılığı, tek taraflı olarak 1914'te ilan edilmiş, mağlup devletler tarafından geçmişe dönük etkilerle tanınmıştır. 17 Temmuz 1918 tarihli Fransa ve Monako arasındaki koruma anlaşmasında Fransa'nın Fas'taki korumacılığı tanınmıştır. Wilson İlkeleri'nin genel çerçevesi çizildiğinde, bu ilkelerin gizli anlaşmalardan ziyade açık diplomasiyi, denizlerde ve ticarete serbestliği savunduğunu, silahlanmanın azaltılmasını ve büyük güçlerin olduğu kadar küçük devletlerin de siyasal bağımsızlık ve toprak bütünlüklerini garanti altına alacak bir milletler cemiyetinin kurulması gerekliliğini belirttiği görülmektedir (Manela, 2007: 39-40).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra, uluslararası ilişkilerde yeni bir bakış açısı ortaya çıkmıştır. Savaş sonrası barış görüşmelerinde, ABD Başkanı Woodrow Wilson, uluslararası sistemin demokrasi temellerine dayanan, açıklık diplomasisi ve yeni bir uluslararası kurumsallaşma kapsamında örgütlenmesi gerektiğini savunmuştur. Bu düşüncesiyle MC'nin kurulmasına öncülük etmiştir. MC'nin, kolektif güvenlik gibi yeni bir anlayışa dayanması ve eski güç dengesi yaklaşımlarının yerine, barışa dayalı bir dünya düzeniyle savaşların önlenmesi öngörülmekteydi (Kissinger, 1994: 218).

Nispeten birkaç acil düzenlemenin dışında, 1919–1923 arasında yapılan barış anlaşmalarındaki tasarruf maddelerinin çoğu, zaten var olan devletlerin tanınması, dönemin güçlerine yetki verilmesi ya da MC'nin, bahse konu toprakların gelecekteki konumlarını kararlaştırması için yapılmıştır. Dolayısıyla, bu dönemde yapılan anlaşmalar 19. yüzyıl uygulamalarından ayrılmaktadır. İtilaf Devletleri'nin ve kısmen büyük devletler ile birleşik güçlerin (ABD, İngiltere, Fransa, İtalya ve bazı özel durumlar için Japonya) devam eden üstünlükleri, 1918'den sonra daha belirgin ve daha kapsamlı hale gelmiştir (Crawford, 2007: 516).

Bu dönemdeki istisna durumlardan bir tanesi Balkanlar'ın badminton topu olarak adlandırılan Besarabya'dır. 1918'de savaşa tekrar girmesiyle Besarabya, Romanya tarafından işgal edilmiştir. 3 Mart 1918 tarihinde imzalanan Brest Litovsk anlaşmasıyla

Rusya'dan ayrılmış olan geniş topraklar²⁰ arasında Besarabya bulunmamaktadır. Bununla birlikte, 3 Mart 1920'de dönemin İngiltere Başbakanı Lloyd George, Besarabya ile Romanya'nın yeniden birleşmesini tanıdığını ve SSCB'nin Romanya'nın yasal sınırlarına bir saldırıda bulunması halinde, İtilaf Devletleri'nin Romanya'ya gereken tüm desteği sağlayacaklarını belirtmiştir. Bu açıklamayı ABD dışındaki büyük devletler ile Romanya arasında imzalanan ve Romanya'nın Besarabya üzerindeki egemenliğini tanıyan bir anlaşma takip etmiştir. Bu anlaşma ile üçlü komisyon (anlaşmaya taraf iki ülke ve MC tarafından aday gösterilen bir ülke) tarafından sınır tahdidi sağlanmaya çalışılmıştır (Crawford, 2007: 516-517).

I. Dünya Savaşı sonrası dönemde, yeni devletlerin ortaya çıkması, genellikle ABD Başkanı Woodrow Wilson'un 1916-1918 yıllarında öncülük ettiği uluslararası olaylardaki entelektüel devrimi bütünleyici nitelikte olmuştur. Bu devletlerin ortaya çıkması özellikle Wilson'un self-determinasyon konseptiyle ilişkilendirilmiştir. Wilson'un self determinasyon fikrinin uygulanmasında büyük zorluklar olduğu kısa sürede ortaya çıkmıştır. Zira hangi halkların self determinasyon için yeterli olduğu, bunların bağımsızlık isteklerinin nasıl ortaya çıkacağı ve fiilen hangi yükümlülüklerle sahip olacakları üçüncü taraflarca belirlenmek durumundadır. Self determinasyon hakkının uygulanmasındaki bu belirsizlik günümüzde de geçerliliğini korumaktadır.

1918 ve 1922 yılları arasındaki, devletlerin tanınma süreçleri incelendiğinde, ABD ve diğer müttefik devletlerin önceki uygulamalarda olduğu gibi kısmen yapıcı olduklarını göstermektedir. Wilson dahil ABD liderleri, bağımsızlık isteği duyan grupların taleplerinin, devlet olmak için pozitif bir yetki verildiği takdirde, uluslararası kaos ve istikrarsızlığın sınır tanımayacağına farkına varmışlardır. Geçmişte olduğu gibi, uluslararası topluma katılmak isteyen tüm mevcudiyetler için tanınma ya da tanınmama konusundaki nihai karar yine dönemin güçleri tarafından belirlenmiştir. 19. yüzyılın devamında da bazı yeni devletler, de facto devlet olmanın başlıca normlarının ötesine geçen çeşitli şartların yerine getirileceğine dair güvence vermeleri zorunluluğuyla tanınmışlardır (Manela, 2007: 59-60). Bu devletlerin tanınma süreçleri, önceki dönemlerdeki uygulamalardan daha farklı beklentiler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Tanımada bir uluslararası hukuk normu değil, büyük güçlerin yaklaşımı belirleyici

---

²⁰ Polonya, Kurlandiya, Litvanya, Kars, Ardahan, Batum, Ukrayna, Estonya, Finlandiya

olmuştur. Bu bağlamda, 1919 Paris Barış Konferansı, bu dönemde bağımsızlığını kazanan devletlerin tanınmalarına dair tartışmaların yaşandığı bir platform oluşturmuştur.

1919 Paris Barış Konferansı'na katılan Polonya, Yugoslavya ve Çekoslovakya'nın tanınma süreçleri, sadece bu yeni devletlerin sınırlarının belirlenmesi konusunda kesintiye uğramıştır. Bu konferansta sınırlar belirlenirken, 19. yüzyıldaki gibi yeni devletlerin sınırları de facto olarak sorumlu tutuldukları toprakları kapsamalıdır ya da bir diğer ifadeyle *yerleşik halkın kendi rızasıyla kabul etmiş olduğu yeni otoritenin topraklarını temelinde kapsamalıdır* ilkesine bağlı kalınmamıştır. Avrupa'nın ve kısmen Osmanlı'nın karışık demografik yapısı, farklı etnik ve siyasi grupların sınırdış olmayan bölgelerde iç içe yaşamaları, kendi iradeleri dışında yeni oluşan devletlerde bulunmaları sonucunu doğurmuştur. 19. yüzyıl Avrupası ve Latin Amerika'nın aksine, Paris'te yeni devletlerin sınırlarının belirlenmesine dair genel prensiplerde bir fikir birliği sağlanamamıştır. Bu uyuşmama durumunda self determinasyona dayanan iddialar, savunulabilirlik, ekonomik uygulanabilirlik, tarihsel sınırlar, denizlere ulaşabilme ve iletişim yollarının bütünlüğüne dayanan ilave toprak talepleri ile rekabet etmiştir. ABD dahil tüm galip devletler, her türlü talebin haklı olduğunu kabul etmişlerdir. Ancak savaş sonrası uluslararası düzenin beklentileri açısından bu taleplerin hem uygulamada hem de prensipte nasıl öncelik sırasına konulacağı konusunda bir anlaşmaya varamamışlardır (Manela, 2007: 41-50).

1919 Paris Barış Konferansı, devletlerin tanınması konusunda uzun süren ve gerçekten yenilikçi bir miras bırakmıştır. Tüm MC üyelerinin toprak bütünlüğünün ve mevcut siyasal bağımsızlıklarının korunması, kolektif kararlar Cemiyet Misakı'nın 10. maddesinde fetih savaşlarını yeni devletler kurmak anlamında geçersiz kılmıştır. Bu şart, savaş sonrası imzalanan birçok anlaşmanın da normatif temelini oluşturmuştur²¹.

2.7.1. Woodrow Wilson'un Self Determinasyon İlkesi ve Devletlerin Tanınma Sürecindeki Rolü

I. Dünya Savaşı sonrası düzenlemelerinde ve yeni devletlerin ortaya çıkmasında Wilson'un çok önemli etkisi olmuştur. Wilson'un self-determinasyonu savunan politikası,

---

²¹ Daha sonraları Stimson Doktrini olarak bilinen ve önce ABD arkasından da Milletler Cemiyeti, Japonya tarafından zorla elde edilen ve Çin topraklarında egemenlik talep eden Mancuhuko Devletini tanımayı reddetmiştir.

uluslararası alanda da geniş destek bulmuştur. Bu politika, teorik açıdan uygulanabilir gözükse de, pratikte uygulanabilmesinde birtakım zorluklar bulunmaktadır. Örneğin, bağımsız devlet olabilecek ülkeleri kimin belirleyeceği ve bu devletlerde aranacak şartların ne olacağı konusunun kesin bir cevabı bulunmamaktadır.

I. Dünya Savaşı döneminde, uluslararası alanda birçok yeni gelişme yaşanırken, yeni formülasyonlara gereksinim duyulmuş ve bu düzenin ilk etkili formülasyonu da 8 Ocak 1918’de Wilson’un “Zafersiz Barış”²² demecinde ortaya çıkmıştır. Wilson bu demecinde self-determinasyon kavramını isimlendirmemiş, ancak şöyle ifade etmiştir: *“hükümetlerin güçlerini yönetilenlerin rızasından aldıklarını kabul etmedikleri ve mevcut halkların bir mal gibi egemenlikten egemenliğe devrettiği bir hak hiçbir yerde yoktur. Bu durumlarda hiçbir barış kalıcı olamaz. Yönetenlerin gücünü yönetilenlerden alması ilkesini tanımayan ve kabul etmeyen bir barış bozulacaktır”* (Scott, 1921: 52). Sonraki bir başka demecinde Wilson, bu görüşünü daha kesin bir ifadeyle tekrar ederek *“Hiç kimse yaşamak istemediği bir egemenlik altında yaşamaya zorlanamaz.”* demiştir (Scott, 1921: 105). Wilson 14 maddelik ilkelerini açıkladığı demecinde, ulusal isteklere saygı gösterilmesi gerektiğini ve halkların sadece kendi istekleriyle yönetilebileceklerini vurgulamıştır. Ayrıca, yalnızca içeriden meşruluklarını elde etmiş devletlerin, uluslararası meşru düzenin yapı taşları olabileceklerini ve uluslararası meşruiyetin de barış için zorunlu bir koşul olduğunu belirtmiştir.

Wilson, savaş sonrası düzenlemeler için bazı önerilerde bulunmuştur. Bu önerilerin birincisi, yapılacak nihai düzenlemeler esaslı bir adalet üzerine kurulmalıdır. Ancak bu yolla kalıcı barışın sağlanabilir. İkincisi, halklar ve vilayetler güçler dengesi oyununun bir piyonu ya da eşyası gibi egemenlikten egemenliğe devredilmemelidir. Üçüncüsü, yaşanan savaşla ilişkili olarak her bir sınır düzenlemesi, ilgili nüfusun yarar ve çıkarına göre yapılmalı ve bu durum da rakip devletlerin taleplerine göre kendi aralarındaki tanzim ya da tavizlerinin bir parçası olmamalıdır. Dördüncüsü ise, Avrupa ve akabinde dünya barışının sağlanabilmesi için eski düşmanlık ve anlaşmazlık unsurları sürdürülmemelidir. Wilson’un self determinasyon politikası, kaynağını Amerika’nın bağımsızlık bildirgesinden almıştır²³ Söz konusu 14 madde ile Polonya’nın bağımsızlığına çağrıda bulunulmuş, bunun da

---

²² Peace without victory

²³ Wilson ve self determinasyon için ayrıca bakınız (Whelan, 1994: 100-108).

ötesinde sadece Avusturya-Macaristan halkları için özerk gelişim değil, aynı zamanda, Osmanlı içerisinde yaşayan azınlıklar için de özerklik konusu tartışılmıştır. İtalya ve Balkanlar'daki sınır düzenlemelerinin de ulus çizgileriyle uyumlu olması gerektiği bu program içerisine alınmıştır (Manela, 2007: 13, 24).

Self determinasyon hakkıyla ilgili yapılan evrensel ve geniş kapsamlı açıklamalar, bir yandan uluslar arasındaki tanınma beklentisini artırırken, diğer yandan da Avusturya-Macaristan gibi devletler, on dört maddeyi varlıklarını sürdürmenin garantisi olarak görmüşlerdir (Manela, 2007: 13, 62). Her ne kadar ABD'nin Avrupa'daki müttefikleri olan İngiltere, İtalya, Fransa ve Rusya, self determinasyonu resmen desteklemişlerse de hiçbir zaman Wilson kadar büyük düşünmemişlerdir. 1916 yılındaki İngiltere Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan bir açıklamada, milliyetçilik prensibinin savaş sonrası sınır düzenlemelerinde göz önünde bulundurulması gereken ana unsurlardan birisi olması gerektiği ileri sürülmüştür. Bununla birlikte, gelecekte Avrupa'da kendileri için tehdit oluşturacak bir devleti güçlendirmek için gereksiz yere milliyetçilik prensibine yüklenilmemesi gerektiğini de vurgulamışlardır (Cobban, 1969: 52). Dolayısıyla bir yandan self determinasyon hakkına saygı savunulurken, diğer yandan ortaya çıkan yeni devletlerin bir tehdit unsuru oluşturmasından da endişe duyulmuştur.

Büyük umutlarla başlangıç yapan Wilson'un idealizmi Avrupa'da tam olarak karşılık bulamamıştır. Self determinasyon ilkesi sadece Avusturya-Macaristan'a uygulanmış ve Avrupalı devletler, self determinasyon ilkesi uygulamalarına karşı son derece ihtiyatlı davranmışlardır. Diğer yandan 28 Haziran 1919'da kurulan MC, tanıma konusuna da yeni bir boyut kazandırmıştır. Uluslararası toplumun kurallarını düzenleyen bir üst otoritenin kurulmasıyla birlikte, uluslararası topluma kabulün koşulları da düzenlenmiştir. Nitekim MC'ye üye olarak kabul edilmek, bir devlet olarak kabul edilmek ve uluslararası yükümlülüklerle sahip olmak anlamı taşımaktadır.

2.7.2. Polonya, Çekoslovakya ve Yugoslavya'nın Tanınma Süreçleri

Polonya'nın bağımsızlık mücadelesinin oldukça uzun bir geçmişi bulunmasına rağmen, Çekler ve Slovaklar, I. Dünya Savaşı sürerken birleşik bir devlet kurma isteklerini belirtmişlerdir. Slovenler, Hırvatlar ve Avusturya-Macaristan Sırpı da bir Güney Slav

devleti kurmak istediklerini açıklamışlardır. Bu aşamada, müttefik devletler tarafından bu devletlerin bağımsızlıklarının ne dereceye kadar destekleneceği sorunu ortaya çıkmıştır. Çünkü müttefik devletler, savaşa öncelik verilmesi gerektiğini düşünmekte ve bir an önce Avusturya-Macaristan'ın hızlı yenilgisini sağlamak ve Almanya ile askeri bağlantısını kesmek istemekteydiler. Ayrıca bu taleplerin nasıl değerlendirileceği de yeterince açık değildi. Çünkü talepler bir temele dayanmamaktadır. Müttefik devletler, yenilen devletlerin liderlerinin çoğu sürgündeyken bu talepleri iletmişler ve 1914'e kadar böyle bir durum uluslararası ilişkiler tarihinde yaşanmamıştır. Bu yönleriyle müttefik devletler, kendilerini 1775 sonrasında Fransa'nın Kuzey Amerika'da karşı karşıya kaldığı duruma benzer bir durumda bulmuşlardır. O dönemde İngiltere'ye duyulan aşırı düşmanlıktan dolayı Fransa, 13 İngiliz sömürgesinin bağımsızlık ihtimalinin güçlenmesine yardım etmiştir. Fakat bu sömürgelerin tanınması basit bir çıkar meselesi değildi. Zira Fransa, bu bağımsızlık hareketini devletler toplumunun norm ve yasaları açısından haklı göstermeyi gerekli görmüştür. Ayrıca ortaya çıkan bu yeni durumun da nasıl bir hukuksal zemine oturtulacağı konusunda fikir birliği sağlanamamıştır.

Çarlık Rusya'sı tarafından Avusturya-Macaristan'dan esir alınan Çekler, Sibiry'a sürülmüşlerdir. 1917 Bolşevik Devrimi'nden sonra bu esirleri Sovyetler kabullenmişlerdir. Devrimin başarısını gören Çekler, aynı ihtilali kendi ülkelerinde de gerçekleştirmek istemişlerdir. Çekoslovak ve Yugoslav hareketleri, İtalya, Fransa ve Rusya'daki savaş tutuklularının ve asker kaçaklarının haricinde askeri birlikler kurulması ile daha da güçlenmiştir. Bunun yanı sıra bir ordu kuran Çekoslovaklar da hem müttefiklerin yanında savaşa girmek istediklerini hem de kendi halklarının üzerinde yaşadığı topraklar üzerinde bir devlet kurmak istediklerini göstermişlerdir. Çekoslovak birliklerinin özellikle Sibirya'dakilerin, askeri operasyonlara katılması, müttefik devletlerin takdirini kazanmasını sağlamıştır.

Çekoslovak Ulusal Konseyi, 1918'de Fransa'ya yaptığı bir başvuruyla Çekoslovakya Hükümeti'nin tanınmasını talep etmiş, Fransa da Çekoslovak Ulusal Konseyi'ni bu mücadelenin en üst kurumu olarak tanıdığını açıklamıştır. Aynı yıl ABD Dışişleri Bakanı Robert Lansing, Avusturya-Macaristan'ın ortadan kalkması gerektiğini ve bu yönde atılacak bir adım olarak Çekoslovakya'nın tanınması gerektiğini ABD Başkanına iletmiştir. (The Lansing Papers, 1918: 127). Nisan 1918'de Roma'da düzenlenen

Avusturya-Macaristan'ın Ezilen Ulusları Kongresi'nde yapılan bir açıklamayla, kendilerinin, İtilaf Devletleri tarafından tanınan bağımsız devletler olarak kurulmaları talebinde bulunmuştur (Carteny, 2010: 9). Lansing, Wilson ilkeleri ile bağlantılı olarak bu taleplerine “Çek-Slovakları ve Yugo-Slavların özgürlük istekleri, ABD tarafından sempati ile karşılanmaktadır” şeklinde cevap vermiştir (The Lansing Papers, 1918: 809). 1918 Haziran ayında Çekoslovak Ulusal Konseyi, Fransız hükümetine bir başvuruda bulunarak tanınma talebinde bulunmuşlardır. Ancak Fransa, Ulusal konseyin müttefik devletlerce, Çekoslovak hareketinin bir üst organı olarak kabul edildiğini beyan etmiştir. Ayrıca tüm içtenlikleriyle bağımsızlık isteklerini desteklediklerini de ifade etmişlerdir (The Lansing Papers, 1918: 813). Lansing 1918 yazında Başkan Wilson'a Çekoslovakların egemen bir devlet olarak tanınmasına karşı olduğunu bildirmiştir. Bağımsız bir devlet olarak tanınmadan önce, daha yavaş ve daha tedbirli adımlar atılması gerekliliğine dikkat çekerek Çekoslovakların tanınmasına olan itirazını Başkan Wilson'a iletmıştır. Lansing bu uyarılarını geçmişte yaşanan tecrübelerine dayandırmaktaydı. Çekoslovakya'nın öncelikle savaştan statüsünde tanınması ve sonrasında mücadelelerinin sonucuna bağlı olarak yükümlülüklerinin artırılması gerektiğini şöyle ifade etmiştir (The Lansing Papers, 1918: 139)²⁴:

“Çekoslovakya'nın ulusal bağımsızlığının tanınmasına ya da onların egemen bir devlet olarak kabul edilmelerine karşıyım. Bana göre, bu durumun en güvenli ve en iyi yolu, Avusturya-Macaristan ve müttefiklerine karşı açık savaş durumunda olduklarından, öncelikle savaştan statüsünde tanınmalarıdır. Eğer davalarında başarılı olur ve askeri bir zaferle ABD ve müttefikleri ile işbirliği yaparlarsa, bir egemenlik hakkı olan kendi kendilerini yönetme hakkına sahip olacaklardır. Yugoslavya konusunda da aynı politikanın takip edilmesi gerektiğine inanıyorum. Onların da Avusturya-Macaristan'a karşı davalarında başarılı olmaları gerekmektedir. Bağımsız güç açıkça ortaya çıktığı zaman biz de bu güçle ilgili politikamızı tedbirli bir şekilde yürütmeliyiz.”

Bu açıklamadan hareketle ABD, Fransa'nın tanıma politikasını paylaşmıştır. Lansing'in memorandumuna kadar, İtalya ve İngiltere de Çekoslovak birliklerini ittifak devletlerinin yanında, Çekoslovak Ulusal Konseyi'ni de iki ulusun en üst otoritesi olarak kabul etmişlerdir (Scott, 1921: 379-380). Wilson'un Avrupa kamuoyu üzerindeki etkisine

²⁴ Ayrıca bakınız (Mamatey, 1953: 49-56)

rağmen, 1918 yılının sonlarında ABD yetkilileri, yeni devletlerin tanınma sürecinde oldukça tedbirli davranmışlardır. Hatta Washington'daki Sırp büyükelçisi, Yugoslav ve Çekoslovak hareketlerinin isteksiz ve belirsiz bir şekilde onaylanmasından şikayetçi olduklarını belirtmiştir (The Lansing Papers, 1918: 812).

Wilson'un istekler üzerine vurgu yapan self determinasyon ilkesi ve deklarasyonun ihtiyatlılığıyla mevcut durumdaki ayırım, açıkça bir uçurum ortaya çıkarmıştır. Öyle ki ABD Başkanı Wilson, Lansing'in beyanlarını onaylamış ve bakanını şu şekilde tebrik etmiştir: “*Tarafımızca varsayılan hem fiili olayları hem de yeni hukuksal ilişkileri başarıyla belirttiniz*” (The Lansing Papers, 1918: 144-145). Daha sonra müttefik devletlerin de benzer açıklamalar yapmalarıyla birlikte, Çekoslovakya'nın savaşan taraf olarak tanınması, yanlış bir şekilde ABD tarafından bağımsızlığının tanınması olarak algılanmıştır.

1918 sonbaharında Avusturya-Macaristan'ın kamu kuruluşlarının ve silahlı kuvvetlerinin dağılması, ortaya çıkan devletlerin bağımsızlık hareketlerine ivme kazandıran en büyük olay olmuştur. Kurulan yeni idari kurumlar diğer yeni devletlere sadakat sözü verirken, savaş yorgunu mevcut hükümet bu duruma engel olamamıştır. Avusturya Parlamentosu'nun Çek, Yugoslav ve Polonyalı vekilleri açıkça Viyana'yı terk etmişler ve Prag, Zagreb, Krakov ve diğer şehirlere giderek oralarda gelişmeye başlayan ulusal yönetimlere yardım etmişlerdir. Bunun üzerine, Alman Avusturyalı vekiller de etnik olarak bir Alman Avusturya devleti için çağrıda bulunmuşlardır. Yenilgiye uğramış bir devlet olan Macaristan, toprak kaybetme korkusu yaşarken, Avusturya ile 1867'de imzalanan anlaşmanın sona erdiğini açıklamıştır. 11 Kasım'da Avusturya-Macaristan Kralı Karl, tahttan çekilmiştir. Bir gün sonra da Alman Avusturya'sı cumhuriyeti ilan ettiğini açıklamıştır. Bu oluşum, 1848 – 1871 gizli pan-Alman düzenlemelerine uygun olarak Alman Cumhuriyetini oluşturan parçalardan birisi haline gelmiştir. Barış Konferansı toplanmadan çok önce Habsburgh İmparatorluğu sona ermiş ve dört yüzyılın en büyük güçlerinden biri olan Avusturya – Macaristan'ın son günlerinde, hiçbir güç savunucusu olmamıştır (Heater, 1994: 67; Stadler, 1968: 179; Cobban, 1969: 54-55). Savaşın hemen sonrası, Orta ve Doğu Avrupa'da önemli değişiklikler dönemi olmuştur.

Çekoslovakya, Yugoslavya ve Polonya da Habsburgh Hükümetinin savaştan çekilmesinin hemen ardından, 3 Kasımda kendi otoritelerini kurmayı başarmışlardır. İttifak devletleri, bu yeni devletlerin tanınma süreçlerinin yalnızca Paris Barış Konferansı'nda tamamlanabileceğini ve yine bu devletlerin sınırlarına ilişkin son düzenlemelerin de bu konferansta yapılacağını belirtmişlerdir²⁵. Dolayısıyla, bu konferansın temel konusu, kimin egemen bir devlet olarak nitelendirileceğine dair bir standart oluşturmak değildir. De facto devlet kuralına dayanarak, savaşın mağlup tarafları, Yugoslav, Polonya ve Çekoslovak devletlerinin varlığını, galip devletlerden ve Barış Konferansından çok daha önce tartışmasız olarak kabul etmişlerdir²⁶ (Pomerance, 1976: 9). Ancak yeni devletleri en çok endişelendiren konu, uluslararası sınırlarının belirlenmesi konusu olmuştur.

Ateşkesin tamamlanmasından kısa bir süre sonra, verilen taahhütlerin bariz bir şekilde çok da basit taahhütler olmadığı anlaşılmıştır. 1918'in sonlarıyla 1919'un başlarında Polonya, Çekoslovak ve Yugoslav hükümetleri, yasal olarak kendilerine ait olduklarını düşündükleri topraklar üzerinde otoritelerini genişletmeye başlamışlardır. Yeni kurulan bu devletlerle birleşmesine karşı çıktıkları halde sınır bölgeleri içerisinde kalan ve birleşmek istedikleri halde komşu sınırlar içerisinde kalan toplulukların olduğu da ortaya çıkmıştır. Çakışan taleplerin bir sonucu olarak Polonya, Teschen, Spis ve Orava bölgelerinde Çekoslovakya'yla, Batı Ukrayna Cumhuriyeti'yle²⁷, Vilnius'de Litvanya'yla ve doğu sınırının birçoğu için de Rus Bolşevikleri'yle tartışmaya girmiştir. Yugoslavya ise,

---

²⁵ Yugoslav Ulusal Komitesi, İtalya'nın itirazı nedeniyle Çekoslovak ve Polonya Ulusal Komitelerine benzer bir tanıma elde edememiştir. İtalya, kendisine 1915 Londra anlaşmasıyla söz verilen bazı bölgelerde Yugoslavya'ya rakip olmuştur. Bununla birlikte Yugoslavya gibi Sırp, Hırvat ve Sloven Krallıklarına prensipte karşı çıkmamış ancak 1 Aralık 1918'de resmen Yugoslavya ismini kullanmaya başlamıştır. İtalya, müttefik devletlerin bu yeni devleti tanımalarını, kendisine Doğu Adriyatik'te uygun bir toprak dağılımı yapılana kadar ertelemeye çalışmıştır. Müttefik devletler İtalya olmadan hareket etmek istememiş ve Yugoslavya'nın tanınma talebini değerlendirmeyi ertelemişlerdir. Polonya ve Çekoslovakya hiçbir zorlukla karşılaşmadan Paris Barış Konferansındaki yerlerini alırken, Yugoslav delegasyonu Sırbistan bayrağı altında katılmıştır. İtalya'nın engelleme politikasından bıkan ABD, İngiltere ve Fransa, İtalya'yı dışarıda bırakarak yeni krallığı konferans sırasında kabul etmiştir. İtalya ise Haziran 1919 Versay Anlaşmasının İmzalanmasından sonra tanımıştır. Yugoslavya'nın tanınmasında bir aşama daha yaşanmıştır. 26 Kasım 1918'de Karadağ parlamentosu Kral Nicholas'ı görevden almış ve Karadağ'ın yeni bir ülkeye katılabileceğini açıklamıştır. Fakat Nicholas, bu kararların yasallığına itiraz etmiş ve şahsi olarak Wilson'a başvurmuştur. İttifak devletleri, Kasım 1920'de yapılan ilk Yugoslav seçimlerinden sonra Karadağ'ın statüsünü kesinleştirmişlerdir (Lederer, 1963:148, 204-205; Laffan, 1921: 201-204).

²⁶ De facto normu en fazla Müttefik devletler ve bağlı güçlerle, Polonya, Çekoslovakya ve Yugoslavya arasında imzalanan azınlık anlaşmalarının önsöz kısmında yansıtılmıştır. Her önsözde yeni bir devletin nasıl kurulacağı tekrarlanmıştır. Önsöz metinleri için bakınız Temperley, 1921: 461 (Çekoslovakya); 132, 437-438 (Polonya); 446-447 (Yugoslavya).

²⁷ Avusturya – Macaristan'ın yıkılmasıyla Doğu Galiçya'daki Ukraynalılar, eski Avusturya vilayetinde Batı Ukrayna Cumhuriyeti'ni ilan etmişlerdir. Merkezi Lviv olan bu teşekkül, daha sonraları Bolşevik Devrimiyle birlikte Kiev 'de kurulan Ukrayna Halk Cumhuriyeti'ne katılmıştır.

İtalya'yla bir çok şehir ve Doğu Adriyatik kıyısındaki bölgeler konusunda kısmen sert bir tartışma yaşamıştır. Aynı zamanda Carinthia için Avusturya Cumhuriyeti, Banat için Romanya ve Yugoslav-Arnavut sınırının konumu konusunda da Arnavutluk'la karışıklık yaşamıştır. Tüm bunlara ek olarak Çekoslovakya, Avusturya ile Alman Sudetleri'nin birleşmesi konusunda tartışma içerisine girmişlerdir (Armaoğlu, 2003: 181-185). Barış Konferansı'na hazırlanılırken, bölgesel tartışmaların sayısı da artmıştır. Paris'teki görüşmeler süresince üç yeni devletin hepsi de tüm komşularıyla anlaşmazlık yaşamış ve bu anlaşmazlıkların bazıları da tam anlamıyla silahlı çatışmaya dönüşmüştür.

19. yüzyılda yeni devletlerin sınırlarının belirlenmesindeki öncelikli prensip, de facto, yani eski otoritelerin ortadan kalktığı ve yenilerinin sürekli olarak burada otoritelerini sürdüreceği varsayılan bölgeler olarak tanımlanan sınırların kabul edilmesiydi. Bu tanımlama, vatandaşlık politikalarından ziyade etnik milliyetçi bir yaklaşım olarak anlaşılmaktadır. Örneğin, Teselya ve Epirus Yunanlarının, Yunanistan'ın bağımsızlık mücadelesi süresince sergiledikleri pasif duruşları, onların Osmanlı İmparatorluğu'na olan bağlılıklarının değişmediğinin göstergesi olarak kabul edilmiş ve Yunanistan'ın dışında bırakılmışlardır. De facto hatları değiştirilebilmektedir ancak bazı askeri, stratejik, ekonomik ya da Avrupa'da olduğu gibi demografik tabanlı değişiklikler yapılmış ve bu durumlarda her zaman azınlık kalmışlardır. Yeni devletler kurulurken, bu oluşumdan korkan ya da buna karşı çıkan bir halka sahipler, bu devletlerin hükümetleri tüm vatandaşlarının uluslararası alanda eşit muamele garantisini sağlamak zorundaydılar.

1919 Paris Barış Konferansı'nda yeni devletlerin sınırlarının konusundaki genel kriterlerin belirlenmesi hiç de kolay olmamıştır. Wilson'un self determinasyon açıklaması üzerine, bir dizi talep ya da karşı talep ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, Konferans sırasında barışın tesisi için barış yapımcılar hem arabuluculuk hem de düzenlemelerin yapılmasında zorlanmışlardır (Pomerance, 1976: 9). Ayrıca Avrupa'nın toprak konularında söz sahibi dört güçlü devleti, self determinasyon konusuna ne kadar ağırlık verileceği hakkında bir fikir birliği de sağlayamamışlardır. İtalya, kendi çıkarlarıyla çatıştığı için desteklememiş, Fransa da ateşkes sonrası güç dengesine uymadığını öne sürerek benzer bir tutum sergilemiştir. Hatta Fransa Başbakanı Georges Clemenceau uluslararası barışta, devletlerin iç meşruiyetinden ziyade, agresif devletlerin zayıflıklarının daha fazla etkili olduğunu, bu nedenle Polonya ve Çekoslovakya'nın mümkün olduğunca çabuk güçlendirilmesi

gerektiğini ve bu sayede Almanya'nın hem doğudan hem de batıdan kısıtlanmış olacağını belirtmiştir. İngiltere ise Wilson'la Clemenceau'nun görüşleri arasında tereddütte kalmış ancak tercihini Wilson'dan yana kullanmıştır. Paris görüşmeleri sırasında Wilson, self determinasyon ilkesinin devletlerin sınırlarının belirlenmesinde tek başına yetersiz kaldığını anlamıştır (Carr, 1942: 44-48). Çünkü uluslararası sistemde söz sahibi büyük devletler, bu ilkeyi kendi siyasal çıkarları doğrultusunda değerlendirmiş ve taraflarını belirlemişlerdir. Kendi çıkarlarıyla uyum sağlamayan ya da kendileri için tehdit oluşturabilecek durumlarda self determinasyon ilkesinin uygulanmaması yönünde görüş bildirmişlerdir.

Wilson'a karşı görüşler, konferansın başlamasıyla birlikte daha da belirgin hale gelmiştir. Bu görüşlerden birisi de sorunlu bölgelerin birçoğunun etnik olarak karışık olmasına dayanmaktadır. Banat, Doğu Galiciya, Carinthia, İstria, Fiume, Yukarı Silezya, Vilnüs ve diğerleri çeşitli halklardan oluşmaktadır. Bu bölgeler kesin olarak paylaştırıldığında, yerleşik halkın istemediği halde bir bölgeden ayrılması kaçınılmaz olacaktır. Dolayısıyla, yeni azınlıkların ortaya çıkması da önlenememiştir. Bu bölgelerde yaşayan kişilerin bir kısmı, tüm direnmelerine rağmen zorunlu olarak istemedikleri tarafta kalmışlardır. Fiume halkının çoğunluğu İtalyan'dı ancak Susak bölgesi ve etrafındaki köylerle birleştirildiği takdirde halkın çoğunluğu Hırvat olacaktır. Bu durumda İtalya, Fiume halkının çoğunluğuna göre Fiume'yi, Yugoslavya ise birleştirilmiş Fiume'yi talep etmiştir. Hangisinin talebinin öncelik taşıdığı ise açık değildi. Bu gibi durumlarda bölgede yapılacak bir plebisit de doğru sonucu vermeyecektir. Etnisitenin de her zaman siyasi bağlılığı belirlemediği görülmüştür. Yugoslavya, Carinthia'yı barındırdığı azımsanmayacak Sloven nüfusundan dolayı talep etmişse de yerel Slovenler yeni devlete katılma konusunda isteksiz davranmışlardır. Neticede bu bölgede yapılan plebisitte, sandığa giden çoğu Sloven Avusturya'yı tercih etmiştir. Aynı şekilde Allenstein, Marienwerder ve Yukarı Silesya plebisitlerinde çoğu Polonyalı da Almanya'yı tercih etmişlerdir (Carr, 1942: 44-48).

Wilson'un istekleri temel alan self determinasyon ilkesi, teorik olarak çekici olmasına rağmen uygulaması zor olmuştur. Toynbee (1925: 319), bu ilkenin sorunlara öneri getirdiğini ancak sonuç sağlamadığını belirtmiştir. Yeni Avrupa devletleri toprak talepleri konusunda kendilerini sınırlamamışlardır. 19.yüzyılda atalarının yaptığı gibi,

ekonomik bütünlük, coğrafi birlik, tarihsel hak ya da stratejik gerekliliklerden dolayı sınır bölgelerinde de taleplerde bulunmuşlardır. Hatta bu taleplerde bulunurlarken o bölgelerde yaşayan halkların isteklerini de açıkça gizlemişlerdir. Prag hükümeti, nüfusunun çoğunluğunu etnik olarak Almanların oluşturduğu Südet bölgesini, tarihsel olarak Bohemya Krallığına ait olduğunu, dağlık topoğrafyasının kendi merkezinin çoğu düzlük olduğundan askeri koruma için gerekli olduğunu, endüstriyel ve doğal kaynaklarının da Çekoslovakya'nın ekonomik self determinasyonu için çok önemli olduğunu ileri sürerek alelacele işgal etmiştir. Avusturya ve Alman vekiller bu durumun self determinasyon ilkesinin ihlali olduğunu öne sürmüşler ve tarafsız bir kurum tarafından yürütülecek bir plebisit talebinde bulunmuşlardır. Ancak bu talepleri dikkate alınmamıştır.

Polonya konusunda Wilson ilkelerinin 13.sünde formüle edilen tüm Polonyalı nüfusu kapsayan sınır talebi, Polonya'nın denizlere özgür ve güvenli ulaşımıyla ilişkili talebiyle uyuşmamaktaydı. Polonya, sadece çok sayıda Alman nüfusun yaşadığı bölgelerle bir kıyı şeridine sahip olabilecekti. Polonya delegasyonu, Polonya'nın doğu sınırlarının 1772'deki haline getirilmesini talep etmiş ancak bu talepleri şiddetle reddedilmiştir. Konferansta Curzon Hattı olarak bilinen etnik sınır belirlenmiştir (Armaoğlu, 2003: 194-196).

1919 Paris Barış Konferansı'ndaki en ihtilafli iki şehir Danzig ve Fiume olmuştur. Bu şehirler üzerinde hak iddia eden devletlerin egemenliği altına konulmaktansa, uluslararası kişiliğe sahip serbest şehirler haline getirilmişlerdir. Bu çözüm, Viyana Kongresinde anlaşmazlık konusu olan Krakov şehrine verilen statüyle benzerlik gösterdiği gibi Krakov'dan farklı olarak bu iki şehrin yönetiminin sorumluluğu MC'ye ait olup, büyük güçlerden hiçbirisinin bu yönetimde bulunmaması kararlaştırılmıştır. Sınırlar belirlenirken bazı durumlarda da her iki taraftaki azınlık sayıları göz önünde bulundurularak sınır çizgileri belirlenmiştir (Temperley, 1920: 292).

Bu bölgelerde bulunan kalıcı azınlıklar sadece ulusal politikalarını geliştirmeye yönelik olarak devletlerin iç dengesi için bir sorun ortaya çıkarmamış; aynı zamanda uluslararası sistem ve devletlerin barış içerisinde bir arada yaşaması için de sorun olmuştur. Bu nedenle de söz konusu devletlerle azınlık anlaşmaları imzalanmıştır.

Yeni devletler Almanya ile imzalanan Versay Anlaşması'nda²⁸ ve Avusturya ile imzalanan St. Germain Anlaşması'nda²⁹ bazı taahhütlerde bulunmuşlardır. Bu taahhütlere göre, çoğunluktan din, dil, ırk olarak farklı olan yerleşik halkın çıkarlarını korunması için sonrasında bu devletlerin her biri özel azınlık sözleşmesini kabul etmişlerdir. Bu sözleşmelerde 1878 Berlin Anlaşması'na benzer şekilde, azınlıkların kültürel ve yurttaşlık haklarını uluslararası alanda garanti altına almak zorunda kalmalarına rağmen, MC tarafından gözlem altına alınmışlardır. Tanınmalarının onaylanmasının bir parçası olarak azınlık anlaşmalarına razı olmaları, yeni devletler arasında hoşnutsuzluk yaratmıştır. İlk kez tamamlanan ve sonrakiler için de bir model oluşturan Polonya'nın azınlık anlaşmasıyla birlikte Polonya delegasyonuna gönderilen mektup, bu hoşnutsuzluğu ortaya çıkarmıştır. Konferans Başkanı Georges Clemenceau, başlıca müttefik ve bağlı güçler (Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya ve ABD) adına, Polonya Başbakanı Ignacy Jan Paderewski'ye yazdığı mektupta şu ifadeyi kullanmıştır: “*Avrupa kamu hukuku prosedürleri oluşturulalı çok uzun zaman olmuştur. Buna göre bir devlet oluşturabilmek için, büyük güçler tarafından müşterek ve resmi şekilde tanınması, söz konusu hükümetin bazı ilkelere sahip olduğunu taahhüt etmek için, bu devletin uluslararası sözleşmeye bağlanmasıyla olmalıdır.*” Bu mektup, büyük güçlerin kurulmuş bu gelenekten cayamayacaklarını açıklamış ve devamında da “*Polonya halkı, büyük güçlerin gayret ve özverileri sonucunda bağımsızlığını yeniden kazanmıştır. Onların kararıyla Polonya egemenliği söz konusu topraklarda tekrar kurulmuş ve bu topraklarda yaşayan halk da Polonya halkının bünyesine katılmıştır.*” ifadesini eklemiştir (Temperley, 1921: 432-437). Bu açıklamayla coğrafi olarak, Fransa'nın iki düşmanı Almanya ve Rusya arasında bulunan Polonya'ya destek verilmiştir.

Tanınmak isteyen devletlere dayatılan yükümlülükler çoğunlukla özel şartlara bağlı olarak değişmiştir. Polonya, kendisine düşman olan azınlıkları kendi bünyesine almış, onların garantilerini yeni siyasal ortamla sağlamış ve çoğunluk halkla uzlaşmalarına yardımcı olmuştur. Azınlık bölgelerinde uluslararası olarak uygulanabilir düzenlemelerin eksikliği, uluslararası güvensizlik potansiyelini de beraberinde getirmiştir.

---

²⁸ Çekoslovakya madde 86, Polonya madde 93

²⁹ Yugoslavya madde 21, Çekoslovakya madde 57

Wilson Konferans sırasında yaptığı bir konuşmada, azınlıklara yapılan muamelenin şartlarının dünya barışına ne kadar zarar verebileceğini belirtmiştir. Galip güçler de azınlıkların bulunduğu bu toprakların birleştirilmesinde kararlı olduğu takdirde, barışın garantisinin sağlanması için gerekli koşulların oluşturulacağını ifade etmişlerdir (Temperley, 1921: 130-131). Azınlık anlaşmalarına, seçkin devletlerin de iç politikaları uluslararası denetime tabi tutulacağından bazı itirazlar gelmiştir. Clemenceau'nun mektubu, azınlıkların Milletler Cemiyeti koruması altına alınmasıyla, bir devletin iç işlerine keyfi müdahaleye daha az eğilimli olunacağını göstermekteydi. Buna rağmen başlıca müttefik devletler bir yandan kendi otoritelerine bu türden ihlalleri kabul etmeyeceklerini söylerken diğer yandan da devletleri bazı anlaşmaları imzalamaya zorlamışlardır. Bu çifte standardın en büyük örneği İtalya'dır. Kuzeyinde ve kuzeydoğusunda azımsanmayacak bir İtalyan olmayan nüfusa sahip olmasına rağmen azınlık anlaşması imzalamayı gerekli bulmamıştır. Polonya ve Çekoslovak anlaşmalarının giriş bölümlerinde her iki devletin de benzer şekilde açıkça büyük müttefiklerce tanındıkları onaylanmıştır. Mağlup devletlerse kendileriyle ayrı ayrı yapılan anlaşmalarda kendi sınırları içinde kurulan bu yeni devletleri tanımak zorunda kalmışlardır.

Polonya, Çekoslovakya ve Yugoslavya'nın tanınması, 1914 uygulamalarının temelde devam ettiğini kanıtlamıştır. Bu üç yeni devlet, Paris Barış Konferansı'ndan önce devlet olmalarının temel yapısını kurabilmişlerdir. Büyük uluslararası krizlerle birlikte ortaya çıkan yeni devletler, sınırlarını ve sınırsal konularını uluslararası konferansla çözmüşler ve bu çözümün onaylanmasının tanınmaları için gerekli bir ön koşul olduğunu anlamışlardır. Bu dönemdeki olayları geçmişteki olaylardan ayıran en önemli nokta sınırların belirlenmesi olmuştur. Wilson'un self determinasyon ifadesinden hemen sonra bu görüş, Avrupa halkının yoğun ilgisini çekmiş ve milyonlarca insan kendi istekleri dışında yeni devletlere yerleştirilmişlerdir.

2.7.3. Rusya'dan Bağımsızlığını Kazanan Devletlerin Tanınma Süreçleri

I. Dünya Savaşının yarattığı gergin ortamla birlikte, Bolşevik güçleri bir araya gelene kadar Rusya'nın toparlanamaması, uluslararası karışıklıklara neden olmuştur. 1917 Mart ayında Çarlığın çökmesi, akabinde geçici hükümetin zayıflığı, 1917 Kasım ayında Bolşevik darbe ile beraber iç savaş çıkmasıyla, Avrupa Rusya'sının koşulları da daha

sorunlu ve değişken bir hal almıştır. Çeşitli milliyetçi gruplar, Rusya'nın zayıflamasına tepki olarak self determinasyon talebinde bulunmuş ve Kasım 1917 darbesini takiben bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Önemli bir müttefikini kaybetme riskiyle yüzleşen Antant devletleri, Rus topraklarının devrini isteksizce onaylamışlardır. Böylece geçici hükümetin Mart 1917'de açık olarak rıza göstermesiyle, Rus Polonya'sının yeni Polonya devletine devredilmesi resmen desteklenmiştir.

Ukrayna, Kasım 1917'de bağımsızlığını ilan etmiş ve Merkezi Güçler tarafından ilk tanınan ülke olmuştur. O dönemde Sovyetler'le savaş halinde olan Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı Devleti ve Bulgaristan, Ukrayna'nın bazı bölgeleriyle Kiev'i işgal etmiş olan Bolşevik Hükümetini teslim olmaya ve geri çekilmeye zorlamışlardır. Brest Litovsk Anlaşmasıyla da amaçlarına ulaşmışlardır. Bu anlaşmayla Sovyetler, Ukrayna'yı bağımsız bir devlet olarak tanımaya zorlanmıştır Ayrıca Sovyetler'in Polonya, Litvanya, Kurlandiya ve Estonya'dan çekilmesine ve bu bölgelerin gelecekleri ile ilgili kararların da Merkezi Devletler tarafından belirlenmesine karar verilmiştir. (Armaoğlu, 2003: 140):

Finlandiya, Baltık Cumhuriyetleri ve Kafkas Cumhuriyetleri'ndeki durum da Ukrayna ile benzerlik göstermiştir. Sovyetler, Brest Litovsk Anlaşması ile bu bölgelerden vazgeçmek ve bölgeyi terk etmek zorunda bırakılmıştır. 1918 yılında Almanya ve müttefikleri bu devletleri tanıdıklarını açıklamışlardır. Daha sonra da tanınan bu devletlerin hepsi, Merkezi Güçlere bağımlı hale getirilmişlerdir. Hatta çoğunun topraklarında da Alman askerleri bulundurulmuştur. Finlandiya ve Litvanya kendilerini monarşiye dönüştürmeye çalışmışlardır. Bu durum Merkezi Güçlerin şartlı teslimiyetiyle aniden değişmiştir. Ateşkesin bir koşulu olarak, illegal Sovyet rejimi tarafından tehdit altında tamamlandığı öne sürülen Brest Litovsk anlaşmasından vazgeçmek zorunda kalmışlar ve Yüksek İttifak Konseyinin tasarrufunda, birliklerini eski Rusya topraklarına yerleştirmişlerdir. Almanya'nın resmin dışında kalması ve Brest Litovsk Anlaşmasının bozulmasıyla Bolşevik Hükümeti Baltık ve Kafkasya Cumhuriyetlerine, Rus Polonyası'na ve Ukrayna'ya proleter devrim amacıyla elde edebildiği kadar toprak elde etmek için yeniden girmiştir (Graham, 1936: 110).

İttifak Devletlerince tanıma, tüm toplumların kendilerini de facto konumuna getirmeleri ve komşularının saldırılarına daha uzun süre direnmeleri süresine yayılmıştır.

Birçok bölge için, eski Rusya'nın bağımsızlık düşüncesine sahip yeni oluşumlarına karşı kendilerince oldukça tedbirli davranmışlardır. Hatta bazı çatışmalarda, kendilerini sonlandırmalarını beklemişlerdir. Polonya, Çekoslovakya ve Yugoslavya davaları şüphesiz Antant'ın Almanya ve Avusturya-Macaristan'a karşı savaş içerisinde bulunmasından çıkar sağlamaya çalıştıkları gibi Antant'ın yeni Rus rejimine karşı husumetinden de faydalanmışlardır. Başta Rusya'nın bir ihtilal karışıklığı içinde olduğunu kabul etseler de dışarıdan müdahalelerle toprak bütünlüklerinin bozulması kabul edilemezdi. 1918'in sonlarına doğru ittifak devletleri Bolşeviklerin dahili düşmanları tarafından mağlup edilecekleri korkusuna kapılmışlardı. Bolşevikler batıdaki beklenmedik iktidar boşluğunu doldurmak isteyebilirdi. Yüksek İttifak Konseyi, Rus Kızıl Ordusu'nun buradaki boşluğu doldurabilme ihtimallerine karşılık, teslim olan Alman birliklerinin Doğu Baltık'tan çekilmemesini tercih etmişlerdir (Graham, 1936: 110). Bu karar daha sonra Baltık Cumhuriyetlerinin içsel birleşmesine geçici de olsa yardımcı olmuştur.

Baltık cumhuriyetleri arasında ilk tanınan devlet Finlandiya'dır. 1917 yılının Kasım ayında Finlandiya'da Svinhufvud başkanlığında bir burjuva hükümeti kurulmuştur. 19 Kasım 1917'de Fin Meclisi bu hükümet tarafından alınmış olan bağımsızlık kararını onaylamıştır. Yeni hükümet, hemen SSCB ile müzakerelere başlamıştır. 31 Aralık 1917'de Sovyet Halk Komiserleri, Finlandiya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını resmen tanımış ve tanımaya ilişkin kararname Lenin tarafından Başbakan Svinhufvud ve Dışişleri bakanı Enkel'den oluşan Fin Delegasyonuna törenle verilmiştir. Merkez yürütme Komitesi tanıma kararnamesini 4 Ocak 1918'de onaylayarak bu durumun gerektirdiği tedbirleri almak üzere eşitlik ilkelerine dayalı bir Fin Rus uzlaşma komisyonu kurulmuştur. Böylece Finlandiya'yı ilk olarak 4 Ocak 1918'de Bolşevik rejimi tanımıştır (Potyemkin ve diğerleri, 2009: 427).

Bolşevikler, aslında bu tanımayı bir taktik olarak kullanmışlar ve komünistler bir darbe ile Helsinki'de iktidarı ele geçirmişlerdir. Dört ay süren bir mücadeleden sonra Fin generallerinden Mannerheim, komünistleri ülkeden çıkarmayı başarmıştır. Finli elçiler, en başından beri İttifak Devletleri tarafından tanınmayı amaçlamış ancak yalnızca bir konuda başarı sağlayabilmişlerdir. Fransa, Finlandiya'nın tanınma talebinin reddedilmesi halinde Almanya'nın hakimiyeti altına gireceğinden endişe duyarak, de facto kriterleri çok fazla göz önünde bulundurmadan Ocak 1918 'de tanınma talebini kabul etmiştir. Kuruluşundan

sonraki ilk üç ay içinde de Fransa'nın yanı sıra Almanya, Avusturya-Macaristan ve tarafsız devletler olan Danimarka, İsveç, Norveç, İsviçre, Hollanda ve İspanya da Finlandiya'yı tanıdıklarını açıklamışlardır (Graham, 1936: 109-110).

Finlandiya bağımsızlığını ilan ettiği sırada istikrarsız bir toplumdur. Birbiriyle rekabet halinde olan iki orduyu barındırmaktaydı. Bu ordulardan birisi Sosyalist Kızıl Ordu aitti ve Kızıl Ordu tarafından desteklenmekteydi. Bu dönemde Fransa'da iç savaş çıkmasıyla Almanya, Finlandiya'ya müdahale edebilecek tek aktör olmuştur. Mannerheim'in mücadelesine yardım etmek üzere Almanya bir askeri baskın yapmış ve sonrasında Fin parlamentosu, Alman İmparatoru Kaiser Wilhelm'in kayın biraderini kral olarak seçince, Fransa sinirlenerek daha yeni tanıdığı bu ülkeyle diplomatik ilişkilerini sonlandırmıştır. Almanya 1918 yılı sonunda yenilince Alman kuvvetleri ülkeden çıkarılmıştır ve 1919 anayasası ile Finlandiya Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Mart 1919'da ilk genel seçimler yapılmıştır. Mayıs ayında da Dışişleri bakanlarının katıldığı Paris Barış Konferansı'nda ABD, İngiltere ve Japonya Finlandiya'yı tanımışlardır. 1920 yılında da Dorpat Anlaşmasıyla Sovyet Rusya ve diğer İttifak Devletleri, tanıma kararlarını açıklamışlardır (Lauterpacht, 2013: 334,361; Armaoğlu, 2003: 191).

Letonya, Estonya ve Litvanya hükümetleri ise 1918'in sonlarına kadar de facto otoriteler³⁰ olarak görülmelerine rağmen birer egemen devlet olarak tanınmamışlardır. Sovyet Rusya'nın ilk anlaşma imzaladığı ülke Estonya'dır. Estonya burjuvasisinin en büyük hayali Batı uygarlığının Doğu Avrupa'daki yayıcısı ve yerleştiricisi olmaktı. Bunun üzerine 1920 Şubat ayında San Remo büyükelçiler Konferansı'na Estonya'yı temsilen katılan Pusta ve Piyp, Müttefik devletlerin kendilerini tanımaları gerektiğini ispatlamak istemişlerdir. Bu nedenle de bazı gerekçeler öne sürmüşlerdir. Estonya'nın tanınmasının Müttefik devletlerle Estonya'nın Rus ekonomisinin kalkınması için işbirliği yapmalarını sağlayacağını, coğrafi konumu bakımından Estonya'nın Batı uygarlığının Doğu'ya doğru yayılmasını kolaylaştıracak bir kanal işlevi göreceğini ileri sürmüşlerdir. Ancak Estonya içerisindeki burjuva hareketlerinde bir kararsızlık ortaya çıkmaya başlamıştır. Beyaz Rusya'nın taarruzlarına yardım etmeleri, ulusal bağımsızlıklarından vazgeçerek kendi ülkelerinin idaresini kaybetmeleri anlamına gelecekti. Sovyet diplomasisi bu kararsızlıktan

---

³⁰ Versay Anlaşmasının 433. maddesinde Litvanya, Estonya ve Letonya Geçici hükümetleri ibaresi kullanılmıştır.

yararlanmayı başarmış ve müttefiklerin bu küçük devletlere göreceli tanıma sağlayan bildirimlerinden on gün sonra, 31 Ağustos 1919'da Sovyet hükümeti Estonya'nın mutlak bağımsızlığını tanımaya hazır olduğunu belirtmiş ve barış önerisinde bulunmuştur (Potyemkin ve diğerleri (2009b): 92-93).

Bu gelişmelerin ardından Sovyet Rusya aynı barış önerisini diğer devletlere de göndermiş ve Estonya ile 1920 Şubat ayında Dorpat, Litvanya ile 1920 Temmuz ayında Moskova ve Letonya ile de 1920 Ağustos ayında Riga anlaşmalarını imzalayarak bu devletleri resmen tanımıştır. Bu devletler, 1921 yılında başlıca itilaf devletleri tarafından da, her biri Sovyetler ile ayrı ayrı anlaşma imzalandıktan sonra, birer egemen devlet olarak tanınmışlardır. Ayrıca Litvanya, Versay Anlaşması'nın Niemen Nehrinin seyrüseferine dair hükümlerine riayet edeceğine dair güvence vermek zorunda kalmıştır (Lauterpacht, 2013: 360-361; Armaoğlu, 2003:192). Bu süreçte ABD, İttifak Konseyi'nde Paris'te imzalanan anlaşmaların onaylanmasında bulunmamış ve yetkiyi bir kez daha Avrupalı devletlere bırakmıştır. ABD Temmuz 1922'deki açıklamasında da bu ülkelerin tanınması hususunda hangi ilkelerin ele alınacağını belirtmekteydi. Buna göre, Baltık Cumhuriyetlerinin tanınmasında, bu ülkelerin kendi bölgelerinde fiili varlıklarını sürdürdükleri zaman dilimi ve kendi sınırları içerisinde başarılı bir şekilde ekonomik ve siyasal istikrarı sağlamış olmaları, abd için önemli kriterler olacaktır. Litvanya, Letonya ve Estonya'nın kurulmuş birer devlet olup yerel nüfusa sahip olmaları ve hükümetlerinin tanınmalarının, Rus topraklarının yabancılaştırılması anlamına gelmeyeceğini de belirtmişlerdir.

Çarlık Rusya'sının yıkılmasıyla 28 Mayıs 1918'de bağımsızlığını ilan eden Ermenistan, bir taraftan Osmanlı Devleti'yle barış görüşmeleri yapılması talebinde bulunurken, diğer yandan da Almanya'dan Brest Litovsk Anlaşmasında belirlenen sınırları aşan Osmanlı Devletine karşı yardım talebinde bulunmuşlardır. Ancak Almanya'dan olumlu bir cevap alamamışlardır. Bu nedenle 3 Haziran 1918'de doğrudan Vehip Paşa'ya barış anlaşması taleplerini, Erivan'a temsilci atamalarını ve diplomatik ilişkilerin başlamasına ilişkin taleplerini iletmışlerdir. 4 Haziran 1918'de Osmanlı Devleti ile Ermenistan arasında bir protokol imzalanmış ve Ermenistan ilk olarak Osmanlı Devleti tarafından tanınmıştır. Bu protokole göre, Osmanlı Devleti'nin tanınmasına karşılık Ermenistan da toprak taleplerinden vazgeçecekti. Osmanlı Devleti'nin Ermenistan'ı itilaf

devletlerinden önce tanımış olması oldukça önemlidir. Çünkü dünya kamuoyunda Ermenileri desteklediklerini belirten İngiltere, Fransa ve İtalya, Ermenistan'ı başlangıçta tanımaya yanaşmamışlardır. Ancak sonrasında gecikmeli de olsa bu devletler 19 Ocak 1920'de Ermenistan'ı tanıdıklarını açıklamışlardır (Beyoğlu, 2008: 123-128; Bozkurt, 2013: 24).

Ermenistan, Osmanlı Devleti tarafından tanınmak suretiyle, Osmanlı Devleti'yle imzalanan Sevr Anlaşmasıyla, İttifak Devletleriyle birlikte kendi azınlık anlaşmasına da taraf olmuştur. Gürcistan, Yüksek İttifak Konseyindeki devletler ve birkaç diğer devlet tarafından 1921'de tanınmasına rağmen ABD tarafından tanınmamıştır. Hem Ermenistan hem de Gürcistan MC'ye katılmadan önce içeriden bölünmüşler ve Aralık 1920'de Ermenistan, Mart 1921'de de Gürcistan, Sovyet Rusya tarafından yeniden ele geçirilmişlerdir. Ermenistan ve Gürcistan kapsamlı olarak tanınmış olan ve zorla ele geçirilmeleri yasal olarak kabul edilen tek örnek ülkelerdir. Ayrıca tanınma statüleri oldukça kısa sürmüş ve ele geçirilmeye karşı birer siper olmaya uygun olan MC'ye de katılmayı başaramamışlardır (Fabry, 2010: 134-135).

Ukrayna Halk Cumhuriyeti, Azerbaycan Cumhuriyeti, Beyaz Rusya Cumhuriyeti, Kuban Cumhuriyeti ve Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti Sovyet Rusya tarafından geri alınmıştır. Brest Litovsk Anlaşmasındaki düzenlemelere son derece bağlı oldukları kanıtlanmışsa da de facto bağımsızlıkları kısa sürmüştür. Kendi merkezlerinden yaptıkları sürekli itirazlara rağmen, Paris Barış Konferansına ve Cenevre'deki MC ana karargahına kabul edilmemişlerdir. Önceden tamamıyla Rus İmparatorluğu bünyesinde olan siyasi topluluklar, de facto kriterlerini Paris Barış Konferansı başlamadan önce yerine getirememişlerdir. Bu devletlerin hiçbiri Konferansa davet edilmemiştir. I. Dünya Savaşı sonrasında self determinasyon ilkesinin pozitif bir hak olmadığı da ortaya çıkmıştır. 1921 yılında Bolşevikler içeride sürdürdükleri tüm mücadeleleri kazanmışlar, Müttefik devletler de Rusya'dan tüm birliklerini geri çekmişlerdir. Lenin ve Bolşevikler ihtilali yaparlarken barış sloganını her ne kadar sıklıkla kullanmışsalar da aslında bir Dünya Proleter İhtilali planlamışlardır. Batıya karşı her zaman bir güvensizlik taşıyan SSCB, Batıya da hiçbir zaman güven verememiştir. Batıda Almanya ve Macaristan'da yapılan komünist hükümet darbelerinin başarısızlığıyla SSCB, komünizmi önce içeride kurmak ve güçlendirmek istemiştir. Bunun için de ekonominin güçlendirilmesi gerekmektedir. Batıdan ekonomik ve

teknik yardım alabilmek için de Batıyla iyi ilişkiler kurmak yönünde çaba harcamışlardır. Batılı devletler bir süre Sovyet Rusya'yı resmen tanımaktan kaçınmışsalar da sonunda bu gerçeği ancak 1924 yılına kadar görmezden gelebilmişlerdir. 1924 yılının Ocak ayında SSCB'yi ilk tanıyan devlet İtalya olmuştur. Arkasından Şubat 1924'te İngiltere, Ekim 1924'te de Fransa yeni Sovyet rejimini tanımışlardır (Armaoğlu, 2003: 164-165).

ABD ise Sovyet rejimini 1933 yılında tanımıştır. 16 Kasım 1933'de Başkan Franklin Roosevelt Sovyet Dışişleri Bakanı Maxim Litvinov'a ABD'nin Sovyet rejimini tanıdığını ve diplomatik ilişkiler kurmak istediklerini bildirmiştir. Litvinov aynı gün cevap vererek hükümetinin bundan memnuniyet duyacağını belirtmiştir (<https://history.state.gov/countries/soviet-union>). Böylece iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler kurulmuştur. ABD'nin Sovyet rejimini tanımada Nazilerin iktidara gelmesinin de oldukça büyük etkisi bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOĞUK SAVAŞLA BAŞLAYAN SÜREÇ VE TANIMAYA ETKİSİ

Soğuk Savaş döneminde, uluslararası politikanın yapısı değişmiştir. İki kutuplu bir sistemin kurallarının işlediği ortamda, devletlerin yapılanması da sisteme ayak uyduracak şekilde gerçekleşmiştir. Bu dönemde kurulan uluslararası örgütlerde de iki kutuplu sistemin etkisi görülmüştür. BM'nin kuruluşuyla birlikte, devletlerin tanınması ya da tanınmaması durumlarında başvurulacak bir yapı da sağlanmıştır. Devletler oluşumlarını sağlarken kendi içlerinde sorunlarını çözemedikleri takdirde BM, barış kurma ve koruma fonksiyonuyla arabuluculuk misyonunu üstlenmiştir. Ortaya çıkan yeni devletlerin tanınma süreçlerinde BM Güvenlik Konseyi kararları etkili olmuştur.

Çalışmanın bu bölümünde, iki kutuplu sistemde yeni devletlerin ve hükümetlerin tanınma süreçlerine etki eden unsurların değişimi ele alınacak ve tanınmanın siyasal bir araç olarak kullanıldığı durumlar incelenecektir.

3.1. II. Dünya Savaşı Sonrası Yapılan Düzenlemeler

II. Dünya Savaşı düzenlemeleri, devletlerin ellerindeki tasarruf unsurları nedeniyle, I. Dünya Savaşı sonrası döneme göre daha dar kapsamlı ve daha az karmaşık olmuştur. Bu dönemdeki uluslararasılaşma, ulusların çatışmalarına bir çare gibi algılanmamalıdır. Önceki dönemde, birçok yeni devlet ortaya çıkmasına karşın, bu dönemde savaş sırasında devletler yeniden kurulmuştur. Dolayısıyla anlaşmazlıklar da bu devletlerin yeniden inşasından değil, bu devletlerin sınırları ve hükümet şekilleri nedeniyle ortaya çıkmıştır. 1918'den sonra yapılan tüm barış anlaşmaları hemen hemen tüm savaşan taraflarla yapılmıştır. 1945'de ise en önemli düşman güç Almanya olmasına rağmen bir anlaşma imzalayacak pozisyonda değildi. Alman hükümetinin yerini dörtlü müttefik hükümetinin alması ve Nazi Almanya'sının, akabinde iki ayrı Alman devletine bölünmesi, uzun süren kademeli bir düzenleme metodu gerektirmiş, işlevsel bir barış anlaşması sonucunda

1990'da Almanya'nın birleşmesini beraberinde getiren bir süreçle sonuçlanmıştır (Crawford, 2007: 519-521).

Aslında, tüm savaş sonrası düzenlemeler bu anlamda bir dereceye kadar işlevsel olmuştur. Kararlar, müttefikler arasında yapılan bir dizi konferanslar sonucunda alınmıştır. Bu kararlar, bağlayıcı olarak kabul edilmiştir. Almanya ve Avusturya üzerinde tam kontrolün sağlandığı göz önünde tutulursa, müttefik güçlerin fiilen mutlak kontrolü sağlamış olduğu ve diğer hususlarda özgürleştirilmiş Avrupa'da askeri güçlerini de birleştirmeleriyle, küçük müttefiklerin daha fazla seçenekleri olmadığı ancak alınan kararlara razı olacakları anlamına gelmekteydi. (Crawford, 2007: 519-521).

II. Dünya Savaşı sonrası yedi devletle imzalanan barış anlaşmalarına³¹ göre yapılan düzenlemeler şu şekilde özetlenebilir: Bu dönemde yapılan düzenlemelerden bazıları işgal ya da ilhak edilen devletlerin yeniden inşası şeklinde sınıflandırılabilir. Örneğin 1935'de Etiyopya, İtalya tarafından anlaşmayı ve Briand Kellogg Paktını ihlal edecek şekilde işgal ve ilhak edilmiştir. Bu olaydaki ilhak durumu bir derece uluslararası tanımaya ulaşmış ancak hukuksal hükümsüzlüğü İtalya ile yapılan anlaşmayla kabul edilmiştir. Bu dönemdeki farklı örneklerden birisi de Kore'dir. Kore'nin 1905'de Japonya tarafından ilhakı, uluslararası hukuka göre etkili olmuş ve ayrı bir devlet olarak varlığına son vermiştir. Daha sonra 1951 yılında yapılan Japon Barış Anlaşması'nın 2(a) maddesine göre Kore'nin bağımsızlığı tanınmış ve konu işgalci ittifak kuvvetlerinin kararına bırakılmıştır (Crawford, 2007: 519-521).

II Dünya Savaşı dönemindeki en ilginç olay Avusturya'dır. 1938'de Avusturya'nın Almanya tarafından ilhak edilmesi, Versay Anlaşmasının 80. maddesinin açık olarak ihlalidir. Anschluss'un genişlemesi, de facto olarak tanınmasıyla başlamıştır. 30 Ekim 1943 Moskova Deklarasyonu ile Anschluss'un hükümsüz ve geçersiz olduğu kabul edilmiş; bu deklarasyonda yeniden inşa edilmiş özgür ve bağımsız bir Avusturya'nın ortak istekleri olduğu açıklanmıştır. Bu nedenle 1938-1945 döneminde Avusturya'nın, Etiyopya ve Arnavutluk'la aynı yasal konumda görülmek istediği izlenimini uyandırmıştır. Etiyopya ve Arnavutluk, savaştan önce İtalya tarafından işgal edilmiştir. Alman Hükümetinin

---

³¹ Bulgaristan, Finlandiya, Macaristan, İtalya, Romanya ile 10 Şubat 1947 Paris Anlaşması, Japonya ile 8 Eylül 1951 San Francisco Anlaşması, Avusturya ile 15 Mayıs 1955 Viyana Anlaşması.

1945’de dağılmasıyla, Avusturya’daki hükümet görevinin de ittifak güçleri tarafından üstlenilmesi gerekli görülmüştür (Crawford, 2007: 519-521) Böylece dörtlü kontrolün katılımıyla yönetim mekanizması, dört bölgenin her birisinin bir ittifak devletine verilmesi ve başkent de ortak yönetimi şeklinde olmuştur. Fakat Almanya’da geniş bir işgal periyodu planlanırken, Avusturya’da ittifak mevcudiyetinin geçici olması planlanmıştır. Avusturya için “İttifak Komisyonunun öncelikli görevi, Avusturya’nın Almanya’dan ayrılmasını ve merkezi Avusturya yönetim mekanizmasının en kısa zamanda güvenli bir şekilde kurulmasını sağlamaktır.” Sovyet bölgesinde Avusturya yönetimi kısa sürede kurulmuş ve yetkileri 28 Temmuz 1946’da imzalanan Kontrol Mekanizması Anlaşması ile tüm Avusturya’ya genişletilmiştir. Avusturya’nın 1946-1954 dönemindeki durumu bazı tartışmalara konu olmuştur. 1943’den sonra Müttefik Devletler tarafından elde edilen görüş, Avusturya’nın bir devlet olduğu ancak buradaki sorunun, Avusturya’nın bir devlet olması değil sözkonusu hükümet otoritesi olduğu yönündedir. Bu görüşe göre, hükümet otoritesi, Avusturya devleti ile ilgili olarak, Avusturya hükümeti ve Avusturya İttifak Komisyonu arasında paylaşılmıştır. Bu durum Avusturya’nın bir devlet olarak uluslararası hukukta etki kapasitesinin sınırlandırılması değil, daha ziyade Almanya’da olduğu gibi Avusturya hükümetinin farklı kişiler ve araçlar arasında paylaşılmasıdır. Nihayet 1955 Avusturya Devlet Anlaşmasıyla kontrol mekanizması sonlandırılmış ve Avusturya egemen, bağımsız ve demokratik devlet olarak yeniden kabul edilmiş ve tanınmıştır. Almanya ile siyasal ve ekonomik birliği yasaklanmış ve Versay Anlaşması’nın 80. maddesi tekrar yürürlüğe koyulmuştur. Avusturya II Dünya Savaşı’nın tarafları arasında kabul edilmemektedir ve 21. madde gereğince, 1 Eylül 1939’dan sonra ortaya çıkan bir taraf olması nedeniyle de Avusturya’dan savaş tazminatı alınmamasına karar verilmiştir. Avusturya, 14 Aralık 1955’de oybirliğiyle BM’ye kabul edilmiştir (Crawford, 2007: 521).

II. Dünya Savaşı düzenlemelerinde bir de uluslararasılaştırılmış³² topraklar bulunmaktadır. Buna göre İtalyan Barış Anlaşmasının 21. ve 22. maddeleri ve 6-10 eklerle serbest şehir Trieste kurulmuştur. Ancak Güvenlik Konseyinin bu şehre yönetici atamadaki başarısızlığına bağlı olarak, anlaşma metnindeki şartlar hiçbir zaman yürürlüğe konulamamıştır. 1945’de eski Saar bölgesi Fransız işgal alanının bir parçası haline getirilmiş ve Fransa tarafından bu bölgeye de facto özerklik verilmiştir. 1956’da Saar bölgesi Federal Alman Cumhuriyeti ile yeniden birleştirilmiştir (Crawford, 2007: 523).

---

³² Uluslararası hale getirilmiş

Bu dönemde yapılan düzenlemelerden bir diğeri de Polonya'ya ilişkindir. 1939'da Almanya'nın Polonya'yı işgali bir savaş nedenidir. Bu dönemde Polonya'nın, önemli tanınmış güçleri, sürgünde hükümetin emrinde kalmışlardır. İttifak Devletlerinin, 1944-1946 döneminde Polonya üzerindeki anlaşmazlık konusu Polonya hükümeti ve Polonya'nın sınır düzenlemeleri ile bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır (Crawford, 2007: 523). 1945 sonrası dönem savaşların ve akabinde barış düzenlemelerinin adil olduğunu göstermiştir.

3.1.1. Almanya'nın Bölünmesi ve Tanınma Süreçleri

Almanya, Soğuk Savaş döneminin dönemsel özelliklerini yansıtan en iyi örneklerden birisidir. Bu nedenle uluslararası politikanın dinamikleri, ayrılan Almanya üzerinde oldukça belirgin bir şekilde görülmektedir. Aynı coğrafyada bulunan, ancak ikiye bölünerek farklı kutuplarda yer alan iki ayrı devletin tanınma süreçlerinde, şüphesiz siyasal unsurlar belirleyici faktör olmuştur.

Almanya, II. Dünya Savaşı sonrası Yalta ve Potsdam Konferanslarıyla dört işgal bölgesine ayrılmıştır. Buna göre SSCB, Almanya'nın doğusunu, ABD güneyini, İngiltere kuzey ve batı bölgelerini işgal etmişlerdir. Daha sonra Fransa da Angloamerikan işgal bölgesinin bir bölümünü almıştır. Berlin, hem SSCB işgal bölgesinde kalmış hem de aynı zamanda Almanya'nın genelinde olduğu gibi dört işgal bölgesine ayrılmıştır. Almanya, savaş sonrası dönemde oldukça fazla sorun barındırmaktaydı. Hem siyasal hem de ekonomik birçok sorunun çözülmesi gerekmektedir. Potsdam Konferansında Almanya'nın ekonomik bütünlüğünün korunacağına dair kararlar alınmış ancak Fransa toplantıya katılmadığı için bu kararın kendisini bağlamadığını, dolayısıyla da karara uymayacağını açıklamıştır. Fransa, kendi işgal bölgesini hem Almanya'yı güçlendirmeyecek hem de kendisine fayda sağlayacak şekilde örgütlemiştir. İngiliz işgal bölgesi Almanya'nın sanayi bakımından en gelişmiş bölgesiyse de aynı zamanda savaştan da en fazla zararı gören bölge olmuştur. İngiltere'nin kendi ekonomisi de Almanya'ya yardım edecek durumda olmadığından, hem İngiliz işgal bölgesi hem de ABD'ye ait bölgelerin sorumluluğunu ABD üstlenmiştir (Sander, 2005: 249; Robbins, 1998: 30; Armaoğlu, 2005: 404).

Ekonomik alanlarda olduğu gibi siyasal alanlarda da taraflar arasında anlaşmazlıklar yaşanmaktaydı. SSCB, kendi bölgesinde sanayiye devletleştirmeye başlarken ABD, Almanya'da liberal ekonomiye dayalı bir federasyon kurmak istiyordu. Bu anlaşmazlık Almanya'nın bölünmesine neden olan etkenlerden birisi olacaktır. Başlangıçta amaç Almanya'nın yeniden güçlenmesini önleyerek Avrupa'daki barışı bozmasını engellemektir. Ancak ideolojik unsurlar hesaba katılmamış ve sonucu da amaçlanandan farklı olmuştur. SSCB, Batı Bloğuna katılacak bir Almanya, ABD de Doğu Bloğuna katılacak bir Almanya'nın uluslararası sistemin dengesini bozacağını düşünmüşlerdir (Sander, 2005: 250).

1948 yılında Batılı ülkeler kendi işgal bölgelerinde para reformunu gerçekleştirdikten sonra, yine aynı yıl üç Batı bölgesinde bir Alman hükümeti kurulması kararlaştırılmıştır. Bu karara tepki olarak SSCB, Berlin'i abluka altına almış ve şehrin batı bölgelerine ulaşım durdurulmuştur. SSCB'nin Berlin'i abluka altına almaktaki amacı, Batılı devletleri ödün vermeye zorlamaktır. Ancak Batılı devletler yardımlarını havayoluyla yapmayı başarmışlar ve ablukanın etkili olmadığını gören SSCB de 12 Mayıs 1949'da ablukayı kaldırmıştır. Bu süreçte de Batı Almanya'da 1948 Eylül ayında Bonn'da toplanan kurucu meclis çalışmalarını tamamlamış ve 23 Mayıs 1949'da yeni anayasa yürürlüğe girmiştir. 1949 Ağustos ayında da seçimler yapılarak yeni hükümet kurulmuş ve Federal Alman Cumhuriyeti'nin (Batı Almanya) kuruluşu tamamlanmıştır. SSCB cephesinde de benzer gelişmeler yaşanmaktaydı. Doğu bölgesinde 7 Ekim 1949'da Demokratik Alman Cumhuriyeti (Doğu Almanya) kurulmuştur. Ayrıca 30 Kasım 1948'de Doğu Berlin'de ayrı bir belediye meclisi kurulmuş, aynı şekilde Batı Berlin'de de 5 Aralık 1948'de seçimler yapılarak ayrı bir belediye kurulmuştur. Böylece Berlin de Almanya gibi ikiye bölünmüştür. Bu gelişmelerle SSCB ile ABD Soğuk Savaş döneminde ilk kez karşı karşıya gelmişlerdir (Coy, 2011: 203-204; Sander, 2005: 251-252; Armaoğlu, 2005: 446-447).

Almanya'nın ikiye bölünmesi ve ortaya iki yeni devletin çıkması, Soğuk Savaş ortamında ideolojik nedenlerden kaynaklanan etkisini, tanıma konusunda da göstermiştir. Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından ABD, bu devletin kendileri için hiçbir hukuksal geçerliliği olmadığını ifade etmiş ve Almanya'yı gerçekten özgür ve demokratik hale getirmek için Bonn'da bulunan Federal Alman Cumhuriyeti'ne tam destek sağlamayı sürdüreceklerini vurgulamıştır. Federal Alman Cumhuriyeti'nin

Washington'daki temsilciliği, Heinz L. Krekeler'in ile 6 Mayıs 1955'de büyükelçi olarak atanmasıyla Büyükelçilik statüsüne yükseltilmiştir. Böylece ABD ve Federal Alman Cumhuriyeti arasında diplomatik ilişkiler başlatılmış ve ABD 14 Mayıs 1955'de Bonn'da Amerikan Büyükelçiliğini açmıştır. ABD'nin Bonn'a gönderdiği ilk büyükelçi James Bryant Conant'dır (<https://history.state.gov/countries/germany>).

ABD ve Demokratik Alman Cumhuriyeti arasında 4 Ekim 1974'e kadar diplomatik ilişki kurulamamıştır. ABD ve Demokratik Alman Cumhuriyeti arasında tanınma müzakereleri 4 Ekim 1974'de ortak bildiriyle sağlanmıştır. Berlin'de ABD İlk Büyükelçiliğini 9 Aralık 1974'de Brandon H. Grove'u geçici maslahatgüzar olarak göndererek açmış, ardından 20 Aralık 1974'de ilk büyükelçisi olarak John Sherman Cooper'ı göndermiştir. Tüm bu diplomatik gelişmeler yaşanmasına rağmen ABD, Federal Alman Cumhuriyeti'ni tarihi Almanya'nın tek yasal varisi olarak kabul etmiştir (<https://history.state.gov/countries/germany>).

Soğuk Savaş döneminde Almanya'da kurulan iki devletli düzen uzun süre istikrarını korumuştur. Hatta kırk yıl sonra bile durum oldukça dengede görünmekteydi ancak 1989-1990 arasındaki hızlı ve karmaşık siyasal süreç boyunca Demokratik Alman Cumhuriyeti, sosyalist bir devlet olmaktan vazgeçmiştir. Almanya sorununun çözümlenmesi için, Berlin ve Demokratik Alman Cumhuriyetinin Federal Almanya'ya katılması ve dördü otoritenin ülkedeki varlığına son verilmesini içeren kararın altyapısının ön hazırlıkları yapılmaya başlanmıştır.

Prensipte, bir devlet tarafından bir diğeriyle birleşmeye razı olma kararı, sonucu belirleyecek olan güçlerin başkanlığında hiçbir özel açıklamayı gerektirmemektedir. Devlet olma statüsü feshedilemez olmadığı gibi kişiler ya da toplumlar özgür olarak, doğrudan ya da temsilcileri aracılığıyla, bir diğeri parçası olmaya karar verebilirler. Öyle ki Almanya'nın özel durumu ve Almanya'nın tamamı ile Berlin üzerinde hak ve yükümlülükleri bulunan dört güçlü devlet, olaya çok taraflı bir boyut kazandırmışlardır. İki Alman Devleti arasında yapılan yeniden birleşmeyle ilgili anlaşmadan dolayı, 18 Mayıs 1990'da parasal, ekonomik ve sosyal amaçlarla bir birlik kurulmuş ve 31 Ağustos 1990'da Birleşme Anlaşması ve bir plebisiti takiben siyasal birliğin detayları belirlenmiştir. Almanya'ya ilişkin son düzenleme, iki Alman devleti ve dört güçlü devletin katılımıyla 12

Eylül 1990 Anlaşmasında sonuçlanmıştır. Bu anlaşmanın 7. maddesi gereğince; dört güç, Berlin ve Almanya'nın tamamındaki hak ve yükümlülüklerinden feragat etmişlerdir. Düzenlemelere tekabül eden ilgili dördü anlaşımlar, kararlar ve uygulamalar feshedilmiş ve dört gücün tüm ilgili kurumları dağıtılmıştır. Birleşmiş Almanya'nın bu doğrultuda iç ve dış işlerinde tam bağımsızlığa sahip olduğu kabul edilmiştir. 7. maddenin 1. fıkrası, dördü gücün, Demokratik Alman Cumhuriyeti ve Federal Almanya'yı ayrı devletler olarak kuran düzenlemelerden kalan hak ve yükümlülüklerinin neler olduğunu ve sınırlarının onaylanmasını açıklamakta yetersiz kalmıştır. Bir dizi tek taraflı anlaşmanın sonucunda ve İki Alman devletinin BM'ye üye olarak kabul edilmesinin ardından söz konusu belirsizlikler de netlik kazanmıştır (Crawford, 2007: 525).

Almanya'nın nihai çözümüne dair anlaşma 1945'den sonra Almanya'yı etkileyen tek taraflı ya da tek taraflı anlaşmalardan daha farklı bir anlaşma olmuştur. Bu anlaşma, iki Alman devleti ve dört güç arasında otoriter bir anlaşma olup, Almanya sorununun sonuca ulaştırılmasında gerekli olduğu gibi yeterli ve kolektif bir adımdır ve bu anlaşmaya göre Birleşik Almanya, savaş sonrası anlaşmalarla düzenlenen sınırlar içerisinde sürekli olarak varlığını sürdürebilecektir. Bu süreçte, Almanya ile Polonya arasındaki sınır kısmen yeniden teyit edilmiştir (Crawford, 2007: 526). Nihai anlaşma ile Almanya sorununun düzenlenmesinin Avrupa'nın çıkar sorunu olduğunu ispatlamıştır. Bu nedenle, Birleşik Almanya'nın tanınması bir sorun teşkil etmemiştir.

3.1.2. İsrail'in Kuruluşu ve Tanınma Süreci

Soğuk Savaş döneminde İsrail gibi bir devletin kurulduğu coğrafya, kuruluş şekli ve tanınma durumu, dönem koşulları içerisinde oldukça farklı bir yere sahiptir. Tanınma sürecinin daha iyi anlaşılması açısından, İsrail'in kuruluş sürecinin incelenmesi gerekmektedir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan bir diğer önemli gelişme de İsrail devletinin kurulmasıdır. I. Dünya Savaşı sonrasında İngiltere'nin mandasına verilen Filistin, Yahudiler ile Araplar arasındaki çatışmalar yüzünden İngiltere'nin başına dert olmuştur. İki dünya savaşı arası dönemde, İngiltere'nin Araplar ile Yahudileri uzlaştırma çabaları bir sonuç vermediği gibi, Filistin topraklarını da bu iki millet arasında

paylaştırmak istemesi de bir sonuca ulaşamamıştır. İngiltere, 1939 yılında Filistin'e yapılacak Yahudi göçlerini sınırlamıştır. Ancak, Avrupa'nın çeşitli bölgelerinden Yahudiler, Filistin'e kaçak olarak girmişler, Filistin'deki İngiliz güçleri de bu kaçak göçleri engellemeye çalışınca, İngiliz askerleri ile Yahudiler arasında silahlı çatışmalar çıkmıştır. Bu olaylardan bir süre sonra İngiltere artık Filistin'den kurtulmak istemiş ve konuyu BM'ye götürmüştür. Konuyu ele alan Genel Kurul, iki haftalık müzakerelerden sonra, soruna bir çözüm bulması için BM Filistin Özel Komitesi'ni (UNSCOP) kurmuştur. Ancak bu komisyona büyük devletler alınmamıştır (Armaoğlu, 2003: 483-484). 29 Kasım 1947'deki oylama sonucunda 33 kabul³³, 13 ret³⁴ ve 10 çekimser³⁵ oyla Genel Kurulda, Arap Devletlerinin ve Türkiye'nin olumsuz oylarına rağmen, UNSCOP'un önerisi olan, Filistin topraklarında iki ayrı devletin kurulması ve Kudüs kentinin BM denetimi altına alınması kararı kabul edilmiştir. Bu karar üzerine taraflar hızla silahlanmaya başlamışlardır. Bugüne kadar sürmüş olan Arap-İsrail çatışmasında, İsrail Ortadoğu'da var olma, tutunma ve sınırlarını güvence altına alma mücadelesi verirken, Arap devletleri de en azından Filistin'de bir Arap devleti kurma çabasında olmuşlardır (Sander, 2005: 298).

1948 Mayıs'ında "manda" yönetiminin son günleri yaklaşırken, Yahudiler İsrail devletinin ilan edilip edilmemesi ya da bir süre ertelenmesi konularında görüş birliği sağlayamamışlardır. Konuyu tartışan Tel Aviv'deki Yahudi Geçici Ulusal Konseyi, 14 Mayıs'ta beşe karşı altı oyla İsrail devletinin kurulmasına karar vermiş ve saat 16.00'da David Ben Gurion İsrail devletinin kurulduğunu açıklamıştır (Sander, 2005: 298-300). Yeni kurulan İsrail devletinin, bu açıklamadan sonra ABD, ondan yarım saat sonra da SSCB tarafından tanınması ise bu yeni devletin uluslararası politikada önemli bir aktör olacağının açık bir göstergesidir. Hatta burada ilginç olan, hem ABD hem de SSCB'nin farklı ideolojileri savunmalarına rağmen İsrail'i sorgusuz tanımış olmalarıdır. Bu süreçte bu türden bir tanımayla ilişkin fazla örnek bulunmamaktadır. Almanya ve Çin örneklerinde olduğu gibi, taraflar kendi görüşlerine karşıt görüşteki bir ülkeyi siyasal çıkarları gereği genelde tanımamayı tercih etmişlerdir.

---

³³ Kabul oyu verenler ABD, SSCB, Doğu Bloku ülkeleri, İskandinav ülkeleri, Fransa, Belçika, Britanya Devletler Topluluğunun birçok üyesi ve Güney Amerika devletlerinin çoğu.

³⁴ Ret oyu kullananlar, altı Arap Ülkesi, Türkiye, Hindistan, Pakistan, Afganistan, İran, Küba ve Yunanistan

³⁵ Çekimser oy kullananlar Britanya, Çin Meksika, Yugoslavya, Etiyopya ve diğer beş ülke.

İsrail'in bağımsızlık ilanı, İngiltere'nin Filistin üzerindeki sömürgeciliğinin bitmesinden bir gün önce 5 Mayıs 1948'de kabul edilmiştir. Yahudi halkının milli ve tarihi hakları, 1922 Filistin Vekaletnamesi'nde tahmin edilmiş, İngiltere Yahudi halkının bir devlet kurmasına yardım etmeye mecbur bırakılmıştır. Bunun yanında diğer ülkeler, yeni ortaya çıkan mevcudiyetin de facto devlet olmasına odaklanmışlar ve SSCB'nin etkisi altındaki ülkeler, BM'nin 181 No'lu kararına katılmamışlardır.

İsrail de facto devlet olarak sınıflandırılması oldukça tartışılmış ve birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu tartışmaların odak noktasında, bu yeni oluşumun aktif ve birleşik bir hükümete sahip olması, aynı zamanda toprakları üzerinde kontrol sağlaması, bu durumda de facto bir devlet olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, hatta belirlenmiş bir sınırının bulunmaması ve komşuları tarafından her an saldırıya maruz kalabileceği konuları bulunmaktaydı.

ABD, SSCB, birçok Doğu Avrupa ve Latin Amerika ülkeleri, İsrail'in tanınması yönünde taraflarını belirlemişlerdir. İngiltere ise tam tersine İsrail'in bağımsız bir devlet olmanın temel koşullarını sağlamadığını ileri sürerek, İsrail'in talebinin şimdilik kabul edilmemesi gerektiğini belirtmiştir (Brown, 1948: 620).

İsrail'in tanınması konusunda Fransa da aynı şekilde isteksiz davranmıştır. Dönemin iki süper gücü olan ABD ve SSCB'nin etki alanları konusunda rekabet halinde olmaları bu yeni bir devlet üzerinde de rekabet ortamı oluşturmuştur. Çünkü ikisi de bir diğerinin etki alanına girmesine izin vermek istememişlerdir. SSCB'nin İsrail'i ilk tanıyanlardan birisi olmasının bir nedeni de, İsrail'i kuran kadroların büyük kısmının Doğu Avrupa ülkelerinden olması ve sosyalist politikalar uygulamaları SSCB'ye Ortadoğu'da kendisine yakın bir müttefik kazanacağını düşündürmüştür (Keleşoğlu, 2014: 427). Aynı zamanda İngiltere de Arap dünyasındaki azalan etkisinden endişe duymaya başlamıştır. İsrail, Arap saldırılarına karşı koyma yeteneğini gösterdikten sonra İngiltere hükümeti daha önceki isteksiz tavrına rağmen İsrail'i tanımıştır. İngiltere, Fransa ve Arap olmayan birçok ülke 1948 Ocak ayında İsrail'de yapılan ilk seçimlerden sonra tanıma kararlarını açıklamışlardır. Macaristan, Polonya, Uruguay, Çekoslovakya, Yugoslavya, Romanya, Finlandiya ve Güney Afrika da bu süreçte İsrail'i tanıyan ülkeler arasında yer almaktadır. Bu ülkelerin SSCB etkisi altında olan ülkeler olması da oldukça manidardır. BM'de daha

önceden üyeliğini reddettiği İsrail'i, ABD ve SSCB'nin desteği ile 11 Mayıs 1949'da üyeliğe kabul etmiştir. İsrail BM'ye 37 lehte, 12 aleyhte ve 9 çekimser oyla 59. üye olarak girmiştir. İsrail Batılı devletlerden aldığı destekle, bölgede güç politikaları uygulayarak Arapları barışa ve siyasi varlığını tanımaya zorlayacağını düşünmüştür. Ancak tüm bunlara rağmen Araplar, İsrail'i tanımamışlardır (Koç, 2006: 114-134). Arap ülkelerinin İsrail'i tanımama kararları, Filistin sorununun çözüme kavuşmamış olması nedeniyle halen geçerliliğini korumaktadır.

İsrail'in devlet olmanın tüm koşullarını sağlamış olmasına rağmen Arap ülkeleri tarafından tanınmamaktadır. Arap ülkeleri, İsrail'i uluslararası hukuku ihlal etmekle sorumlu tutmaktadırlar. Bu uygulama, hukuksal kişiliğin önlenmesi dışında normatif olarak değerlendirilebilmektedir ancak bu durum, birinci bölümde belirtildiği üzere ne kurucu ne de açıklayıcı teoriyle açıklanamamaktadır.

İsrail'in kuruluş süreci ve gelişiminde izlediği dış politikasında, ABD ve Batılı devletlerin rolü geniş bir yer tutsa da Asya kıtasındaki ülkelerle ilişkileri de oldukça farklı bir seyir izlemiştir. Uluslararası toplumda tanınma ve meşruiyet kazanmak isteyen İsrail, Asya ülkelerine karşı pragmatik yaklaşım izlemek zorunda kalmıştır. Arap-İsrail çatışması, İsrail'in BM'de Asyalı ülkelerin diplomatik desteğini kazanmasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu nedenle 1956'da İsrail Dışişleri Bakanı Golda Meir, İsrail'in kendisini Asya kıtasının ayrılmaz bir parçası olarak gördüğünü ve bundan dolayı doğal olarak Asya ülkeleri arasında bir yer bulmaya çalıştığını belirtmiştir. Diğer İsrail yetkilileri de bu türden beyanları sıklıkla tekrarlamışlardır. Kuruluşunun ilk on yılında İsrail diplomasisinin amacı, Hindistan ve Çin'den siyasal tanınma kazanmaktı. İsrail Hükümeti, bu iki ülkenin İsrail'i tanınmasının, Asya'ya kabul yolunu açacağını düşünmekteydi. Bağımsızlığından hemen sonra İsrail, Asya ülkeleriyle diplomatik ilişkiler kurarak Arap ülkelerinin İsrail'e uyguladığı ekonomik ve siyasal boykotla mücadele etmeyi hedeflemiştir. İsrail kurulduktan sonra iki yıl içinde, Asya'da yalnızca dört devlet İsrail'i tanımıştır. Bunlar, Hindistan, Burma, Tayland ve Filipinlerdir. Kısa bir süre sonra da Japonya, Laos, Kamboçya, ve Singapur İsrail'i tanıyarak diplomatik ilişkilerini başlatmışlardır. Nepal, Seylan, ve Güney Kore 1950'lerin sonu 60'ların başında tanıyan gruba katılırlarken, Çin, Hindistan ve Vietnam 1990'ların başında İsrail'le diplomatik ilişkilerini başlatmışlardır. Aralarında Kuzey Kore, Pakistan, Endonezya Malezya'nın da bulunduğu yirmi beş ülke

halen İsrail'i tanımamıştır. 2014 yılı itibariyle İsrail, toplam 149 ülke tarafından resmen tanınmaktadır (Abadi, 2005: introduction; <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Peace/recogIsrael.html>).

3.1.3. Komünist Çin ve Milliyetçi Çin Hükümetlerinin Tanınma Mücadelesi

1 Temmuz 1949'da Mao Tse-Tung Çin'de Demokratik Halk Diktatörlüğünü ilan etmiş ve 1 Ekim 1949'da da Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) kuruluşunu resmen ilan etmiştir. Milliyetçi Çin'i temsil eden Chiang Kai-shek ise mücadelesine devam etmek için Formosa Adasına yani bugünkü Tayvan' a geçmiştir. Bu şekilde ortaya iki bağımsız Çin devleti çıkmıştır. Bu durumda Çin, yalnızca coğrafi bir bölgenin açıklamasından ibaret kalmıştır. Tayvan Adası'ndaki Milliyetçi rejim, ABD tarafından Çin'i temsil etmekteydi. Tayvan kelimesinin siyasal izahı, Milliyetçi Çin, Milli Hükümet ya da Milliyetçi rejimle eşanlamli olarak kullanılmaktaydı. ÇHC, Çin komünist rejimi, Pekin rejimi de Çin anakarasındaki hükümeti temsilen kullanılan siyasal ibarelerdir (Snow and Hsu, 1959: 76).

1 Ekim 1949'da ÇHC hükümeti, bir manifesto yayınlayarak, eşitlik, toprak bütünlüğüne ve egemenliğe karşılıklı saygı çerçevesinde, diğer devletlerle diplomatik ilişki kurmak istediğini açıklamıştır. ÇHC Dışişleri Bakanı Chau-en-Lai, bu manifestoyu dünyadaki tüm hükümetlere göndererek tanınma talebinde bulunmuştur. ÇHC Hükümeti, kurulduğunun ertesi günü 2 Ekim 1949'da, SSCB tarafından resmen tanınmıştır. SSCB'nin ardından tüm Sovyet Bloğu ülkeleri ve Yugoslavya da ÇHC'yi tanıdıklarını açıklamışlardır (Rao, 1959: 237).

Batı Avrupa ülkeleri içerisinde İngiltere, ÇHC Hükümeti'ni tanıma konusuna aşırı ilgi gösterdiğini açıkça belirtmiştir. İngiltere'nin ÇHC Hükümeti'ne olan ilgisinin nedenleri oldukça açıktır. İlk olarak, İngiltere'nin Çin'e büyük desteği bulunmaktaydı. Buraya milyar dolarlık yatırım yapmıştır. İkincisi, Hong Kong'un coğrafi konumu, İngiltere'nin soruna yaklaşımını daha realist hale getirmiştir. Son olarak da İngiltere'nin Çin'de kayda değer ticari çıkarı bulunmaktaydı (Rao, 1959: 237; Ovendale, 1983: 158). İngiltere'nin ÇHC Hükümetini tanıma isteği tamamen ekonomik çıkarlarına dayanmaktaydı.

İngiltere'nin ÇHC'yi tanıma isteğine rağmen ABD ve Commonwealth Hükümetlerinin ortak bir politika izlemesinden endişe duyarak bu kararını bir süreliğine askıya almıştır. İngiltere, 1949 Ocak ayında ABD'den, Komünist Çin'in Batının çıkarlarına tehdit oluşturup oluşturmayacağı konusunda görüş istemiştir. Hatta İngiltere, Çin'deki ekonomik zayıflığın bir süreliğine kullanılarak kendi çıkarlarına hizmet edebileceğini düşünmekteydi (Ovendale, 1983: 141). Ancak ABD'de tanıma konusu hakkında farklı görüşlerin bulunması nedeniyle İngiltere, ÇHC'yi tanımak istediğine dair bilgilendirmiş ve 6 Ocak 1950'de de jure tanıdığını açıklamıştır (Rao, 1959: 238; Ovendale, 1983: 153).

Komünist olmayan ülkeler arasında Burma, ÇHC hükümetini tanıyan ilk ülkedir. Burma'nın komünistlerle sorunu olduğundan, ÇHC'yi tanıyarak Burmalı komünistleri hükümete karşı propaganda malzemesinden mahrum bırakacağını düşünmüştür. Hindistan ise ÇHC'yi tanıdığında, ÇHC'nin istikrarlı olduğunu ve onun yerini alacak başka bir gücün bulunmadığını düşünmekteydi. Bu nedenle, tanıma kararını memnuniyetle karşılamıştır. Hindistan, tarihsel sürecinde kendisi de benzer bir olay yaşadığından, tanıma konusuna yaklaşımı de facto temellerinde yeni hükümetin, ülkesini fiilen kontrol edebildikleri takdirde tanınmayı hak ettikleri yönünde olmuştur (Rao, 1959: 239).

ÇHC'yi tanımayan ülkeler arasında en önemli olanı ABD'dir. ABD'nin ÇHC'yi tanımama nedenlerini anlayabilmek için 1949 öncesi, iki ülkenin ilişkilerine bakılması gerekmektedir. ABD, izolasyon döneminde ÇHC'den siyasal ve ekonomik konularda karşılık beklememesini talep etmiştir. ABD, Batı Avrupa devletlerinin yaptığı gibi, kendi hegemonyasını Çin'e kabul ettirmek için zorlayıcı yöntemler kullanmamıştır. Diğer yandan ABD, kendisini Batı medeniyetinin öncüsü ve iyi niyet elçisi olarak görmekteydi. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD, Güneydoğu Asya'da rekabet alanına dahil olunca, farklı bir rol üstlenmek istemiştir. ABD'nin Japonya'yı işgali, Rusya ve Çin'i tedirgin etmiştir.

ÇHC'nin tanınması konusunda ABD'de farklı görüşler bulunmaktaydı. Kongre'nin güçlü üyeleri, ÇHC'nin tanınmasına şiddetle karşı çıkmışlardır. Bu üyeler tartışmasız bir şekilde ÇHC'nin, Soğuk Savaş'ta Rusya'nın yanında olduklarını ilan ettiklerini ve Batı'nın temsili demokratik sistemini çöktürmek istediklerini savunmuşlardır. Dahası ABD, ÇHC'yi tanırsa, Güney Kore, Filipinler ve diğer komünist olmayan ülkelerin temelleri de

sarsılabilecekti. Bu nedenle ABD'nin 1932 Stimson Doktrinine uygun olarak hareket etmesi gerektiğini açıklamışlardır (Rao, 1959: 239).

ABD'nin ÇHC'ni tanınması konusundaki bir diğer yaklaşım da çoğu işadamlarından oluşan bir gruptan gelmiştir. Bu grup, hükümete gerçeklerle yüzleşmesi konusunda ısrar etmiştir. Yeni hükümetin bir *fait accompli* olduğunu ve bu duruma bir süre tahammül edilebileceğini savunmuşlardır. Çin anakarasında, ÇHC ile rekabet edebilecek başka bir gücün bulunmadığını belirtmişlerdir. Çin halkının büyük desteğini aldığından ABD Hükümetini, ÇHC'ye karşı pragmatik bir yaklaşım sergilemeye zorlamışlardır. Bunun yanında ÇHC'nin tanınmasını talep eden farklı bir yaklaşım da tanıma yoluyla bambu perdenin ardında olanlardan haberdar olunabileceğini, bunun değerinin de oldukça yüksek olduğunu savunmaktaydı. ÇHC'yi tanımamanın, onu Moskova'ya daha bağımlı hale getirebileceği konusunda ABD hükümetine uyarıda bulunmuşlardır. Hızlı bir tanıma ile ÇHC'nin kendi politikasını Moskova'dan bağımsız bir şekilde yürütebileceğini belirtmişlerdir. Bu konuda görüşlerini desteklemek için de Yugoslavya örneğini vermişlerdir. Bu nedenlerden dolayı ABD'nin SSCB'yi tanıdığı gibi ÇHC'yi de tanınması gerektiğini belirtmişlerdir (Rao, 1959: 239).

ÇHC'nin tanınması yönünde başka nedenler de bulunmaktaydı. Resmi tanımının ABD'nin gücünü artıracığı öngörülmekteydi. Diğer yandan ÇHC'nin egemenliğinin ve meşru isteklerinin tanınması, ileride barışa bile neden olabilecekti. Bu durum Moskova'nın Pekin'i yeni provokatif eylemlere kışkırtmasını da engelleyebilirdi. Ayrıca müttefikleri birbirine yaklaştırabilecek, Asyalı komşularının korkularını da hafifletebilecekti. ÇHC'nin bağımsızlık duygusunu da kuvvetlendirecekti. Tarih boyunca Çinli Komünistler, güçlerini dışarıdan yardım almadan sağlamışlardır. Bu rejim de kendi çabalarıyla güçlendiğinden Moskova'ya itaat ederek gölgede kalmayı da reddedecektir (Rao, 1959: 239).

ÇHC, Rusya'nın Doğu Avrupa ülkelerinde bulunmayan bağımsızlık isteğine ve manevi itibara sahiptir. Bu uydu devletlerin, Avrupa restorasyonunda pozitif bir güce dönüşmemelerinin en önemli nedeni de budur. Bu nedenle, Mançurya, Hırvatistan ve Slovenya gibi kısa süreli bir oluşum olmamıştır. Kendi ayakları üzerinde durmuş, kendi meselelerini düzenlemiş ve kendi kaderini şekillendirmiştir. Bu nedenle pro-Sovyet

unsurlarının Çin Komünist Partisini gasp etme girişimleri hep başarısız olmuştur (Rao, 1959: 240).

Tüm bunların dışında ÇHC'nin tanınmaması bazı Asyalıları, ABD'nin ÇHC'yi kendi istediği türden bir emperyalist hükümet kurdurmak istediği düşüncesine sevk etmiştir. Her şeyden önce ÇHC, yeni bir hükümetin tanınmasına dair koşulları sağlamakta ve uluslararası yükümlülüklerini yerine getirebilmek için temsil hakkı istemekteydi. Ancak birçok Asya devleti ve bazı Amerikalılara göre, ABD'nin izlediği politika, Çin'in iç işlerine müdahale etmek anlamına gelmekteydi. John Foster Dulles'un bu konuda yaptığı açıklama şu şekildedir “Tayvan ve civarındaki silahlı güçlerimiz, Çin anakarasından sürgün edilen müttefikimiz Milliyetçi lider Chiang Kai-shek ve takipçilerini savunmaktadır. Biz, Çin Ulusal Hükümeti olarak Tayvan'ı görmekte ve tüm Çin iktidarının tek meşru hükümeti olarak kabul etmekteyiz. Bu görüşümüzün altı yüz yetmiş milyon Çinlinin çıkarına olduğu konusunda ısrar etmekteyiz” (Snow ve Hsu, 1959: 76)

Bazı devletlerle kısmen ABD ve İngiltere, yeni hükümetlerin tanınmalarını siyasal nedenlerden dolayı alıkoymuş ya da ertelemişlerdir. Tanımayı ertelemenin temel nedeni, yeni rejimin siyasal karakterine olan karşıtlık olmuştur. Bu durumun bilinen en iyi örneği Sovyet Rusya'nın ülkesi üzerinde kontrolü sağladıktan tam on altı yıl sonra ABD tarafından tanınmış olmasıdır.

Çin bir devlet olarak ABD tarafından tanınmıştır. Ancak sorun Çin hükümetinin tanınmasıydı. Bu gibi durumlarda İngiltere ve ABD genellikle de facto tanıma yolunu izlemişlerdir. Zaman içerisinde de facto prensibinin ABD tarafından uygulaması iki gelişmeyle modifiye edilmiştir. İlk olarak kurulan hükümetin demokratik temellere dayalı olması, ikincisi de yeni hükümetin uluslararası yükümlülüklerini yerine getirme niyetini ve kabiliyetini ispatlamış olmasıdır. ÇHC Hükümetinin ABD tarafından tanınmamasının hiçbir hukuksal yaptırımı bulunmamaktadır. Bu durum tamamen ABD'nin siyasal tasarrufundan ibarettir.

ÇHC'nin BM'deki durumu beraberinde birçok soruyu getirmiştir. Çin Devleti'nin BM üyeliği sorun kapsamında değildir çünkü Çin Devleti, hali hazırda BM üyesidir. Ancak

sorun bu devleti Milliyetçi Çin hükümetinin mi yoksa Komünist Çin hükümetinin mi temsil edeceği olmuştur.

ÇHC ilan edilmeden birkaç gün önce, Çin Halkı Deklarasyonunda, BM Genel Kurulundan Tsiang Ting Fu ve diğer Koumintang temsilcilerinin tüm suçlu eylemlerinin durdurulması ve BM Genel Kurulundaki temsiliyet haklarının da acilen feshedilmesi talep edilmiştir. SSCB, Çin'in bu teklifini desteklemiştir. Eylül 1949'da Tsiang ve Milliyetçi Delegasyon Genel Başkanı, BM Genel Kuruluna, SSCB tarafından 14 Ağustos 1945 Sino-Sovyet Dostluk ve İşbirliği Anlaşmasının ihlaliyle, Çin'in toprak bütünlüğünün, siyasal bağımsızlığının ve Uzakdoğu barışının tehdit altında olduğunu belirtmişlerdir. Belarusya, Çekoslovakya, Polonya, Ukrayna ve SSCB, bu önerinin bir delegasyon tarafından sunulduğunu ve bu delegasyonun Çin Halkını temsil etme yetkisine sahip olmadığı gerekçesiyle öneriyi reddetmişlerdir. Bu grup Komünist hükümetin Çin'in yasal hükümetini olduğunu iddia etmiş, Yugoslavya da bu grubu desteklemiştir (Rao, 1959: 242-244).

Tüm protestolara rağmen Genel Kurul, konuyu BM Siyasal ve Güvenlik Komitesine götürmüştür. Komite, Avustralya, Meksika, Pakistan, Filipinler ve ABD'nin ortaklaşa hazırladığı karar taslağını kabul etmiştir. Karar BM üyelerini, Çin halkının siyasal kurumlarını özgürce seçme ve dış kontrolden bağımsız bir hükümet kurma hakkı ve Çin'e ilişkin mevcut anlaşmalara saygıya davet etmiştir. BM, sunulan bu karar taslağını kabul etmiştir(Rao, 1959: 244).

15 Kasım 1949'da Dışişleri Bakanı Chou-en-Lai, BM'ye Milliyetçi hükümet delegelerinin hiçbir hukuksal statüsünün bulunmadığını ve Çin Devletini temsilen konuşmalarına izin verilmemesi gerektiğini belirtmiştir. 8 Ocak 1950'de Yugoslavya dışındaki tüm Güvenlik Konseyi üyelerine bir telegram göndererek Çin Kuomintang irticai grubunun Güvenlik Konseyinde bulunmasının hukuksuz olduğu gerekçesiyle, bu grubun dışlanmasını istemiştir (Rao, 1959: 245).

ABD'nin Tayvan hükümetini meşru hükümet olarak tanımasının altında yatan nedenler, ABD Dışişleri tarafından temel olarak iki başlıkta açıklanmıştır. Birincisi, Komünist bloğun, komünist olmayan ülkelere zarar vermesini önlemek ve dünyaya

hükmetmelerine engel olmaktır. İkincisi ise Çin Komünistlerin, Asya'nın geri kalan bölümünde ve akabinde tüm dünyada komünist devrimi gerçekleştirme isteklerini engellemektir (Hofstadter, 1982: 540-541). Ancak ABD'nin ÇHC'ye karşı izlediği politika ve belirttiği nedenlerden ilki, ABD'nin kendi uygulamalarıyla çelişmektedir. Çünkü ABD, o dönemde komünist yönetim altında olan birçok devleti tanımıştır. Bu durumda ÇHC'ye karşı tutumunun özel bir nedeni var mıdır? Bu soruya cevaben John Foster Dulles şu açıklamayı yapmıştır. “Çin Komünist rejimi uygar devlet uygulamasına uymamaktadır. Uluslararası yükümlülüklerini karşılamamaktadır. Geçmişinde barışçı olmamış, gelecekte de barışçı olacağına dair bir kanıt bulunmamaktadır. Dış politikaları bize ve Asyalı müttefiklerimize karşı düşmancadır. Bu şartlar altında ilişki kurmak çılgınlık olacaktır” (Snow ve Hsu, 1959: 80).

ABD'nin ÇHC'ye karşı izlediği politika, geçici bir süre Çin'i BM dışında bırakmıştır. Aynı zamanda birçok devletin de ÇHC'yi tanıma kararını etkilemiştir. Bu durum Çin'i büyük güç olmaktan mahrum etmiş, Asya ve Afrika'da ABD'ye karşı siyasal saldırganlığına neden olmuştur. ABD, Çin'e karşı tutumundan kendisi de etkilenmiştir. Bu süreçte, ABD'nin finansal kaybı oldukça yüksektir. Milliyetçi Çin'e yapılan savunma ve destek yardımı 1950'nin başlarında neredeyse 3 milyar dolar civarındadır (Snow ve Hsu, 1959: 79). Dolayısıyla ABD, ÇHC'ye karşı yürüttüğü tanımama politikasıyla ekonomik bedel ödemiştir. Ayrıca Çin'e uygulanan ambargo, onu Rusya'ya daha bağımlı hale getirmiştir. Bu bağımlılık daha sonraki yıllarda ABD'nin Çin'e yönelik politikasını gözden geçirmesine neden olmuştur.

1960'ların sonu ve 1970'lerin başlarında ABD ve ÇHC'nin, uzlaşmayı dikkate aldıklarına dair bazı belirtiler ortaya çıkmıştır. Vietnam'daki savaş, ABD görevlilerini Asya'daki komünist hükümetlerle ilişkilerini geliştirme yollarını düşünmelerine sevk etmiştir. Bu türden bir politikanın çatışmayı azaltacağı, komünist ülkeler arasındaki ittifakı çökerteceği ve ABD'nin SSCB karşısındaki gücünü artıracacağı düşünülmüştür. 1970'lerde uzlaşma girişimleri hız kazanmıştır. Pakistan kanalıyla, ÇHC Hükümeti, ABD ile ilişkilerin geliştirilmesine ilişkin ilgilerini açıklamışlardır. Mao, ABD'li gazeteci Edgar Snow'a, Başkan Nixon ile görüşmekten mutluluk duyacağını ifade etmiştir. ABD ve ÇHC masa tenisi takımlarının Japonya'da düzenlenen uluslararası bir yarışmaya katılmaları ve bu yarışmadan sonra ÇHC, Nisan 1971'de ABD'ye Komünist Çin'de bir ping pong maçı

yapılmasını teklif etmiştir. Nisan 1972’de de ÇHC ping pong takımı ABD’ye iyi niyet ziyaretinde bulunmuştur. Bu gayri resmi “Ping Pong Diplomasisi”, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin başlamasını sağlamıştır (<https://history.state.gov/milestones/1969-1976/rapprochement-china>).

1971 yılında ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, Pekin’i iki kez ziyaret etmiş ve iki ülke arasındaki ilişkilerin normale döndürülebilmesi hakkında görüşmelerde bulunmuştur. Bu görüşmelerin ilki ABD kamuoyundan gizlenmiş ve sonrasında Nixon tarafından bir yapılan bir konuşmayla açıklanmıştır. İkinci ziyaretse, Ekim 1971’de gerçekleşmiş ve bu ziyaret BM’de Çin’in temsil edilmesi konusundaki oylamayla aynı güne denk gelmiştir. Bu oylamada ABD, hem Tayvan hem de Komünist Çin’in BM’de delegasyonunun bulunmasını savunmuştur. Bu öneri kabul edilmemiş ve buna karşılık BM üye devletleri, Tayvan Hükümeti yerine ÇHC Hükümeti delegasyonunun yer alması lehine oy kullanmışlardır. ABD Tayvan’ın Genel Kuruldan ihracına karşı çıkmasına karşın ÇHC’yi desteklemiş ve Güvenlik Konseyinde bulunmasını istemiştir. Bu durum ÇHC için büyük bir diplomatik başarı olmuştur (<https://history.state.gov/milestones/1969-1976/rapprochement-china>).

Başkan Nixon’un 1972’de ÇHC’ni ziyaret etmesi ve 27 Şubat 1972’de Shanghai İşbirliğinde anlaşmaları her iki tarafın da ilişkileri normalleştirme isteklerinin göstergesi olmuştur. 1 Mayıs 1973’de ABD Pekin’de, ÇHC’de aynı yıl Washington’da birer irtibat bürosu açmışlardır. 1 Ocak 1979’da ABD ÇHC’ni tanıdığını ve Çin’in meşru hükümeti olarak kabul ettiğini açıklamıştır (<http://history.state.gov/countries/china>).

3.1.4. KKTC’nin Tanınma/Tanınmama Sorunu

Kıbrıs Adası, Doğu ile Batı’nın kesişme noktasında bulunduğu ve stratejik öneme sahip olduğundan; tarih boyunca birçok medeniyetin yönetimi altında bulunmuştur. 1963’ten beri Ada’da Kıbrıs’ın bütünü temsil edecek bir hükümet bulunmamaktadır. GKRY “Kıbrıs Hükümeti” olduğunu savunmakla birlikte, Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar 1963’den beri kendilerini ayrı olarak idare etmişlerdir. 21 Aralık 1971’de Türkler, kendilerini Kıbrıs Türk Yönetimi olarak adlandırmışlardır. 15 Temmuz 1974’te Kıbrıs’ta Yunanistan’daki Rum EOKA unsurlarıyla işbirliği içerisinde bir darbe gerçekleştirilmiştir.

Ada'da bulunan Türklerin zor durumda kalmaları nedeniyle Türkiye, 1960 Garanti Anlaşması'nın 4. maddesine dayanarak Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunmuştur (<http://mfa.gov.ct.tr/tr/kibris-meselesi>).

2 Ağustos 1975'te Viyana'da gerçekleştirilen toplumlararası görüşmelerde üzerinde mutabık kalınan Nüfus Mübadelesi Anlaşmasıyla BM'nin yardımı alınarak Güneydeki Türkler Kuzeye, Kuzeydeki Rumlar da Güneye transfer edilmiştir. Böylece anlaşmanın iki kesimli karakteri tamamlanmıştır (<http://mfa.gov.ct.tr/tr/kibris-meselesi>). Bu süreçten sonra Kıbrıs'ta iki ayrı yönetim mevcut olup bu yönetimlerin her biri kendi kesimini temsil etmiştir. Dolayısıyla Kıbrıs'ta hem Türkleri hem de Rumları temsil eden tek bir hükümet bulunmadığından bir ortaklık hükümetinin varlığından söz etmek de mümkün değildir. Self determinasyon hakkının kullanılabilmesi için bahsekonu ülkede tüm halkı temsil eden bir hükümetin var olmaması gerektiğinden yola çıkılarak, bu durumda da Kıbrıslı Türklerin self determinasyon haklarını kullanmalarında herhangi bir hukuksal engel bulunmamaktadır.

Kıbrıs'ta uzun süren çözüm arayışları, Rum yönetiminin eşitlik ve ortaklık temelinde bir anlaşmaya yanaşmaması ve Kıbrıs Türk toplumunu hiçe sayması KKTC'nin kuruluşuna ivme kazandırmıştır. 15 Kasım 1983'te KKTC Kurucu Meclisi oybirliğiyle Bağımsızlık Deklarasyonu'nu kabul etmiştir (<http://mfa.gov.ct.tr/tr/kibris-meselesi>). Böylece KKTC, Kıbrıslı Türklerin self determinasyon hakkını kullandığı somut bir örnek olmuştur.

KKTC'nin bağımsızlığı tek taraflı bağımsızlık gibi bir durum oluşturmamaktadır. Zira Kıbrıs'ta tek bir yönetim bulunmadığından Kıbrıslı Türkler de meşru bir hükümetten kopmamışlardır. Bu nedenle, KKTC'nin ilanı adada iki eşit devletin bulunduğu uluslararası topluma duyurulmuştur. Böylece, iki devletin bir federasyon ya da konfederasyon biçiminde yeniden birleşme imkanı ortaya çıkmıştır. BM Güvenlik Konseyi bu doğrultuda bir takım kararlar almışsa da bu kararlarda siyasal tercihler hukuksal ilkelerin önüne geçmiştir. Bu bağlamda, Güvenlik Konseyi KKTC'nin ilanını 1960 Kurucu ve Garanti anlaşmalarına aykırı olarak değerlendirmekte ve bu anlaşmaların öngördüğü hukuksal düzenlemenin ve Kıbrıs Hükümeti'nin varlığından hareketle bu değerlendirmeyi yapmaktadır. Bahsekonu anlaşmaların varlığı ve geçerliliği inkar edilmemekle birlikte, bu

anlaşmaların öngördüğü düzen yerine iki ayrı yönetim düzeni bulunmaktadır (Tamçelik, 2010: 172-173).

KKTC'nin bağımsızlığına ilk tepki doğal olarak Kıbrıs Rum kesiminden ve Yunanistan'dan gelmiştir. Her ikisi de bu kararın kabul edilemez ve yasa dışı olduğunu iddia etmişlerdir. 16 Kasım 1983'de de BM Güvenlik Konseyi toplanarak, Pakistan'ın red, Ürdün'ün çekimsiz oyuna karşı 13 oyla; KKTC'nin tanınmamasına ilişkin 541 sayılı kararı almıştır. KKTC'nin bağımsızlığının hukuksuz olduğunu iddia etmişler ve geri alınma çağrısında bulunmuşlardır. Türkiye, BM'in bu kararını tanımamıştır. Bu dönemin KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denktaş ise, Güvenlik Konseyi'nin ÇHC'yi 30, Doğu Almanya'yı da 25 yıl yok saydığını; ancak bugün her ikisinin de BM içerisinde yer aldığını belirterek; geri adım atmayacağını ifade etmiştir (Fırat, 2006: 108).

KKTC, devletlerin tanınmaması konusunda önemli bir örnektir. Dünyada belki de bir ülke tarafından tanınan tek ülkedir. BM, KKTC'nin bağımsızlığının kuvvet kullanma yoluyla elde edildiği gerekçesiyle hukuksuz bulmuştur. Ancak bu karara rağmen Türkiye, KKTC'yi tanımıştır. KKTC'yi tanıyan tek ülke olarak duruma Türkiye açısından bakıldığında aslında KKTC'nin Türkiye'nin bir ulusal güvenlik sorunu olduğu aşikardır. Bu nedenle, 1974'te birçok yaptırımla karşı karşıya kalacağını bile bile Türkiye, müdahale kararından vazgeçmemiştir. Dolayısıyla, ulusal çıkarları gereği uluslararası hukuk tarafından illegal olarak nitelendirilen bir oluşumu tanıma kararı almıştır.

Devletler bu gibi durumlarda bir diğer devleti tanıma kararlarını alırlarken, bu kararlarını ulusal çıkarları bağlamında değerlendirmektedirler. Zira bazı devletler KKTC'yi tanıma kararlarını daha açıklamadan GKRY'nin baskısına maruz kalmış ve bu kararın bedellerinden dolayı KKTC'yi tanımamışlardır. Örneğin Azerbaycan, bağımsızlığının ilk yıllarında tanıma niyetinde olsa da kendi içerisindeki Dağlık Karabağ sorunundan dolayı KKTC'yi tanımamaktadır. Çünkü KKTC'yi tanıma kararının sonucu Rumların ve birçok ülkenin Dağlık Karabağ'ı tanımasına yol açabilecektir.

Aslında birçok teori ve doktrin KKTC'nin uluslararası hukuk bağlamında geçerliliği olduğunu ve tanınması yönündeki gerekliliği ortaya koymaktadır. Bu anlamda, kurucu teoriye göre yeni bir devlet ortaya çıkmıştır. Bu yeni devlet ve hükümeti fiilen

mevcuttur. Bu nedenle, KKTC tanınma hakkına sahiptir. Açıklayıcı teoriye göre ise, tanıma mevcut durumun ilanı olduğundan, KKTC mevcuttur ve tanınma hakkına sahiptir (Tamçelik, 2010: 180). Dolayısıyla, KKTC'nin tanınmasının önünde hukuksal bir engel bulunmamaktadır.

3.1.5. Dekolonizasyon Süreci ve Devletlerin Tanınmasına Etkisi:

Self-determinasyon fikrinin ortaya çıkıp geliştiği I. Dünya Savaşı sonundaki karmaşaya rağmen, Paris Barış Konferansında bu hakkın Avrupa'nın denizaşırı kolonilerine uygulanmasına kesinlikle karşı çıkmıştır. Başkan Wilson'un self-determinasyon hakkının kolonilere tanınması yönündeki endişe veren söylemleri, Konferansta Wilson ilkelerinin 5. maddesi³⁶ kapsamında tartışılmış ve sınırlandırılmıştır. Paris Barış Konferansında kolonilere yönelik büyük tartışmalar yaşanmıştır. Ancak MC Sözleşmesinin 22. maddesine göre sömürge yönetiminin modern dünya koşullarında kendi kendini yönetemeyen halklara uygulanması gerektiği yönünde genel bir görüş bulunmaktaydı. Bu uygulamanın amacının bu halklara, çağdaş medeniyet seviyesine ulaşabilmeleri için yardım edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Konferans katılımcıları self determinasyon ilkesinin uygulanabilir en etkin yönteminin, bu halkların sorumluluğu en iyi şekilde üstlenebilecek coğrafi konuma ve deneyime sahip gelişmiş devletlerin vesayetine bırakılması konusunda hemfikir olmuşlardır (Bain, 2003: 107-108).

Paris Konferansında, yenilen ittifak devletlerinin içinde bulunan ve vesayet altına bırakılacak ülkeler gelişmişlik düzeylerine göre gruplandırılmışlardır. Bu gruplandırmaya göre ülkeler üç gruba ayrılmışlar (Patil, 2008: 29) ve Tablo 1'deki biçimde sınıflandırılmışlardır.

---

³⁶ Madde 5 “Sömürgelerin bütün talepleri serbest, açık görüşlü ve tümüyle tarafsız bir yaklaşımla ele alınmalı, bu tür egemenlik sorunlarının çözümünde ilgili halkların çıkarlarıyla egemenliği tartışılan devletin adil taleplerinin eşit ağırlık taşıması ilkesine kesinlikle uyulmalıdır.”

Tablo 1: MC'nin Mandaları Gruplandırması

Sömürge sınıfı	Bölge	Yönetici Ülke
A	Suriye- Lübnan Filistin, Ürdün, Irak	Fransa İngiltere
B	Togo, Kamerun Kuzeybatı Kamerun, Batı Togo, Tanganika Ruanda- Urundi	Fransa İngiltere Belçika
C	Güney Batı Afrika Karolin Adaları, Mariana Adaları, Marshall Adaları Nauru, Doğu Yeni Gine, Batı Somali	Batı Afrika Birliği Japonya Avustralya

Kaynak: Patil, 2008:149.

Osmanlı Devleti'ne karşı bağımsızlık mücadelesi veren Arap Prenslıklarına, self determinasyon hakkının hemen verilmesi teklif edilmiş, ancak bu teklif reddedilmiştir. MC Sözleşmesinin 22. maddesinde Osmanlı Devleti'ne eskiden bağlı olan bazı toplulukların, gelişmişlik düzeyine ulaştıkları takdirde, diğer bağımsız uluslar gibi öncelikli olarak tanınacakları belirtilmiştir. Ancak bu zamana kadar söz konusu topluluklar İngiltere, Fransa gibi dönemin büyük güçlerinin vesayeti altında olmaları kararlaştırılmıştır. Ayrıca aynı maddeyle vesayet altındaki bir ülkenin kendi kendini yönetebilecek düzeye gelene kadar bu devlete her türlü yardımın sağlanması gerektiği de ifade edilmiştir³⁷ (Newsom, 2001: 74).

İki savaş arası dönemde çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma şartı, MC tarafından bir ülkenin sömürge olmaktan çıkarılması için önkoşul kabul edilmekteydi. Örneğin, Irak bu önkoşulu sağlayarak vesayet altından çıkarılmıştır. İngiltere, Irak'ın bu koşulu sağladığını ve yönetim yeterliliğine sahip olduğunu 1929 yılında MC'ye bildirmiş ve vesayet yönetiminin kaldırılması talebinde bulunmuştur. Sonrasında bir komisyon kurularak Irak'a self determinasyon hakkı verilip verilemeyeceğine dair araştırmalar yapılmıştır.

³⁷ MC Sözleşmesi Madde 22 (4): *Eskiden Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı bulunan kimi topluluklar, kendi kendilerini yönetmeye yetenekli olacakları zamana kadar, yönetimlerine bir mandatörün öğütleri ve yardımı kılavuz olmak koşuluyla, bağımsız uluslar olarak varlıkları geçici nitelikte tanınabilecek bir gelişme düzeyine erişmişlerdir. Mandatör'ün seçilmesinde, her şeyden önce, bu toplulukların dilekleri göz önünde tutulmalıdır.*

Araştırmaların yapıldığı süreçte kurulan komisyon, “*Bir ÷lkede vesayet yönetimi sona erdirilmeden önce yerine getirilmesi gereken genel koşullar*” isimli bir kılavuz hazırlamıştır. Bu kılavuza göre bir ÷lkenin de facto olarak self determinasyon hakkını kullanabilmesi için gerekli koşullar şu şekilde belirtilmiştir: a) vesayet altındaki ÷lkenin bir hükümet kurmuş olması ve hükümetin yerine getirmesi gereken hizmetleri yürütecek bir yönetim yapısının oluşturulması b) siyasi bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü koruyabilecek yeterliliğe sahip olması c) ÷lke sınırları içerisinde kamu düzenini sağlayacak bir güce sahip olması d) hükümet ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterlilikte finansal kaynağa sahip olması e) eşit ve düzenli adaletin sağlanması için gerekli olan hukuk ve yargı düzenine sahip olması (Hudson, 1933: 134-135).

Komisyon, bu koşullara ek olarak ayrıca MC’nin bağımsızlığı talep edilen ÷lkeden azınlıkların korunmasına, yabancıların hak ve özgürlükleri konusunda uluslararası hukuka uygun anlaşmalardan doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesine ve vesayet rejimi düzenlemelerinde belirtilen hakların uygulanmasına dair güvence istenmesini talep etmiştir. Genel koşulları içeren bu metin, 1931 yılında MC tarafından kabul edilmiştir (Pedersen, 2010: 991, 997). Irak’ın vesayet yönetiminden çıkarılmasını üç yıl süreyle inceleyen MC, 1932 yılında 57. üye olarak Irak’ı MC’ne kabul etmiştir.

MC tarafından belirlenen şartlar, II. Dünya Savaşı’ndan sonra BM tarafından da benimsenmiştir. BM Sözleşmesi’nin sömürgelerle ilgili bölümü, MC tarafından belirlenen genel koşulları kapsamaktadır. Bu koşulları sağlayan yeni devletin, belirlenen sınırları ve uluslararası kişiliği BM tarafından güvence altına alınmıştır. BM Sözleşmesi’nin 2. maddesinde, halkların self determinasyon hakkı ve eşitliğine saygı çerçevesinde devletlerarası dostça ilişkiler geliştirmenin, BM’nin amaçlarından birisi olduğu belirtilmektedir.

BM Sözleşmesi’nde vesayet konusu iki alt kategoride ele alınmıştır. Bunlardan ilki BM Sözleşmesinin 9. bölümünde kendi kendini yönetemeyen ÷lkeler ve ikincisi ise 12. ile 13. bölümlerinde sorumluluk altına bırakılmış ÷lkelerdir. Sözleşmenin 12. bölümünde bu ÷lkelerin bağımsızlığına da açıkça değinilmiştir.76. maddenin (b) fıkrasında da vesayet sisteminin amaçları açıklanmıştır. Buna göre vesayet sisteminin amacı, vesayet altında yaşayan topraklardaki halkın sosyal, ekonomik ve siyasi gelişimini sağlamak, kendi

kendilerini yönetebilecek yeterliliğe kavuşmalarını sağlamak ve ya bağımsızlıklarını kazanmaları için yardım etmek ve bu topraklarda yaşayan insanların isteklerini özgürce ifade edebilmeleri için gerekli ortamın sağlanmasıdır.

II. Dünya Savaşından sonra uluslararası ortamda hızlı bir şekilde parçalanmalar başlamıştır. 1960'a kadar İngiltere, Fransa ve Hollanda, Asya Kıtası'nda vesayetleri altında olan ülkelerden çekilmişlerdir (Kelly, 1999: 217). Afrika Kıtası'nda, İngiltere, Fransa ve Belçika sömürgelerinin çoğunun bağımsızlıklarını kazanmalarıyla, 1958-1960 yılları arasında yeni devlet sayısında ani bir artış gözlemlenmiştir (Dugard, 1987: 66). Ortaya çıkan bu yeni devletlerin BM'ye üye olmalarıyla birlikte, 1960'da BM Genel Kurulunda alınan 1514 (XV) sayılı karar³⁸, vesayet altındaki ülkelerin ve halkların bağımsızlıklarını kazanmasına ilişkin bildiği kabul edilmiştir. Bu kararda Wilson'un görüşleri esas alınarak, 2. maddede bütün halkların self determinasyon hakkına sahip oldukları ve halkların özgür biçimde siyasal statülerini belirleme ve serbestçe ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimlerini sağlama hakkına sahip oldukları tekrarlanmıştır. Ayrıca 3. maddeyle de halkların eğitim, sosyal ve siyasal yetersizliklerinin bağımsızlıklarını kazanmalarına engel teşkil etmeyeceği de belirtilmiştir. 1945 sonrası BM'ye üye olan devletler Tablo 2'de gösterilmiştir.

---

³⁸ BM Genel Kurul 1514 (XV) sayılı kararın tam metni için bakınız Ek 2

Tablo 2: BM'ye Üye Ülkelerin Yıllara Göre Dağılımı

1945	Arjantin, Avustralya, Belçika, Bolivya, Brezilya, Belarus, Kanada, Şili, Çin, Kolombiya, Kosta Rica, Küba, Çekoslovakya, Danimarka, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Mısır, El Salvador, Etiyopya, Fransa, Yunanistan, Guatemala, Haiti, Honduras, Hindistan, İran, Irak, Lübnan, Liberya, Lüksemburg, Meksika, Hollanda, Yeni Zelanda, Nikaragua, Norveç, Panama, Paraguay, Peru, Filipinler, Polonya, Rusya Federasyonu, Suudi Arabistan, Güney Afrika, Suriye Arap Cumhuriyeti, Türkiye, Ukrayna, İngiltere, Kuzey İrlanda, ABD, Uruguay, Venezuela, Yugoslavya
1946-1950	Afganistan, İzlanda, İsveç, Tayland, Pakistan, Yemen, Myanmar, İsrail, Endonezya
1955	Arnavutluk, Avusturya, Bulgaristan, Kamboçya, Finlandiya, Macaristan, İrlanda, İtalya, Ürdün, Libya, Nepal, Portekiz, Romanya, İspanya, Sri Lanka
1956-1959	Japonya, Morokko, Sudan, Tunus, Gana, Malezya, Gine, Laos
1960	Benin, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Kongo, Kıbrıs, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Madagaskar, Mali, Nijer, Nijerya, Senegal, Somali, Togo, Burkina Faso ve Fildişi Sahili Cumhuriyeti
1961-1969	Moritanya, Mongolya, Sierra Leone, Tanzanya, Cezayir, Burundi, Jamaika, Ruanda, Triniad ve Tobago, Uganda, Kenya, Kuveyt, Malta, Zambia, Malawi, Gambiya, Maldivler, Singapur, Barbados, Botswana, Guyana, Lesoto, Demokratik Yemen, Ekvator Ginesi, Mauritius, Swaziland,
1970-1979	Fiji, Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman, Butan, Bahamalar, Federal Almanya Cumhuriyeti, Demokratik Alman Cumhuriyeti, Bangladeş, Granada, Gine-Bissau, Yeşilburun, Mozambik, Papua Yeni Gine, Surinam, Komor, Sao Tome ve Principe, Angola, Samoa, Seyşeller, Vietnam, Cibuti, Dominik, Solomon Adaları, Saint Lucia.
1980- 1990	Zimbabve, Saint Vincent ve Grenadinler, Belize, Vanuatu, Antigua ve Barbuda, Saint Kitts ve Nevis, Brunei, Namibya, Liechtenstein
1991	Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, Estonya, Latvia, Litvanya, Marshall Adaları, Kore Cumhuriyeti,
1992	Ermenistan, Azerbaycan, Bosna Hersek, Hırvatistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, San Marino, Slovenya, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan
1993	Andora, Çek Cumhuriyeti, Eritre, Monako, Slovak Cumhuriyeti, Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya
1994-2000	Palau, Nauru, Tonga, Tuvalu, Sırbistan-Karadağ,
2002-2014	İsviçre, Doğu Timor, Karadağ, Güney Sudan

Kaynak: <http://www.un.org/en/members/growth.shtml>

Sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanma süreçleri tek bir nedene dayanmayıp çok boyutlu ve karmaşık bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Vesayet altında olan ülkelerde bağımsızlık için silahlı mücadelelerin yapıldığı görülmüştür. Ancak bu durum tüm sömürgeler için geçerli değildir. Örneğin İngiltere ve İspanya, 1775-1825 yılları arasında Batı yarımkürede bu türden olaylarla karşılaşmamışlardır. Bağımsızlık için yapılan silahlı mücadeleler II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, Endonezya, Fas, Malezya, Filistin,

Cezayir, Angola gibi sömürge ülkelerinde ortaya çıkmıştır. Bu nedenle de sömürgeci devletler bu ülkelerden çekilmek zorunda kalmışlardır. Sömürgeci ülkelerin bu ülkelerden çekilmelerinin tek nedeni silahlı mücadeleler olmamıştır. Aynı zamanda bu ülkelerde bulunmalarının ekonomik maliyeti de oldukça artmış, uluslararası ortamın da değişmesiyle birlikte buralarda bulunmalarının hukuksal gerekçeleri de zayıflamıştır. Örneğin Hindistan, Burma ve Seylan Avrupalı devletlere karşı herhangi bir silahlı mücadeleye girmemelerine rağmen bu ülkelerin Avrupalı ülkeler tarafından elde tutulmasının maliyeti gittikçe artmaktaydı. 1955’de örgütlenen Bağlantısız ülkeler de bağımsızlık mücadelesi veren ülkeleri desteklemişlerdir. Diğer yandan, özellikle 1955 yılı ve öncesinde bağımsızlıklarını yeni kazanan devletler için bu ülkelerin ekonomik ve askeri yönden güçsüz olduklarına dair iddialar bulunmaktaydı. Ancak sömürgeci ülkelerin, vesayetleri altındaki ülkelerde kan dökmeye başlamalarıyla bu iddialar da geçerliliğini kaybetmiştir. İngiltere ve Fransa sömürgelerini elde tutmak için savaşırken, büyük güç olma nitelikleri de giderek yok olmuştur. Yine de sömürgelerinin çoğundan, kendi istekleriyle çekilmişler ve bunu da müzakere ederek ve otoritelerini yerel hükümetlere devrederek yapmışlardır. Bu süreçte çoğu sömürgeci devlet, eski sömürgelerini, başlıca uluslararası örgütlere üye yapabilmek için baskı uygulamışlardır. İngiltere, Fransa ve İtalya, BM Genel Kurulunun eski sömürge topraklarının BM’ye üyeliği kararına destek vermişler ve 1960 oturumunda, 17 yeni ülke³⁹ tek bir günde BM’ye kabul edilmiştir (Newsom, 2001: 50-51).

Bu sürece hem SSCB hem de ABD dolaylı olarak etkide bulunmuşlardır. SSCB ve Komünist Blok ülkeleri sömürgeciliğe sürekli olarak saldırıda bulunurlarken ABD’nin durumu biraz daha karmaşıktı. Başkan Franklin Roosevelt, savaş sırasındaki toplantılarında Başbakan Winston Churchill’e ABD’nin savaş sonrası dünya düzeninde sömürgeciliğe karşı olduğunu defalarca ifade etmiştir. Ancak bu tutumu İngiltere ve sonrasında Fransız hükümetlerinin Roosevelt’in önerilerine karşı çıkmalarıyla daha esnek bir hal almıştır. Roosevelt de batılı müttefiklerini kendinden uzaklaştırmamak adına çok fazla baskı yapmak istememiştir (Newsom, 2001: 51).

Bu dönemde bazı anti-sömürgeci hareketler komünizm ve SSCB sempatanlığı olarak algılanmış ve bunlar doğrudan bağımsızlığa karşı çıktıkları takdirde ABD, Fransa ve

---

³⁹ 1960 yılında BM’ye kabul edilen ülkeler, Benin, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Kongo, Kıbrıs, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Madagaskar, Mali, Nijer, Nijerya, Senegal, Somali, Togo, Burkina Faso ve Fildişi Sahili Cumhuriyetidir.

İngiltere'ye katılmak istemişlerdir. Böylece güçler dengesi de yeniden önem kazanmaya başlamıştır. Kısacası, yeni devletlerin uluslararası topluma kabulünde iki süper güç dönemin büyük güçleri kadar etkili olamamışlardır.

1950'lerin sonlarına doğru, sömürelere dair geniş kapsamlı bir değişim ortaya çıkmıştır. Bu değişim devletlerin tanınma şekillerinde açıkça görülmektedir. 1940'lardaki temel sorun, egemenlik talebinde bulunan bir oluşumun de facto devlet kriterlerini taşıyan bir devlet olup olmadığıydı. Örneğin 1941'de bir ABD müttefikleri olan Fransız hükümetinden bağımsızlıklarını devralmalarına rağmen ABD, Suriye ve Lübnan'ın tanınmasını üç yıl süreyle geciktirmiştir. Roosevelt yönetimi, Suriye ve Lübnan'ın bağımsızlık taleplerini desteklemiş ancak yine de Fransa'nın bu aceleci hareketinin, öncelikle müttefik sorununa karşı Arap desteğini ortaya çıkarmak için düzenlendiğini düşünmüşlerdir. 1942 Kasım ayında ABD Devlet Müsteşarı Sumner Welles, mevcut durumda ne Suriye'nin ne de Lübnan'ın bağımsızlık statülerinden hoşnut olmadıkları bir durumla karşı karşıya olduklarını; Beyrut ve Şam'daki yerel hükümetlerin Fransızlar tarafından atanmış olup sadece kısıtlı olarak egemen bağımsızlığı uyguladıklarını ve tam tanıma ile böyle bir duruma ortaklık etmenin gerçeklere aykırı olduğu açıklamasında bulunmuştur. Lübnan ve Suriye hükümetlerinin temsili, gerçek anlamda bağımsız ve yükümlülüklerini yerine getirebileceklerine karar verildikten sonra 1944 yılında ABD tarafından tanınmışlardır (<https://history.state.gov/countries/syria>, <https://history.state.gov/countries/lebanon>).

Bir sömürge gücü olan İngiltere kendi sömürgesi olan Ürdün'ün bağımsızlığını 1946'da tanımış olmasına rağmen, ABD ve birçok ülke, İngiltere'nin 1946 Anlaşmasıyla Ürdün üzerinde, özellikle askeri alanda orantısız etki sağlamasının, daha sonra bağımsızlığını kazanabilecek ülkeler açısından tehlikeli olabileceği konusunda endişe duymuşlardır. Bu anlamda ABD Ürdün'ün tanınmasını üç yıl geciktirmiştir (Pattison, 1983: 418)

1950'lerin sonlarına doğru, sömürge devletlerin bağımsızlıklarını kazanmalarıyla birlikte, yeni devletlerin tanınmasına ilişkin geleneksel tanıma koşulları da büyük oranda değişikliğe uğramıştır. Sömürgeci devletlerin çoğu, uluslararası toplumun ve kamuoyunun baskısıyla, sömürge topraklarından anlaşmalar yoluyla çekilmişler ve böylece sömürgeleri

bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Bu dönemde dünyada sömürgeciliğe şiddetle karşı çıkan bir akım başlamıştır. Bu anti-sömürgecilik akımıyla birlikte, sömürge devletlerin bağımsızlıklarını kazanmaları da kolaylaşmıştır.

Ortaya çıkan yeni devletlerin üçüncü taraflar tarafından tanınmaları, bu devletlerin varlıklarını sürdürüp sürdüremeyeceklerine bakılmadan sadece bir formalite olarak gerçekleşmiştir. Bu durum aynı zamanda yeni devletlerin BM üyeliğine kabul durumlarına da yansımıştır. Geçmiş dönemlerde Yunanistan'ın 1830-1832, Finlandiya'nın da 1918-1919 yılları arasında yaşamış oldukları iç çatışmalar nedeniyle tanınmaları gecikmiştir. Ancak Kongo Cumhuriyeti, iç çatışmalar yaşamasına rağmen bu durum hiç sorgulanmadan uluslararası alanda tanınmıştır. Aynı şekilde Ruanda'da da Hutu ve Tutsi halkları arasında yaşanan iç çatışmalar ve uyumsuzluklar sürerken, 1962 yılında hiçbir ülkenin itirazı olmadan Ruanda uluslararası toplum tarafından tanınmıştır (Newsom, 2001:108).

ABD, yeni kurulan ülkeleri tanıma konusunda diğer ülkelere oranla daha istekli davranmıştır. Bu durum Wilson'un self determinasyon görüşüyle bağlantılıdır. Bu nedenle ABD de diğer ülkeler gibi bu süreci takip etmiştir. Eski sömürgelerini anında tanımış ve bunu ileriye dönük politikalar nedeniyle gerçekleştirmiştir. Başkan Eisenhower ve Kennedy eski sömürgelerinin bağımsızlık ilanlarını kutlayan matbu mektuplar kullanmışlardır. Hatta bu samimi mesajlarını, bağımsızlıklarını ilan ettikleri gün diplomatik ilişkilerini kurarak elden vermişlerdir (Myers, 1961: 718). ABD'nin yeni bağımsızlıklarını kazanan sömürgeleri anında tanıma politikası, aslında Soğuk Savaş'ın taraf edinme politikasıydı. Böylece ABD, yeni devletleri SSCB'ye bağımlı olmak zorunda bırakmayacak alternatif bir güç olarak, rolünün gereğini yapmıştır.

Eski sömürgelerin tanınma süreçlerinde geleneksel koşullardan vazgeçilmesi ve bunun yerine uluslararası hakların sürece dahil edilmesi, bazı sömürgelerde etkili olmuştur. Önceden otokratik yönetime sahip olan Portekiz ve ırkçı Güney Afrika, Afrika'daki sömürgelerinden vazgeçmeyi reddetmişler (Patil, 2007: 47) ve sömürgelerindeki ulusal özgürlük hareketlerini bastırmaya çalışmışlardır. Sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanmaya başlama sürecinden önce bu türden mücadelelerin bastırılmaya çalışılması kabul edilebilirdi. Ancak bu yeni dönemde yapılan müdahaleler hak olmaktan çıkmıştır. Lizbon ve Pretoria'daki inatçı hükümetler, BM'nin ve uluslararası toplumun baskılarına

karşı oldukça direnmişlerdir. Portekiz ve Güney Afrika'nın inatçı tutumları onları BM'yle karşı karşıya getirmiştir. BM Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulu aldıkları birçok kararlar Portekiz'in tutumunu değiştirmeye çalışmıştır. Alınan kararlara göre Portekiz'in sömürgelerinden çekilmesi ve onları tanınması istenmiş ancak Portekiz bunu reddetmiştir. BM Güvenlik Konseyi 1972 yılında aldığı 312 ve 322 nolu kararlarla Portekiz yönetimi altındaki dört bölgenin mücadelesini haklı bulmuştur. Bu kararların alınmasını Genel Kurul'un 2621 (XXV) ve 2625 nolu kararların alınması takip etmiş ve bu kararlarla Genel Kurul sömürgecilğe karşı silahlı direniş ve destek amaçlı dışarıdan müdahaleyi meşru kılmıştır.

Güney Afrika Cumhuriyeti ise Genel Kurul, Güvenlik Konseyi ve 1971 Uluslararası Adalet Divanı (UAD) kararlarına rağmen Namibya'dan çekilmemiştir. 1975 yılında Portekiz'in demokrasiye geçmesiyle birlikte sömürgelerinden çekilme süreci başlamıştır. Bu süreçte Mozambik ve Angola bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Portekiz'in Gine Bisau'dan çekilmemesi üzerine BM Genel Kurulu 2 Kasım 1973 tarihinde aldığı 3061(XXVIII) nolu kararla⁴⁰ tüm üyelerine Gine Bisau'ya içinde bulunduğu duruma destek çağrısında bulunmuştur (International Legal Materials, 1974: 225). Diğer taraftan Gine Bissau geniş çapta tanınmış olmasına rağmen hükümeti toprakları üzerinde tam kontrolü sağlayamadan ve Portekiz'le yaşanan çatışmanın sonlandırıldığına dair bir anlaşma imzalanmadan büyük oranda tanınmıştır.

Fransa da, BM'nin Kamoron adalarından çekilmesi yönündeki birçok kararına rağmen bölgeden çekilmemiştir. Rodezya'daki yönetim de bir hükümet kurması ve toprakları üzerinde kontrolü elde etmesine rağmen BM Güvenlik Konseyi 1965 yılında aldığı 216 nolu kararla BM Üyelerine bir çağrıda bulunarak, Güney Rodezya'nın 1965 yılında ilan ettiği tek taraflı bağımsızlığını tanımamalarını istemiştir. Bu çağrının nedeni ise BM Genel Kurulu'nun 1514 (XV) sayılı kararı gereği vesayet altındaki ülkelerde ırk, din, renk ayrımı yapılmaması gerektiği, Rodezya'daki yönetimin azınlık olan beyazlar olması ve bunların ırkçılık politikası izlemesiydi. 1965 Kasım ayından önce, Güney Rodezya'nın yönetici gücü olan İngiltere, BM Güvenlik Konseyi, 202 nolu kararı gereğince, nüfusun çoğunluğunun isteğine uygun olarak demokratik hükümet sistemiyle bu

---

⁴⁰ BM 3061 (XXVIII) nolu karar 93 kabul, 7 ret ve 30 çekimser oyla kabul edilmiştir.

ülkenin bağımsızlığını kazanmasının desteklenmesini istemiştir (Pomerance, 1982: 10; Newsom, 2001: 19, 116).

Bu dönemde yaşanan olaylarla ve de facto kriterlerin terk edilmesiyle, bağımsızlığını kazanan yeni devletlerin tanınması 1960'lı yılların sonları itibariyle artık bazı genel kurallar çerçevesinde sürdürülmeye başlanmıştır. Bu kuralların belirlenmesinde de BM kararları en etkili araç olmuştur. BM Genel Kurulu, kendi kendini yönetemeyen ülkelerle vesayet altındaki ülkeler üzerinde yetki sahibi olduğu için bu sürece öncülük etmiştir. Bu dönemde Asya ve Afrika kıtalarında, dekolonizasyon süreciyle birlikte yeni devletler ortaya çıkmış ve bu devletler BM'ye üye olmuşlardır. Ayrıca anti-sömürgecilik faaliyetleri de oldukça popülerlik kazanmıştır. Bu anlamda BM'nin 1514 (XV) sayılı kararı oldukça önem taşımaktadır. Bu karara göre, nüfusun çoğunluğu ile orantılı olarak her yeni devletin hükümetinde temsil hakkı bulunmaktadır. Bir diğer önemli karar da BM genel Kurulu'nun 1541 sayılı kararıdır. Bu kararlar da kendi kendini yönetebilme yetisine sahip olmayan ülkeler kendi kendini yönetebilecek duruma geldiklerinde, kendi yerleşik halkının iradesine bağlı olarak bu devletlere üç seçenek sunulmalıdır. Birincisi bağımsız bir devlet kurmak, ikincisi bağımsız bir devlet ile birlik kurmak üçüncüsü de bağımsız bir devlet ile birleşmektir (Pomerance, 1982: 10). İkinci durumda devletlere tercih hakkı verilerek, uluslararası toplumdaki konumlarını, kendi iradeleriyle belirleme şansı sunulmuştur.

BM Genel Kurulunun 1514 nolu kararının toprak bütünlüğüyle ilgili olan altıncı paragrafı dekolonizasyon sürecinin şeklini belirleyen önemli bir bölümdür. Buna göre, bir ülkenin ulusal birliğinin ve toprak bütünlüğünün kısmen ya da tamamen bozulmasını amaçlayan herhangi bir teşebbüs, BM Sözleşmesinin ilke ve amaçları ile bağdaşmamaktadır. Bu maddeye göre bir sömürgecinin kendi isteği dışında toprak kaybetmesi söz konusu olamamaktadır. Bu uygulama, daha sonra BM Genel Kurulunun 2625 nolu kararıyla tüm üyeleri kapsayacak hale getirilmiştir.

Yabancı toprakların ele geçirilmesinin hukuka aykırılığı özetle önce MC Sözleşmesi'nin 10. maddesinde⁴¹, Stimson Doktrininde ve BM Sözleşmesi'nin 2. maddesi

---

⁴¹ Madde 10: *Cemiyet Üyeleri, bütün Cemiyet üyelerinin ülke bütünlüklerine ve şimdiki siyasal bağımsızlıklarına saygı göstermeği ve bunları dışarıdan gelecek herhangi bir saldırıya karşı korumayı yükümlenirler. Saldırı, saldırı tehdidi ya da tehlikesi durumunda, Konsey, bu yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlayacak yolları belirtir.*

4. fıkrası⁴² ve BM Genel Kurulu 1514(XV) ve 2625 nolu kararlarında belirtilmiştir (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625%28XXV%29; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1541%28X V% 29; http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1514%28XV%29).

Bu dönemde ortaya çıkan bir devletten ayrılma varsayımı da BM'nin kuruluş Sözleşmesiyle görüşülmeye başlanmıştır. Burada ayrılma hakkı konusundaki görüşmeler halk/millet kavramı üzerine yoğunlaşmıştır. Bazı delegeler, azınlıkları ve mevcut devletten ayrılmayı tercih eden grupları dışarıda bırakacak bir tanımlamanın yapılmasını önermiştir. Bu tanımlamalar yapılırken farklı ülkelerden farklı tanımlar ortaya çıkmıştır. Örneğin Hindistan delegesi, halk kavramını geniş yoğunluktaki ulusal gruplar olarak yorumlamıştır. Yugoslavya delegesi ise halkın en geniş anlamda ele alınması gerektiğini belirtirken; Lübnan delegesi Hindistan'ın yorumunu geniş ve belirsiz olarak değerlendirmiş ve bir kasabada yaşayan bin kişinin de kendini halk olarak tanımlayabileceğini ifade ederek buna karşı çıkmıştır. Venezüella delegesi, ırksal, dinsel ve ya diğer azınlık gruplarının bu gruba giremeyeceğini savunmuş, Yunanistan delegesi ise, kendi istekleri dışındaki şartlarda yaşayan fakat kendi siyasal statülerini özgürce belirleyemeyen ulusal azınlıkların self-determinasyon hakkının varlığını savunmuştur (Gündüz'den aktaran Uz, 2007: 74).

Ayrılarak devlet kurma konusuyla ilgili olarak, 1945 San Francisco Konferansı'nda görüşülen konunun temel referans noktası Avrupa'da iki savaş arası dönemde yaşanan olaylar olmuştur. 1919 sonrası sınırlarından tatmin olmayan halklar ve azınlıklar ile revizyonist ve irredentist hükümetlerin, bu halklara çağrılar halinde yardıma hazır olmaları, konunun ele alınmasında etkili olmuştur. Self determinasyon adı altında ayrılma taraftarlığı iki savaş arası dönemdeki krizlerde ortaya çıkmış ve dünya politikasında denge bozucu bir unsur olmuştur. San Francisco Konferansında, azınlık hakları rejimine karşı kısmen kötümser bir tutum sergilenmiş ve sonunda şartın imzalanması sırasında self-determinasyon hakkının azınlıklara ve ayrılıkçı hareketlere uygulanamayacağı görüşü hâkim olarak, ayrılma hakkı kabul edilmemiştir

---

⁴² Madde 2(4): *Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerek Birleşmiş Milletler' in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.*

Savaş sonrası dekolonizasyon süreci, yeni devletlerin tanınmasında radikal değişiklikler meydana getirmiştir. Tanıma konusundaki önceki uygulamalar de facto devlet kriterlerin yerine getirilmesine bağlıken, bu dönemde ortaya çıkan oluşumlar neredeyse hiçbir şart aranmadan devlet olarak kabul edilmişlerdir. 1514 (XV) nolu kararın ardından devletlerin tanınması tarihte ilk kez sıradan, kendiliğinden ve toplu bir muameleye tabi olmuştur. Yine bu dönemde BM self determinasyonun tüm halkların pozitif hakkı olduğunu açıklamıştır. Uygulamada sadece kendi kendini yönetemeyen ve güvenilir yönetimler meşru olarak bağımsızlık talebinde bulunabilirlerdi. Ayrıca, self determinasyon hakkı sadece bir kez ve bir sömürgeye uygulanabilen bir haktı (Kreijen, 2004: 141, Myers, 1961: 717.). Bu dönemde BM Genel Kurulunun 1514(XV) nolu kararıyla sınırlar, devlet oluşumunun önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Bu önemli bir gelişmeydi çünkü daha önceki bağımsızlık arayışlarında bağımsız bir devlet olarak ülkesel sınırların kesinliği söz konusu olmamıştır.

Sömürgelerin bağımsızlıklarına kavuşmaları, bazı yeni uygulamaları da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde bağımsızlık talebinde bulunan devletlerin sayısı, neredeyse mevcut devlet sayısına eşitti. Bu devletlerin kapladıkları alanlar da oldukça büyük olduğundan, sınır düzenlemelerine dair uyuşmazlıklar ve beraberinde getireceği çatışma riski de oldukça yüksekti. Bu anlamda BM'nin 1514 (XV) nolu kararın altıncı paragrafı, yeni devletlerin içten bölünmeleriyle ilgili olarak düzenlenmiştir. Ayrılma ile bir bölgedeki çatışmaların diğer bölgelere de sıçrayabileceğine dikkat çekilmiş ve iç düzeni tehdit eden bir unsur olarak kabul edilmiştir. Bu gibi durumlarda da *uti possidetis juris* ilkesine başvurulmuştur. Buna göre, devletlerin sınırları komşu ülkelerin sınırlarına karşı koruyucu bir önlem olarak kabul edilmiş ve bu ilkenin dekolonizasyon sürecinde oldukça önemli bir rolü olmuştur (Ryngaert ve Sobrie, 2011: 486). Bu ilkeyle, bağımsızlığı hak eden ve etmeyen oluşumlar birbirinden ayrılmıştır. *Uti possidetis juris* ilkesi, Soğuk Savaş sonrası dönemde yeniden gündeme gelmiştir.

3.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Devletlerin Tanınması

Soğuk Savaş sonrası dönemde tanınmanın gündemini, SSCB ve Yugoslavya'nın dağılması ve Çekoslovakya'nın bölünmesiyle ortaya çıkan yeni devletler oluşturmuştur. Bu durum uluslararası hukukçular arasında bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bazı

hukukçular, Orta ve Doğu Avrupa'daki birtakım ülkelerin bağımsızlık ve uzun süredir bastırılan self determinasyon taleplerinin gündeme gelmesinde 20 yüzyılın bir dönüm noktası olduğunu belirtmişlerdir. Söz konusu bu yirmiden fazla devlet⁴³, sömürge olmayan, bağımsızlıklarını daha önceden kazanmış ve uluslararası topluma tam olarak kabul edilmiş devletlerdir. Onların bağımsızlık deneyimleri ve sonradan ortaya çıkan yeni talepleri, tanıma kavramında bazı değişiklikleri gündeme getirmiştir. Bu olayların, bağımsız devletlerden tek taraflı olarak ayrılma eğilimini teşvik ettiği iddia edilmiştir (Raic, 2002: 1).

Dekolonizasyon sürecinden sonra 1960 ve 1970'lerde tanıma deneyimleri sömürge devletlerin bağımsızlıklarını kazanması yoluyla gerçekleşirken, bu deneyimlere sonraki yirmi yılda yaşanan sömürge olmayan ülkelerde kurulan devletlerin tanınması deneyimi de eklenmiştir. Ancak mevcut devletten ayrılmak isteyen devletler, ayrılmak istenen devletin onayı olmadan bu eylemi gerçekleştirememekteydi. SSCB'nin dağılması ve Çekoslovakya'nın bölünmesi de ayrılan devletlerin kendi hükümetlerinin, ayrıldıkları federal hükümet tarafından tanınması ile gerçekleşmiştir⁴⁴. Batılı ülkeler, Baltık ülkelerinin dış güçler tarafından işgal edilmiş olduğunu kabul etmekte ve buna rağmen SSCB'den ayrılmalarında bile bu ülkelerin, Sovyetler ile ayrılma ve karşılıklı tanıma anlaşmaları yapmaları konusunda ısrar etmişlerdir.

Tek taraflı ayrılıkçılık, yeni bağımsız olan devletleri yönlendirmiş ve güç sağlamıştır. Ancak bunlardan Dağlık Karabağ (Azerbaycan), Abhazya ve Güney Osetya (Gürcistan), Transdinyester ve Gagauzya (Moldova) ve Çeçenistan (Rusya) genel olarak diğer devletler tarafından tanınmamışlardır. Bu devletlerin bir kısmı, de facto kurumlarını oluşturmakta bilfiil başarılı olmuşlarsa da uluslararası alanda tanınma sorununu halen yaşamaktadırlar.

---

⁴³ Bu devletler Sırbistan, Karabağ, Moldova, Çek Cumhuriyeti, Ermenistan, Gürcistan, Tacikistan, Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan, Belarus, Azerbaycan, Türkmenistan, Rusya, Makedonya, Ukrayna, Litvanya, Letonya, Slovenya, Estonya, Bosna Hersek, Hırvatistan ve Slovakya'dır.

⁴⁴ Sırbistan ve Karadağ Birliklerinin 2006'da dağılması da bu kategoride bulunmaktadır.

3.2.1. SSCB'nin Dağılmasıyla Bağımsızlığını Kazanan Devletlerin Tanınması:

SSCB 15 Cumhuriyet ve 38 etnik gruptan oluşan yarı cumhuriyetçi ve düşük anayasal statüye sahip özerk bölgelerden oluşmaktaydı. 1985 yılında Mihail Gorbaçov'un başlattığı demokratikleşme hareketleri ülke içerisindeki çeşitli grupları cesaretlendirmiştir. 1980'lerin sonunda SSCB'yi oluşturan cumhuriyetler, Birlik içerisindeki statülerinden memnun olmadıklarını ifade etmeye başlamışlardır. Rusya'nın I. Dünya Savaşı sonrası durumunda olduğu gibi, bağımsızlık talepleri ülkenin batısında bulunan Baltıklar, Kafkasya ve Ukrayna'dan gelmeye başlamıştır. SSCB'nin bütünlüğüne yönelik ilk tehdit Berlin Duvarı'nın yıkılmasından dört ay sonra Litvanya'da ortaya çıkmıştır. 11 Mart 1990'da yeni seçilen parlamentoda, neredeyse oybirliğine yakın bir sayıyla, Litvanya'nın 1918-1940 arası dönemindeki gibi bağımsız olduğuna dair karar verilmiştir (Darraj, 2010: 78, Trapan, 1994: 163-165).

1977'de kabul edilen SSCB anayasasının 72. maddesine göre SSCB'yi oluşturan cumhuriyetlere, SSCB'den serbestçe ayrılma hakkı vermesine rağmen Litvanya yasama meclisi, kendi eylemini tanımlarken son derece dikkatli davranmış ve bu durumu SSCB'den ayrılma yerine eski hakkın geri verilmesi olarak göstermiştir (Henderson, 2011: 4). Litvanya'daki gelişmelerden cesaret alan Estonya 30 Martta, Letonya da 4 Mayıs 1990'da bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Ancak Moskova'daki federal yönetim, bu tek taraflı ayrılmanın anayasaya uygun olmadığı gerekçesiyle bağımsızlıklarını reddetmiştir (Trapan, 1994: 165).

Çoğunluğu Batılı olmak üzere yabancı devletler, 1940'da SSCB'nin Baltık ülkelerini ele geçirmesini Stimson Doktrinine ters düştüğü gerekçesiyle hukuka aykırı bulmuşlardır. ABD, Estonya, Letonya ve Litvanya'nın SSCB tarafından zorla ele geçirilmesini hiçbir zaman kabul etmemiş ve SSCB'ye Litvanya halkının iradesine saygı göstermesi konusunda baskı yapmıştır. Başkan George W. Bush Hükümeti, Baltık halklarının self determinasyon haklarını desteklediğini ve Litvanya'nın sorununun iki devlet arasında barışçı görüşmeler yoluyla çözümlenmesi gerektiğini belirtmiştir (<http://www.presidency.ucsb.edu>).

Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkilerin temel aktörlerinden biri olan AT, bu görüşmelerin sadece iki taraf arasında gerçekleşmesi gerektiğini belirtmişse de buna rağmen İngiltere gibi bazı AT ülkeleri, ABD'nin politikasına yakın bir duruş sergileyerek bireysel politika izlemişlerdir.

Bu savunmacı yaklaşımın temelde iki sebebi bulunmaktadır. Birincisi, SSCB halen dikkate alınması gereken bir askeri güçtür. Ayrıca önemli ölçüde askeri mühimmata ve nükleer başlığa sahiptir. Bu nedenle de kontrol edilemeyecek ve uluslararası güvenliğe tehdit oluşturacak bir durumdan uzak durulmak isteniyordu. İkincisi ise Batılı devletler Gorbaçov Hükümetinin demokratikleşme çabalarından memnuniyet duymaktaydılar ve bu nedenle de Gorbaçov'un, SSCB'nin eski politikasına geri dönmesini isteyen Komünist Parti Polit Büro üyelerinden zarar görmesini istemiyorlardı.

SSCB'deki krizlerin çözümüne dair karşılıklı görüşmeler ve anlaşma yöntemi bir yıl süreyle uygulanmış ancak SSCB ve Litvanya arasındaki sorunlar çözülemediği gibi SSCB'nin dağılma sürecinin de başlamasına neden olmuştur. 1990 yılının Kasım ayında Baltık ülkeleri, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) Soğuk Savaş sonrasında Paris'te düzenlenecek olan ilk toplantısına katılmak istemişlerdir (http://www.letton.ch/lvx_ap14.htm). 1991 Şubat ayında Riga ve Vilnius'de sivil halka federal askeri birliklerin güç kullanmasının ardından, 1991 Şubat ve Mart aylarında Litvanya, Letonya ve Estonya'da bağımsızlık konusunda referandum yapılmasına karar verilmiştir. 1991 Mart ayında SSCB'de yapılması planlanan "Yeni Birlik Anlaşması" referandumuna Litvanya, Estonya; Letonya, Ermenistan, Moldova ve Gürcistan katılmayacaklarını açıklamışlardır.

ABD ve AT, Baltık Cumhuriyetleri ile SSCB arasındaki sorunların karşılıklı görüşmeler yoluyla barışçıl bir şekilde çözümlenmesinden yanaydılar. Ancak Baltık Cumhuriyetleri bu politikaya tepki göstermişlerdir. 1991 Ağustosuna kadar görüşmelerle çözüm yöntemi denenmiş ve başarısız olmuştur. 19-21 Ağustos tarihinde Gorbaçov yönetimine darbe düzenlenmesi, SSCB'de önemli gelişmelerin başlangıcı olmuştur. Darbeciler, 19 Ağustos'ta Baltık Cumhuriyetlerine karşı askeri saldırıya başlamışlardır. Bu saldırının ardından Litvanya ve Estonya bağımsızlıklarını ilan etmişler ve SSCB tarafından tanınmışlardır. Boris Yeltsin'in girişimleriyle yeniden iktidara gelen Gorbaçov, 25 Ağustosta yeni bir birlik anlaşmasıyla SSCB'yi yeniden yapılandırmak istemiş ve bu

anlaşmaya imza atmak istemeyen cumhuriyetlerin bağımsızlık tercihinde bulunabilecekleri ifadesini eklemiştir. Dolayısıyla Baltık Cumhuriyetlerine seçim hakkı tanınmıştır. 26 Ağustos 1991’de SSCB, üç Baltık Cumhuriyetini tanımıştır. SSCB’nin Baltık Cumhuriyetlerini tanınmasının ardından diğer devletler de Baltık Cumhuriyetleri ile diplomatik ilişkiler kurmak için girişimlerde bulunmaya başlamışlardır. 27 Ağustos 1991’de 12 AT üyesi, 2 Eylül 1991’de de ABD Baltık Cumhuriyetlerini tanıdıklarını açıklamışlardır (Best ve Diğerleri, 2012: 522; Rich, 1993: 37-38).

SSCB’nin dağılması, Gorbaçov’a düzenlenen darbe sonrası ivme kazanmıştır. 25 Aralık 1991’de Gorbaçov 10 dakikalık bir konuşma yaparak SSCB Başkanlığından istifa ettiğini ve SSCB’nin dağıldığını açıklamıştır. 26 Aralık 1991’de de SSCB’nin dağıldığı resmen onaylanmıştır (Darraj, 2010: 98). Bu süreçte bağımsızlığını ilan etmek isteyen birçok cumhuriyet olmuşsa da sadece ikisi bunu başarabilmiştir. Devletler, Baltık Cumhuriyetleri ile SSCB’nin diğer ardıl devletleri arasında tanıma konusunda ayırım yapmışlardır. Baltık devletleri kendilerini hem ardıl bir devlet olarak görmemekte hem de kendilerine yeni bir devlet olarak muamele yapılmasını kabul etmemekteydiler.

Yugoslavya’da da krizler sürdüğü bu süreçte, ABD kendi politikasını belirlemiştir. 4 Eylül 1991 tarihinde ABD Dışişleri Bakanı James Baker, SSCB olaylarına ilişkin izleyecekleri politikanın esaslarını açıklamıştır. Buna göre söz konusu devletlerin geleceklerini barışçı bir şekilde belirlemek, demokrasiye sahip çıkmak ve uygulamak, Helsinki Nihai Senedinde belirtilen ilkelere uymak, bu süreçte yasal olmayan her türlü tehdit, yıldırma ve baskıdan uzak durmak ABD’nin belirlediği beş maddenin birincisidir. İkincisi, mevcut iç ve dış sınırlara saygı gösterilmeli ve eğer bir değişiklik söz konusu olursa sadece hukuksal yöntemlerle ve AGİT ilkelerine uygun olarak yapılmalıdır. Üçüncüsü, hukuk kurumlarının ve demokrasinin gelişmesine destek verilmesi ve barışçıl değişimin sağlanması, yalnızca demokrasi kurumlarının gelişmesiyle ve seçimlerle olmalıdır. Dördüncüsü insan hakları korunmalı ve azınlıklara eşit haklar sağlanmalıdır. Son olarak da uluslararası hukuka ve yükümlülüklerine saygı gösterilmeli, Helsinki ve Paris Şartı hükümlerine bağlı kalınmalıdır (<http://dosfan.lib.uic.edu>, Dispatch Vol. 2 No. 36).

ABD’nin yeni bağımsızlığını kazanan devletlere ilişkin politikasını belirlemesinin ardından, Ukrayna, 1 Aralık 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Akabinde ABD,

bağımsızlığını ilan eden devletlerin yukarıdakilere ilaveten bazı ek koşullara da uyması gerektiğini belirtmiştir. Buna göre, ülkelerinin güvenliğini sağlayabilmeleri, nükleer silahların kontrol altında tutulması, tehlike oluşturabilecek askeri teknolojinin yayılmasını önlemeleri ve bu konudaki Stratejik Silahların İndirimi Anlaşması (START), Avrupa Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Anlaşması gibi ilgili uluslararası antlaşmaların yürürlüğe geçirilmesini desteklemeleri istenmiştir. İkincisi, ekonomik kalkınmanın planlanması, bu anlamda serbest piyasa ekonomisine geçilmesi ve hem diğer cumhuriyetlerle hem de uluslararası toplumla serbest ve adil ticareti amaçlayan politikalar oluşturulması gerekmektedir. Üçüncü olarak da SSCB'nin borçlarına dair üzerlerine düşen yükümlülüğü ödemeliydiler .([http://dosfan.lib.uic.edu.](http://dosfan.lib.uic.edu;); Dispatch Vol. 2 No. 49).

Bu ek koşullar, başlangıçta Ukrayna'nın bağımsızlığının onaylanması sırasında yalnızca Ukrayna'ya yönelik olarak hazırlanmışsa da SSCB'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlığını kazanan tüm cumhuriyetler için bu koşulların sağlanması istenmiştir. Hem AT hem de ABD, Ukrayna'nın bağımsızlığını olumlu karşılamışlardır. Ancak tanıma konusunda benzer tutum sergileyerek bu devleti hemen tanımamışlar ve Ukrayna'nın da diğer cumhuriyetlerle birlikte, SSCB'nin dağılma sürecinin barışçıl ve demokratik bir şekilde gerçekleşmesi için, katkıda bulunması gerektiğini açıklamışlardır (Dehousse, 1993: 155).

Bu gelişmelerden sonra 21 Aralık 1991 tarihinde, ilk adım atılarak, 11⁴⁵ cumhuriyetin Devlet Başkanları, Kazakistan'ın o dönemdeki başkenti Alma Ata⁴⁶, da bir araya gelmişler ve kuruluş anlaşmasının ek protokolünü imzalayarak Bağımsız Devletler Topluluğu'nu (BDT) kurduklarını açıklamışlardır (<http://lcweb2.loc.gov>). İmzalanan Ek Protokole göre, söz konusu devletler, eşit koşullarda ve Yüksek Akit Taraflar olarak BDT'yi kurmaktadırlar. Anlaşma her devletin iç hukuk kurallarına göre onaylandıktan sonra yürürlüğe girecektir. Depoziter devlet olarak Belarus Cumhuriyeti seçilmiştir.

21 Aralık 1991 Alma Ata Deklarasyonuna göre katılımcı on bir devletin aralarındaki ilişkilerin, devlet egemenliğinin ve egemen eşitliğin karşılıklı olarak

⁴⁵ Azerbaycan, Ermenistan, Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Ukrayna. Gürcistan bu Protokole katılmamış ve 10 Ekim 1993 tarihli başvurusundan sonra diğer on bir Cumhuriyet oybirliği ile alınan kararla BDT'ye kabul edilmiştir.

⁴⁶ O dönemde ülkenin başkenti olan Alma Ata'nın ismi daha sonra Almatı olarak değiştirilmiş ve Kazakistan'ın başkenti de Astana şehri olmuştur.

tanınmasına ve saygı duyulmasına, self determinasyon hakkına, eşitlik ve iç işlerine karışmama ilkesine, kuvvet kullanma ve kuvvet tehdidinde bulunmaktan, ekonomik ve her türlü baskı yöntemlerinden kaçınmaya, uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümlenmesine, ulusal azınlıklar da dahil olmak üzere insan hak ve özgürlüklerine saygı duyulmasına, yükümlülüklerin yerine getirilmesine, uluslararası hukukun genel kabul gören diğer norm ve ilkelerine bağlı olarak gelişeceği demokratik hukuk devletlerini kurmaya çalışarak; birbirlerinin toprak bütünlüğünü ve mevcut sınırların dokunulmazlığını tanıyarak ve buna saygı duyarak, tarihsel kökleri bulunan dostluk, iyi komşuluk, karşılıklı yararlı işbirliği ilişkilerinin güçlendirilmesinin halkların çıkarlarına uygun olduğunu, barış ve güvenliğe hizmet ettiğini kabul ederek, barışın ve uluslararası uzlaşmanın korunması konusunda kendi yükümlülüklerini bilerek, BDT'nin kuruluş anlaşması beyan edilmiştir (<http://lcweb2.loc.gov>).

BDT Kuruluş Anlaşmasının amaç ve ilkeleri de şu şekilde ifade edilmiştir: Ne devlet ne de devlet üstü oluşum olan Topluluğa üye devletlerin ilişkileri, eşit temeller üzerinde kurulacak koordinasyon kurumları aracılığıyla gerçekleştirilecektir. Uluslararası stratejik istikrarın ve güvenliğin sağlanması amacıyla, askeri stratejik güçlerin birleşik komutanlığı ve nükleer silahlar üzerinde tek denetim olacaktır ve taraflar birbirlerinin nükleer olmayan ya da tarafsız devlet olma çabalarına saygı duyacaklardır. BDT, tüm üyelerin onayıyla eski SSCB devletlerinin, ayrıca Topluluğun amaç ve ilkelerini kabul eden diğer devletlerin katılımına açıktır. Ortak ekonomik alanın, Ayrıca ortak Avrupa ve Avrasya pazarlarının oluşumu ve gelişimi yönünde yapılacak işbirliğine tarafların bağlı kalacağı onaylanmıştır. BDT'ye katılan ülkeler, kendi anayasal yöntemlerine göre, eski SSCB'nin antlaşmalardan doğan uluslararası yükümlülüklerinin yetirilmesini taahhüt etmişlerdir. BDT'nin kurulmasıyla birlikte SSCB'nin sona erdiği vurgulanmıştır (<http://lcweb2.loc.gov>).

Alma Ata Deklarasyonuyla BDT'nin kuruluş ilkelerinin temel esaslarının demokrasi, insan hakları ve azınlık hakları, self determinasyon hakkı gibi Batının siyasal görüşlerinin empoze edilmiş olduğu görülmektedir. Batının sunduğu siyasal koşulların, BDT'nin kuruluşuyla fikren kabul gördüğü onaylanmıştır.

25 Aralık 1991’de Gorbaçov’un istifasının ardından ABD, eski SSCB Cumhuriyetlerini tanımış ancak bunlardan sadece altısı ile diplomatik ilişkilerini başlatmıştır. Bu devletler, Rusya, Ukrayna, Kazakistan, Ermenistan, Belarus ve Kırgızistan’dır. ABD Başkanı George W. Bush, bu altı ülkeyi 25 Aralık 1991’de tanıdığını açıklamıştır. Ukrayna’ya ilk Büyükelçiliğini Kiev’de, 23 Aralık 1992 tarihinde Jon Gundersen’i geçici maslahatgüzar olarak göndererek açmıştır. Kırgızistan’daki ilk ABD Büyükelçiliği Bişkek’te 1 Şubat 2004 tarihinde Edmund McWilliams’ın geçici maslahatgüzar olarak gönderilmesiyle açılmıştır. Ermenistan Büyükelçiliği 3 Şubat 1992’de Erivan’da Steven Mann’ın, Kazakistan Büyükelçiliği yine 3 Şubat 1992’de Alma Ata’da William Harrison’un ve Belarus Büyükelçiliği de 31 Ocak 1991’de Minsk’de John Ford’un geçici maslahatgüzar olarak gönderilmeleriyle açılmıştır (<http://www.nytimes.com/1991/12/26/world/end-of-the-soviet-union-bush-lauds-vision-of-soviet-leader.html>; www.history.state.gov). ABD’nin 25 Aralık’taki tanıma kararını açıklamasının hemen ertesi günü 26 Aralık 1991’de İsrail Başbakanı David Levy’de on bir yeni cumhuriyeti tanıdığını açıklamış ancak bu ülkelerde elçilik açılıp açılmayacağını henüz bilinmediğini açıklamıştır (<http://www.jta.org/1991/12/27/archive/israel-recognizes-independence-of-all-former-soviet-republics>). İsrail’in ABD’nin hemen ardından aynı kararı açıklamış olması da oldukça dikkat çekicidir. İsrail’in bölgedeki ABD yanlısı politikası, SSCB’nin ardıl devletlerinin tanınma süreçlerinde de görülmüştür. Arap dünyası tarafından tanınmayan İsrail, bu ülkeleri güvenlik sağlama politikasının bir unsuru olarak hemen ABD’nin arkasından bu devletleri tanıdığını açıklamıştır.

ABD’den sonra AT de 16 Aralık 1991’de yaptığı açıklamada, yeni bağımsızlıklarını kazanan devletlerin, uluslararası topluma girebilmelerine dair koşullarını belirtmiştir. Bu metin⁴⁷ kapsamında, AT üye devletlerinin uluslararası uygulamaların gerektirdiği standartlar ve gerçekler dahilinde, yeni cumhuriyetleri tanıyabilecekleri belirtilmiştir. AT bölgedeki değişimlerin ve yeni oluşumların kendilerini demokratik temellere dayalı olarak yapılandırabileceklerini ve uluslararası yükümlülükleri yerine getirme kabiliyetinde olduklarını, bu süreçte de bu cumhuriyetlerin barış ortamında ve görüşmeler yoluyla sorunlarını çözebileceklerini vurgulamıştır. AT’nin Doğu Avrupa ve SSCB’deki yeni devletlerin tanınması yönergesinde istedikleri özetle, BM Sözleşmesi’ne, Paris Şartına ve Helsinki Nihai Senedine, özellikle demokrasi ve insan haklarına saygı

⁴⁷ Metnin tamamı için bakınız Ek-3

gösterilmesi, bölgesel güvenlik için silahsızlanmaya gidilmesi ve nükleer üretime son verilmesi ile ilgili uygun kararların hepsinin kabul edilmesi gerektiğiydi. Ayrıca AGİT kapsamında etnik, ulusal gruplar ve azınlık haklarının garanti altına alınması gerektiği, sadece barışçıl anlamda ve karşılıklı anlaşma ile değişebilecek sınırlar haricinde mevcut sınırlara saygı gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bölgesel uyuşmazlıklar ve devletlerin ayrılmaları nedeniyle ortaya çıkabilecek tüm sorunların çözümünün anlaşmalar yoluyla olması gerektiği ifade edilmiştir. Aynı şekilde sınırlar konusundaki anlaşmazlıklar da barışçıl bir şekilde karşılıklı anlaşmalarla olması belirtilmiştir (Turk, 1993: 72; Murphy, 1999: 559). AT de ABD gibi ilk koşul olarak demokrasi ve insan hakları unsurunu öne çıkarmıştır. Helsinki Nihai Senedi ve Paris Şartına uygunluk aranması da yine AT'nin bu ülkelere kendi siyasal görüş ve ilkelerini yayma ve uygulatma çabasıdır.

Görüldüğü üzere ABD ve AT'nin eski SSCB cumhuriyetleri üzerinde izlediği politikalar benzerlik göstermiştir. 31 Aralık 1991 tarihinde de AT, Azerbaycan, Belarus, Kazakistan, Türkmenistan, Moldova, Ermenistan, Özbekistan ve Ukrayna'yı belirlediği koşulları sağladığı gerekçesiyle tanımıştır. 15 Ocak 1992 tarihinde de Kırgızistan ve Tacikistan'ı, 23 Mart 1992'de de BDT'ye katılmadan önce Gürcistan'ı tanımıştır. Gürcistan, AT'nin tanıma kararının ertesi günü ABD tarafından tanınmış ve sonrasında da BDT'ye kabul edilmiştir. Bu durum Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Shevardnadze'nin demokrasi, insan ve azınlık haklarıyla, serbest piyasa ekonomisine dair verdiği sözde taahhütlerin kabulü olmuştur (Müllerson, 1994: 125; Murphy, 1999: 559).

SSCB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan yeni devletlerin uluslararası topluma kabul edilmeleri ve tanınmalarıyla, bölgedeki coğrafi sınırlar neredeyse iki savaş arası dönemdeki sınırlarına geri dönmüştür. Önceki dönemlerde tanınan devletlerden endişe duyan AT ve ABD, bu süreçte uluslararası güvenliğe tehdit oluşturabilecek devletlerin kurulmalarını istememişler, aynı zamanda kendi iç ve dış güvenliklerini sağlayabilecek konumda olmalarını istemişlerdir. Belarus ve Kazakistan'daki nükleer silahlar üzerindeki kontrolü, tanıma şartı olarak koyarak sağlamışlar ve bu silahların yayılmasını önlemeye çalışırken bu devletlerin de güvenli bir şekilde demokrasiye geçmelerini beklemişlerdir. Hatta ABD Dışişleri Bakanı James Baker, 12 Aralık 1991'de Princeton Üniversitesinde bölgeye yönelik yaptığı konuşmasında Batı'nın esaslarından ödün vermeyeceğini ve bu

ilkelere uyanlara destek verilmesi gerektiğini belirtmiştir (<http://dosfan.lib.uic.edu/ERC/briefing/dispatch/1991/html/Dispatchv2no50.html>).

Soğuk Savaş'tan sonra tanıma konusunda bazı değişikliklerin yaşandığı görülmektedir. Daha önceki dönemlerde tanıma eylemi, hukuka göre bağımsızlık koşullarını yerine getirilmesi ve ülke toprakları üzerinde egemenliğin tam anlamıyla sağlanmasıyla gerçekleşmekteydi. Bazı dönemlerde de bir dış politika aracı olarak kullanılmıştır. Yeni devletlerin tanınması için onlara bazı politikaların kabul ettirilmek istendiği görülmüştür. Brezilya'nın tanınması için köle ticaretinden vazgeçmesi istenmiş, Polonya'nın azınlık haklarının korunması için anlaşmaya taraf olması istenmiş, Romanya'nınsa dini eşitlik ilkesini kabul etmesi ön şart olarak sunulmuştur. Tüm bu istenenler uluslararası hukukun belirlediği kuralların dışında yerine getirilmesi gereken koşullardır. SSCB'nin dağılmasından sonra yeni devletler için tanıma eylemi gerçekleşirken bu koşullar görmezden gelinmiştir. Özellikle ülke toprakları üzerinde tam egemenlik sağlanması koşulu, Gürcistan, Moldova ve Azerbaycan'ın tanıma süreçlerinde tam anlamıyla dikkate alınmamıştır.

Sovyet Cumhuriyetlerinin çoğu bir ya da daha fazla otonom bölge ya da cumhuriyetlerden oluşmaktaydı. Bu otonom yapıların birçoğu etnik temel üzerine yapılandırıldığı gibi birlik cumhuriyetlerinden daha düşük politik statülere sahiptiler. Bu yüzden ilk ayrılıkçı hareketlenmeler de bu tarzdaki otonom yapılardan gelmeye başlamıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde bağımsızlıklarını ilan eden Azerbaycan, Moldova ve Gürcistan, tanındıkları sırada kendi içlerinde karmaşık bir süreç yaşamaktaydılar. Azerbaycan, Yukarı Karabağ'da kontrolü sağlayamamıştı. Moldova ise Transdinyester ve Gagavuzya'da sorunlar yaşarken, Gürcistan'da ise Abhazya ve Güney Osetya sorunları yaşanmaktaydı. Ancak tüm bunlara rağmen bu devletler tanınmışlardır. Bu devletler uluslararası hukukun koyduğu kuralları yerine getirememiş olmalarına rağmen tanınmış ve uluslararası toplumda birer aktör olarak kabul görmüşlerdir. Böylece uluslararası hukuktan doğan hak ve yükümlülüklerle sahip olmuşlardır.

3.2.1.1. Abhazya

Gorbaçov döneminde uygulanmaya başlanan Glastnost ve Perestroyka politikalarının yarattığı özgürlük ortamı, milliyetçi istekleri ortaya çıkarmış ve Stalinizm'in eleştirisi ile birlikte mağdurlara eski haklarının geri verilmesi talepleri başlamıştır. Bu talepler çerçevesinde Abhazlar da Stalin döneminde kaldırılmış olan “Birlik Cumhuriyeti” statülerinin iadesini dile getirmeye başlamışlardır. Abhazya 3 Mart 1921’de imzalanan antlaşmayla bir SSCB’ye bağlı bir cumhuriyetken, 21 Aralık 1921’de Birlik Antlaşması imzalayarak Gürcistan’a katılmıştır. 1 Nisan 1925’de Abhazya, Cumhuriyet statüsünü bir anlaşmayla Gürcistan’a bağlayan anayasasını yürürlüğe koymuştur. Ancak 1931’de Stalin döneminde, Abhazya’nın statüsü Birlik Cumhuriyetten Özerk Cumhuriyete dönüştürülmüştür. 1978’de de Abhazlar, Abhazya Özerk Cumhuriyetinin Gürcistan’dan ayrılarak SSCB’ne bağlı bir cumhuriyet olmasına ilişkin bir kampanya başlatmışlardır. Bu öneri Rusya tarafından kabul edilmemesine rağmen, Abhazlara önemli imtiyazlar sağlamıştır (Raic, 2002: 379-380).

Perestroyka süreci ile birlikte, Stalin döneminde, özerk cumhuriyete düşürülen statü değişikliğinin kaldırılması istenmiştir. Abhazya Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu 25 Ağustos 1990 tarihli oturumunda, mevcut 72 milletvekilinden 70’inin oyu ile Abhazya’nın Gürcistan’dan ayrılarak tam bağımsız bir cumhuriyet olduğunu ve 1921 yılında Gürcistan’a bağlanmadan önceki statüsü içinde SSCB’nin bir üyesi olarak kalacağını ilan etmiştir. 23 Temmuz 1992’de Abhaz Yüksek Sovyeti, Abhazya’nın Gürcistan’ın bir parçası olduğunu kabul eden 1978 Anayasasını yürürlükten kaldırarak, Abhazya’nın SSCB’nin ayrı bir cumhuriyeti olduğunu belirten 1925 Anayasasını kabul etmiştir. (Raic, 2002: 380, Alkan, 2006: 141).

Bunun üzerine 1992 Ağustos ayında Gürcistan kuvvetleri karadan ve denizden Abhazya’ya girmişler, Rusya Devlet Başkanı Yeltsin’in arabuluculuğuyla 1 Aralık 1993’de ateşkes imzalanmıştır. 14 Ağustos 1992’de başlayan çatışmalarla Gürcistan kuvvetleri Suhumi’yi terk etmek zorunda kalmış ve yine Abhazya’da yaşayan Gürcülerin çoğu da Abhazya’yı terk etmişlerdir. Rusya’nın Abhazya’ya verdiği askeri destek ve Abhaz güçlerinin 1992 yılında Gürcistan ordusunu yenip Gagra’ya girmeleriyle çok miktarda

modern silahları da ele geçirmişlerdir. Abhazya'nın başarısı, Gürcistan'ı BDT'ye girmeye zorlamıştır (Raic, 2002: 381-382).

Eylül 1993'de Abhazya kuvvetlerinin, Abhazya bölgesi üzerinde tam hakimiyet sağlamanın ardından Rusya, Abhazya'ya yaptırımlar uygulamaya başlamıştır. Önce Abhazya'ya elektrik akışı kesilmiş, sonra Rusya Çeçenistan sorununu ileri sürerek Abhazya ile olan sınırını kapatmış hatta Abhazya'ya denizden abluka uygulamıştır (Kasım, 2011: 67).

Şubat 1994'te Abhazya ve Gürcistan BM gözetiminde görüşmelere başlamışlardır. Bu görüşmelerde Rusya Federasyonu ve AGİT de katılımcı olarak bulunmuşlardır. Görüşmeler sırasında her iki taraf da Abhazya'nın statüsü üzerinde durmuşlardır. BM Özel temsilcisi, bir taslak olarak "Gürcistan ve Abhazya Çatışmasında Politik Çözüm için Önlemler Deklarasyonunu" sunmuştur. Bu deklarasyon, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü tanıdığı hükmünü içermektedir. Bu nedenle Abhazya tarafından reddedilmiş ve bu tarz bir hükmü içeren herhangi bir anlaşma imzalanmayacağı belirtilmiştir. Abhazya'nın Kasım 1994'de anayasasında yaptığı bir değişiklikle kendisini "egemen demokratik devlet" olarak ilan etmiştir. Bundan sonra Gürcistan'la yapılacak görüşmelerin de, ancak birlik devletinin iki eşit parçası olarak sürdürülebileceğini açıklamıştır. Şubat 1995'de Rusya, federatif düzenleme olarak bir taslak oluşturmuştur. Ancak bu taslak, Gürcistan tarafından kabul edilmesine rağmen, birlik devlet içerisinde eşitlik değil yalnızca özerklik önerdiğinden, Abhazya tarafından reddedilmiştir. Abhazya'nın bu tavrı, taleplerinin federal bir yapıdan, konfederal bir yapıya dönüştüğünü göstermekteydi (Raic, 2002: 382).

1992-1993 yıllarında yaşanan savaşta Gürcistan birliklerini mağlup eden Abhazya, fiili olarak bağımsızlığına kavuşmuş durumdadır. BM Güvenlik Konseyi 1993 yılında aldığı 822, 853, 874 ve 884 sayılı kararlarla bölgedeki tüm devletlerin toprak bütünlüklerini ve bağımsızlıklarını onaylamıştır. 876 sayılı kararlar da Gürcistan'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü, belirlenmiş uluslararası sınırlar içinde onaylamış ve 2005 yılında alınan 1582 sayılı kararlar da Abhazya sorununun Gürcistan'ın toprak bütünlüğü kapsamında ele alınması gerektiği belirtilmiştir.

Nisan 2008'deki NATO zirvesinde Saakashvili, Abhaz sorununun çözümüne ilişkin bazı önerilerde bulunmuştur. Bunların içinde en önemlisi, Abhazların ve Gürcülerin çatışmalardan önceki durumlarına geri dönmeleri olmuştur. Ancak Abhaz yetkililer bu öneriye sıcak bakmamışlardır. Uzlaşma çabalarının sonuçsuz kalmasının ardından 21 Nisan 2008'de Abhazya hava sahası üzerinde uçan, insansız casus Gürcü uçakları, Rus jetleri tarafından düşürülmüş ve BM raporu da bu olayı doğrulamıştır. Diğer taraftan Rus Dışişleri Bakanlığı, Tiflis'e yaklaşık 400km uzaklıkta, Abhazya'nın merkezi Tshinval'e ise 90 km mesafedeki Kodori Geçidinde, Tiflis tarafından 1500 asker konuşlandırıldığını iddia etmiş; herhangi bir güç kullanılması durumunda da Rusya'nın tepkisiz kalmayacağını açıklamıştır. Açıklamanın ardından Rusya, bölgedeki asker sayısını artırmıştır. NATO'da Rusya'nın bu eyleminin Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne aykırı olduğunu ifade etmiştir. Gerginlik artmış ve bölgede Rus-Gürcü savaşı başlamıştır. Savaşın sonucunda Rusya, 26 Ağustos 2008'de, Abhazya ve Güney Osetya'yı, Gürcistan'dan bağımsız birer devlet olarak tanımıştır⁴⁸ (<http://www.mid.ru>). Rusya, bu tanıma uygulamasını, Gürcü provokasyonları ve müzakerelerin kesilmesi gibi siyasal gerekçelere dayandırırken, aynı zamanda hukuksa gerekçeler de göstermiştir. 26 Ağustos 2008 tarihli beyanında Rusya, bu iki devleti tanıma kararı alırken, Rusya'nın BM Şartı, Helsinki Nihai Senedi ve 1970 Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Deklarasyonu'nu da kapsayan diğer temel uluslararası araçların hükümleri doğrultusunda hareket ettiğini belirtmiştir. Belirtmek gerekir ki Deklarasyona göre devletler, uluslararası ilişkilerinde herhangi bir devletin ülke bütünlüğü ya da siyasal bağımsızlığına karşı güç kullanma ya da güç kullanmaktan kaçınmak yükümlülüğündedir. Ayrıca eşit haklar ve self determinasyon ilkesine göre de, Mikhail Saakashvili rejiminin uluslararası toplumun belirlediği bu standartlara uymadığı gerekçe gösterilmiştir (<http://www.mid.ru>). Rusya'nın ardından Venezuela ve Nikaragua da Abhazya'nın bağımsızlığını resmen tanıdıklarını açıklamışlardır (Oğan, 2011:220-221). Abhazya daha sonra da bir Pasifik ülkesi olan Nauru tarafından tanınmıştır (http://www.nytimes.com/2009/12/16/world/europe/16georgia.html?_r=0).

---

⁴⁸ Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'yı tanıma kararına ilişkin açıklamanın orijinal metni için bakınız Ek-4

3.2.1.2. Güney Osetya

Osetler yapay bir şekilde ikiye bölünmüş bir halk olmakla birlikte, Osetya'nın kuzey bölümü Rusya Federasyonu'na bağlıyken, güney bölümü Gürcistan sınırları içerisinde kalmıştır. Gürcü tarihçilere göre Güney Osetya Bölgesi, tarihin her bölümünde Gürcistan'ın bir parçası olmuş ve Osetler de bu topraklara son iki yüzyıl içerisinde gelmişlerdir. Osetler ise Güney Osetya'nın tarihi vatanlarının bir parçası olduğunu iddia etmektedirler (Alkan, 2006: 140) Osetler ile Gürcüler arasındaki gerginlik tarihi süreç içerisinde ele alınabilir. Rusya'nın Kafkasya'ya ilerlemesiyle, Osetya gelişmeleri başlamış ve 1917 Bolşevik İhtilali sırasında Osetler'in Bolşevikleri desteklemesi üzerine, Menşevik Gürcü yönetimiyle çatışmalara kadar varmıştır. 20 Nisan 1922'de Güney Osetya, Özerk Bölge statüsüyle Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne, Kuzey Osetya ise 7 Temmuz 1925'te özerk bölge olarak Rusya Federasyonu'na bağlanmıştır. 5 Aralık 1936'da Kuzey Osetya'nın statüsü de Özerk Cumhuriyet haline getirilmiştir. SSCB'nin dağılma süreci ile birlikte artan milliyetçi talepler, Osetler'i de etkilemiş ve öncelikle Kuzey Osetya ile birleşme talebinde bulunmuşlardır (Kasım, 2011: 71).

Genel olarak Osetler'in temel sorunu, Gürcülere karşı duydukları güvensizlikti. Osetler'in genel memnuniyetsizliklerinin sebebi de, yanı başlarında Rusya Federasyonu içerisinde bir otonom cumhuriyet olarak yer alan Kuzey Osetya'dan farklı bir statülerinin bulunmasıydı. Aynı zamanda Osetler, SSCB Abhazya Otonomundaki Abhazlardan bölge nüfusu olarak daha kalabalıklardı. Bu yüzden Abhazya gibi kendilerine de aynı seviyede bir bölgesel statü verilmesini istiyorlardı. Tiflis ve Tshinval arasındaki ilişkilerin gerilmesinin dönüm noktasını da Gürcistan'ın Gürcüce dilini, 1988 yılındaki kanunla güçlendirerek bölge halklarına takdim etmesi oluşturmuştur. Gürcülere göre, Güney Osetyalıların gerçek vatani Kafkas Dağlarının kuzeyinde olduğu gibi, Güney Osetya bölgesini "İç Gürcistan" olarak isimlendirmekteydiler. Osetya'nın ekonomisinin Abhazya'ya göre daha kötü olması da Oset hareketini tetikleyen bir diğer neden olmuştur (Kantarci, 2011: 243-244).

Güney Osetya'nın Kuzey Osetya ile birleşme isteğinin ardından Gürcistan, Aralık 1990'da Güney Osetya'nın özerk bölge statüsünü kaldırmış ve Ocak 1991'de Gürcü birliklerinin Tshinval'e girmesiyle Güney Osetya'da bir iç savaş başlamıştır. 65 bin kişinin

yaşadığı Tshinval'den 15 bin kişi göç etmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte Osetler, Kuzey Osetya'ya Gürcüler de Tiflis'e göç etmişlerdir (Kasım, 2011: 71). Haziran 1992'de yönetime gelen Şevardnadze ile Yeltsin arasında imzalanan "Dagomis Antlaşması" ile Gürcü-Oset çatışması duraklama sürecine girmiş ancak bu sessiz dönem fazla uzun sürmemiş ve Güney Osetya'nın Kuzey ile birleşme taleplerinin yeniden gündeme gelmesiyle sona ermiştir. Bölgedeki ayrılıkçı söylemlerin yarattığı huzursuzluğun yanı sıra 1998'de Güney Osetya Başbakanı Viladikafkaz'ın öldürülmesi de anlaşmazlıkları derinleştirmiştir (Yıldırım, 2011: 249). 1995'te Gürcistan'da yapılan anayasa değişikliği sürecinde bu konuya yönelik daha hassas bir tutum sergilenmiş ve bölgeye yönelik yapıcı tanımlamalar kullanılmıştır. 1996 yılında Güney Osetya'da gerçekleştirilen seçimler sonucunda Cumhurbaşkanı olan Ludvig Cibirov, Gürcistan'a karşı yumuşak bir siyaset izlemesine rağmen ihmal edilen veya uzatılan görüşmelerden dolayı Güney Osetya'nın konumu ile ilgili herhangi bir netlik kazanılamamıştır. Renkli Devrim sonrası yeni Gürcü lider Mihail Saakaşvili'nin, sorunu tamamen çözmeye ve ülke bütünlüğünü sağlamaya yönelik tavırları olmuştur. Aynı dönemde iş başına gelen Güney Osetya'nın yeni lideri Edvard Kokoev Güney Osetya'ya ait bazı önemli kıstasları açıklayarak radikal çözüm önerilerinde bulunmuştur. Kokoev'e göre: Güney Osetya, Rusya aracılığı ile Kuzey Osetya'ya bağlanmalı, Gürcistan en baştan beri sürdürdüğü diktatör tavırlarından vazgeçmeli, halkın gerçek isteğini yansıtan referandumlar dikkate alınmalı ve dünya Gürcistan'ın Güney Osetya'da gerçekleştirdiği katliamları tanımalıdır. Kokoev'in sert yaklaşımları karşısında temkinli davranan Saakaşvili, aynı yılın sonunda yeni planların oluşturulacağını ve konuyla ilgili yeni düzenlemelere gidileceğini belirtmiş ancak sunulan maddeler karşı tarafı ikna etmemiştir. Abhazyada olduğu gibi iki amaca ulaşmak isteyen Güney Osetya, ya tam bağımsız olmak ya da Kuzey Osetya'ya bağlanmak istemiştir. AGİT ve BM dahil olmak üzere etkin devletlerin girişimlerinin de en baştan beri sonuçsuz kaldığı Güney Osetya'da şimdiye dek gerçekleştirilen bağımsızlık referandumlarında halkın yüzde doksan oranında "evet" oyu kullanmasına rağmen sorun çözülememiştir. Ancak bu referanduma sadece Osetler katılmış, Gürcüler boykot ederek katılmamıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde SSCB'den ayrılan devletlerin bağımsızlıklarını kazanmalarının yanı sıra bu devletler hem bağımsızlık talepleri hem de sınırları konusunda anlaşmazlıklar yaşamışlardır. Bu uyuşmazlık konularının başında Çeçenistan gibi azınlık olan etnik gruplara toplumun çoğunluğu tarafından kötü davranıldığına iddia edilmesi,

Yukarı Karabağ ve Güney Osetya'da olduğu gibi hukuksal eşitsizlikler ve topraklarının ellerinden alınması ve Abhazya'da olduğu gibi anayasal statü taleplerinin reddi gibi konular gelmektedir. Ancak bölgede tüm bu yaşananlar uluslararası toplumda birer iç sorun olarak görülmüş ve bağlı buldukları yeni devletin izni olmadan yeni devletin sınırlarında bir değişiklik tanınmamıştır.

Bu dondurulmuş bölgelere bakıldığında, 1992 yılında Abhazya ve Güney Osetya Gürcistan'dan, Yukarı Karabağ Ermenileri Azerbaycan'dan ayrılarak de facto bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Ancak bunların hiçbiri o dönemde ne uluslararası toplumda, ne AGİT, AT ve BM kapsamında ne de başka devletler tarafından tanınmamışlardır. AGİT, bu uyuşmazlıkların çözümü için bazı girişimlerde bulunmuştur. BM ise 1993 yılı başlarında Abhazya ve Yukarı Karabağ için bir çözüm platformu olmuştur. AGİT, Azerbaycan, Gürcistan, Moldova ve Rusya'nın toprak bütünlüklerini ve bağımsızlıklarını 1994 Budapeşte Zirvesi⁴⁹, 1996 Lizbon Zirvesi⁵⁰ ve 1999 İstanbul Zirvesi Deklarasyonunda⁵¹ teyit etmiştir. Avrupa Birliği de Azerbaycan, Moldova, Gürcistan ve Rusya'nın toprak bütünlüğü ve bağımsızlıklarını onaylamıştır.

BM Güvenlik Konseyi 1993 yılında aldığı 822, 853, 874 ve 884 sayılı kararlarla bölgedeki tüm devletlerin toprak bütünlüklerini ve bağımsızlıklarını onaylamıştır. 876 sayılı kararla da Gürcistan'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü, belirlenmiş uluslararası sınırlar içinde onaylamış ve 2005 yılında alınan 1582 sayılı kararla da Abhazya sorununun Gürcistan'ın toprak bütünlüğü kapsamında ele alınması gerektiği belirtilmiştir.

Abhazya ve Güney Osetya'nın son çare olarak ayrılma taleplerinin temelini oluşturan self determinasyon hakkının kullanımı, bir kez daha kolonyal kapsam dışında gerçekleşmiştir. Son çare olarak ayrılma hakkı, Dostça İlişkiler Deklarasyonunda tartışmaya açık bir şekilde kodifiye edilmiştir. Bu belgede toprak bütünlüğü ve egemenliğin prensipleri vurgulanmıştır. Bundan dolayı Rusya, bahse konu iki ülkeyi tanıdığı için kınanmıştır. Bu durum NATO tarafından, NATO'nun Kosova'da gerçekleştirdiği müdahaleye istinaden paylaşılmış ve Rusya'nın siyasal motivasyon, uluslararası hukuku istediği gibi yorumladığı ve bu durumun çifte standart olduğu

---

⁴⁹ Moldova, Gürcistan

⁵⁰ Azerbaycan

⁵¹ Moldova, Gürcistan ve Rusya

belirtilmiştir (Ryngaert ve Sobrie, 2011: 482-483). Rusya'nın Güney Osetya ve Abhazya'yı tanıdığı halde Kosova'yı tanımamasının çifte standart olduğu vurgulanmıştır.

3.2.2. Yugoslavya'nın Dağılmasıyla Bağımsızlığını Kazanan Devletlerin Tanınma Süreçleri

Yugoslavya'nın dağılma süreciyle birlikte Slovenya, Hırvatistan, Bosna Hersek, Makedonya ve Sırbistan- Karadağ Cumhuriyetleri ortaya çıkmış ve sonrasında bu devletler kendi içlerinde de sorunlar yaşamışlardır. SSCB'nin dağılması ve ortaya çıkan yeni devletlerin tanınmaları büyük oranda barışçıl yöntemlerle gerçekleşmiştir. Ancak Yugoslavya'nın dağılma sürecinde yaşananlar çok daha karmaşık ve çatışmalı bir süreç izlemiştir.

Yugoslavya, Soğuk Savaş döneminde ne Doğu Bloğunun ne de Batı Bloğunun bir parçası olmuştur. Tito, "Sosyalizmde Yeni Yol" politikasıyla SSCB ve ABD'ye karşı mesafesini korumuştur. 1955 yılında Bandung Konferansı'yla birlikte Bağlantısızlık hareketinin kuruculuğunu yapan Yugoslavya, bu harekette Hindistan lideri Nehru ve Mısır Devlet Başkanı Nasır ile birlikte, amacı uluslararası sistemi demokratikleştirmek ve daha adil ve politik bir sistem kurmak olan hareketin liderliğini yapmıştır. Tito, Yugoslavya'nın her iki Bloktan da farklı olduğunu ve bu blokların iyi yönlerini kendi bünyesinde topladığını savunmuştur. 1975 Helsinki Nihai Senediyle birlikte Yugoslavya'nın Batıdaki itibarı daha da artmıştır (Kardelj, 1977: 33-34).

1980'lerin ikinci yarısında Yugoslavya'da etnik gerilim hissedilmeye başlanmıştı ancak buna rağmen Yugoslavya, halen uluslararası toplumdaki itibarını korumaktaydı. Hatta bu yıllarda Yugoslavya, SSCB ile ilişkilerinin en iyi olduğu dönemi yaşamıştır. Stalin öldükten sonra iki ülkenin ilişkileri inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. 1956 yılında SSCB öncülüğünde, Varşova Paktı güçlerinin Macaristan'a ve 1968 yılında da Çekoslovakya'ya müdahaleleri, Yugoslavya'yı oldukça tedirgin etmiş ve benzer bir müdahalenin bir gün kendisine de yapılabileceği endişesini yaşamıştır. Ancak Gorbaçov döneminde izlenen politikalar Yugoslavya'yı rahatlatmış hatta SSCB'den gelen Ortak Avrupa Evi teklifiyle, Yugoslavya'nın toprak bütünlüğüne dokunulmayacağından ve egemenliğine müdahale edilmeyeceğinden emin olmuştur (Ülger, 2003: 97-99).

1980’de Tito’nun ölmesi, ülkede istikrarın bozulmasına neden olmuştur. Önemli sosyal ve ekonomik sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. 1989 yılının sonunda Doğu Avrupa’daki komünist rejimler sırayla çökmeye başlamışlardır. Bu dönemde Batı’dan Yugoslavya’ya yapılan ekonomik yardımlar, yalnızca dış borcun artmasını sağlamış ve Batı modeli başarılı olamamıştır. Ekonomik bozulma da ülke içerisindeki tüm yapıları zorlamaya başlamıştır. Zengin olan Slovenya ve Hırvatistan, az gelişmiş bölgeler olan Makedonya ve Kosova’ya, federal yönetime ve orduya kaynak aktarımına, tepki göstermişlerdir. Tito döneminde bile güçlkle kontrol altında tutulan Hırvat ve Sloven milliyetçiliği, bu koşullar altında tekrar güçlenmeye başlamış, hatta komünist parti içinde bile milli bir politika izlenmesini istemişlerdir (Ekinci, 1993: 254).

1980’lerin sonlarına doğru Yugoslavya’yı oluşturan cumhuriyetlerin, gelecek planları belirginleşmeye başlamıştır. Slovenler ve Hırvatlar Batı Avrupa bütünleşmesine katılmak istemişler ve Avrupa’ya yönelmişlerdir. Sırbistan ise, yeni koşullarda en uygun çözümün Rusya liderliğinde sınırları Balkanlara kadar uzanan bir Slav Birliğinin kurulması olduğunu savunmuştur. Sırbistan, bu planın gerçekleşmesiyle Kosova ve Makedonya sorunlarının da çözümleneceğine inanmaktaydı. Bu dönemde Avrupa bütünleşmesi üzerine odaklanmış olan Batı, 1990 yılı hükümetler arası konferansında Avrupa’nın nasıl şekilleneceğini tartışmış, ancak bu tartışmalarda Yugoslavya’ya herhangi bir öncelik vermemiştir. Doğu Avrupa’daki 1989 devrimlerinden sonra Varşova Paktı sonlandırılmış ve Doğu Bloku fiilen ortadan kalkmıştır. Avrupa Yugoslavya olaylarında bekle ve gör politikası izlerken, ABD olaylara daha açık yaklaşmıştır. Washington yönetimi, Yugoslavya sorununun öncelikle Avrupa’yı ilgilendirdiği görüşündeydi. 1990’ların başında Balkanların, ABD için bir önceliği bulunmamaktaydı. O dönemde ABD Irak’ın Kuveyt’i işgali nedeniyle Ortadoğu sorunuyla ilgilenmekteydi (Ülger, 2003: 99-101). Bu nedenle de Yugoslavya’daki sorunlarla çok fazla ilgilenmemiş ve bu konudaki kararları daha fazla Avrupa’daki devletlere bırakmıştır.

Hem ABD hem de AT, Yugoslavya’nın toprak bütünlüğü ve herhangi bir ayrılmanın kabul edilmemesi konularında hemfikir olmuşlardır. Herhangi bir ayrılma durumunda da hiçbir dış müdahalenin kabul edilmeyeceğini açıkça belirtmişlerdir (Ryngaert ve Sobrie, 2011: 474). Bu tutumlarını Slovenya ve Hırvatistan’ın bağımsızlık ilanlarına kadar korumuşlardır. Avrupa ve ABD soruna yönelik yaklaşımlarını

belirlerlerken, 1990 yılında Yugoslavya Federasyonu'nda bulunan altı devlette yapılan seçimler sonucunda, Sırbistan ve Karadağ dışında milliyetçi partiler seçimi kazanmışlardır. Milliyetçi iktidarlar cumhuriyetleri hızla bağımsızlığa götürmeye ve silahlanmaya başlamışlardır. Bağımsızlık konusunda en hızlı hareket eden ülke Slovenya olmuştur. Yugoslav federal anayasasında cumhuriyetlere ayrılma hakkı tanınmış ancak bu hakkın ne şekilde kullanılacağı düzenlenmemiştir. Slovenya'nın nüfusu homojen olduğundan Sırbistan, Slovenya'nın ayrılma kararına karşı tutarlı bir gerekçe gösterememiştir. Ancak Sırbistan, bu ayrılma kararının tek taraflı değil karşılıklı müzakere yoluyla ve ortak bir kararla alınması gerektiğini savunmuştur (Ekinci, 1993: 254). Yugoslav federal anayasasında ayrılma hakkının ne şekilde kullanılacağına ilişkin bir düzenleme bulunmaması hukuksal bir boşluk yaratmıştır. Bölgedeki milliyetçilik akımları ve ayrılma talepleri de bu boşluk kullanılarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Slovenya, ayrılma kararını aldığı sırada Franjo Tudjman liderliğindeki Hırvatistan'da ise milliyetçilik doruk noktasına ulaşmıştır. Hırvatistan, Sırbistan'ın federasyon görüntüsünü koruyan ama Sırp denetimi altında fiilen üniter bir devlete dönüştürmeye çalıştığı Yugoslavya Federasyonunda kalmamaya kararlıydı. Federasyon içerisindeki en fakir ülke olan Makedonya ve etnik olarak en karışık olan Bosna Hersek de uzun süre federasyonun gevşek konfederasyon şeklinde varlığını sürdürmesinden yana olmuşlarsa da Slovenya ve Hırvatistan'ın içinde bulunmadığı bir konfederasyon da onları korkutmuştur (Kut, 2005: 48). Milliyetçilik akımlarının güçlendiği ve ayrılma girişimlerinin başladığı bu dönem, sorunu ulusal boyutun ötesine taşımıştır.

1991 yılında Yugoslavya sorunu artık Yugoslavya bunalımına dönüşmüştür. Bu sorunu körükleyen ise bağımsızlık isteyen Sloven ve Hırvatlar değil dağılmaya şiddetle karşı çıkan Sırbistan olmuştur. Sırbistan'ın, kendi konumunu güçlendirmek istemesi, özellikle Kosova Özerk Bölgesi'nde ve Slovenya ile Hırvatistan Federe Cumhuriyetlerindeki ayrılıkçı milliyetçi hareketlerin güçlenmesine neden olmuş hem de önce Hırvatistan'ın sonra da Bosna Hersek'in toprak bütünlüklerini tehdit eden Sırp ayrılıkçılığını da güçlendirmiştir. Diğer taraftan Sırp milliyetçiliği, Yugoslavya'nın dağılma sürecini etkileyen faktör olmuşsa da Yugoslavya bunalımını, uluslararası bir sorun haline getiren Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlıklarını ilan etmeleri olmuştur. Hırvatistan ve Slovenya 25 Haziran 1991'de bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. 27 Haziran

1991'de de Sırların yönetimindeki Yugoslavya Federal Ordusu, önce Slovenya'ya ardından da Hırvatistan'a müdahale etmiştir. Bölgede yaşanan tüm bu süreç, uluslararası kuruluşların olaya müdahalesine yol açmıştır. Böylece sorun uluslararası boyuta taşınmıştır. Ayrıca 1991 yılında olay yalnızca uluslararası boyuta taşınmakla kalmamış aynı zamanda Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle iki ayrı devletin topraklarında sürdürülen iki ayrı savaşa dönüşmüştür. AT ve BM'nin girişimleriyle Hırvatistan ve Slovenya'daki olaylar bir yıl sonra durdurulmuş ancak parçalanmaya en fazla karşı çıkan Bosna Hersek'te Sırlar, Boşnaklar ve Hırvatlar arasındaki çatışmalar, bir iç savaşı başlatmıştır (Kut, 2005: 49-50).

Yugoslavya'da yaşanan çatışmalar, Avrupa ve ABD tarafından başta bir iç sorun olarak görülmüşse de sonradan olaylara dahil olmuşlardır. Sırların Hırvatistan ve Slovenya'ya müdahalelerinin ardından, 7 Temmuz 1991'de AT temsilcileri Brioni'de Hırvat, Sırp, Sloven ve Federasyon yetkilileri ile bir araya gelmişlerdir. Buradaki görüşmelerde Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlıklarının üç ay ertelenmesi konusunda görüş birliği sağlanmıştır. Bu açıklamanın yapıldığı saatlerde Hırvatlarla Sırlar arasındaki çatışmalar sürmekte ve ateşkes çağrıları görmezden gelinmekteydi. Bu gelişmeler üzerine AT Hırvatistan'a gözlemci gönderme kararı almış ve İngiltere eski Dışişleri Bakanı Lord Carrington, savaşan taraflar arasında uzlaşma zemini oluşturmak ve diyalog kurmak üzere AT tarafından görevlendirilmiştir (Ülger, 2003: 102-103; Rich, 1993: 40; Zametica, 1992: 61).

Yugoslavya'daki olayların başlaması ve ilerleme süreci sonucunda, hem AT hem de Avrupa ülkelerinin bölgeye bakış açılarında da değişiklik olmuştur. Başlangıçta toprak bütünlüğüne saygı çerçevesinde bir yaklaşım izlenirken, bölgede duyulan güvenlik kaygısı bu yaklaşımı değiştirmiştir. Bağımsızlıklarını ilan eden Hırvatistan ve Slovenya'nın tanınma sorunu ülkeler arasında ve AT'de tartışılmaya başlanmıştır. Bu süreçte, devletlerin tanınmasına ilişkin kurallar da büyük bir sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bu devletlerin tanınması konusunda ilk adım AT tarafından atılmış ancak kısa sürede AT içerisinde ayrı görüşler belirlemiştir (Ryngaert ve Sobrie, 2011: 475).

Almanya, Slovenya ve Hırvatistan'ın tanınması gerektiğini savunan ilk AT üyesi ülkedir. Haziran ayının sonlarında çatışmaların başlamasına kadar Almanya da diğer AT

lkeleri gibi Yugoslavya'nın toprak btnlgn savunmaktaydı. 19 Haziran 1991'de Berlin'de yapılan AGİK Bakanlar Konseyi toplantısında Almanya Yugoslavya'nın toprak btnlgnn korunması yönünde oy kullanmış, hatta bu önerinin metni de Alman Dışışleri Bakanı Hans Dietrich Genscher tarafından hazırlanmıştır. Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlık ilanından sonra bile Almanya, Batı Avrupa Birliği'nin 27 Haziran tarihli deklarasyonunda, bu iki cumhuriyetin tek taraflı ayrılma kararından üzüntü duyduklarını ve Yugoslavya'daki tüm siyasal otoritelerin, devletin btnlgn koruyarak diyaloglarını sürdürmeleri gerektiği belirtmiştir. Ancak aynı gün Sırp saldırılarının başlaması Almanya'nın kararını değiştirmiş ve Alman Başbakanı Helmut Kohl st kapalı olarak Sırp'lara karşı Slovenya'nın yanında durarak, Yugoslavya'nın silah zoruyla bir arada tutulamayacağını ifade etmiştir. İngiltere'de Almanya ile bu görüşü paylaşmış ve benzer bir açıklama da İngiltere Dışışleri Bakanı Douglas Hurd tarafından yapılmıştır. 1991 yılı sonbaharına geldiğinde Almanya ve diğer ülkeler arasındaki fikir uyuşmazlığı sadece tanınmanın nasıl ve ne zaman olması gerektiği konusunda olmuştur (Caplan, 2005: 18-19). Bu ülkelerin tanınmasının yol açabileceği durumların değerlendirilmeye tabi tutulması gerekmektedir. Hukuksal olarak bu bölgede bağımsızlığını ilan eden ve etmek isteyen milliyetçi grupların, devlet olma koşullarını sağlayıp sağlayamadıkları bir yana, bu bölge Avrupa'da istikrarı ve güvenliği tehdit eden ciddi bir potansiyel taşıymaktaydı. Bu nedenle tanıma kararı alınmadan ve bu oluşumlara birer hukuk kişiliği kazandırmadan önce, söz konusu risklerin bertaraf edilmesine yönelik, Avrupa'nın siyasal çıkarları doğrultusunda bazı koşulların sağlanması istenmiştir.

Bu kapsamda, 27 Ağustos 1991'de AT, yayınladığı yeni bir Yugoslavya bildirisiyle Yugoslavya için bir barış konferansı düzenlenmesini ve bir uzlaşma komisyonun kurulmasını önermiştir. 7 Eylül'de Lord Carrington başkanlığında Lahey'de başlayan konferansta⁵² Yugoslavya'nın sınırlarının g kullanılarak değerdirilemeyeceği vurgulanmıştır. BM Güvenlik Konseyi de 25 Eylül'de aldığı 713 nolu kararla, BM Sözleşmesi'nin 41. maddesi uyarınca, tüm Yugoslavya'ya silah ambargosu uygulanmasına karar vermiştir. (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/713%281991%29). 8 Ekim 1991'de de BM Genel Sekreteri, ABD eski Dışışleri Bakanı Cyrus Vance'ı Yugoslavya zel Temsilcisi olarak atamıştır. AT'nin Lahey'deki toplantısı

⁵² Bu konferansa Yugoslavya Cumhurbaşkanlığı, Federal hükümet, Federe Cumhurbaşkanları, AT Konseyi, AT yesi ülkelerin temsilcileri ve AT komisyonu yeleri katılmıştır.

sürerken Carrington, Yugoslav Cumhuriyetlerinin tanınması konusunda bir bildiri taslağını hazırlamış ancak, Sırp lider Slobodan Miloseviç bu taslağı şiddetle eleştirmiştir. Carrington, taslağı birkaç kez değişikliğe uğrattıktan sonra 5 Kasım 1991'de yeniden ele alınması için konferansa sunmuş ve Slobodan Miloseviç self determinasyon ilkesinin uluslara değil sadece cumhuriyetlere uygulanmasını öngören taslağı bir ultimatoma olarak değerlendirmiştir (Transchel, 2007: 110; Soysal ve Kut, 1997: 10). Alınan karar Sırpların siyasal çıkarlarıyla uyuşmadığından, self determinasyon ilkesinin uygulanma şekli bir ultimatoma olarak değerlendirilmiştir.

NATO Konseyi, 7-8 Kasım tarihlerinde Roma'da toplanarak, AT ve AGİK'in Yugoslavya sorunundaki çabalarının destekleneceğini ifade etmiş ve Yugoslav Ulusal Ordusu saldırılarından dolayı kınanmıştır. AT sonunda Yugoslavya'ya ekonomik ambargo kararı almış ve bu karar ABD Başkanı George Bush tarafından desteklenmiştir. 8 Kasım'daki NATO zirvesi, tanınma talebinde bulunan bahse konu ülkelerin tanınmalarının sadece genel bir düzenlemeyle gerçekleşebileceğini bir kez daha teyit etmiştir. Hatta toplantıya katılan birçok Bakan, Slovenya ve Hırvatistan'ın erken tanınmasının sorunları çözmekten ziyade daha fazla sorun yaratacağını öne sürmüşlerdir. 20 Kasım'da Yugoslav Ulusal Ordusunun üç aydır ateş altında tuttuğu Vukovar'ı ele geçirmesinin ardından, BM Yugoslavya özel temsilcisi Cyrus Vance, Hırvatistan'a Barış Gücü gönderilebileceğini açıklamıştır. Cyrus Vance'in çağrısı üzerine Slobodan Miloseviç ve Franjo Tudjman 23 Kasım'da koşulsuz ateşkes imzalamışlardır. Bu gelişmelerden sonra diğer AT ülkeleri de Almanya'ya katılarak Slovenya ve Hırvatistan'ın tanınması konusunu değerlendirmeye başlamışlardır. İtalya, 28 Kasım'da yıl sona ermeden bu iki cumhuriyeti tanıyacağını açıklarken Danimarka ve Belçika da 3 Aralıkta bu iki devleti İtalya'yla eşzamanlı olarak tanıyacaklarını açıklamışlardır (Caplan, 2005: 21-22; Soysal ve Kut, 1997: 10-1).

AT'nin Maastricht Zirvesinde bir araya gelen liderler, Yugoslavya Sorunu karşısında ortak bir dış politika izlenmesi yönünde karar almışlar ve bu konuda bir komisyon oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu komisyon, bağımsızlığını ilan eden Yugoslavya Cumhuriyetlerinin tanınma için öngörülen kriterlere sahip olup olmadıklarını tespit edecekti. Ayrıca hazırlanacak raporda bu cumhuriyetlerin ekonomik yapılarının yeterliliği, demokratik yapıları, insan hakları uygulamalarının da dikkate alınması istenmiştir. 10 Aralık'ta, Fransız hukukçu Robert Badinter başkanlığındaki AT Uzlaştırma

Komisyonu, Yugoslavya Sorunu hakkındaki ilk görüşlerini Lord Carrington'a bildirmiştir. Badinter Raporu⁵³ olarak bilinen bu belgede, Yugoslavya'nın dağılma sürecinde olduğu, bu durumdan dolayı ortaya çıkabilecek devlet varisliği durumlarının uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde çözülmesi gerektiği, insan hakları ve azınlık haklarına özellikle önem verilmesi gerektiği ve Yugoslavya'dan ayrılan cumhuriyetler yeni birlikler oluşturmak istedikleri takdirde, bunun da kendi iradeleriyle gerçekleşmesi gerektiği belirtilmiştir. Avrupa Birliği (AB) Bakanlar Konseyi, Uzlaştırma Komisyonunun tespit etmiş olduğu tanınma koşullarına uyduğunu kanıtlayan Yugoslav Cumhuriyetlerini tanıyacağını ve kesin kararın 15 Ocakta yapılacak olan AB Bakanlar Kurulu Konseyi'nde verileceğini belirtmiştir (Bartlett, 2003: 72; Ülger, 2003: 104-107; Soysal ve Kut, 1997: 11-12; Caplan, 2005: 22). Badinter Raporunda tanınma şartı olarak belirtilen demokratik yapı, insan hakları ve azınlık hakları gibi kriterler, hukuksal olarak devlet olabilme şartları arasında bulunmamaktadır. AB tarafından tamamen bu devletlere şartlı tanıma unsurları olarak sunulmuştur.

9-10 Aralıkta Maastricht Zirvesinde Fransa Dışişleri Bakanı Roland Dumas, Almanya Dışişleri Bakanı Hans Dietrich Genscher'e, Fransa ve Almanya'nın hangi ülkelerin hangi koşulları sağladığı takdirde AT tarafından tanınabileceği konusunda Topluluğun diğer üyelerine bir öneri sunmayı teklif etmiştir (Libal, 1997: 75). Bu durum bir karşılıklı tatmin anlaşmasıydı. Aslında halen tanımanın genel bir düzenleme kapsamında ertelenmesi taraftarı olan Fransa, bu şekilde en azından tanımanın ortak bir AT politikası olduğundan tatmin olacak ve belki de tanıma talebinde bulunan ülkeleri, sağlanacak barışı muhtemelen iyileştirecek koşulların sağlanması konusunda da zorlayacaktı. Almanya ise, bu cumhuriyetlerin acilen tanınması gerektiğini halen savunmasına rağmen tanıma kararının yaklaşmasından hoşnuttu çünkü bu karar bir süre daha uzasa bile en azından sadece Almanya'nın inisiyatifinde alınmış bir karar olmayacaktı (Maull, 1995: 102; Caplan, 2005: 23). Ayrıca Almanya'nın tanıma politikasıyla, eski Yugoslavya topraklarında yapılacak olan herhangi bir askeri eylemde bulunmak istememesi de etkili olmuştur. Almanya, Sırpların Slovenya ve Hırvatistan'a saldırmasından sonra tanıma kararını gündemine almıştır. Bu olaydan sonra sadece iki olasılık söz konusuydu; ya Sırp operasyonlarına karşı kolektif askeri müdahale yapılacaktı ya da temel aktörlerin tanınması yoluyla savaş uluslararasılaştırılacaktı. Tanımanın

---

⁵³ Badinter Raporu orijinal metni için bakınız Ek-6

Sırbistan'ın, Hırvatistan ve Bosna üzerindeki yayılcı politikasını önleyecek siyasal caydırma unsuru olacağı düşünülmekteydi (Maull, 1995: 102-105, 121-123). Bu durumda tanınmanın caydırıcı diplomasi aracı olarak kullanılması planlanmıştır.

Almanya, Hırvatistan ve Slovenya'nın tanınmasında ısrar ederken, BM bu karardan endişe duymaktaydı. ABD Başkanı George Bush da bu endişelere katılarak, Batı'nın bu iki ülkeyi tanımakta acele etmesinin yanlış olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Bush, self determinasyon hakkına inanmakla birlikte, Yugoslavya'nın durumunun son derece tehlikeli olduğu ve bu konuda dikkatli davranılması gerektiğini ifade etmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı Francois Mitterand da, AT dışişleri bakanları toplantısına tanıma için son derece uygun koşullar içeren bir belge sunacaklarını belirtmiştir. Avrupa Komisyonu Başkanı Jack Delors da bu iki ülkenin tanınma zamanlarının geldiğini ve AT'nin bu cumhuriyetleri güvenceler karşılığında tanıması gerektiğini söylemiştir (17.12.1991, Milliyet, Sayfa 4, Dış Haberler).

Almanya'nın Slovenya ve Hırvatistan'ı tanıma kararını açıklamasıyla birlikte tanıma konusunda iki argüman ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki ki BM Genel Sekreteri de bu argümanı savunmaktaydı, bir iç savaş içerisinde olan Hırvatistan'ın bu aşamada tanınması faydalı olmayacaktı. Çünkü tanıma ile cesaretlenecek olan Hırvatlar savaşı daha da sürdürecektir ve onu tanıyan devletlerden askeri ve siyasal destek sağlayacaktır. Tanınmanın lehine olan ikinci argüman ise Hırvatlar ve Slovenlerin self determinasyon haklarını kullanarak demokratik yoldan bağımsızlıklarını ilan ettikleri, Sırp ağırlıklı Yugoslav Ordusunun saldırılarının da arttığı ve bunu durdurmanın pratik yolunun da bu devletleri tanıyarak onlara destek vermek olduğudur. Almanya'nın tanıma konusundaki ısrarını, AT içindeki bazı ülkeler Alman yayılcılığının ilk işareti olarak görmüşler ve Almanların kendi siyasal, ekonomik hatta askeri etkinliğini o bölgeye yaymak istediklerini düşünmüşlerdir (Kohen, 1991: 4). Ortaya çıkan iki argüman da siyasal çıkarlar doğrultusunda kurgulanmıştır. Bu nedenle bundan sonraki süreçte izlenecek yol daha fazla önem kazanmıştır.

Bu şartlar altında Alman ve Fransız temsilciler Bonn'da buluşarak, 16 Aralık'ta Brüksel'de düzenlenecek olan AT Bakanlar Kurulu toplantısında sunulmak üzere bir öneri taslağı hazırlamışlardır. Bu taslak şartlı tanınmanın ne şekilde gerçekleşeceğini

kapsamaktaydı. Hollanda Dışişleri Bakanı Hans Van Den Broek da AT ülkelerinin Dışişleri Bakanlarına, bu süreci, şartlı tanıma politikası kapsamında değerlendirmeleri gerektiğini ve buna uygun kararların kabul edildiğini bildirmiştir. Bahse konu devletlerin tanınmasına dair, AT içerisinde fikir ayrılıkları bulunmaktaydı. Bu nedenle AT bir zaman çizelgesi ve prosedür belirleyerek 16 Aralık 1991’de Yugoslav Cumhuriyetlerinin bir ay içerisinde koşulları sağlamaları sonucunda tanınmalarının yolunu açmıştır. Tanınma için temel kriter, bu cumhuriyetlerin sınırlarına dokunulmaması, kapsamlı bir siyasi düzenleme üzerinde çalışılacağına dair taahhüt verilmesi, insan ve azınlık haklarına saygı duyulmasıydı (Andersson, 1995: 343-346). 16 Aralık 1991’de yapılan toplantıda iki metin üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Bu metinlerden ilki Doğu Avrupa ve SSCB’deki Yeni Devletlerin Tanınmasına İlişkin Yönerge, ikincisi de özellikle Yugoslavya’daki devletlerin tanınması yönergeleridir⁵⁴. Halen bazı ülkeler tanımaya karşıyken, bu iki metin dış işleri bakanları tarafından kabul görmüştür.

Doğu Avrupa ve SSCB’deki Yeni Devletlerin Tanınması Yönergesi, sınırların dokunulmazlığına saygı, silahsızlanma, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi ve devletlerin ardılığından kaynaklanan herhangi bir sorunun barışçıl yollarla çözülmesi gibi uluslararası toplumun bazı temel normlarını içermektedir. İkinci metinse bunlara ek olarak Yugoslavya Konferansı taslak Anlaşmasının, ikinci bölümünde ele alınan insan haklarıyla, ulusal ve etnik grupların haklarına dair hükümlerinin kabulünü içermektedir. Ancak her iki metin de “kabul”, “saygı”, “taahhüt”, “yerine getirme” ve “bağlılık” kavramlarının neyi kapsadığı konusunda yeterince açık değildi. Bu nedenle Badinter Komisyonu, AT’ye bu bağlamda tavsiyelerde bulunmak üzere önemli bir rol üstlenmiştir (Caplan, 2005: 24-25).

Badinter Raporu Yugoslavya’dan ayrılarak bağımsızlığını kazanmak isteyen devletlerin tanınmasına ilişkin önerisinde üç önemli karar oluşturmuştur. Bunlardan ilki Yugoslavya’nın ayrılmaya mı yoksa dağılmaya mı konu olduğuydu. İkincisi self determinasyonun kapsamı, üçüncüsü de *uti possidetis jüris* ilkesinin, dekolonizasyon kapsamı dışındaki durumlarla ilişkisi olmuştur. Uzlaşma Komitesinin, Yugoslavya Barış Konferansındaki 1 nolu görüşü, Yugoslavya’nın dağılma süreci mi yaşadığı yoksa barındırdığı Cumhuriyetlerin Yugoslavya’dan ayrılma deneyimlerine dair bir süreç mi yaşadığıydı. Badinter Komisyonu, Yugoslavya’nın dağıldığına ilişkin kararını, üç unsur

⁵⁴ Metnin orijinali için bakınız Ek-5

temelinde almıştır. Bu unsurların birincisi, 15 Ekim 1991’de Bosna Hersek’in bağımsızlık kararı almasının yanı sıra Slovenya, Hırvatistan ve Makedonya’da egemenlik ve bağımsızlık için plebisitlerin yapılmış olmasıydı. İkinci unsur, bir federasyonda olması gereken Federal Başkanlık, Federal Meclis ve Anayasa Mahkemesi gibi federal kurumların temsiliyet ve katılım kriterlerine uymamasıydı. Üçüncü unsur ise, federal otoriteler ve cumhuriyetlere AT ve BM tarafından müzakere edilmiş çok sayıda ateşkesin zorla kabul ettirilememesi idi (Radan, 2002: 205-206). Badinter Komisyonu, *uti possidetis juris*’in uluslararası hukukun temel prensiplerinden biri olduğuna, uygulamalarıyla doktrinsel destek sağlamıştır. Bu ilke, Yugoslavya krizinde ayrılıkçı bölgelerin değerlendirilmesinde kullanılmıştır. Bu uygulama, federal oluşumlar tanınırken, devlet olma koşullarını sağladıkları halde diğerlerinin tanınmamasıyla sonuçlanmıştır (Rynagaert ve Sobrie, 2011: 486; Rich, 1993: 58).

Komisyon adına görevlendirilen Cyrus Vance, Yugoslav Liderlerinin birçoğuyla görüşmeler yaptıktan sonra 2 Ocak 1992’de “Vance Planı” olarak bilinen genel bir anlaşma sağlandığını bildirmiştir. Bu Plana göre, Yugoslav Ulusal Ordusu Hırvatistan’dan çekilmesi, BM koruması altındaki bölgelerin askerden arındırılması ve bu bölgelere insani yardım sağlanması ve yerlerinden olan insanların güvenli bir şekilde yurtlarına geri dönmelerine yardımcı olmak amacıyla Hırvatistan’da bir BM Barış gücü konuşlandırılması öngörülmüştür (Friedman, 2004: 48). Bunun üzerine Hırvatistan ile Yugoslav Ulusal Ordusu arasında ateşkes imzalanmış ve BM Güvenlik Konseyi ateşkesi izlemek ve Yugoslavya’da konuşlandırılması olası on bin barış gücü askerinin bölgeye gönderilmesi için hazırlık yapmak üzere, 50 BM görevlisinin bölgeye gönderilmesine ilişkin 727 sayılı kararı almıştır. 10 Ocak’ta Brüksel’de devam eden Yugoslavya Konferansı’nda Karadağ’a uygulanan ekonomik ambargonun kaldırılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca AB Uzlaştırma Komisyonu, Bosna Hersek ve Hırvatistan’daki Sırp nüfusun, self determinasyon hakkı da dahil olmak üzere tüm azınlık ve insan haklarından yararlanması ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyetinin sınırlarının korunması gerektiğine, Sırbistan ile Hırvatistan ve Bosna Hersek ile Sırbistan arasındaki sınırların, yalnızca anlaşma yoluyla değiştirilebilmesine, aksi takdirde eski federasyon içindeki sınırların uluslararası sınırlar olarak kabul edilmesine karar vermiştir. Ayrıca Slovenya ve Makedonya’nın AB’nin belirttiği tanınma koşullarını sağladıkları ve Hırvatistan’ın ise azınlık hakları konusunda gerekli anayasal düzenlemeleri yaptığı takdirde tanınabileceği, Bosna Hersek’in de

parlamentosunun bağımsızlık kararını referandumla kesinleştirmesi halinde tanınabileceği belirtilmiştir. Ancak AB üyesi devletler, 15 Ocak 1992’de toplanan Bakanlar Kurulu Konseyinde Slovenya’yı ve Hırvatistan’ı raporun aksi yöndeki görüşüne rağmen tanıma kararı almıştır. Tanıma konusunda olumlu görüş alan Makedonya ise, aynı isimle tanımayacağı konusunda Yunanistan’ın engellemesi üzerine tanınmamıştır. Bu süreçte Bulgaristan, eski Yugoslav Cumhuriyetlerinin dördünü de tanıdığını açıklamıştır (Friedman, 2004: 49-56; Warbrick, 1993: 434-437; Soysal ve Kut, 1997: 13).

AB, bu devletlerin tanınmalarına ilişkin bazı kriterler belirlemiş ve tanınma şartı olarak öncelikle bu koşulların sağlanması gerektiğine vurgu yapmıştır. Ancak bu koşullar sağlanmadan bu ülkeleri tanıma kararı almış olmasının ardında tamamen siyasi gerekçeler bulunmaktadır.

Bosna Hersek’in 15 Ekim 1991’de bağımsızlık kararı alması ve 10 Ocak’ta Brüksel’de yapılan toplantıda Bosna Hersek’in ancak ülkede yapılacak bir referandumla tanınabileceğinin belirtilmesi üzerine 29 Şubat ve 1 Mart 1992’de ülkede referandum yapılmıştır. Bu referandumun Boşnak ve Hırvatların çoğu tarafından kabul edilmesiyle 3 Mart 1992’de resmen bağımsızlık ilan edilmiştir. Bu durum ülke içerisinde bulunan Bosnalı Sırların tepkisine neden olmuş ve 7 Nisan 1992’de onlar da Bosna Sırp Cumhuriyeti’ni kurduklarını ilan etmişlerdir. Bosna Hersek Cumhuriyeti 6 Nisan 1992’de BM’ye üyelik başvurusunda bulunmuş, 7 Nisan 1992’de de ABD Başkanı George W. Bush’un yaptığı açıklamayla ABD tarafından resmen tanınmıştır. Bosna Sırp Cumhuriyeti’nin kurulduğu gün, Bosna Hersek ABD’yle birlikte ayrıca İngiltere, Kanada, İrlanda, Hırvatistan, Danimarka, Lüksemburg ve Hollanda tarafından da tanınmıştır. Bağımsızlık ilanından sonra dört gün içerisinde Bosna Hersek, toplam 18 ülke tarafından tanınmıştır. Bosna Hersek’in BM üyeliği de 22 Mart 1992’de gerçekleşmiştir (<http://www.mfa.gov.ba>, <https://history.state.gov>; Tekin, 2011: 15). Bosna Hersek’in bağımsızlık ilanının hemen ardından ABD ve birçok AB üyesi ülke tarafından tanınmış olması, planlanan şekilde bölgede istikrarı sağlayamamış aksine kriz ortamı yaratmıştır.

Bosna Hersek’in 6 Nisanda AT tarafından tanınma kararı alınmasının aynı günü Sırlar Saraybosna’ya ilk hava bombardımanını gerçekleştirmişler ve ülkede savaşlar başlamıştır. Özellikle Yugoslav Ulusal Ordusu tarafından desteklenen Sırlar, Boşnaklara

karşı etnik temizlik hareketi başlatmıştır. 6 Nisan 1992’de başlayan savaş Kasım 1995’de Dayton Barış görüşmelerinin başlamasına kadar sürmüştür ve bu süreçte uluslararası örgütler de sürece dahil olmuşlardır (Kut, 2005: 56; Tekin, 2011: 15). Dolayısıyla Bosna Hersek’in bir devlet olarak uluslararası alanda tescil edilmesi etkin kontrol mekanizması ya da egemenlik koşulu sağlanamadan gerçekleşmiştir. Bu bakımdan tanınma sürecinin sadece çatışma önleme mekanizması olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Bosnalı Sırpların Savaşı başlatmalarının da etkisiyle bu süreçte yapılan görüşmeler sonucu, 4 Temmuz 1992’de Badinter Komisyonu Yugoslavya’nın dağılma sürecinin tamamlandığını ve bundan sonra hukuksal kişiliği olmadığını belirtmiştir. Bu kararı desteklemek için de şunları öne sürmüştür. Bosna Hersek’te bağımsızlık ve egemenlik plebisiti 1992 Şubat ayı sonunda yapılmıştır. İkincisi Sırbistan ve Karadağ’ın kendilerini halen Yugoslavya Federal Cumhuriyeti olarak gördüklerine dair bir görüş bulunmaktaydı. Üçüncüsü de Yugoslavya’dan ayrılan devletlerin çoğu birbirlerini tanımışlar ve Slovenya, Hırvatistan ve Bosna Hersek uluslararası tanımayı kazanmışlar ve BM’ye kabul edilmişlerdir. Bu da federe devletin, artık bağımsız ve egemen hale gelmiş ayrılan devletlerin toprakları üzerinde güç kullanamayacağını göstermekteydi. Dördüncüsü, yeni devletler Yugoslavya’nın toprak ve nüfusunun büyük kısmını kapsamakta, dolayısıyla Yugoslavya’nın federal organları artık çalışmamaktaydı. Beşincisi ise birçok BM Güvenlik Konseyi kararlarında ve Avrupa Konseyi’nin 27 Haziran 1992 Yugoslavya Deklarasyonunda, “eski” Yugoslavya olarak belirtilmekteydi. Bu nedenle de kabul edilen genel görüş, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti’nin, Yugoslavya’nın BM üyeliğini sürdürmesi söz konusu değildi (Hillgruber, 1998: 508; Radan, 2002: 205-207; Rich, 1993: 54).

14 Aralık 1995’te Paris Elysee Sarayı’nda resmen imzalanan Dayton Antlaşması⁵⁵, biçimsel bakımdan Bosna Hersek’in sınır bütünlüğünü tanımış ve tanımlamıştır. Ancak gerçekte savaş yıllarında belirginleşen, savaş sonrasında da “barış” önerileriyle pekiştirilen dini-etnik sınırlara sadık iki ayrı yapıdan meydana gelen, bağımsızlığı tanınmış fakat egemenliğini bağımsız iradesiyle kullanamayan, varlığını yalnızca himaye altında

---

⁵⁵ Dayton Antlaşması, Bosna Hersek Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegović, Hırvatistan Cumhurbaşkanı Franjo Tuđman, Sırbistan Cumhurbaşkanı Slobodan Milošević arasında ve AB özel Müzakerecisi, İngiltere, Almanya, Rusya, ABD ve Fransa’nın katılımıyla imzalanmıştır.

sürdürebilen bir devlet olan Bosna Hersek'in, uluslararası tescil belgesi olmuştur (Friedman, 2004: 58; Türkeş ve Diğerleri, 2012: 10).

Tanınmanın Yugoslavya olayında, bir kriz yönetimi aracı olarak üç türlü etki göstermesi düşünülmüştür. İlk olarak tanıma, Sırp liderlerinin ayrılan cumhuriyetlere uyguladığı şiddeti sonlandıracak, bir cezai önlem olarak görülmüştür. Bu taktiksel önlem çatışmanın ilk aşamalarında Sırp ve Yugoslav Federal otoritelerine kuvvet kullanımından vazgeçmelerini sağlamak ve baskı uygulamak için kullanılmıştır. Hatta 5 Temmuzda Lahey'deki AT Konseyi Bakanlar toplantısında Genscher, Yugoslav ordusunun askeri eylemlerinin, AT'nin tanıma olasılığını artıracaklarını içeren ortak bir deklarasyon hazırlanmasını savunmuştur. İkincisi, fiili tanıma çatışmanın yapısını değiştirecekti. Böylece iç çatışma devletlerarası çatışma haline gelecek ve tanınan devletlere yeni haklar ve yükümlülükler bahşedilerek, üçüncü taraflara da müdahale konusunda yeni imkanlar yaratacaktı. Bu bağlamda Almanya ve diğer üye devletler tanımayı, çatışmanın uluslararasılaştırılması anlamında desteklemeye başlamışlardır. Çatışmanın uluslararası boyuta taşınmasının birçok anlamı ve olası sonucu bulunmaktadır. Prensip olarak, tanıma Slovenya ve Hırvatistan'a uluslararası kişilik kazandıracak ve bu nedenle iki oluşum da daha fazla korunabilecekler. Üçüncü olarak da tanıma talep eden devletleri, kendi sınırları içinde yaşayan azınlıkları kapsayan politikalar uygulamaları için ikna edilebilecek ve böylece çatışmaya neden olan sorunlardan birisi bertaraf edilebilecek ya da en azından azaltılabilecekti. AT, bu maddeyi bölgedeki barışın sağlanması açısından gerekli görmekteydi (Caplan, 2005: 25–29). Ancak ilk adım olarak Hırvatistan ve Slovenya'nın Almanya tarafından tanınması aksi bir etki yaratarak bölgedeki temel sorunu şiddetlendirmiş hatta yıllar sürececek bir savaşın da başlamasına neden olmuştur.

Lindemann (2011: 68-69), savaşların ancak başkalarının güvenlik arzularının dikkate alınarak önlenebileceğini savunmaktadır. Tek başına güvenlik korkusunun, devletleri uluslararası bir krize sokmak için yeterli bir sebep olmadığına dikkat çekmektedir. Tanınma talebi de bunun için bir neden olabilmektedir. Güvenlik için savaşa (homo politicus) ya da kar için savaşa (homo economicus) gibi faydacı teorilerin aksine, devletlerin karar vericileri, kendileri ve toplumları için duygusal olduğu kadar, stratejik nedenlerden dolayı da kesin bir imaj oluşturmak istemektedirler. Bu hipoteze göre, krizlerin savaşçı ya da barışçı biçimde sonlanması çoğunlukla tanınmanın uzlaştırıcı

politikasının varlığına ya da yokluğuna dayanmaktadır. Bu nedenle uluslararası bir krizde tanıma politikası, krizi olası hale getiren yapısal faktörlerden dolayı her şeyi açıklayamamaktadır. Yugoslavya sorununda da tanıma politikası uzlaştırıcı bir amaçla gerçekleştirilmeye çalışılmış ancak sorunu çözmeye yeterli olamamıştır.

Yugoslavya, barındırdığı cumhuriyetlerin ayrılma girişimlerinin başladığı, dağılma sürecinin ilk aşamasında, yabancı devletlerden toprak bütünlüğü konusunda destek almıştır. Yugoslav Cumhuriyetlerinin çoğunluğunun yüksek federal kurumlarda kendilerini temsil etmekten vazgeçmeleriyle bu durum değişmiştir. Tarihte bir devletin nüfusunun ve topraklarının çoğunluğundan vazgeçmesi görülmüş bir olay değildi ancak uluslararası örgütler ve üçüncü taraflar duruma hızlı ve tartışmasız bir çözüm bulmuşlardır. Yugoslavya'daki olayların SSCB ve Çekoslovakya'da olanlarla benzerlik gösterdiğini belirtip ortaya çıkan yeni devletleri tek tek tanımışlardır. Dekolonizasyon sürecinde olduğu gibi ardıl ülkeler, dış saldırılara karşı, tek taraflı politikalarla sınırlarını belirlemelerine rağmen uluslararası toplum tarafından, bir hak olarak korunaklı hale getirilmişlerdir. Bu durum Hırvatistan, Bosna Hersek ve sonrasında Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğünü tehdit eden tanımama politikasına kanıt teşkil etmiştir. Bu koruma tanımama politikası, Bosna Hersek'teki Sırp'ların, Sırp-Karadağ Cumhuriyetiyle birleşme talepleri ya da Hırvatistan'daki Sırp'ların Sırp-Karadağ Cumhuriyetiyle birleşme girişimlerini önemli oranda engellemiştir. 1995'de Bosna'da ve 1999'da Yugoslavya Cumhuriyetindeki temel aktörler, sınırların korunması amacıyla geçici bir uluslararası yönetim kurulmasında ısrar etmişlerdir.

Yugoslavya'nın dağılma süreciyle birlikte, klasik tanıma koşulları biçim değiştirmeye başlamıştır. Self determinasyon hakkı, sömürge kapsamında sınırlandırılmış olmasına karşın, AT ve üyeleri tarafından tanıma uygulamalarında dikkate alınan önemli bir ilke olmuştur. Klasik tanıma çerçevesinde bir diğer dikkat çekici unsur da, yeni oluşan devletlerin tanınmalarından önce yerine getirme taahhüdü verdikleri demokrasidir. Demokratik yönetimin olmaması durumu hiçbir zaman tanınmaya engel teşkil etmemiştir. Ancak AT'nin devletlerin tanınmasına ilişkin yönergesinde, açıkça yeni devletlerin demokratik temellerde oluşmaları gerektiği ve insan haklarıyla azınlık haklarına da saygı göstermeleri gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca nükleer silahların yayılmasının önlenmesi ve silahsızlanma konuları da koşul olarak belirtilmiştir. AT'nin öngördüğü bu yeni koşullar,

devletlerin tanınma süreçlerinde, uluslararası hukuk temelinde siyasal tedbirleri de barındırmaktadır (Rynagert ve Sobrie, 2011: 475; Grewe, 2000: 710).

Bu döneme kadar tanınma koşullarından birisi, bir devletin bulunduğu toprak üzerinde etkin kontrolü sağlamış olmasıdır. Bu koşul, bu dönemde bağımsızlığını kazanan devletlerde fazlaca dikkate alınmamıştır. Örneğin, Bosna Hersek, Hırvatistan ve Moldova tanındıklarında kendi toprakları üzerinde etkin bir kontrol sağlayamamışlardır (Rynagert ve Sobrie, 2011: 476). Hatta Gürcistan, tanındığı zaman ve halen kendi içerisinde toprak bütünlüğü ve düzeni sağlayamamıştır. Yine bu dönemde tanıma kavramına getirilen bir diğer değişiklik de yeni oluşan bir devlette devlet olma şartlarının yerine, uygulamanın esas alınmaya başlanmasıdır.

Tarihsel süreçte olduğu gibi bu dönemde de yeni devletlerin tanınmasında bölgesel ve büyük güçlerin politikaları belirleyici unsur olmuştur. Bölgesel ve büyük güçlerin amacı öncelikle uluslararası güvenliği sağlamak olduğundan bu dönemde uluslararası güvenliğe tehdit oluşturacak unsurların ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Bu nedenle de farklı tanıma uygulamaları ortaya çıkmıştır. Bu uygulamalar da tanıma konusunda çifte standart oluşturmuştur. Bazı devletler, uluslararası hukuka göre devlet olma koşullarını yerine getirirken tanınmamış ancak bazı devletler bu koşulları sağlamadıkları halde tanınmışlardır. Dolayısıyla uluslararası hukukun belirlediği şartlar kadar uluslararası ortam da tanıma konusunda etkili olmuştur. Hatta bu dönemdeki tanıma uygulamalarının, temel olarak siyasal kriterler doğrultusunda gerçekleştiğini söylemek mümkündür. İnsan haklarının korunması ve demokrasi gibi koşullar, hukuksal olmaktan ziyade siyasaldır (Weller, 1992: 588; Rynagert ve Sobrie, 2011: 478). Hırvatistan ve Bosna Hersek'in tanınmaları da bu argümanı desteklemektedir.

SSCB, Yugoslavya ve Çekoslovakya'nın dağılmasıyla ortaya çıkan devletlerin tanınması sorunsuz gerçekleşmiştir çünkü bağlı oldukları federasyonlar dağılmıştır. Ancak Güney Osetya ya da Abhazya için ayrıldıkları devlet halen varlığını sürdürdüğünden aynı şeyi söylemek mümkün değildir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KOSOVA'NIN TANINMASI

Balkanlar'da bulunan Kosova, 10,887 kilometrekarelik toprağıyla, Sırbistan, Makedonya, Arnavutluk ve Karadağ ile sınır komşusudur. 2014 yılı verilerine göre toplam 1,859,203 nüfusa sahip olan Kosova, çok uluslu ve bir çok dini içinde barındıran bir nüfusa sahiptir. Nüfusunun yüzde doksan dört buçuğı Arnavut, geriye kalan kısmı da Boşnak, Sırp, Türk ve diğere gruplardan oluşmaktadır. Yaş ortalaması 27,8 ile Avrupa'nın en genç nüfusuna sahiptir (<https://www.rks-gov.net/en-US/Republika/Kosova/Pages/default.aspx>). Demografik yapısı ve coğrafi konumu, Avrupa'nın en yeni ülkesi olması, tarihi ve siyasi yapıyla, Kosova'nın bölgedeki yeri oldukça dikkat çekicidir.

Kosova, tarihsel sürecinde bölge imparatorluklarının etkisi altında kalmıştır. Siyasi ve kültürel alanlarda bu etkileri halen görmek mümkündür. M.Ö 3000 yıllarından beri bu bölgede yaşayan Arnavutlar, tarihsel süreçte Roma, Bizans, Slav ve Osmanlı İmparatorluklarının hakimiyeti altında yaşamışlardır. Bölgedeki dini ve kültürel değerlerin oluşumunda bu imparatorluklar etkili olmuşlardır. Örneğin 9. yüzyılda misyonerlerin bölgedeki faaliyetlerini artırmalarıyla kuzeyde yaşayan Arnavutlar katolikleşmiş, güneydekilerse Ortodoks etkisinde kalmışlardır. Osmanlı'nın bölgedeki hakimiyetiyle birlikte İslamiyet'in de yaygınlaştığı görülmüştür (Yılmaz, 2005, 23). Kosova'nın bugünkü dini değerlerine bakıldığında nüfusunun yüzde 95,6'sının Müslüman, yüzde 1,5'inin Ortodoks, yüzde 2,2'sinin de Katolik olduğu görülmektedir (<https://www.rks-gov.net/en-US/Republika/Kosova/Pages/default.aspx>).

4.1. Tarihsel Süreçte Kosova

Kosova, 1018 yılında Bizans hakimiyeti ve 13. yüzyılda Sırp'ların Kosova'yı ele geçirmeleriyle, 1389 yılına kadar da Sırp hakimiyeti altına girmiştir. 1389 Birinci Kosova Savaşı ile Osmanlı Devleti Kosova'ya girmiş ve 1448 İkinci Kosova Savaşından sonra da

bölgeye tamamen hakim olmuştur. Osmanlı Devleti'nin bölgeye hakim olmasıyla birlikte, Hristiyan azınlıkların milliyetçi hareketleri ortaya çıkmış, bu hareketler 19. yüzyılda başarıya ulaşmışlardır. Bu hareketlerin başarılı olmasının temelinde iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi, imparatorluk içerisinde bulunan azınlıklar dinsel farklılıklarına göre sınıflandırılmış ve Müslüman olanlardan her yönden ayrı tutulmuşlardır. İkincisi ise bu milliyetçi hareketler Batı tarafından her yönden desteklenmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin zayıflamasıyla birlikte, Balkan uluslarının da bağımsız devletler kurmaları kaçınılmaz hale gelmiştir (Türkoğlu,2001: 105-106). Böylece 19.yüzyıldan sonra Balkanlarda bulunan devletlerin tanınması sorunu uluslararası ilişkilerde yerini almıştır.

4.1.1. Osmanlı Dönemi

Osmanlı Devleti'nin Kosova'da hakimiyet kurmasıyla birlikte, bölgeden büyük Sırp göçleri yaşanmıştır. İlk büyük Sırp göçü de 1690 yılında Osmanlı Devleti ile Avusturya arasındaki savaşta Sırp'ların Avusturya tarafında yer almaları ve savaşın Osmanlı'nın galibiyetiyle sonuçlanması üzerine, Pec Patriği III. Arsenije Crnojevic önderliğinde gerçekleşmiştir (Jelavich, 2000: 26). İkinci büyük Sırp göçü de 1737'de meydana gelmiştir. Bu dönemde de Sırp'lar Osmanlı tarafından Rusya'nın müttefiki olarak görülmüş ve İslamlaştırma politikasıyla karşı karşıya kalmışlardır. 1766'da da Pec şehrindeki patrikhane kapatılmış ve Kosova'daki Ortodoks Sırp'lar İstanbul Rum Patrikhanesine bağlı hale gelerek Kosova'yı terk etmişlerdir. Sırp'ların Kosova'dan göçleri devam ederken, Kosova'ya da Müslüman göçleri başlamıştır (Vickers, 1998: 26). Arnavutların İslamlaşması onları bir taraftan Slavlaşmaktan kurtarmış diğer taraftan da yerleşim alanlarını genişletmiştir. Böylece Kosova'daki Arnavut nüfus çoğunluğu oluştururken, Sırp'lar da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından Osmanlı Devletinin ilerlemesine karşı kullanılmışlardır (Yılmaz, 2005: 31).

18. yüzyılda zayıflamaya ve toprak kaybetmeye başlayan Osmanlı Devleti, 19.yüzyılda bölgede kontrolü sağlamak üzere bazı değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır. Bu dönemde Batı desteği alan Hristiyan azınlıklar, Osmanlı Devletinden ayrılmak istemişlerdir. Osmanlı Devleti de bu ayrılmaları ve olası bir Batı müdahalesini önlemek için bu azınlıklara da geniş haklar tanımak zorunda kalmıştır. Bu bağlamda din farklılığı

gözetilmeksizin herkese eşit haklar tanınmıştır⁵⁶. 1829 Edirne Anlaşması ile Rusya'ya Sırbistan üzerinde koruyuculuk hakkı tanınmış ve 1830'da yayınlanan hatt-ı hümayunla da Sırbistan tam otonom bölge statüsü kazanmıştır (Türkoğlu, 2001:108; .Yılmaz, 2005: 32).

19. yüzyılda, bölgede milliyetçilik akımlarının hissedilmesiyle başlayan yeni idari düzenlenmeler, Müslüman Arnavutları koruyacak biçimde yapılmıştır. 1878 yılında Kosova, Osmanlı-Rus Savaşından sonra imzalanan Yeşilköy (Ayastefanos) Anlaşmasıyla vilayet statüsü kazanmış ve yine aynı yıl gerçekleşen Berlin Konferansında Kosova'nın bir kısmı (Mitrovitsa ve Priştina), Yeşilköy (Ayestefanos) Anlaşmasıyla bağımsızlığını kazanan Sırbistan ve Karadağ'a bırakılmıştır. 1878 Berlin Konferansı Arnavutlar için bir fırsat olmuş ve seslerini duyurmak istemişlerdir. Bu nedenle Kongre toplanmadan önce, 10 Haziran 1878'de Kosova'nın Prizren şehrinde bir Kongre düzenleyerek Arnavut milliyetçiliğinin temellerini atmışlardır. Bu Kongrede "Prizren Birliği" kurulmuş ve "Prizren Birliği Programı" kabul edilmiştir. Bu Programda özetle, Osmanlı sınırları içerisinde Arnavutlara özerklik verilmesi, eğitim ve din serbestliği ve vergi toplamayı talep etmişlerdir. Ancak bu talepleri Berlin Kongresinde dikkate alınmamıştır (Ateş, 2012: 392-393; Armaoğlu, 2003:521, 524; Vincent, 1998: 43-44).

Prizren Birliği'nin, siyasal ve kültürel olarak iki amacı bulunmaktaydı. Siyasal olarak, dağınık halde bulunan Arnavut bölgelerinin birleştirilmesi, kültürel olarak da Arnavut dilini, eğitimini ve kitaplarını geliştirmekti. Arnavut milliyetçiliğinin temellerinin atıldığı bu birliği, II: Abdülhamit, Pan-İslamizm çerçevesinde, Müslüman bir harekete dönüştürmek istemiştir. Bu nedenle Birlik içerisinde kendi çıkarlarını korumaya çalışan kesimi destekleyerek milliyetçi bir hareketi önlemeye çalışmıştır. Birlik içerisinde tam anlamıyla bütünlük oluşturulamadığından, Prizren Birliği 1881 yılında bastırılmıştır (Türkoğlu, 2001:109).

Kosova, 1912-1913 Balkan Savaşları sonuna kadar Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altında kalmıştır. Balkan savaşları sırasında, Sırlar Kosova'yı işgal etmişler ve 30 Mayıs 1913'te imzalanan Londra anlaşmasıyla Kosova Sırbistan'a dahil olmuştur. Bu sınırlar, 1919-1920 Versay Anlaşmasıyla da uluslararası sınırlar olarak kabul edilmiştir (Yılmaz, 2005: 35).

---

⁵⁶ Bu haklar Arnavutlara tanınmamıştır.

4.1.2. Sırp-Sloven-Hırvat Krallığı Dönemi

I. Dünya Savaşı'ndan önce Sırbistan ve Karadağ bağımsız devlet konumundaydılar. Hırvatistan ve Slovenya ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bünyesinde bulunmaktaydı. 1914 yılında I. Dünya Savaşı'na tüm Güney Slav Milletleri (Yugo-Slav)⁵⁷ katılmıştır. Bu dönemde Kosova, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan'ın işgaline uğramıştır. Ancak Sırlardan kurtulmak isteyen Kosova Arnavutları, Avusturya işgalini desteklemişlerdir. I. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle, 1918 yılı Haziran ayında Sırbistan, Karadağ ve Avusturya-Macaristan'ın güney Slav eyaletleri Korfu Paktını imzalamışlar ve Karageorgevich ailesi hükümdarlığında bir birlik kurmaya karar vermişlerdir. Ekim ayında Zagreb'de Yugo-Slav Milli konseyi kurulmuş, kasım ayında da Karadağ, Sırbistan'a katıldığını ilan etmiştir. 1918 Aralık ayında Sırp-Sloven-Hırvat Krallığı⁵⁸ kurulmuş ve Kosova da bu Krallıkta yer almıştır. Yeni krallıkta önemli azınlıkları oluşturan Almanlar, Macarlar ve Arnavutlar (Transchel, 2007: 70; Armaoğlu, 2005: 182; Yılmaz, 2005: 35) hem kültürel hem de siyasi anlamda Sırlara oldukça uzaktılar.

Balkan Savaşları'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin Kosova'dan çekilmesi, 1941'e kadar sürecek olan, Kosova'nın da sömürgeleştirilme sürecinin başlangıcı olmuştur. Bu dönemde, daha önceden bölgede yüzde 25 olan Sırp nüfusun, yüzde 33'lere kadar yükseldiği gözlemlenmiştir. Kosova'da, Drenitsa bölgesinde, bu dönemde Azem Beyta tarafından, 1923 yılında Sırlara karşı bir gerilla hareketi başlatılmıştır. 600 kişiyi bulan bu grup, Sırp polisi ve jandarmasına karşı uzun süre savaşmıştır. Azem Beyta'nın başlattığı bu hareket "Kaçak Hareketi" olarak adlandırılmış ve Drenitsa da dahil olmak üzere Kosova'nın bazı bölgelerini kurtarılmış bölge haline getirmişlerdir. Bu hareketi bastırmak için Sırlar, Arnavutları öldürmeye ve etnik temizliğe başlamışlardır. 1924 yılında Yugoslav Ordusunun Azem Beyta'yı öldürmesiyle Kaçak hareketi sonlandırılmıştır. Azem Beyta, Kosova Arnavutlarının bağımsızlık mücadelesinin sembolü olmuştur Kaçak Hareketi Sömürgeleştirilme sürecinin ilk safhası olmuştur (1918-1928). İkinci aşama ise 1929-1941 arasında, Sırların, Arnavutları, resmi uluslararası anlaşmalara dayandırarak, göç etmeye zorlama girişimleridir (Malcolm, 1998: 320; Vickers, 1998: 105).

⁵⁷ Sırbistan, Karadağ, Hırvatistan, Slovenya, Makedonya, Bosna Hersek.

⁵⁸ 1929 yılında Krallık, Yugoslavya ismini almıştır. 1918 yılında kurulan Krallıkta Sırbistan, büyüklüğü ve güçlü ordusuyla ülkenin hakimi olmuştur.

1921 yılından itibaren Sırp-İtalyan kontrolü altında olan Sırp-Sloven-Hırvat Krallığı, 1929 yılında Sırp-İtalyan anlaşmazlığı sonucu parlamento feshedilerek diktatörlük rejimine geçilmiştir. 1931 Anayasası ile de tek partili rejim kabul edilerek ülkenin adı Yugoslavya olmuştur. Birinci Yugoslavya, uzun ömürlü olamamıştır. 6 Nisan 1941'de Almanya'nın Belgrad'a saldırmasıyla Yugoslavya dağılmış, Macaristan ve Bulgaristan haricindeki toprakları, Almanya ile İtalya arasında paylaşılmıştır (Transchel, 2007: 77). İtalya, kendi işgal bölgesindeki yerlerin, Arnavutluk ile birleşmesine izin vermiş, Alman Hükümeti de Birleşik Arnavutluk'u savaş sonunda tanıyacağını beyan etmiştir. Kosova, II. Dünya Savaşı sonuna kadar Birleşik Arnavutluk'un bir parçası olarak kalmıştır. İtalya'nın 1943'te teslim olmasıyla Kosova'nın kontrolü Almanlara geçmiştir. Bu dönemde Pan-Arnavut hareketleri, Josip Broz Tito önderliğindeki Yugoslav Partizanlar tarafından bastırılmaya çalışılmış ancak Tito'nun bunun için birçok taviz vermesi gerekmiştir. Mart 1944'te Vojvodina ve bazı diğer bölgelere özerklik tanınacağını ve bu bölgelerin hangi federal birim içinde bulunmak istediklerine de kendileri karar vereceğini açıklamıştır (Malcolm, 1999: 315). Bunu yaparken Tito'nun asıl amacı Kosova'nın Yugoslavya'ya bağlı kalmasıdır. Çünkü Tito Kosova'yı Yugoslavya'ya bağlanmanın, Sırp-İtalyan Komünizmi kabul ettirmenin tek yolu olduğunu biliyordu (Vickers, 1998: 142). 1944'te Drenitsa'da ortaya çıkan Şaban Poluzha, Tito partizanları ile işbirliği yapılmasını istememiş, Poluzha'nın birlikleri Kosova'da kalarak Tito Partizanlarına karşı savaşmışlardır. Poluzha'nın 1946'da ölmesinden sonra Kosova da Yugoslavya'ya bağlanmıştır (Yılmaz, 2005: 36-37).

4.1.3. Yugoslavya Dönemi

29 Kasım 1945'te yapılan seçimlerde yüzde 90 oy alan Komünist Parti yönetimindeki Halk Cephesi Koalisyonu, Cumhuriyeti ilan ederek Tito'yu Cumhurbaşkanı seçmiştir. II. Dünya Savaşından sonra Tito, tüm halkları bir araya getirerek Yugoslavya Federasyonu'nu kurmuştur. Tito'nun kişiliği Yugoslavya'nın kurulmasında önemli bir faktör olmuştur. Etnik olarak Hırvat olan Tito, Sırbistan'ın içinde yer aldığı bir Federasyon kurmayı başarmıştır. Liderliği döneminde SSCB'den farklı bir yol izlediği için Yugoslavya'nın siyasal sistemi Titoizm olarak adlandırılmıştır. Yugoslav sisteminin bu unsurun dışındaki önemli tarafları, federal devlet yapısı, bağlantısızlık politikası, özyönetim sistemi ve bu koşullarda oluşan Yugoslav modeli sosyalizmdir. Özyönetim

modeliyle yerel özgürlüklerin sağlanması, kardeşlik ve birlik anlayışıyla tek parti içerisinde etnik uyumun sağlanması ve dış politikada bağlantısızlık anlayışıyla da dünya barışına hizmet edilmesi amaçlanmıştır (Kenar, 2005; 70). Kosova'nın bu Federasyon içindeki statüsü de süreç içerisinde yürürlüğe giren anayasalarla belirlenmiştir.

4.1.3.1. 1946 Anayasası ve Kosova'nın Statüsünün Belirlenmesi

1946 Anayasasıyla kurulan Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti, altı cumhuriyetten oluşmaktaydı. Sırbistan, Karadağ, Makedonya, Slovenya, Hırvatistan ve Bosna Hersek. Voyvodina ve Kosova, Sırbistan içerisinde iki özerk vilayet statüsündeydi. Bu noktada ilginç olarak, o dönemde 300 bin nüfuslu Karadağ egemen bir cumhuriyetken Kosova bir milyon nüfusuyla özerkliği zorla elde edebilmiştir. Tito'nun kurduğu Yugoslavya'nın bel kemiği Sırbistan'dır. 1946'da Federal Cumhuriyetler oluşturulurken, Kosova Vilayeti özellikle üçe bölünmüş, güney kesimleri Makedonya, kuzey kesimleri de Sırbistan'a katılmıştır. Orta kesimi de "Kosova Özerk Cumhuriyeti", o dönemde bölgeye verilen isimle Kosova- Metohiya özerk bölgesi olarak Sırbistan Halk Cumhuriyetine bağlanmıştır (Ker-Lindsay, 2009: 9).

1946 Anayasası, Yugoslavya'nın kurucu anayasası niteliğindedir. Bu anayasanın 1. maddesi Yugoslavya'yı, "*federal bir devlet içinde birlikte yaşama iradesini açıklamış, haklarda eşit halkların ayrılma hakkını da içeren self-determinasyon hakkı temelinde oluşturdukları topluluk*" şeklinde tanımlamıştır. Yugoslavya'nın Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna-Hersek, Makedonya ve Karadağ Halk Cumhuriyetleri'nden oluştuğu, Anayasa'nın 2. maddesinin 1. fıkrasında ifade edilmiştir. Yine 2. maddenin 2. fıkrasında ise Sırbistan Halk Cumhuriyeti'nin Voyvodina Özerk Eyaleti'ni ve Kosova Özerk Bölgesi'ni içerdiği belirtilmiştir⁵⁹.

1946 Anayasası'nın 103 ve 104. maddelerinde özerk eyaletlerin ve bölgelerin özerklik hakları ile özerkliğin kapsamının Cumhuriyet'in Anayasası tarafından belirleneceği ve bir özerk birimin en üstün hukuksal belgesinin statü olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, Kosova'nın ekonomik ve kültürel gelişiminin kendisi tarafından

---

⁵⁹ Yugoslavya Halk Cumhuriyeti 1946 Anayasası orijinal metni için bakınız http://www.worldstatesmen.org/Yugoslavia_1946.txt

yönlendirilmesi, kendi bütçesini planlaması, kendi vatandaşlarının haklarını koruması gibi özerk haklarına geniş bir tanım getirilmiş ve bu özerk yetkiler 1946 Anayasasına uygun olarak Sırbistan Halk Cumhuriyeti Anayasasında⁶⁰ güvence altına alınmıştır.

4.1.3.2. 1963 Anayasası'nda Kosova'nın Durumu

1963 Anayasasıyla, ilk olarak Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti olan devletin ismi, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti olarak değiştirilmiş ve devletin kurucu unsurlarının cumhuriyetler olduğu belirtilmiştir. Ayrıca anayasanın giriş bölümünde, Yugoslavya uluslarının, ayrılma hakkını da içeren, self determinasyon hakkı temelinde, eşit ve özgür millet ve milliyetler olarak, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyetini oluşturdukları ifade edilmiştir (Written Statement Of Serbia, 2009: 67). Dolayısıyla bu anayasa, içinde barındırdığı cumhuriyetleri, ayrılma konusunda serbest bırakmıştır.

1963 Anayasası, milliyet kavramını detaylı olarak tanımlamış ve aslında bu kelime ile vurgulanmak istenenin milli azınlıklar olduğunu belirtmiştir. 111. madde ile Voyvodina ve Kosova-Metohiya'nın Sırbistan içerisinde bulunan özerk eyaletler olduğunu ve diğer cumhuriyetler içerisinde de, halkın iradesine bağlı olarak, özerk eyaletler kurma yetkisini tanımıştır. 112. maddenin 1.paragrafında, özerk eyaletin tanımı, bir cumhuriyet içerisindeki sosyo-politik topluluk biçiminde yapılmıştır. Ayrıca aynı maddenin 2. paragrafında, özerk eyaletlerin yetkilerinin ve organlarının kuruluşunun, cumhuriyet anayasası tarafından belirleneceği belirtilmiştir. 129. maddeyle de özerk eyaletlerin yetkileri düzenlenmiştir. Bu yetkiler, ekonomi, sağlık, eğitim, kültür ve sosyal güvenlik alanlarını da kapsamaktaydı. (Written Statement Of Serbia, 2009: 68).

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin tanıdığı bu hakka binaen 1968'de bazı değişiklikler yapılmış ve Kosova-Metohiya'nın ismi değiştirilerek Kosova olmuş, ayrıca statüsü özerk bölgeden özerk eyalete yükseltilmiştir. 18 nolu değişikliğin 2. paragrafında da bu özerk eyaletlere, kendi anayasalarını, federasyonun ve cumhuriyet anayasalarına uygun olacak şekilde düzenleme hakkı tanınmıştır (Written Statement Of Serbia, 2009: 69). 1969 yılında Kosova Meclisi kendi anayasa hukukunu hayata geçirmiştir.

---

⁶⁰ Benzer bir hüküm 1947 Sırbistan Halk Cumhuriyeti Anayasasının 13. maddesinde yer almıştır.

1971 yılında yapılan yeni düzenlemelerle özerk eyaletlerin federal yapı içerisindeki yetkileri genişletilmiştir. 36 nolu değişiklikle özerk eyaletlerin, Federal Anayasa Mahkemesinde, Federal Başkanlık Konseyinde, Federal Mecliste, Federal Yürütme Konseyinde temsilci bulundurma hakkı ve Federal Başkanlık Konseyinde de her cumhuriyetten iki, her özerk eyaletten de bir temsilcinin yer almasına karar verilmiştir. 37 nolu değişiklikle de Federal Anayasada, tüm cumhuriyetlerin ve özerk eyaletlerin rızası dışında değişiklik yapılamayacağı belirtilmiştir (Written Statement Of Serbia, 2009: 71). Yapılan bu değişikliklerle Kosova, Federasyon içerisinde yargı, yasama ve yürütme organlarında da söz hakkı elde etmiştir.

1972 yılında yapılan düzenlemelerle, 4 nolu değişikliğin 1. paragrafında Kosova Anayasa Mahkemesi ve 10 nolu değişiklikle de Kosova Merkez Bankası, Yugoslavya birleşik para sisteminin bir kurumu olarak kurulmuştur (Written Statement Of Serbia, 2009: 72).

4.1.3.3. 1974 Anayasası ve Kosova

1974 Anayasasında Kosova'nın 1971 yılında yapılan değişikliklerle birlikte belirlenen statüsü korunmuştur. Kosova dahil özerk eyaletlere karar alma mekanizmalarında ve yasama organlarında, temsil hakkı tanınmıştır. 1974 anayasasında yapılan değişikliklere göre, Federal Meclis'te cumhuriyetler 30 delege ile temsil edilirken, özerk eyaletlerin 20 delege ile temsil edilecekti. Ayrıca 348. maddenin 1. paragrafı ve 370. maddenin 2. paragrafına göre, Federal Başkanlık Konseyinde ve Federal Mahkemede de cumhuriyetlere eşit temsil hakkı tanınmış, cumhuriyetlere uygun oranda eyaletlere de temsil hakkı tanınmıştır. 321. madde ile de Yugoslavya Anayasa Mahkemesinde her cumhuriyetten 2 üye ve her özerk eyaletten 1 üyenin, 321. madde ile Yugoslavya Federasyonu Başkanlığında da her cumhuriyetten ve her eyaletten birer üyenin bulunmasına karar verilmiştir (Written Statement Of Serbia, 2009: 74). 1974 Anayasasıyla özerk eyaletler, Cumhuriyetlerle neredeyse eşit haklara sahip olmuşlardır. Hem kendi içlerinde yapılan ekonomik, sosyal, hukuksal ve kültürel düzenlemelerle daha fazla kurumsallaşmışlar, hem de Federasyon içerisindeki hukuksal hakları oldukça artırılmıştır. Ancak buna rağmen halen birer federal birim olarak kabul edilmemekte olan özerk eyaletlere ilişkin 1971 düzenlemeleriyle yapılan tanımlamalar korunmuştur. Buna göre

cumhuriyet ve eyalet arasındaki temel fark, cumhuriyetler “halkın egemenliğine dayanan devlet” olarak tanımlanırken, eyaletler açıkça Sırbistan’ın birer parçası olarak tanımlanmışlardır. Dolayısıyla Kosova ve Voyvodina 1974’de geliştirilen haklarına rağmen Yugoslavya Federasyonu’nun önemli parçaları olmuş ancak federal birim olamamışlardır.

1974 Sırbistan anayasasının, 427. maddesinde belirtilen şekliyle de, anayasada yapılacak değişiklikler, eğer eyaletlerin çıkarlarıyla ilişkiliyse, onların da onaylarının alınması gerekmektedir (Written Statement Of Serbia, 2009: 75, Krieger, 2001: 7). Genel olarak bir değerlendirme yapıldığında 1974 anayasası, Voyvodina ve Kosova özerk eyaletlerini, cumhuriyetlerle eşit hale getirmesine rağmen, bu eyaletleri Sırbistan’ın bir parçası olarak kabul etmiştir. Anayasada cumhuriyetlere self determinasyon ve ayrılma hakkı tanındığı halde bu eyaletler ayrılma hakkına sahip olamamışlardır. Çünkü anayasada millet ve milliyet kavramları açıkça birbirinden ayrılmış ve tanımlanmıştır. Ayrılma hakkı sadece milletlere tanınmış ancak milliyetlere federasyon içerisinde kurucu ulus olma ve federe birim olma hakkı tanınmamış hatta onlar bir millet içindeki azınlıklar olarak tanımlanmışlardır. Buna göre Kosovalılar Arnavut, Voyvodina ise Macar’dı ve millet olarak zaten Arnavutluk ve Macaristan bulunmaktaydı. Dolayısıyla her iki eyalet de Sırbistan içerisinde bulunan azınlık milliyetlerdi.

Aslında bu kadar geniş haklar tanınmasına karşın özerk eyaletlerin cumhuriyet statüsüne yükseltilmemesinin temelinde, onların ayrılmalarından duyulan endişe yatmaktadır. Milliyetlere ayrılma hakkı tanınması halinde, hem Kosova’daki Sırp azınlıktan duyulan endişe hem de Sırbistan’ın siyasal karışıklık içerisine düşme olasılığı bulunmaktaydı. Bu nedenle de milliyetlere ayrılma hakkı da tanınmamıştır 1974 Anayasası Sırp’ları da çok fazla memnun etmemiştir. Çünkü Kosova ve Voyvodina’nın, fiilen ellerinden alındığını düşünmüşlerdir.

4.1.4. Özerklik Statüsünün Kaldırılması ve Uluslararası Müdahale

1980 yılında Tito’nun ölmesi ve sonrasında Kosova’nın askeri işgale uğraması, Sırp milliyetçiliğinin yeniden canlanmasına neden olmuştur. 1981 yılında Priştina Üniversitesi’nde öğrenci gösterileri, Kosova’ya bağımsızlık sloganlarıyla bir ayaklanmaya

dönüşmüştür. Polisin şiddet kullanmasıyla bastırılmaya çalışılan olaylara Sırp yönetimi, parti organlarında temizlik yapılmak suretiyle cevap verilmiştir. Kosova'daki ayaklanmalar 1980'ler boyunca devam etmiştir. Bu süreçte Kosova'dan bir kısım Sırp ve Karadağlı göç etmiş ve gergin bir siyasal ortam ortaya çıkmıştır (Vincent, 1998: 220). 1986 yılında milliyetçi hareketler hız kazanmış ve Arnavutların Sırp yerleşim bölgelerine yerleşmeleri yasaklanmıştır. Aynı yıl içerisinde Sırbistan Bilim ve Sanat Akademisi entellektüelleri tarafından yayınlanan memorandumda, Kosova'daki Arnavutlar tarafından Sırlara yapılan zulümler protesto edilmiştir. Ayrıca Federasyon içerisinde Sırbistan'ın bölünmüş halde bırakıldığı da vurgulanmıştır. Hatta bu memorandumda Kosova'nın statü değişikliğinin acilen yapılması gerektiği çağrısında bulunulmuştur. Bunun üzerine Sırp polisin halk üzerindeki baskısı artmış ve bölgede kontrol ve terörün pekişmesi beraberinde devlet terörünü de getirmiştir (Vickers, 1998: 222).

1986'da Slobodan Miloseviç'in Sırbistan Komünist Partisinin lideri olmasıyla, Sırp'ları koruma sözü vermesi ve hatta gerektiğinde bu amaçla silah kullanımından kaçınmayacağını belirtmesi, onun ulusal lider olarak tanımlanmasına yol açmıştır. 19 Kasım 1988'de Belgrad'da yapılan bir mitingde Miloseviç, Kosova'nın statüsünün değiştirilmesi ve özerkliğinin kaldırılması yönünde anayasa değişikliği planlandığını ve bu sayede Sırbistan'ın bütünlüğünün yeniden sağlanacağını söylemesi üzerine Kosova'da yeniden olaylar başlamıştır (Transchel: 2007: 107). Bu anayasa değişikliğinde, Kosova'da polis, mahkemeler, sivil savunma, sosyal, ekonomi ve eğitim politikaları, idari talimatlar ve resmi dilin belirlenmesi yetkileri, Sırbistan'a verilmiştir. 1974 Anayasası'na göre tüm bu düzenlemelerin Kosova Meclisi'nin onayı alınarak yapılması gerektiği halde, Sırbistan bu kararları tek başına almıştır. Hatta bu değişiklikler, 23 Mart 1989'da Kosova Meclisi'nde üçte iki çoğunluk şartı aranmadan kabul edilmiş, 28 Mart 1989'da da Sırbistan Meclisi tarafından onaylanmıştır. Böylece Sırbistan, Kosova ve Voyvodina'da tüm kontrolü ele geçirmiştir. Aynı gün Kosova'nın özerkliğini kaldırarak ek maddeler de onaylanmıştır. Bu sayede Miloseviç, Federal Meclis'te de Sırp çoğunluğu sağlamıştır (Vickers, 1998: 235).

Kosova hakkında Sırbistan Meclisinde alınan kararlar, Kosova'daki olayları tetiklemiştir. 28 Mart günü Priştina'da, 3000 kişinin katıldığı olaylar, sonrasında büyüyerek tüm Kosova'ya yayılmıştır. 1990 Mart ve Nisan aylarında zehirli sarin gazı

kullanılarak 7,421 kişi zehirlenmiştir. Kosova okullarında zehirlenmeler yaşanarak sadece Arnavut öğrencilerin ölmesi olayları şiddetlendirmiş ve Arnavutların Sırlara saldırmaları üzerine bölgeye 25,000 Sırp polis gönderilmiştir (Malcolm, 1998: 403).

Kosova Meclisi, kendi devletlerinin ilk tohumlarını atan Kosova'nın bağımsızlığını 2 Temmuz 1990'da ilan etmiştir. Bu bağımsızlık bildirisinde, Kosova'nın Yugoslavya Federasyonu içerisinde eşit ve bağımsız bir federal birim olduğu belirtilmiştir. Ancak hemen akabinde 5 Temmuz 1990'da Sırbistan Meclisi, Kosova Hükümetini ve Meclisini fesheden bir yasa çıkartarak 26 Temmuz 1990'da da Kosova'da çalışma hayatındaki ilişkileri yeniden belirleyen Özel Önlemler Yasasıyla 80 bin Arnavut'u keyfi olarak işten çıkarmışlardır (Malcolm, 1998: 403-404). Kosova Meclisi'nin Arnavut temsilcileri 7 Eylül 1990'da Kaçanik şehrinde gizlice toplanarak, Kosova Cumhuriyeti anayasasını ve seçimle başa gelecek devlet başkanlığını ilan etme kararı almışlardır. Bunun üzerine 28 Eylül 1990'da Sırbistan'da bazı anayasal değişiklikler yapılmıştır. 1990 Anayasası'nın 4. maddesine göre, Sırbistan'ın bir bütün olduğu ve hiçbir parçasının ayrı tutulamayacağı, Sırbistan Cumhuriyetinde yapılacak herhangi bir sınır değişikliğine, vatandaşlar tarafından referandumla belirleneceğine karar verilmiştir. 6. maddeyle de Kosova-Metohinya ve Voyvodina'nın statülerinin de yerel olduğu belirlenmiştir (<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/ UNPAN019071.pdf>). Kabul edilen yeni anayasal değişikliklerle Kosova ve Voyvodina'nın özerkliklerine tamamen son verilmiştir.

Kosovalı Arnavutlar 26-30 Eylül 1991'de bir referandum yapmayı başarmışlardır. Bu referanduma seçmenlerin yüzde 87'si katılmış, bunların yüzde 99'u da lehte oy kullanmışlardır. Referandum sonucu onaylanan bu belge Kosova Cumhuriyeti'nin ilanı olmuştur. Bu dönemde Kosova'yı tanıyan tek ülke Arnavutluk'tur. Kurulan bu paralel devlet, Almanya'da yaşayan Bujar Bukoshi tarafından yönetilirken içeriden de Devlet başkanı İbrahim Rugova tarafından yönetilmekteydi.

Kosova Cumhuriyeti'nin ilan edilmesinden sonra, Kosovalılar kendilerini uluslararası toplumda temsil etmek üzere Kosova'daki siyasi partiler⁶¹, parlamenter ve

---

⁶¹ 24 Mayıs 1992'de gerçekleştirilen seçimlere, Kosova Demokratik Birliği (LDK), Kosova Parlamenter Partisi (PPK), Kosova Sosyal Demokrat Partisi (PSDK), Kosova Çiftçi Partisi (PFK), Kosova Arnavutları Demokratik Hristiyan Partisi (PSHDK), Kosova Cumhuriyetçi Parti (PRK), Arnavut Cumhuriyetçi Parti (PRSH), Ulusal Birlik Partisi (UNIKOMB), Kosova Liberal Partisi (PLK), Arnavut Halk Partisi (PPSH),

başkanlık seçimlerini gerçekleştirdiler. 24 Mayıs 1992’de gerçekleştirilen seçimleri Kosova Demokratik Birliği (LDK) kazanmıştır. Seçim kampanyaları basında ve yayında Arnavut dilinde gerçekleştirilmiştir. Seçim kampanyaları Sırp otoriteleri tarafından illegal olarak nitelendirilmiş hatta bazı seçim görevlileri tutuklanmıştır. LDK seçimleri yüzde 99,5 oyla kazanmış ve bu durum Arnavut siyasi liderler ve entellektüeller tarafından LDK’nın siyasal hayatı tekelleştirdiği yönünde eleştirilmişse de hiçbiri Rugova için ciddi bir tehdit oluşturmamıştır. Böylece Kosova’nın kendi kurumsal yapılaşma süreci tamamlanmıştır (Vincent, 1998: 260-261).

4.1.4.1. Çözümüne Yönelik Uluslararası Girişimler ve NATO

Bağımsızlığını ilan eden ve kendi kurumlarını oluşturan Kosova, uluslararası toplumda tanınma ve kabul görme girişimlerini başlatmıştır. İlk olarak AT’nin Yugoslavya Hakkındaki Konferansı’na başvurmuş ancak başvurusu Badinter Komisyonu tarafından dikkate alınmamıştır. 22 Aralık 1991’de İbrahim Rugova, Arnavut Siyasi Partileri Eşgüdüm Organı Başkanı ile Lord Carrington’a bir mektup göndererek tanınma talebinde bulunmuş ancak AT, Yugoslavya’daki Devletlerin tanınmasına ilişkin yönergedeki tanınma koşullarını yerine getireceklerine dair taahhütte bulunmalarına rağmen talepleri değerlendirmeye alınmamıştır. Bu talebin değerlendirmeye alınmamasının nedeni ise, Kosova’da savaş olmaması ve bağımsızlık talebine olumlu yaklaşılması halinde, bu yaklaşımın bir savaş sebebi olabileceği endişesiydi. Bağımsızlık talebinin değerlendirmeye alınmaması, özerk yönetimlerin ayrılma hakkı olmadığına ve bu nedenle de Kosova sorununu Dayton Barış Anlaşması kapsamında değerlendirilmemesine neden olmuştur (Taşdemir ve Yürür, 1999: 143-144).

Kosova sorununun, Miloseviç’in şartlı olarak Dayton’da masaya oturmasıyla gündem dışı kalması, Kosova’daki olayları tetiklemiştir. Kasım 1995’ten sonra İbrahim Rugova’nın barışçı siyasetinin başarısız olması, Kosova’daki baskıların da artmasıyla Sırp makamlarına ve yetkililerine karşı silahlı eylemler başlamıştır. Bu eylemler Rugova’yı başarısız bulan ve farklı yöntemler denemek isteyen Kosova Kurtuluş Ordusu (KKO)

Arnavut Ulusal Demokratik Partisi (PNDSH), Milli Cephe (BK), Arnavut Gençliği Demokratik Birliği (LRDSH), Demokratik Birlik için Arnavut Partisi (PSHBD), Arnavut Halk Hareketi (LPSH), Kosova Yeşil Hareketi (LGJK), Kosova Yeşil Partisi (PGJK), Demokratik Eylem Partisi (PAD) ve bu partilerin yanı sıra dışarıda aktif olan ancak Kosova içerisinde çok sayıda destekçisi bulunan Kosova Cumhuriyeti Demokratik Halk Hareketi Partisi (KPRK) seçimlere katılmıştır.

tarafından yapılmıştır. KKO'nun amacı ise Kosova'nın adının uluslararası gündeme taşınması ve Batının desteğinin sağlanmasıdır.

Kosova'da 22 Mart 1998'de Parlamento seçimlerinin yapılacağına açıklanması, Kosova'daki gerginliği artırmıştır. Kosova devletini tanımayan Sırp polisi ve askerleri 28 Mayıs 1998'de Kosova'nın Drenitsa şehrine saldırmışlardır. Bu olay üzerine Kosova uluslararası toplumda gündeme gelmiş ve ABD, Avrupalı Devletler ve Rusya, Kosova konusunu görüşmek üzere Londra'da toplanmışlardır. Burada alınan karara göre, Sırp hükümeti protesto edilmiş ve bölgeye silah ambargosu uygulanmasına karar verilmiştir. ABD ve Avrupalı Devletler bölgede uzlaşma girişimlerinde bulunmuşlarsa da bu girişimler başarısız olmuş ve çatışmalar daha da şiddetlenmiştir.

28 Mayıs 1998'de gerçekleşen olayların ardından, Kosovalı Arnavutların bölgede istikrarsızlığa neden olmaları, uluslararası toplumdaki endişeyi artırmış ve NATO Kosova'daki olaylara ilişkin iki temel hedef belirlemiştir. Bu hedeflerden ilki, uluslararası toplumun tepkisine katkıda bulunularak, krizlerin barışçı bir çözüme ulaşmasını sağlamak, ikincisi de özellikle Arnavutluk ve Makedonya ile diğer komşu ülkelerde istikrar ve güvenliğin güçlendirilmesidir (<http://www.aco.nato.int/kfor/about-us/history/background-conflict.aspx>).

Kosova'da çatışmaların başlaması, Batılı ülkeleri oldukça endişelendirmiş ve bu çatışmaların yayılmasını önlemek amacıyla harekete geçmişlerdir. Bu endişelerden dolayı BM Güvenlik Konseyi, 31 Mart 1998'de aldığı 1160 nolu kararla Kosova dahil tüm Yugoslavya Federasyonu Cumhuriyeti'ne silah ambargosu uygulanmasını talep etmiştir. Güvenlik Konseyi, bu kararın uygulanmasını takip ve rapor etmek ve de tavsiyelerde bulunmak amacıyla Konsey üyelerinden oluşan bir komisyon kurmaya karar vermiştir. Bütün devletlere, uluslararası ve ulusal kuruluşlara bu kararın uygulanmasında katı davranmaları konusunda çağrıda bulunulmuştur. 1160 sayılı kararda ayrıca, AGİT'in Kosova'daki durumla ilgili aldığı önlemlere ilişkin BM'yi bilgilendirmesi istenmiştir. Bunun yanında Kosovalı Arnavutlara ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne siyasi bir çözüm bulmaları yönünde çağrıda bulunulmuştur. (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1160%281998%29). AB de Yugoslav uçaklarının AB havalimanlarına inişini yasaklayarak hava ambargosu uygulamaya başlamıştır. 12 Haziran

1998'de NATO'da yapılan savunma bakanları toplantısında, Kosova krizine yönelik alınabilecek önlemler hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur. Görüşülen önlemler arasında birçok askeri seçenek bulunmaktaydı (<http://www.aco.nato.int/kfor/about-us/history/background-conflict.aspx>). Çözüm arayışları sürerken 23 Eylül 1998'de BM Güvenlik Konseyi 1199 sayılı kararıyla, 1160 sayılı karara gönderme yaparak, BM Sözleşmesinin 7. bölümü çerçevesinde, tüm tarafları acilen düşmanlığı sonlandırmaya ve ateşkesine davet etmiştir. Ayrıca Yugoslavya Federal Cumhuriyeti yetkililerine ve Kosova Arnavut liderlerine, şartsız ve uluslararası katılım dahilinde anlamlı diyalog çağrısında bulunarak insani facianın önlenmesini talep etmiştir (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1199%281998%29).

13 Ekim 1998' de Kosova'da çatışmaların artması ve durumun kötüye gitmesiyle NATO Konseyi hava saldırısı için hareket emri vermiştir. NATO'nun hava saldırısındaki amacı, Miloseviç'in Kosova'dan birliklerini çekmesi, bölgedeki şiddete son verilmesi, mültecilerin evlerine dönebilmeleri gibi konularda işbirliği yapılması açısından diplomatik çabaları desteklemektir. Batılı devletlerin yoğun diplomatik temasları sonucunda, Miloseviç anlaşmaya razı olmuş ve NATO Genel Sekreteri Javier Solana, ABD temsilcisi Richard Halbrooke ve Christopher Hill, NATO Askeri Komite Başkanı General Klaus Naumann, Avrupa Müttefik Kuvvetler Komutanı General Wesley Clark ile Başkan Miloseviç Belgrad'da bir araya gelerek bir anlaşma imzalamışlardır. Bu anlaşmadan sonra NATO hava harekatı iptal edilmiştir. Anlaşmaya göre, Kosova'daki Sırp Birliklerin sayısının eski seviyesine indirilmesine ve AGİT'in alınan kararlara uyulmasını denetlemek üzere bir Kosova Denetim Misyonu kurulmasına ve NATO'nun da havadan gözetleme misyonu oluşturmasına karar verilmiştir (<http://www.aco.nato.int/kfor/about-us/history/background-conflict.aspx>).

Bu iki misyonun kurulması BM Güvenlik Konseyi'nin 1203 nolu kararıyla onaylanmıştır. Barış için Ortaklık programına dahil olan ancak NATO üyesi olmayan pek çok ülke de gözetleme misyonuna katılmayı kabul etmiştir. AGİT'i desteklemek amacıyla NATO, Kosova Denetim Misyonu üyelerinin gereken zamanlarda acilen yurtdışına çıkışlarını sağlamak üzere özel bir askeri görev gücü oluşturmuştur. Bu görev gücü, Avrupa Müttefik Yüksek Komutası'nın yönetiminde Makedonya'da konuşlandırılmıştır (<http://www.aco.nato.int/kfor/about-us/history/background-conflict.aspx>). Ancak Sırpların

18 Ocak 1999'da Racak köyüne saldırılarıyla anlaşma bozulmuştur. AGİT, yaptığı gözlemler sonucu, bu olayda Sırp'ların silahlı sivillere katliam yaptıklarını belirlemiş, Sırp yönetimi de AGİT gözlemci heyeti başkanı William Walker'ın Kosova'dan ayrılmasını istemiştir.

Çatışmaya barışçı bir çözüm bulmak amacıyla uluslararası çalışmalar yeniden başlamıştır. 1992 yılında Londra Konferansı'nda eski Yugoslavya ile ilgili olarak kurulan ve ABD, Almanya, İtalya, Rusya, İngiltere ve Fransa'nın temsilcilerinden oluşan Temas Grubu 29 Ocak'ta toplanarak, uluslararası arabulucuların gözetiminde taraflar arasında yeniden barış görüşmelerinin başlatılmasına karar vermiştir. 30 Ocak'ta da NATO, gerekirse hava saldırıları yapacağını belirterek çatışan taraflara uyarıda bulunmuş ve Temas Grubuna destek vermiştir (<http://www.aco.nato.int/kfor/about-us/history/background-conflict.aspx>).

Eski Yugoslavya ile ilgili olarak kurulan 6 üyeli Temas Grubu, ilk olarak 6-23 Şubat'ta Ramboulet'te tarafları bir araya getirerek, hazırladığı barış planını taraflara sunmuştur. Bu plana göre, şiddetin acilen sonlandırılması ve ateşkese uyulması, görüşmeler yoluyla barışçıl bir çözüm bulunması, geçici anlaşma yapılması, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin ve komşu ülkelerin toprak bütünlüğü, ulusal toplulukların haklarının korunması, AGİT gözetiminde Kosova'da özgür ve adil seçimlerin yapılması, siyasal suçluların serbest bırakılması ve genel af, uluslararası müdahale ve uygulamada tarafların tam işbirliği içinde olması genel ilkeler başlığı altında ele alınmıştır. Bunların dışında Kosova'daki yönetim, insan hakları ve uygulama başlıkları altında diğer konular da Ramboulet'te ele alınan konular arasında yer almıştır (Weller, 1999: 225-226). 5-18 Martta yapılan ikinci turda da anlaşma sağlanamaması ve Sırp tarafının uzlaşmaz tavrı nedeniyle görüşmeler sona ermiştir. Sırp Polis ve askeri kuvvetlerinin Kosovalı Arnavutlara karşı eylemlerinin artmasıyla çok sayıda insan evlerini terk etmek zorunda kalmıştır. Kosova Denetim Misyonu da Sırp güçleri tarafından engellenmeye başlamış ve artık görevini yerine getiremediği gerekçesiyle 30 Mart 1999'da bölgeden ayrılmıştır. Kosova Denetim Misyonu'nun bölgeden ayrılmasının ardından Richard Holbrooke Belgrad'a giderek Miloseviç'i saldırıları durdurması hususunda ikna etmeye çalışmış, son vermedikleri takdirde NATO'nun hava saldırısında bulunacağı konusunda uyarmıştır (<http://www.aco.nato.int/kfor/about-us/history/background-conflict.aspx>).

Miloseviç, Holbrooke'un uyarılarını göz ardı etmiş, bunun üzerine NATO, 23 Mart 1999'da Müttefik Kuvvetler Operasyonu adıyla Hava saldırısını başlatmıştır. NATO, bu saldırıyla kendi içerisinde bir ilki gerçekleştirerek ilk kez BM kararı bulunmadan kendi inisiyatifiyle bir ülkeye kuvvet kullanma kararı alarak müdahalede bulunmuştur (<http://www.aco.nato.int/kfor/about-us/history/background-conflict.aspx>).

NATO'nun, yetmiş yedi gün süren hava saldırılarının ardından, 9 Haziran 1999'da Yugoslav Ordusu Kosova'dan geri çekilmeye başlamıştır. Yugoslav ordusunun geri çekilmeye başlamasıyla, NATO Genel Sekreteri Solana, 10 Haziran 1999'da Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı Clark'a Yugoslavya'ya karşı yürütülen hava saldırılarının geçici olarak durdurulması konusunda talimat vermiştir. Yugoslav Ordusunun geri çekilmesi, 9 Haziran 1999'da Yugoslavya ile NATO arasında imzalanan Askeri Teknik Anlaşmaya ve Rusya, AB ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti arasında imzalanan anlaşmaya uygun biçimde gerçekleşmiştir. Bu süreçte gelişmeleri BM'ye bildiren NATO, çatışmada bulunan tüm taraflara barış fırsatı sağlayan anlaşmaların yükümlülüklerine uymaları ve çatışmaya ilişkin BM Güvenlik Konseyi kararlarını tanıma çağrısında bulunmuştur (<http://www.aco.nato.int/kfor/about-us/history/background-conflict.aspx>).

10 Haziran 1999'da yaşanan gelişmeler, Yugoslavya Federal Cumhuriyetinin Kosova krizi konusunda siyasal bir çözüm bulma girişimleri, şiddete bir an önce son verilmesi, askeri ve paramiliter güçlerini geri çekmeyi kabul etmesi BM Güvenlik Konseyi 1244 (1999) sayılı kararına da olumlu yönde yansımıştır.

4.1.4.2. Birleşmiş Milletler, 1244 Sayılı Karar ve Kosova Krizine Çözüm Önerileri

BM 1244 (1999) sayılı kararı on dört lehte, ve Çin'in kullandığı bir çekimser oyla kabul edilmiştir. Karara göre, BM Güvenlik Konseyi, Kosova'da BM'nin himayesinde uluslararası sivil ve güvenlik varlıkları konuşlandırılacaktı. Ayrıca BM Güvenlik Konseyi, G-8 ülkelerinin dışişleri bakanlarıyla benimsediği genel ilkeler ve 3 Haziran 1999'da Belgrat'da Finlandiya Cumhurbaşkanıyla Rusya Federasyonu özel temsilcisinin birlikte sunduğu ve Yugoslavya Federasyonu Cumhuriyeti hükümeti tarafından kabul edilen

metnin, içeriğine uygun olarak krize siyasal bir çözüm bulunmasına karar vermiştir. Her iki belge de 1244(1999) sayılı karara ek olarak dahil edilmiştir.

BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararında, daha önceden alınmış olan 1160, 1199, 1203 ve 1239 sayılı kararlara uyulmadığı belirtilmiş, Ek 1⁶² ve Ek 2⁶³, de yer alan ilkeler çerçevesinde Kosova'daki krize siyasal bir çözüm bulunması kararlaştırılmıştır. Söz konusu eklerde belirtilen bu ilkelerin, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti tarafından kabul edilmesi ve bu ilkelerin uygulanması için Yugoslavya Federal Cumhuriyetiyle işbirliği yapılmasına karar verilmiştir. Ayrıca, üye devletlerin ve ilgili uluslararası örgütlerin bir uluslararası güvenlik mevcudiyeti oluşturmaları konusunda yetkilendirilmelerine, bu güvenlik mevcudiyetinin sorumluluğunun düşmanlıkların yeniden ortaya çıkmasını önlemek olacağına, KKO'nun askeri görünümünün ortadan kaldırılmasına ve sığınmacıların evlerine geri dönmeleri ve uluslararası sivil mevcudiyetin faaliyette bulunabilmesi için güvenli bir ortam oluşturulmasına karar verilmiştir. (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244).

BM Güvenlik Konseyinin 10 Haziran 1999'da aldığı 1244(1999) sayılı kararıyla Kosova'da geçici yönetimi sağlamak üzere, BM Kosova Misyonu (United Nation Mission in Kosovo, UNMIK) ile KFOR (Kosovo Force) bölgede konuşlandırılmasına karar verilmiş, Kosova'daki askeri ve sivil unsurların yerleştirilmesi uygun görülmüştür.

---

⁶² EK 1'de G-8 Dışişleri Bakanları tarafından 6 Mayıs 1999'da kabul edilen genel ilkeler belirtilmiştir. Buna göre; Kosova'daki baskı ve şiddetin acilen sona erdirilmesi, askeri ve sivil güçlerin Kosova'dan çekilmesi, Kosova halkı için barışçıl ve normal yaşam şartları sağlanması için, BM Güvenlik Konseyi tarafından karar verilen biçimiyle Kosova için geçici yönetim kurulması, insani yardım organizasyonları tarafından mültecilerin Kosova'ya güvenli ve özgür biçimde dönüşlerinin sağlanması, Ramboulet Anlaşmasına uygun olarak ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin ve bölgedeki diğer devletlerin toprak bütünlüğü kabul edilerek, Kosova için geniş çaplı bir özerklik sağlanmasına yardımcı olacak geçici siyasal çerçeve anlaşmasının oluşturulması için siyasal sürecin başlatılması, kriz bölgesinin ekonomik gelişmesi ve istikrara kavuşması için kapsamlı bir yaklaşım benimsenmesi kabul edilmiştir.

⁶³ EK 2'de Kosova Krizinin çözümüne yönelik benimsenmesi gereken ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler; Kosova'daki baskı ve şiddetin acilen sona erdirilmesi, belirlenen takvime göre askeri ve polis güçlerinin Kosova'dan çekilmesi, BM Kararlarına göre Kosova'da Etkili bir sivil ve güvenlik biriminin kurulması, uluslararası güvenlik mevcudiyetinin, NATO'nun ortak bir komutanlık ve kontrolü altında ve Kosova'daki tüm halklar için güvenli bir ortam oluşturma yetkisine sahip katılımıyla gerçekleşmesi, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti içerisinde, Kosova için geniş çaplı bir özerklik sağlamak amacıyla uluslararası sivil yönetimin bir parçası olarak Kosova geçici yönetiminin kurulması, uluslararası toplumun bölgeden çekilmesinin ardından, belirlenen sayıda Yugoslav ve Sırp personelin belirli görevleri yerine getirmek üzere bölgede bulunmasına karar verilmiştir.

4.1.4.2.1. KFOR

KFOR, 12 Haziran 1999'da BM himayesi altında Kosova'ya giren, 50,000 personelin yer aldığı uluslararası bir güçtür⁶⁴. KFOR'un BM himayesi altında göreve başlaması 9 Haziran 1999'da NATO ile Yugoslav Komutanları arasında imzalanan Askeri Teknik Anlaşmaya ve 10 Haziran 1999'da alınan, BM'nin 1244 (1999) sayılı kararına dayanmaktadır. Askeri Teknik Anlaşmaya göre KFOR'un konuşlanması, Sırp güçlerinin Kosova'dan çekilmeleriyle aynı zamana rastlamaktadır. 20 Haziran'da Sırpların geri çekilmesi tamamlanmış, KFOR da ilk konuşlanma görevini yerine getirmiştir (<http://www.aco.nato.int/kfor/about-us/history/background-conflict.aspx>).

Kosova'da konuşlanan KFOR'un misyonu, ülkede güvenli bir ortam oluşturmak ve bu ortamın sürekliliğini sağlamak, çatışmaya son veren anlaşmaların uygulanmasını gözlemek ve gerektiğinde uygulanması için kuvvet kullanmak, UNMIK'e faaliyetlerinde yardımcı olmaktır. KFOR'un temelini NATO oluşturmuştur. 39 ülkeden 46,000 askeri personelden oluşan KFOR birlikleri 30 ülkeden gelmiştir. Bu askerlerin yüzde 80'i AB üyesi ülkelere sağlanmıştır. NATO üyesi olmayan ülkeler arasında KFOR'a en fazla destek sağlayan ülke Rusya olması oldukça ilginçtir (<http://www.aco.nato.int/kfor/about-us/mission.aspx>).

Mayıs 2000'de NATO ülkeleri BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 (1999) sayılı kararına istinaden barışçıl, farklı etnik gruplardan oluşan demokratik, nüfusunun tamamının evrensel hak ve özgürlüklerden yararlanabildiği bir Kosova için, uluslararası toplumla birlikte çalışmakta kararlı olduklarını yinelemişlerdir. NATO, Dışişleri Bakanları Kosova'daki UNMIK ve BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisi tarafından yürütülen çalışmaları ve UNMIK ile KFOR arasında devam eden üst düzey işbirliğini desteklediklerini açıklamışlardır. KFOR'un kuvvet düzeyinin ve yeteneklerinin karşılaşılan sorunlarla orantılı seviyelerde tutulması konusunda kararlı olduklarını belirtmişlerdir. Bu işbirlikleri arasında güvenli ortamı sağlamak, etnik şiddeti önlemek, azınlıklara güvenlik ve koruma sağlamak, tüm mültecilerin evlerine geri dönmelerine yardım etmek, özgür, adil

---

⁶⁴ KFOR'a destek veren ülkeler, ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Türkiye, Arnavutluk, Hırvatistan, Ermenistan, Kanada, Slovenya, Norveç, İsveç, İsviçre, İrlanda, Polonya, Portekiz, Lüksemburg, Moldova, Bulgaristan, Avusturya, Danimarka, Yunanistan, Macaristan, Ukrayna, Estonya, Finlandiya, Romanya, Hollanda, Çek Cumhuriyeti ve Litvanya'dır. Rusya Helsinki'de imzalanan ayrı bir anlaşmayla KFOR'a dahil olmuştur.

ve güvenli seçim ortamının sağlanmasında AGİT'e destek olmak bulunmaktadır (NATO El Kitabı, 2001: 127).

KFOR'un 50,000 kişilik gücü, 2002 yılında 39,000'e düşürülmüştür. Bölgedeki gerginliğin kısmen azalması sonucu Haziran 2003'te bu sayı 26,000'e, 2003 sonunda ise 17,500'e düşürülmüştür. Mart 2004'te Arnavutlar ve Sırp lar arasında yeniden çatışmalar başlayınca ve bu saldırılar KFOR askerlerine de yöneltilince, NATO tarafından KFOR birliklerine takviye yapmak üzere 2,500 kişilik bir birliğin derhal konuşlanabilecek şekilde planlaması yapılmıştır. 2012 itibariyle KFOR'un asker sayısı 5,500'ün altına inmiştir (<http://www.aco.nato.int/kfor/about-us/history.aspx>).

Kosova müdahalesi, NATO'nun kuvvet kullandığı ilk savaştır. NATO'nun Kosova'ya müdahalesinin ardından, BM Sözleşmesi'nin 2. maddesi 4. fıkrası⁶⁵ ve Bölüm VII kapsamında insani müdahale hakkına ilişkin tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışmalara göre, NATO'nun Sırbistan'a yönelik 78 gün süren hava hareketinde müttefik güçlerin BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı önlemler dışında hareket ettikleri öne sürülmüştür. Rusya ve Sırbistan-Karadağ, BM Sözleşmesine aykırı hareket edildiğini belirtmişlerdir. Bu nedenle, Rusya Şubat 2000'e kadar NATO ile ilişkilerini, Daimi Ortaklık Konseyi ve Barış için Ortaklık Projesini sembolik olarak askıya almıştır. Diğer taraftan NATO, BM Güvenlik Konseyi'nin 1199 sayılı kararına uygun hareket ettiğini, bu nedenle müdahalesinin meşru olduğunu savunmuştur. NATO'ya göre Kosova'da yaşanan olaylar bölgesel güvenliğe tehdit oluşturmakta ve Sırbistan uluslararası hukuka aykırı hareket etmekteydi (Simma, 1999: 6-12). NATO, KFOR aracılığıyla gerçekleştirdiği müdahaleyi sadece insani yardım değil aynı zamanda bölge barışına güvenliğine de hizmet ettiği gerekçesiyle meşru olarak nitelemiştir.

4.1.4.2.2. UNMIK

BM, Kosova'da faaliyet alanı ve buradaki yapısı bakımından daha önceki misyonlarından çok daha karmaşık ve farklı bir misyon üstlenmiştir. Kosova'da yürütülen

---

⁶⁵ Bu maddeye göre, “*BM üyesi devletler, uluslararası ilişkilerinde herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar*”.

misyon, BM'nin tek başına değil, diğer uluslararası örgütlerin de katılımıyla yürüttüğü çok taraflı bir misyon olmuştur.

BM Kosova Misyonu (UNMIK), BM Güvenlik Kurulu'nun 1244 (1999) sayılı kararıyla, savaş bölgesi olan Kosova'da BM öncülüğünde geçici sivil yönetim oluşturulması ve bu yönetim altında Kosova'nın aşamalı olarak tam özerklikten faydalanabilmeleri nedeniyle 10 Haziran 1999'da görevine başlamıştır. UNMIK, Kosova'da barışçıl ve normal bir hayat koşullarının sağlanmasının yanında Batı Balkanlarda bölgesel istikrarın da geliştirilmesi ve korunmasını amaçlamaktaydı. UNMIK, BM Genel Sekreteri özel temsilcisi başkanlığında, Güvenlik Konseyi'nin 1244 (1999) sayılı kararıyla kurulmuştur. AGİT de UNMIK'in kurumsal yapılandırma ayağını oluşturmaktadır. BM Özel Temsilcisi, aynı zamanda AB Kosova Misyonu (EULEX) ile koordinasyonu sağlamakla görevlendirilmiştir (<http://www.unmikonline.org/Pages/about.aspx>).

UNMIK'in, 1244 (1999) sayılı kararın 11. maddesinde Kosova'da gerçekleştirmesi amaçlanan faaliyetler belirlenmiştir. Buna göre UNMIK, temel sivil idare işlerini gerçekleştirmek, Kosova'da tam özerkliğin ve öz yönetimin oluşmasını sağlamak, Kosova'nın gelecekteki statüsünün belirlenmesi için siyasi süreci oluşturmakla görevlendirilmiştir. Bunların dışında, tüm uluslararası kurumların insani ve afet yardımlarını koordine etmek, kilit kurumların altyapılarını ve ekonomik yapılanmayı desteklemek, sivil ve hukuksal düzeni sağlamak, insan haklarını geliştirmek ve tüm sığınmacıların ve evlerini terk etmiş insanların, evlerine güvenli bir biçimde dönmelerini sağlamak da diğer başlıca görevleri arasında bulunmaktadır (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/mandate.shtml>).

UNMIK'in, faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere dört sütundan oluşan bir yapı oluşturulmaya çalışılmış ve bu yapılar kendi alanlarında faaliyette bulunmak üzere, BM himayesi altında bir araya gelmişlerdir. Bunlardan ilki, BM Mülteciler Yüksek Komisyonu (UNHCR) öncülüğünde insani destek, polis ve yargı, ikincisi, BM yönetiminde sivil yönetim, üçüncüsü AGİT önderliğinde demokratikleşme ve kurum inşasının sağlanması ve son olarak da AB yönetimindeki ekonomik gelişme ve yeniden yapılanmanın sağlanmasıdır (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/background.shtml>).

Misyonun ilk sütunu olan insani destek, emniyet ve adalet konularını kapsamaktadır ki bunlar UNMIK'in Kosova misyonunun merkezini oluşturmuştur. Adaletin temel amacı çok uluslu, bağımsız, tarafsız ve yetkili bir adli düzen oluşturmaktır. Bu misyonun odak noktası, Kosova'daki kayıp insanların tespit edilmesiydi. Haziran 2000 itibariyle sığınmacıların büyük kısmının evlerine geri dönmesiyle, UNCHR daha çok hukuksal fonksiyonların düzenlenmesinde görev almıştır. Böylece suç mağdurlarına yardım edilmiş ve avukatlık hizmetleri de sağlanmıştır. UNMIK adaletin sağlanmasının yanında yerel polis teşkilatıyla da işbirliği yaparak hukukun ve düzenin sağlanmasına da katkıda bulunmuştur (<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/background>).

UNMIK'in bütünlüyci parçalarından biri olarak Kosova'da görev alan AGİT, 1 Temmuz 1999'da göreve başlamıştır. AGİT'in Kosova'daki misyonu, BM 1160 ve 1199 ve 1244 sayılı kararlarına göre, bölgede ateşkesi sağlamak, tarafların hareketlerini izlemek, demokrasi ve insan haklarının gelişimini sağlamaktır. Bu amaçlarla göreve başlayan AGİT, barışın tesis edilmesi, hukuk düzeninin güçlendirilmesi, demokratik toplumun oluşturulması ve geliştirilmesi, seçimlerde gözlemlerde bulunma faaliyetlerinde bulunarak Kosova'da barış ve düzenin oluşturulmasına katkıda bulunmuştur (<http://www.osce.org/kosovo/105907>). AGİT Kosova Misyonu, Sürekli Konseyin 1 Temmuz 1999 tarihli PC.DEC/305 sayılı kararı ile kurulmuş, başlangıçtaki görev süresinin Aralık 2000'e kadar sürmesi öngörülmüştür. Ancak sonrasında bölgede yaşanan süreçle birlikte ilk önce Sürekli Konseyin 20 Kasım 2000 tarihli PC.DEC/382 sayılı kararıyla 10 Aralık 2001'e, daha sonra 10 Aralık 2001 tarihli PC.DEC/449 sayılı kararı ile 31 Aralık 2002'ye, 12 Aralık 2002 tarihli PC.DEC/515 sayılı kararı ile de 31 Aralık 2003'e son olarak da 18 Aralık 2003 tarihli PC./DEC584 sayılı kararlarla 31 Aralık 2004'e kadar uzatılmıştır (<http://www.osce.org/pc/20335>; <http://www.osce.org/pc/18260>; <http://www.osce.org/pc/25007>).

19 Haziran 1999'da göreve başlayan UNMIK, ilk olarak merkezi ve yerel idarelerin kurulmasını sağlamıştır. 15 Aralık 1999'da Hashim Thaci, İbrahim Rugova, Rexhep Qosha UNMIK ile Ortak Geçici Yönetim Yapısının Kurulması üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Bu anlaşmaya göre, yeni yapı başlangıçta 14 idari birimden oluşturulmuş ancak daha sonra idari birim sayısı 20'ye çıkarılmıştır (UNMIK, 1999: PR/115). Bu bağlamda UNMIK, 1244 (1999) sayılı BM Güvenlik Konseyi kararının kendisine verdiği yetkiye dayanarak 2000/1 sayılı düzenleme kararıyla Şubat 2000'den itibaren UNMIK Ortak Geçici Yönetim

Yapısını (Joint Interim Administrative Structure - JIAS) kurmuştur. JIAS'ın Başkanlığını BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi yapmaktaydı. En üst düzey organı olan Kosova Dönüşüm Konseyi (Kosova Transitional Council), dini, etnik ve sivil topluluklardan oluşan 36 üyeye sahipti. Geçici Danışma Meclisi (Interim Advisory Council), BM Genel Sekreteri özel Temsilcisine, danışma meclisi görevi görmekte ve uygulanacak yasalar ve yeni düzenlemeler konusunda tavsiyelerde bulunmasının yanında 20 idari birime de siyaset önerilerinde bulunmaktaydı. Kurulan Ortak Geçici Yönetim Yapısında bulunan 20 birimin her biri, bir Kosovalı diğeri de UNMIK personeli olmak üzere iki başkan tarafından yönetilmekteydi. Kosova'ya özel oluşturulan yönetim formülüne göre, yerel idari başkanlıklar üç büyük Arnavut Partisi, Sırp, Boşnaklar, Türkler ve bir de bağımsız olmak üzere dört ulusal topluluk tarafından paylaşılmaktaydı. 28 Ekim 2000'de yapılan seçimlerde 30 Belediye Meclisi, UNMIK danışmanlığı ve düzenlemelerine uygun olarak seçilmiştir (<http://www.unmikonline.org/regulations/2000/reg01-00.htm>, Willigen, 2013: 64, UNMIK, 1999, UNMIK, 2000a, UNMIK, 2000b). 2000 yılı sonu itibariyle JIAS, önceden oluşturulmuş paralel kurumlarla yer değiştirmiştir.

UNMIK, Kosova'da göreve başladığında, devletin hiçbir mekanizması çalışmamaktaydı. Yapılan düzenlemeler ve uygulanan politikalar sonucunda, iki yıllık bir süreçte tüm hizmetler çalışır hale gelmiştir. Avrupa'ya dayanan sivil toplum oluşturulmuş, belediye meclisleri çalışır hale gelmiş, büyük oranda istikrar sağlanmıştır. Ancak bu süreçte aşılamayan iki sorundan biri olan BM Güvenlik Konseyinde öngörülen geniş çaplı özerklik halen sağlanamamıştı ve ekonomik gelişme konusundaki yasalar ve düzenlemeler hayata geçirilememişti.

6 Haziran 2000'de BM tarafından yayınlanan raporda, BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisinin, 1244 (1999) sayılı karar çerçevesinde, Kosova'da bir anlaşmaya varılincaya kadar demokratik ve özerk öz-yönetim için kurumlar oluşturmaya çalıştığını, yasama, yürütme ve yargı kurumları ile öz-yönetim için gerekli olan diğer kurumlar için bir sözleşme yapılacağını belirtmiştir. Bu sözleşme ile oluşturulacak kurumlar mevcut JIAS yapılarının üzerine inşa edilecekti. Bu sözleşme ile Kosova'daki tüm taraflar barış ve düzen için yükümlülük altına sokulması planlanmıştı (UN Security Council, S/2000/538: 4, 22). İlerleyen süreçte planlanan sözleşmenin yapılamaması üzerine, BM Özel Temsilcisi, Kosova'daki büyük siyasi partilerin ve toplulukların temsilcileriyle bir çalışma grubu

oluşturarak geçici öz yönetim için bir anayasa taslağı hazırlamaya başlamışlardır (UN Security Council, S/2001/218: 6). 15 Mayıs 2001’de de Geçici Öz-yönetimin Anayasal çerçevesi ortaya çıkmıştır.

4.1.4.2.3. Kosova Geçici Öz-Yönetiminin Kurulması ve Anayasal Çerçevesi

10 Haziran 1999 tarih ve 1244 (1999) sayılı BM kararına dayanarak, BM Özel Temsilcisi Hans Haekkerup, 2001/9 Sayılı yönetmelikle 15 Mayıs 2001’de Kosova Geçici Öz-Yönetim Anayasal Çerçevesini yürürlüğe koyulduğunu belirtmiştir. Bu anayasal çerçeve, Kosova halkının serbest ve adil bir biçimde seçimlere katılımını, yasama, yürütme ve yargı alanlarında öz-yönetim geçici kurumları tesis edilene ve nihai çözüm sağlanana kadar Kosova’da anlamlı bir öz-yönetim gerçekleştirilmesini sağlamayı amaçlamıştır (<http://www.unmikonline.org/regulations/2001/reg09-01.htm>).

15 Mayıs 2001’de yürürlüğe giren Geçici Öz-Yönetim Anayasal Çerçeve, Kosova’nın özerkliği ve Öz-yönetimine dair önemli bir aşamadır. Bu çerçevenin “Temel Hükümler” başlıklı bölümünde, Kosova’nın uluslararası geçici yönetim altında bulunan, halkıyla birlikte kendine özgü tarihi, hukuksal, kültürel ve dil niteliklerine sahip olduğu belirtilmiş⁶⁶, devamında da bu anayasal çerçeveye kurulan Öz-Yönetim Geçici kurumların sorumluluklarını yerine getireceği bölünmez bir bölge olduğu⁶⁷ ifade edilmiştir. Anayasal Çerçevenin 1.3. maddesine göre, Kosova’nın yerel öz yönetiminin temel birimleri belediyelerdir ve bu birimler UNMIK yönetmeliğinde belirtilen sorumluluklara sahiptirler. 1.5. maddede Öz-Yönetim Geçici Kurumları, Meclis, Kosova Başkanı, hükümet, mahkemeler ve diğer kurum ve kuruluşlar olarak belirlenmiştir. Bu kurumlara tanınan yetkileri BM Güvenlik Konseyi 1244 (1999) sayılı kararı hükümlerine ve anayasal çerçevenin şartlarına uygun olarak yerine getirmekle yükümlü kılınmış, hukukun üstünlüğü, insan hak ve özgürlüklerini, demokratik ilkeleri ve uzlaşmayı geliştirmekle görevlendirilmişlerdir. Ayrıca yasama, yürütme ve yargı arasında güçler ayrılığı ilkesi de geliştirilmiştir (<http://www.unmikonline.org/regulations/2001/reg09-01.htm>).

⁶⁶ Kosova Geçici Öz-Yönetim Anayasal Çerçevesi, madde 1.1

⁶⁷ Kosova Geçici Öz-Yönetim Anayasal Çerçevesi, madde 1.2

Kosova Geçici Öz-Yönetim kurumları oluşturulurken, bu kurumlar tam anlamıyla yetkilendirilmemişlerdir. Anayasal Çerçevenin sekizinci bölümü BM Genel Sekreteri Özel temsilcisinin yetki ve sorumluluklarını ayırmış, bu kurumlara da kısıtlamalar getirmiştir. Buna göre, bütçenin belirlenmesi ve onaylanması, para politikası, hakim ve savcılarının görevlendirilmesi ve görevden alınması, yerel kurumların ıslahı gibi çok sayıda konuda nihai karar BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisine aittir. Bunların yanında meclisin feshini isteme ve yeni seçimleri ilan etmek de yetki alanında bulundurulmuştur. Ancak bu yetkisini Kosova Başkanı'na danışarak ve meclis üyelerinin üçte ikisinin desteklediği bir kararla ve Kosova Başkanı'nın talebi üzerine kullanabilecekti. Ayrıca tüm konularda devletler ve uluslararası örgütlerle anlaşmalara varmak ve bu anlaşmaların yerine getirilmesini denetlemek gibi önemli siyasal konular da aynı biçimde BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisine bırakılmıştır (<http://www.unmikonline.org/regulations/2001/reg09-01.htm>).

Anayasal Çerçevenin 9. bölümünde Öz-Yönetim geçici kurumlarına ilişkin belirlemeler bulunmaktaydı. Bu belirlemelere göre Meclisin, en üst düzeydeki temsil ve yasama organı olduğu belirtilmiştir. Meclis, gizli oylama ile seçilen 120 üyeden oluşmakta⁶⁸, bu 120 üyenin 100'ü seçimlerde aldıkları geçerli oylarla orantılı olarak tüm taraflar arasında paylaşılırken, 10'u Kosova Sırp topluluğunu temsil eden taraflar, diğer 10'u da diğer milletler arasında aldıkları geçerli oy oranında paylaşılacaktı⁶⁹. Hükümete dair düzenleme⁷⁰ ise bakanlık sayısının on iki ve altı olması durumunda en az iki bakanın Mecliste çoğunluk tarafından temsil edilen grubun dışında bir gruptan olacağı, bunun da en az birinin Kosova Sırp Topluluğundan diğerinin de başka bir topluluktan olmasına karar verilmiştir. Bakan sayısının on ikinin üstünde olması halindeyse bu iki bakan dışındaki üçüncü bakanın Mecliste çoğunluk tarafından temsil edilen grubun dışında bir gruptan olacağı belirtilmiştir (<http://www.unmikonline.org/regulations/2001/reg09-01.htm>).

Anayasal Çerçevenin on ikinci bölümünde BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisinin yetkileri, Öz-Yönetim geçici kurumlarının denetlenmesi ve 1244 (1999) sayılı karara ve Anayasal Çerçeveye uygun hareket etmediklerinin tespiti halinde, 1244 (1999) sayılı kararın uygulanmasını sağlama konusunda BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisinin

⁶⁸ Kosova Geçici Öz-Yönetim Anayasal Çerçevesi, madde 9.1.2

⁶⁹ Kosova Geçici Öz-Yönetim Anayasal Çerçevesi, madde 9.1.3

⁷⁰ Kosova Geçici Öz-Yönetim Anayasal Çerçevesi, madde 9.3.5

yetkilerini azaltmadığı ya da etkilemediği belirtilmiştir. 13. Bölümde KFOR'un yetkileri de tanımlanmıştır (<http://www.unmikonline.org/regulations/2001/reg09-01.htm>).

Geçici Öz-Yönetim oluşturulduktan sonra ilk seçimler 17 Kasım 2001'de yapılmıştır. BM Genel Sekreterinin raporunda seçimlerin başarıyla gerçekleştirildiği belirtilmiş, ancak hiçbir parti hükümeti kuracak oyu alamadığından, koalisyon hükümeti kurulmasına ilişkin görüşmeler UNMIK gözetiminde başlatılmıştır. Kasım 2001 seçimlerinde meclisteki 120 sandalyenin 35'ini Arnavut olmayan topluluklar kazanmıştır (<http://www.unmikonline.org/SGReports/S-2002-62.pdf>). Başkanlık için gerekli oy çoğunluğunun sağlanması ve hükümetin oluşturulma süreci kısmen gecikse de 2002 yılının başında, UNMIK gözetiminde yapılan görüşmelerden sonra partiler arasında uzlaşma sağlanmıştır (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2002/436).

Öz-Yönetim Geçici Anayasal Çerçevesi, 2004 yılına kadar nispeten sorunsuz olarak uygulanmıştır. Ancak Sırp Topluluğun siyasal katılımındaki isteksizliğinin bölgede kırılğan bir durum ortaya çıkardığı belirtilmiştir. Kofi Annan, Güvenlik Konseyine 7 Ekim 2005'de gönderdiği mektupta, Kosova'daki mevcut durumu özetlerken, Sırpaların merkezi siyasal kurumların dışında kalmayı tercih ettiklerini hatta eğitim ve sağlık alanlarında da kendi kurumlarını oluşturduklarını belirtmiştir. Çok uluslu olan Kosova'da böyle bir yapılanmanın önlem alınmadığı takdirde bölge istikrarını bozabileceği de vurgulanmıştır. Bu nedenle Kosova'nın nihai statüsünün belirlenmesi gerektiği ve bunun için izlenmesi gereken yol haritası da belirtilmiştir (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2005/635). Bu gelişmelerden sonra Kosova'nın nihai statüsünün belirlenmesi yönünde çözüm arayışları başlamıştır.

4.1.5. Kosova'nın Nihai Statüsünün Belirlenmesine Yönelik Çözüm Arayışları

Kosova'da 2001 yılında uygulamaya geçirilen Öz-Yönetim Geçici Anayasal Çerçeve, topluluklar arasında yaşanan bir takım sıkıntılardan dolayı zamanla uygulanması zor hale gelmiştir. Bu nedenle Kosova'nın statüsünün ne olacağı ve belirlenmesi yönünde BM öncülüğünde çalışmalar başlatılmıştır.

BM Genel Sekreterinin, 22 Nisan 2002 tarihli S/2002/436 sayılı raporunun 54. maddesinde, uluslararası toplumun, Kosova'da işlevsel bir siyasal sistem, uygulanabilir ve meşru bir ekonomi ve barışçı bir toplum oluşturmak için büyük çaba sarf edildiğini belirtmiştir. Bu misyonun Kosova'da sonsuza kadar kalamayacağını fakat geçici Öz-Yönetim kurumlarını sağlamlaştırmak için gerektiğinde siyasal, finansal ve teknik yardımın yapılabileceği ifade edilmiştir. Mevcut desteğin de sonsuza kadar süremeyeceği, BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisine hem UNMIK hem de Geçici Öz-Yönetim kurumları için siyasal bir yol haritasının belirlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu yol haritasının hukuksal ölçütlere, işlevsel demokratik kurumlara, ekonomi, hareket özgürlüğü, yerlerinden olan insanların evlerine dönüşlerine uygun olarak ve bölgesel istikrara katkı sağlayacak şekilde hazırlanması istenmiştir (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2002/436).

4.1.5.1. Nihai Statünün belirlenmesinden Önce Kosova'nın Sağlaması Gereken Ölçütler: "Statü Öncesi Standartlar Politikası"

24 Nisan 2002'de BM Güvenlik Konseyi 4518. Toplantısında BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisi Michael Steiner, 1244 (1999) sayılı kararın 11(e) maddesinde yer aldığı üzere, Kosova'nın statüsünün belirlenmesinin en önemli sorumluluğu olduğunu; ancak henüz bunun zamanının gelmediğini çünkü Kosova toplumunun ve kurumlarının bu süreçte hazır olduklarını göstermeleri gerektiğini ifade etmiştir. Kendisinin değerlendirme sürecinde olduğunu ve bazı ölçütlerin 1244 sayılı karara uygun biçimde, statü konusu tartışılmadan önce sağlanması gerektiğini belirtmiştir.

Steiner, nihai statünün belirlenmesinden önce, etkin, temsili ve işlevsel kurumların oluşması, hukukun üstünlüğünün uygulanması, herkes için hareket serbestliği sağlanması, kalan ya da dönmek isteyen Kosovalılara saygı duyulması, piyasa ekonomisi için sağlam temellerin geliştirilmesi, mülkiyet başlığının açık hale getirilmesi, Belgrad ile ilişkilerin normalleştirilmesi gibi bir dizi ölçütün sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PV.4518). Steiner'in belirttiği bu ölçütler 10 Aralık 2003'de Güvenlik Konseyi'ne sunulmuş ve 12 Aralık 2003'de de Güvenlik Konseyi tarafından yapılan SC/7951 sayılı basın açıklamasıyla ölçütlerin desteklendiği açıklanmıştır (<http://www.un.org/press/en/2003/sc7951.doc.htm>).

10 Aralık 2003'te 10 sayfalık bir rapor halinde sunulan ölçütler, demokratik kurumların işler hale getirilmesi, hukukun üstünlüğü, hareket serbestliği, toplulukların hakları ve geri dönüşlerinin sürdürülebilirliği, ekonomi, mülkiyet hakları, diyalog ve Kosova Koruma Birlikleri başlıkları altında sınıflandırılmıştır. (<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kos%20Standards.pdf>). Nihai bir statünün belirlenebilmesi için öncelikle bu sekiz başlık altındaki konularda ilerleme sağlanması gerekmektedir.

BM Güvenlik Konseyi 12 Aralık 2003'te yaptığı basın açıklamasında, 5 Kasım'da Priştina'da başlayan revizyon mekanizmasının, statü öncesi standartlar politikasının uygulanmasına önemli bir ivme kazandırdığını ve bu türden kapsamlı revizyon için ilk fırsatın 2005 yılının ortalarında ortaya çıkacağı belirtilmiştir. Nihai statünün belirlenme sürecinin başlatılması da bu revizyonların sonucuna bağlı olduğu ifade edilmiştir. Bu anlamda bir uygulama planı beklediklerini ve bu planın son halinin BM Güvenlik Konseyi Özel Temsilcisi tarafından, Geçici Öz-Yönetim kurumları ve diğer ilgili taraflar arasında süren müzakereler sonucunda belirlenerek konseye sunulmasını istemişlerdir. Güvenlik Konseyi ayrıca, BM Güvenlik Konseyi Özel Temsilcisi'ne 1244 (1999) sayılı kararlar verilen yetkiye dayanarak Fransa, Almanya, İtalya, Rusya Federasyonu, İngiltere ve ABD temsilcilerinden oluşan Temas Grubu ile karşılıklı müzakerelerle revizyon mekanizmasının kapsamının belirlenmesini istemiştir (<http://www.un.org/press/en/2003/sc7951.doc.htm>).

Statü öncesi standartlar politikası çalışmaları, Mart 2004'de başlayan etnik çatışmalar nedeniyle yarım kalmış ve bu durum BM Genel Sekreteri tarafından ciddi bir geriye gidiş olarak tanımlanmıştır. Hatta yaşanan bu olaylarla, Kosova'nın belirlenen standartları sağlayabilmesi için daha çok zamana ihtiyacı olduğunu gösterdiğini ifade etmiştir (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2004/348). Bu olaylardan sonra Kosova'ya yönelik gelecek planlarının yapılmasında Kosova'daki tüm aktörlerin siyaset ve uygulamalarının kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiş ve 6 Temmuz 2004'te Norveç'in NATO'daki Daimi Temsilcisi Büyükelçi Kai Eide, değerlendirmeleri yapmak üzere göreve atanmıştır (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2004/613).

4.1.5.2. Büyükelçi Kai Eide'nin Kosova'ya İlişkin Raporu ve Temas Grubu'nun Kosova'ya İlişkin Belirlediği Rehber İlkeler Doğrultusunda Yaşanan Gelişmeler

Kai Eide, 6 Temmuz 2004'de görevine atandıktan sonra Kosova'ya ilişkin ilk gözlem ve önerilerini bir ön rapor olarak sunmuştur. Bu raporda statü öncesi standartlar politikasının hedeflerinin Kosova'nın mevcut durumuna göre oldukça yüksek hedefler olduğunu belirtmiş ve bu konudaki önerilerini sunmuştur.

Eide Raporundaki önerilere göre, 2005'in sonuna kadar kapsamlı ve bütünleştirilmiş bir strateji hazırlanmalı ve ilgili taraflarca müzakere edilmelidir. Eide raporunda bu stratejinin unsurları açıklanmıştır. Statü öncesi standartlar politikasının acilen öncelik temelli standartlar politikasıyla değiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Geciktirilmeden ileride verilecek yetkilerin transferi için hırs politikası başlatılmalı ve Geçici Öz-Yönetim Kurumlarına yükümlülüklerinin yanında daha fazla sorumluluk ve aidiyet verilmelidir. Bu, enerji, adalet ve toplumsal konular, insan hakları gibi yeni bakanlıkların kurulmasını kapsamaktadır. Toplumsal kargaşalarla mücadele edebilmeleri için Kosova Koruma Birliklerine acilen temel eğitim ve ekipman sağlanması gerekmektedir. BM Güvenlik Konseyi Özel Temsilcisi, daha fazla yaptırım uygulayabilmeli ve müdahalede bulunabilmelidir. 2005 yılı içerisinde UNMIK üstlenmiş olduğu görev ve sorumlulukların bir kısmını diğer otorite ve örgütlere devretmelidir. Bu türden bir devir teslimin anlaşmalar temelinde, bölgesel örgütlere yapılması konusunda hazırlıklar yapılmalıdır. AB, Kosova için acilen bir ekonomik gelişme stratejisi oluşturmalıdır. NATO, bölgedeki güven ve barışı sağlamak adına, KFOR'un varlığını korumalıdır (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2004/932).

Kai Eide, kapsamlı raporunu Ekim 2005'te tamamlamıştır. Bu rapora göre Kosova'nın oldukça karmaşık ve kırılğan bir yapıya sahip olduğu, bu durumun devamı halinde mevcut koşulların daha da kötüleşebileceği bu nedenle nihai statü sürecinin başlatılması gerektiği belirtilmiştir. BM Güvenlik Konseyi, Eide'nin değerlendirmelerine olumlu yaklaşmış ve BM Genel Sekreteri 1244 sayılı karar kapsamında nihai statünün belirlenme sürecinin başlatılmasını desteklemiştir (http://www.un.org/en/ga/search/view_

doc.asp?symbol=S/PRST/2005/51). BM Genel Sekreteri'nin kararını, Temas Grubu da desteklemiş ve nihai statünün belirlenmesine ilişkin rehber ilkeleri açıklamıştır.

Temas Grubu'nun BM Güvenlik Konseyine sunduğu rehber ilkelere göre, müzakere yoluyla elde edilecek bir çözümün uluslararası öncelik taşıdığı ve bu sürecin başladığı zaman bloke edilemeyeceği ve sonuca ulaşması gerektiği belirtilmiştir. Bu amaçla belirlenen ilkeler şu biçimde açıklanmıştır: *“Kosova'daki çözüm süreci, insan hakları, demokrasi, uluslararası hukuka uygun ve bölgesel güvenliğe katkıda bulunacak şekilde halledilmelidir. Kosova'nın Statüsü belirlenirken, demokratik değerler ve Avrupa standartlarıyla uyumlu olmalı ve Avrupa'nın Kosova perspektifini gerçekleştirmeye katkı sağlamalıdır. Kosova'da sürdürülebilecek çok uluslu bir düzen, garanti edilmez. Bu kapsamda, Kosova'daki tüm insanlar ve Kosova topluluğunun tüm üyelerini kapsayacak biçimde insan haklarının hayata geçirilmesinin sağlanmasına yönelik etkin anayasal taahhütler ve uygun mekanizmalar sağlanmalıdır. Kosova'nın statüsünün belirlenmesi bölgesel güvenlik ve istikrarı güçlendirmelidir. Bu nedenle, Kosova'nın Mart 1999 öncesi dönemine dönmeyeceğinden emin olunmalıdır. Tek taraflı ya da kuvvet kullanımıyla elde edilecek herhangi bir çözüm kabul edilemez. Kosova'nın mevcut sınırlarında herhangi bir değişiklik yapılmayacaktır. Örneğin, Kosova'nın bölüştürülmesi ya da Kosova'nın herhangi bir ülke ya da ülkenin parçasıyla birleştirilmesi söz konusu olamaz. Bölgesel komşularının toprak bütünlüğü ve içsel dengesine tam anlamıyla saygı duyulacaktır. Kosova'nın statüsünün belirlenmesi Kosova'nın güvenliğini de sağlayacaktır. Aynı zamanda Kosova'nın komşularına karşı askeri ya da güvenlik riski oluşturmasını engelleyecektir. Özel maddeler içeren güvenlik düzenlemeleri de kapsam dahiline alınacaktır. Kosova, hukukun üstünlüğünü uygulama, organize suç ve terörizmle mücadele, polislin çok uluslu yapısının korunması ve yargı kabiliyetini güçlendirmek için etkin mekanizmalarla desteklenmelidir. Statünün belirlenmesi, hem ekonomik hem de siyasal anlamda sürdürülebilir bir gelişme sağlayacak böylece uluslararası örgütler ve uluslararası iktisadi kuruluşlarla işbirliği yapabilecektir. Bir süre daha Kosova'nın uluslararası sivil ve askeri desteğe ihtiyacı vardır. Bu süreçte belirtilen koşulların ve güvenliğin sağlanması, azınlıkların korunması gibi konularda yetkililerin, standartların uygulanması sürecinde desteklenmesi ve gözlemlenmesi gerekmektedir.”* (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2005/709).

Temas Grubu belirttiği ilkeler doğrultusunda ve bunların uygulanabilmesi için taraflara iyi niyet çağrısında bulunmuş ve müzakere gruplarını oluşturmaları istenmiştir. Güvenlik Konseyi'nin sürecin aktif bir parçası olacağı ve nihai kararın da yine Güvenlik Konseyi tarafından verileceği belirtilmiştir. BM Güvenlik Konseyi hem Kai Eide'nin raporunu hem de Temas Grubu'nun ilkelerini desteklediğini belirterek 24 Ekim 2005'te nihai statünün belirlenmesi sürecini başlatma kararı almıştır. BM Genel Sekreteri, Nihai statünün belirlenmesi sürecini takip etmek üzere Martti Ahtisaari'yi özel elçi olarak atama kararını açıklamış (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2005/708), Güvenlik Konseyi de Martti Ahtisaari'nin özel elçi olarak atanmasına dair bu kararı desteklemiştir (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2005/709).

4.1.5.3. Kosova'nın Nihai Statüsü'nün Belirlenmesi Süreci: Ahtisaari Planı ve Troyka Görüşmeleri

Sürece başlanıldığı zaman taraflar arasında ılımlı bir hava bulunmamaktaydı. Sırp, siyasal kurumlardan uzak durmakta, Kosovalı Arnavutlar da kendi içlerinde kurumsal işlevlerini sürdürmekteydiler. 17 Kasım 2005'de Kosova Meclisi, Kosova'nın bağımsız ve egemen bir devlet olmasını istediklerine dair iradelerini ortaya koyarak Kosova Delegasyonunu yetkilendirmişlerdir. Benzer bir karar 21 Kasım 2005'te Sırbistan-Karadağ Meclisinde de alınmıştır. 22 Kasım'da Kosova müzakere ekibi özel temsilciye statü müzakereleriyle ilgili, hukukun üstünlüğü temelinde, azınlık ve çoğunluk topluluklara eşit haklar sağlanacağına dair taahhütlerini içeren bir doküman sunmuşlardır. 9 Aralık 2005'te müzakere grubu tarafından, azınlık konularında tavsiyelerde bulunmak üzere Azınlık Danışma Kurulu oluşturulmuştur. Ancak Kosova tarafında bu gelişmeler yaşanırken Kosovalı Sırp Liderlerin siyasal sürece katılımlarında bir düşüş gözlemlenmiştir. (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2006/45).

20-21 Şubat 2006'da ilk turu yapılan görüşmeler, Özel Elçi Martti Ahtisaari öncülüğünde Viyana'da başlamıştır⁷¹. Taraflar arasında dört tur halinde yapılan doğrudan görüşmeler, Kosova'nın yönetim ve yürütme fonksiyonlarındaki görev dağılımını kapsamaktaydı. Daha sonra 17 Mart, 3 Nisan ve 4-5 Mayıs tarihlerinde görüşmelerin diğer turları yapılmıştır. 23 Mayıs 2006'da kültürel miras ve dini konular, 31 Mayıs 2006'da da

⁷¹ Viyana Görüşmeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız Weller, 2008: 659-681

ekonomik konularla ilgili görüşmeler başlamıştır. 21 Ocak'ta İbrahim Rugova'nın ölmesinin ardından Fatmir Sejdiu yeni başkan olarak seçilmiş, yeni Başbakan da Agim Çeku olmuştur. Nihai Statünün belirlenmesine dair ilk görüşmelere de Geçici kurumlarda gerçekleşen liderlik değişimleri sırasında başlanmıştır (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2006/361).

Taraflar arasındaki ilk yüksek düzeyli toplantı 24 Temmuz 2006'da Viyana'da gerçekleşmiştir. Temas Grubu'nun toplantıya ilişkin raporunda, Priştina'nın adem-i merkezîyetçilik görüşmelerinde esneklik gösterdiğini ancak Belgrad'ın yani Sırp tarafının aynı esnekliği göstermediği belirtilmiştir (http://www.unosek.org/docref/Statement_of_the_Contact_Group_after_first_Pristina-Belgrade_High-level_meeting_held_in_Vienna.pdf). 20 Ekim 2006 tarihli Temas Grubu açıklamasında, Özel Temsilci Martti Arthisaari'den, Kosova'nın nihai statüsünün belirlenmesiyle ilgili kapsamlı bir öneri hazırlamasını istemişlerdir (http://www.unosek.org/docref/2006-09-20_-_CG%20_Ministerial_Statement_New%20_York.pdf).

Özel Elçi Martti Arthisaari, hazırladığı kapsamlı öneriyi 2 Şubat 2007'de taraflara sunmuştur. Sırp ve Kosovalı liderlerle öneri taslağını görüşmek üzere 10 Mart 2007'de bir araya gelmişler ancak taraflar arasında bir uzlaşma sağlanamamıştır. Sırbistan bu öneriyi toprak bütünlüğünü ve egemenliğini ihlal ettiği gerekçesiyle reddetmiştir (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2007/395). 26 Mart 2007'de BM Genel Sekreteri, Özel Elçi Martti Arthisaari'nin raporunu BM Güvenlik Konseyine sunmuştur. Bu raporda Arthisaari, bir yıllık gözlemleri, müzakereler ve görüşmeler sonucunda Kosova'da tarafların nihai statü konusunda hemfikir olamayacaklarının anlaşıldığını belirtmiştir. Ayrıca, süreç boyunca her iki tarafın da kendi konumlarını çeşitli vesilelerle teyit ettiklerini, Belgrad'ın Kosova'nın Sırbistan içerisinde özerkliğini talep ederken, Priştina'nın da bağımsızlıktan daha düşük bir statüyü kabul etmeyeceğini belirtmiştir. Bu konudaki kendi fikrinin Kosova'nın statüsünün belirlenmesinde karşılıklı uzlaşma potansiyelinin tükenmiş olduğunu ve ek müzakerelerin de bu uzlaşmazlığı çözemeyeceğini ifade etmiştir. İçinde bulunduğu çıkmazdan Kosova'nın bir an önce çıkması gerektiğini bu durumda Kosova için uygulanabilir tek seçeneğin, uluslararası toplumun gözetiminde denetimli bağımsızlık olduğunu vurgulamıştır (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2007/168/Add.1).

Martti Ahtisaari'nin raporuyla birlikte, tamamlamış olduğu kapsamlı öneri de 26 Mart 2007'de Güvenlik Konseyi'ne sunulmuştur. Ahtisaari, tamamlamış olduğu kapsamlı önerisinde, bağımsız Kosova'nın temellerini kurmuş ve bu kapsamda uluslararası denetim yapılarını oluşturmuştur. Kosova için bir anayasa taslağı hazırlamak üzere acilen bir Anayasa Komisyonu'nun toplanmasını öngörmüş ve bu komisyona üyelik için rehber kurallara başvurulmuştur. Anayasa'da yer alması gereken hükümler ve ilkeler belirlenmiştir. Kosova Meclisi 120 gün içerisinde Anayasayı üçte iki çoğunlukla kabul etmesi ve 120 günlük bir geçiş döneminden sonra UNMIK yönetiminin sona ermesi, tüm yasama ve yürütme yetkilerinin Kosova yönetimine geçmesi öngörülmekteydi (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2007/168/Add.1).

Kısacası Ahtisaari Planı olarak bilinen bu öneriler; AB, NATO ve BM Güvenlik Konseyi denetiminde Kosova'da adeta bir "uluslararası himaye yönetimi" oluşturulmasını öneriyordu. Bu uluslararası himaye yönetimi", plana göre, ABD ve Batı Avrupalı merkez kapitalist devletler tarafından kontrol edilecek ve yönetilecekti. Ne kadar süreceği belirsiz olan "geçiş dönemi"nin sonunda, yürütme ve yasama yetkileri, Kosova kurumlarına devredilecekti. Yani "uluslararası himaye yönetimi", belli bir süre sonra "Bağımsız Kosova Cumhuriyeti"ne dönüştürülecektir.

ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Kosova (Arnavut) Hükümetleri, Ahtisaari Planı'nı büyük bir memnuniyetle kabul etmişlerdir. Dönemin Sırbistan Devlet Başkanı Boris Tadic ile Başbakan Vojislav Kostunica; planı kesinlikle kabul etmeyeceklerini ve Kosova topraklarının Sırbistan ülkesinin bir parçası olduğunu açıklamışlardır. Ayrıca Belgrat yönetimi; Sırbistan'ın "ülkesel bütünlüğünü ve egemenliğini" parçalayan planın, BM Kurucu Antlaşması'na aykırı olduğunu ve bu nedenle uygulanmasının "uluslararası hukuk açısından imkansız" olduğunu ileri sürmüştür (<http://www.dw.de/serbia-rejects-un-plan-for-kosovo/a-2351650>). Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılmasına karşı çıkan Sırp yönetimi, bölgeye "geniş demokratik özerklik statüsü" verilmesini önermiştir. Arnavut Kosova Hükümeti ise, "bağımsızlık dışında her hangi bir çözüm önerisinin kendileri açısından kabul edilemez" olduğunu açıklamıştır.

Plan, Sırbistan ile Kosova'lı Arnavut temsilciler arasında Ahtisaari'nin arabuluculuğu altında görüşülmüştür. Görüşmelerden sonuç çıkmayınca Ahtisaari, planı,

BM Güvenlik Konseyi'ne göndermiştir. Güvenlik Konseyi'nde veto yetkisine sahip olan Rusya, "Sırbistan'ın kabul etmediği planlara kendisinin de karşı çıkacağını" açıklamış ve Nisan ayında yapılan BM Güvenlik Konseyi toplantısında Ahtisaari Planı'nı şiddetle eleştirmiştir. ABD-AB ittifakı, Rusya'yı ikna etmeye çalışmış ancak Rusya ikna edilemeyince ABD Başkanı Bush, Haziran ayında, "Kosova'nın daha fazla gecikmeden bağımsız olması gerektiğini" söylemiştir. Uzlaşma sağlanamadığı için 20 Temmuz'da Ahtisaari Planı BM Güvenlik Konseyi'nin gündeminden çıkarılmıştır (http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4F-F96FF9%7D/Update%20Report%2019%20July%202007_Kosovo).

Ahtisaari Planı'nın başarılı olamayacağı anlaşılınca, Temas Grubu Sırbistan ve Kosova arasındaki nihai statünün belirlenmesine ilişkin ek müzakereleri yürütmek amacıyla AB, Rusya ve ABD temsilcilerinden oluşan bir Troyka oluşturma kararı vermiştir. Troyka'nın çözümünün çok uluslu bir yapıya sahip olan Kosova'nın standartlara uymasını taahhüt etmesi gerektiğini ve bölgenin gelecekteki istikrarına katkıda bulunması gerektiği vurgulanmıştır. Troyka, taraflarla toplam on müzakere gerçekleştirmiş, taraflar müzakerelere katılmış ve kuvvet kullanmama sözü vermiş olmalarına rağmen görüşmeler sonuçsuz kalmıştır (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2007/723). ABD, İngiltere, Almanya ve Fransa dördlüsünden destek alan Kosova Meclisi, Temmuz ayında, BM'nin yürüttüğü Kosova sürecinin başarısız olduğunu belirtmiş ve "yıl sonuna kadar bağımsızlığını ilan edileceğini" duyurmuştur.

4.2. Kosova'nın Bağımsızlık İlanı ve Tanınmaya Dair Uluslararası Mücadelenin Başlaması

Uzun zamandır süren müzakereler, görüşmeler ve ara buluculuklar sonuç vermeyince 17 Şubat 2008'de Kosova Bağımsızlığını ilan etmiştir. Başbakan Hashim Taçi, Kosova Meclisinde aşağıdaki bağımsızlık bildirisini okumuştur.

"Biz, halkımızın demokratik olarak seçilmiş liderleri, burada Kosova'yı bağımsız ve egemen bir devlet olarak ilan ediyoruz. Bu bildiri halkımızın iradesini yansıtmaktadır ve BM Özel Elçisi Martti Ahtisaari'nin tavsiyeleri ve Kosova'nın Statü Anlaşması için Kapsamlı Önerisi ile tam olarak uyumludur. Biz Kosova'yı, ayrımcılık yasağı ve hukuk

önünde eşit koruma ilkelerinin rehberliğinde, demokratik, laik ve çok uluslu bir cumhuriyet olarak ilan ediyoruz. Kosova'daki bütün toplulukların haklarını koruyacağız ve destekleyeceğiz ve siyasete ve karar alma süreçlerine etkin katılımları için gerekli koşulları yaratacağız. Uluslararası toplumun Kosova'daki BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 (1999) sayılı kararı temelindeki uluslararası mevcudiyeti aracılığıyla demokratik gelişimimize devam eden desteğini memnuniyetle karşılıyoruz. Ahtisaari Planı'nın uygulanmasının denetlemesi için uluslararası sivil mevcudiyeti ve Avrupa Birliği öncülüğündeki bir hukukun üstünlüğü misyonunu davet ediyoruz ve memnuniyetle karşılıyoruz. Biz burada, Birleşmiş Milletler Kosova'da Geçici Yönetim Misyonu'nun (UNMIK) bizim adımıza üstlendikleri de dâhil olmak üzere, Kosova'nın uluslararası yükümlülüklerini üstleniyoruz. Biz burada Kosova'nın, açıkça, özellikle ve geri alınamaz biçimde, özellikle Ahtisaari Planı çerçevesindeki yükümlülüklerini de içerecek şekilde bu bildiriye yer alan hükümlerle hukuken bağlı olacağını teyit ediyoruz. Biz bütün devletlerin bu bildiriye dayanma hakkını açıkça ilan ediyoruz (<http://www.assembly-kosova.org>).”

Kosova'nın bağımsızlık ilanından sonra Sırbistan Devlet Başkanı Boris Tadic, BM Genel Sekreteri'ne, bu bildirin Sırbistan topraklarının bütünlüğünü ihlal ettiğini, zorla ya da tek taraflı ayrılmayı temsil ettiğini ve Sırbistan'da ve de uluslararası hukukta hukuksal bir etki oluşturmayacağını bildirmiştir (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2008/211). 18 Şubat 2008'de BM Güvenlik Konseyi olağanüstü toplanmış, Boris Tadic bu toplantıda bildirin geçersiz olduğunu ve hukuka aykırı bir eylem olduğu için kınadığını açıklamıştır. Bağımsızlığının ilanından sonra çalışmalara başlanılan Kosova Anayasası 9 Nisan 2008'de kabul edilmiş 15 Haziran 2008'de de yürürlüğe girmiştir. Bu anayasa ile Kosova, kendi içerisindeki uluslararası mevcudiyetleri yeniden yapılandırmıştır (<http://www.assembly-kosova.org/common/docs/Constitution>).

4.2.1. Avrupa Birliği ve Kosova'daki Uluslararası Mevcudiyetin Yeni Yapısı

15 Haziran 2008'te yürürlüğe giren Kosova Anayasası'nın 153. maddesi UNMIK'ın Kosova'daki geçici sivil yönetim görevine son vermiştir. Kosova Hükümeti'nin, bunun dışında kalan görevlerin yürütülmesinde BM mevcudiyetine olumlu yaklaştığını belirtmesiyle, BM Genel Sekreteri Ban ki Moon, Kosova'da bundan sonra üstlenilecek görevleri açıklamıştır. Buna göre, BM dört alanda görev alacaktı. Bu görev

alanları 1) Gözleme ve raporlama, 2) Kosova'nın uluslararası anlaşmalarda yer almasının kolaylaştırılması, 3) bazı konularda Priştina ile Belgrad arasındaki diyalogun kolaylaştırılması ve 4) polis, mahkemeler, gümrük, taşımacılık, altyapı, sınırlar ve Sırp Kilisesidir (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2008/354).

Kosova'nın bağımsızlık ilanı ile birlikte ortaya çıkan gelişmelerle BM bünyesinde görev yapan UNMIK'in görev alanlarının sınırlandırılması, AB'nin Kosova'da daha etkin rol oynamasının önünü açmıştır. Hukukun üstünlüğü misyonu ile göreve başlayan EULEX, başlangıçta hukuksal temellerinin yetersiz olduğuna ilişkin tartışmalara konu olmuştur. BM Güvenlik Konseyi'nin 18 Şubat 2008'de yapılan 5839. toplantısında, Rusya Federasyonu tek taraflı bağımsızlık ilanının ve bu mevcudiyetin tanınmasının Helsinki Nihai Senediyle uyum sağlamadığını, Sırp Liderleri desteklediklerini ve endişelerini anlayışla karşıladıklarını yineleyerek, Sırbistan'ın uluslararası olarak tanınmış sınırlarını tanımaya devam edeceklerini bildirmiştir. Mevcut durumun Sırbistan'ın toprak bütünlüğünü ihlal ettiğini, devlet sınırlarının sadece uluslararası hukuk ve barışçıl yollarla yapılan anlaşmalarla değiştirilebileceğini ifade etmiştir. Bu illegal durumun, Balkanlarda güvenlik ve barışa tehdit oluşturduğunu, bu nedenle de UNMIK'in yetki ve sorumluluklarını sürdürmesi gerektiğini belirtmiştir. AB Hukukun Üstünlüğü Misyonu olarak bilinen uygulamasının da Güvenlik Konseyi'nin gerekli kararı olmadan göreve başladığını, bunun da 1244(1999) sayılı karara uymadığını ifade etmiştir (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PV.5839).

BM Genel Sekreteri, 15 Haziran 2008 (S/2008/458) tarihli raporunun ikinci paragrafında Kosova'ya ilişkin siyasal durumu değerlendirirken, UNMIK'in yeni gelişmeler doğrultusunda Kosova'da eskisi kadar etkin olamayacağını belirtmiş, Kosova'daki uluslararası sivil mevcudiyetin yapılandırılmasında AB'ye daha fazla görev verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. UNMIK'in yeniden şekillendirilmesinden ziyade, Hukukun Üstünlüğü alanındaki uygulamaların BM şemsiyesi altında ve Özel Temsilcinin önderliğinde 1244 (1999) karara uygun olarak AB'yle işbirliği halinde sürdürülmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu kapsamda aynı raporun otuzuncu paragrafında da Genel Sekreter belirtilen düzenlemelerin yapılması talimatını vermiştir (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2008/458). BM Sekreterinin 24 Kasım 2008 tarihli raporunun ellinci paragrafında, Özel Temsilcinin, EULEX'in Kosova'daki yetkilerinin

1244 (1999) sayılı karara uygun olarak artırılması için hazırlıkların yapıldığını, ve EULEX'in düzenli aralıklarla BM'ye rapor sunacağını belirtmiştir (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2008/692). Güvenlik Konseyi 26 Kasım 2008'de BM ve diğer uluslararası aktörlerin işbirliği halinde olmalarını memnuniyetle karşıladıklarını ve Güvenlik Konseyi'nin 1244 (1999) sayılı kararı çerçevesinde AB'nin Batı Balkanlardaki Avrupa Perspektifini geliştirme çabalarını memnuniyetle karşıladığını dolayısıyla bölge istikrarı ve refahını son derece önemli bir katkı sağlayacağı belirtilmiştir (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PRST/2008/44). Genel Sekreter ve Güvenlik Konseyi'nin bu açıklamalarından sonra, EULEX'in mevcudiyetine karşı çıkan Sırp ve Kosovalı Sırpların çoğunluğu, 1244 (1999) sayılı karara tamamen uygun olduğu ve BM çatısı altında görevini sürdürmek koşuluyla, tarafsız bir EULEX'in mevcudiyetini kabul etmişlerdir. Böylece EULEX Kosova'daki faaliyetlerine 9 Aralık 2008 itibariyle başlamıştır (http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2009/149). EULEX'in faaliyete başlamasıyla UNMIK, hukukun üstünlüğü konusundaki görevlerini EULEX'e devretmiş, KFOR tarafsızlığını koruyarak Kosova'daki mevcudiyetini sürdürmeye ve BM daha az kapsamlı faaliyet alanı olmasına karşın bölgedeki tüm uluslararası yapılanmaları kontrol etmeye devam etmiştir. EULEX'in Kosova'daki mevcudiyeti, İspanya dışındaki tüm üye devletler tarafından desteklenmiştir. Bu anlamda doğrudan ve dolaylı bir tanıma söz konusu olmuştur. Avrupalılaştırma süreciyle birlikte, dolaylı tanıma yoluyla Kosova kurumlarının AB'ye adapte edilmesi amaçlanmıştır. EULEX gözetiminde Kosova'ya adapte edilmeye çalışılan özellikler ilginç olarak AB'ye üye olma kriterleri ile benzerlik göstermektedir.

AB'nin Kosova'daki rolü oldukça çelişkili bir durum oluşturmuştur. Bir yandan kısıtlayıcı diğer yandan da Kosova'nın bağımsızlığını geliştirici bir rol üstlenmiştir. Kosova'nın geliştirilmesi yoluyla AB prosedürleri, kuralları ve politikasını teşvik yoluyla kendi politikasını gerçekleştirmekte etkili olmuş bu anlamda bir yumuşak güç stratejisi yürütmüştür. Avrupa kurumları ve üye devletleri Kosova üzerinde etki sağlamak için büyük gayret göstermişlerdir. Kanunlar ve kurumlar BM gözetiminde kurulmuş ancak AB tarafından uygulanmıştır. Bu durum Kosova'nın 1999'dan sonra BM gözetiminde, AB'ye yarı bağı de facto devlet karakterine sahip olduğunu göstermektedir (Zielonka, 2008: 476).

Bağımsızlığını 17 Şubat 2008’de ilan eden Kosova, bu süreçte ABD, İngiltere, Fransa da dahil olmak üzere 69 BM üyesi devlet tarafından resmen tanınmış, ancak Rusya Federasyonu, ÇHC, Sırbistan gibi bazı ülkeler tarafından illegal olarak nitelendirilerek, bağımsızlığı reddedilmiştir.

Özellikle Sırbistan, kendi toprak bütünlüğünü ihlal ettiği ve bu durumun hukuksal bir dayanağı olmadığı gerekçesiyle bağımsızlık bildirisini reddetmiş ancak BM Güvenlik Konseyi’nin 18 Şubat 2008 tarihli 5839. toplantısında bu duruma karşı kuvvet kullanmayacaklarını da açıklamıştır. Bu açıklamanın ardından Sırbistan, Kosova’nın bağımsızlığını BM üyelerinin kayda değer bir çoğunluğu tarafından halen tanınmadığını, bu eylemin uluslararası toplumda çelişkilere ve bölünmelere neden olduğunu belirtmiş ve 15 Ağustos 2008’de Genel Kurul’a Kosova’nın tek yanlı bağımsızlık bildirisinin uluslararası hukuka uygun olup olmadığına dair danışma görüşü talebinde bulunmuştur (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/470/60/PDF/N0847060>). Sırbistan’ın bu talebi 17 Eylül 2008’de değerlendirmeye alınmıştır.

4.2.2. Uluslararası Adalet Divanı’nın (UAD) Kosova’nın Bağımsızlığına İlişkin Görüşü ve Kosova’nın Tanınma Süreci

Sırbistan’ın Kosova’nın tek taraflı bağımsızlığının uluslararası hukuka uygunluğuna dair 15 Ağustos 2008’de bulunduğu görüş talebini 23 Eylül 2008’de karar taslağı olarak Genel Kurul’a sunmuştur (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/N08/516/55/PDF/N0851655>). Genel Kurul, Sırbistan’ın talebini 8 Ekim 2008’de yapılan 63. oturumda gündeme alarak, oylamaya sunmuştur ve 77 kabul, 6 red ve 74 çekimser oyla kabul edilmiştir (<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/541/01/PDF/N0854101>). Oylama sonuçlarından da anlaşılacağı üzere, birçok devlet tarafından resmen tanınmış olduğu halde ki bu devletlerin içerisinde uluslararası toplumda sözü geçen büyük devletler de bulunmaktaydı, Kosova’nın bir devlet olma hakkına sahip olup olmadığı konusunda net bir görüş birliği bulunmamaktaydı.

BM Genel Kurulu’nun, 8 Ekim 2008 tarihli, 63/3 sayılı kararıyla istenen danışma görüşü talebi şu şekilde yapılmıştır:

*“Genel Kurul,
BM amaç ve ilkelerini dikkate alarak,
Kendisinin BM Sözleşmesi çerçevesindeki yetki ve işlevlerini göz önünde bulundurarak,*

17 Şubat 2008 tarihinde Kosova Öz-Yönetim Geçici Kurumlarının Sırbistan’dan bağımsızlıklarını ilan ettiklerini hatırlatarak,

BM Sözleşmesinin 96. maddesine uygun olarak Uluslararası Adalet Divanından, Divan Statüsünün 65. maddesine göre aşağıdaki soruya ilişkin danışma görüşü istemeye karar vermiştir:

“Kosova Öz-Yönetim Geçici Kurumları tarafından tek taraflı bağımsızlık ilanı uluslararası hukuka uygun mudur?”

UAD’dan danışma görüşü istenirken soru sadece bağımsızlık bildirisinin uygunluğuna ilişkin olarak sınırlandırılmış, Kosova’nın bir devlet olup olmama niteliği tartışılmamıştır.

BM Sözleşmesinin 94 ve 96. maddelerine göre UAD’ın iki çeşit yetkisi bulunmaktadır. Birincisi devletler arasındaki hukuksal uyuşmazlıkların çözümlenip karara bağlanması, ikincisi de danışma görüşü verilmesidir. UAD’ın devletler arasında hukuksal anlaşmazlıklar konusunda verdiği kararlar bağlayıcı nitelikteyken, danışma görüşlerinin herhangi bir bağlayıcılığı bulunmamakta, ancak uygulamada oldukça önem taşımaktadır.

Danışma görüşü verilmesi esas olarak BM Sözleşmesinin 96. maddesi ile UAD Statüsünün 65 maddesiyle düzenlenmiştir. 96. maddeye göre, 1)Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi, UAD’dan herhangi bir konu hakkında hukuksal danışma görüşü talep edebilir. 2) Genel Kurul tarafından bu konuda herhangi bir zamanda yetkili kılınan BM’nin diğer organları ve uzmanlık kurumları, kendi faaliyet alanları kapsamında ortaya çıkan hukuksal konulara dair UAD’dan danışma görüşü talep edebilirler. UAD Statüsünün 65. maddesinde de, UAD’ın, BM Sözleşmesine uygun olarak yetkili kılınan tüm organlara, talepleri halinde her türlü hukuksal konu hakkında danışma görüşü verebileceği belirtilmiştir. Ancak görüş bildirip bildirmemek UAD’ın takdirine bırakılmıştır.

UAD'ın görüş belirtebilmesi için üç koşulün bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir. Birincisi, BM Sözleşmesi çerçevesinde, usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş bir organ tarafından talep edilmesi, ikincisi konunun hukuksal olması üçüncüsü de Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi dışındaki organlardan gelen taleplerin kendi faaliyet alanlarına ilişkin konularda olmasıdır. Yani UAD, gelen bir danışma görüşü talebini incelerken öncelikle yargı yetkisine sahip olup olmadığına bakmaktadır. Yargı yetkisinin belirlenmesi için UAD, talepte bulunan organın yetkili olup olmadığına ve talebin konusunun hukuksal bir sorun olup olmadığını incelemektedir. UAD, danışma görüşü verirken tam bir serbestisi bulunmamakta, sadece yerleşik içtihat uyarınca zorlayıcı nedenler bulunması durumunda görüş belirtmemeye yönünde takdir yetkisini kullanabilmektedir. Kosova'ya ilişkin görüş talebini incelerken bu nedenlerin olup olmadığı incelenmiştir.

UAD, Kosova'nın tek taraflı bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka uygun olup olmadığına dair görüşünü 22 Temmuz 2010'da açıklamıştır. UAD, danışma görüşünü beş bölümde incelemiştir. Yargı ve takdir, sorunun anlamı ve kapsamı, olayların arka planı, bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka uygun olup olmadığı ve genel sonuç şeklinde ele alınmıştır.

4.2.2.1. Yargı ve Takdir Yetkisinin Değerlendirilmesi

UAD, Kosova konusunda talep edilen danışma görüşünü belirtmeden önce de öncelikle yargı yetkisi konusunu ele almıştır. Genel Kurul'un danışma görüşü talep etme yetkisinin ve konunun hukuksal niteliği bakımından yetki konusunda bir sorun teşkil etmeyeceğini, BM Sözleşmesi'nin 12. maddesinin⁷² de görüş belirtmesinde bir sorun oluşturmadığı kararına varmıştır. Çünkü Genel Kurul'un UAD'dan görüş istemesi, kendisi tarafından verilen bir tavsiye niteliği taşımadığından 12. maddenin ihlali durumu söz konusu olmamaktadır.

UAD, konuyu incelerken, BM Güvenlik Konseyi üyelerinin her aşamada yazılı ve sözlü olarak görüşlerini almıştır. Yargı yetkisi ele alırken, konunun bir hukuk sorunu olup

---

⁷² BM Sözleşmesi'nin 12. maddesine göre, "Güvenlik Konseyi bir uyuşmazlık ya da bir durum hakkında yetkilerini kullanıyorsa, Güvenlik Konseyi talep etmediği sürece Genel Kurul konuya ilişkin hiçbir tavsiyede bulunamaz".

olmadığı tartışılmıştır. Çünkü UAD'nın görüş bildirebilmesi için konunun bir hukuk sorunu olması gerekmektedir. Fransa, yazılı görüşünde (paragraf 9), bu sorunun hukuksal olmaktan ziyade siyasal bir sorun olduğunu bu nedenle de bağımsızlık bildirisinin kabulünün, uluslararası hukuk değil iç hukukun düzenleme alanına girdiğini öne sürmüştür (<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15680.pdf>). Arnavutluk ise görüşlerini bildirirken Fransa'yla aynı görüşü paylaşarak konunun bir iç mesele olup uluslararası hukukun kapsamının dışında kaldığını (paragraf 35-36) belirtmiştir (<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15694.pdf>). Arjantin bu görüşlere katılmamış yeni devletlerin oluşmasının uluslararası hukuk tarafından belirlendiğini (paragraf 12) ifade etmiştir (<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15688.pdf>). UAD, tüm görüşleri değerlendirmeye almış ve bu konuda kendisinden talep edilen görüşün uluslararası hukuka uygun olup olmadığını belirterek, bu konuda bir iç hukuk sistemini araştırmaya gerek olmadığı ve uluslararası hukuk referans alınarak cevaplanabileceğini, görüşünün 26. paragrafında belirtmiştir (<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf>).

UAD, takdir yetkisini kullanırken de görüş belirtmemesi yönünde bir engel olup olmadığı incelenmiş ve bu konuda karşısına görüş belirtmemesine ilişkin iki gerekçe çıkmıştır. Bu gerekçelerden ilki, danışma görüşünün 32 ve 33. paragraflarında belirtildiği üzere, bu talebin altında yatan nedenlere bağlı olarak görüşün Genel Kurul'a yardımcı olmaktan ziyade, Sırbistan'ın çıkarlarına hizmet edeceği düşünülerek istenmiş olmasıydı. 33. paragrafta bu iddiaya karşılık, BM Sözleşmesi'nin 96. maddesi uyarınca devletlere bu türden bir yetki tanınmadığı ve danışma görüşü devlet için değil talepte bulunan organ adına verildiği belirtilmiştir.

Takdir yetkisi konusunda ayrıca talebin Güvenlik Konseyi yerine Genel Kurul'dan gelmiş olması, başka bir tartışma konusu olmuştur. Bu bağlamda BM Sözleşmesi'nin 24. maddesi, Güvenlik Konseyi'nin görev ve yetkilerini belirlemiş ve uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluk, Güvenlik Konseyi'ne verilmiştir. Genel Kurul'un yetkileri ise 10 ve 11. maddelerde⁷³ belirlenmiştir. Genel Kurul ve Güvenlik

---

⁷³ Madde 10: Genel Kurul, işbu Antlaşma kapsamına giren ya da işbu Antlaşma'da öngörülmiş organlardan herhangi birinin yetki ve görevlerine ilişkin bütün sorunları ya da işleri görüşebilir ve 12. madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla, bu tür sorun ya da işler konusunda Birleşmiş Milletler üyelerine veya Güvenlik Konseyi'ne veya hem örgüt üyelerine, hem de Güvenlik Konseyi'ne tavsiyelerde bulunabilir. Madde 11 1: Genel Kurul, silahsızlanmaya ve silahlanmanın düzenlenmesine hakim olan ilkeleri de içermek üzere, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için yapılacak işbirliğinin genel

Konseyi'nin görev ve yetkileri birlikte ele alındığı zaman, Kosova'da Güvenlik Konseyi'nin yetki ve görev alanı dahilinde olması ve Genel Kurul'un Kosova'nın bağımsızlık bildirisini görüşmesine engel oluşturmamaktadır. BM Sözleşmesi'nin 12. maddesinde Genel Kurul'un sadece tavsiye kararı alma yetkisi sınırlandırılmıştır. Görüşme yetkisine bir sınırlama getirilmediğinden, UAD, danışma görüşünün 44. paragrafında belirttiği üzere, Genel Kuruldan gelen talep doğrultusunda görüş bildirmemesi için ciddi bir engel olmadığına karar vermiştir. Bu konu divanda görüşülürken bazı yargıçlar farklı görüşler öne sürmüşlerdir. Örneğin, Yargıç Keith⁷⁴ Güvenlik Konseyi'nin 1244 (1999) sayılı kararı ve UNMIK'in yaptığı düzenlemeler dikkate alındığında Güvenlik Konseyi'nin tek yetkili aktör olarak kabul edilmesi gerektiği bu nedenle de Genel Kurul'un hukuksal yararı olmadığını savunmuştur. Yargıç Bennouna⁷⁵ da benzer bir yaklaşımda bulunmuş ve Güvenlik Konseyinin BM Sözleşmesi'nin VII. Bölümü kapsamında aldığı 1244 (1999) sayılı kararlar, Kosova'da geçici bir yönetim kurduğunu ve on yıl sonra bu geçici yönetimi sonlandırmak ve nihai statünün belirlenmesine yönelik bir süreç başlatıldığını belirtmiş; tek taraflı bağımsızlık bildirisinin değerlendirmesini de bu nedenle sadece Güvenlik Konseyi'nin yetki alanına girdiğini ifade etmiştir (<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/16010.pdf>).

4.2.2.2. UAD' dan Danışma Görüşü Talep Edilen Sorunun Anlamı ve Kapsamı

UAD, danışma görüşü istenilen sorunun, öncelikle açık olması, amacı kesin olarak ortaya koyması, esas hukuksal sorunu yansıtmaması koşullarını aramaktadır. Bu anlamda Kosova kararının 50. paragrafında, sorulan soru açık ya da kesin değilse, , konunun hukuksal sorununu yansıtmıyorsa Divan görüşünü belirtmeden önce soruyu açıklığa kavuşturmuştur ifadesi yer almaktadır. Kosova konusunda talep edilen görüş içinse 51. Paragrafta sorunun Genel Kurul tarafından yeterince açık ve spesifik olarak ifade edildiği,

---

ilkelerini inceleyebilir ve bu ilkeler konusunda örgüt üyelerine hem de Güvenlik Konseyi'ne veya hem örgüt üyelerine hem de Güvenlik Konseyi'ne tavsiyelerde bulunabilir. 2- Genel Kurul, Birleşmiş Milletler üyelerinden herhangi biri veya Güvenlik Konseyi veya örgüt üyesi olmayan bir devlet tarafından 35. maddenin 2. fıkrası uyarınca kendisine sunulan ve uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin olan bütün sorunları görüşebilir ve 12. madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla bütün bu tür sorunlar konusunda ilgili devlet ya da devletlere veya Güvenlik Konseyi'ne ya da hem devletlere veya Güvenlik Konseyi'ne tavsiyelerde bulunabilir. Bir eylem gerektiren bu tür sorunların tümü, görüşmelerden önce ya da sonra Genel Kurul tarafından Güvenlik Konseyi'ne gönderilir. 3. Genel Kurul, uluslararası barı ve güvenliği tehlikeye sokması muhtemel durumlara Güvenlik Konseyi'nin dikkatini çekebilir. 4. Genel Kurul'un işbu maddede sayılan yetkileri, 10. maddenin genel kapsamını sınırlandırmaz.

⁷⁴ Bakınız Seperate Opinion of Judge Keith, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/16010.pdf>

⁷⁵ Bakınız Dissenting Opinion of Judge Bennouna, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/16010.pdf>.

bağımsızlık bildirisinin uluslararası hukuka uygun olup olmadığının sorulduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla Kosova'nın bir devlet olup olmadığı ya da Kosova'nın tanınmasının hukuksal etkilerinin sorulmadığı belirtilmiştir. Bu nedenle sorunun gayet açık ve dar kapsamlı olduğu, açıkça düzenlenmiş olduğu gerekçesiyle, yeniden düzenlenmesine gerek olmadığı ifade edilmiştir.

Sorunun kapsamı ve anlamının açık olduğuna karar verildikten sonra üçüncü aşamada Kosova'nın bağımsızlık bildirisine ilişkin olayların arka planı incelenmiştir. Bu bağlamda BM genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'nin kararları ve alınan bu kararların kendi faaliyet alanları kapsamında değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmeler UAD Kosova Danışma görüşünün 57-77 paragraflarında yer almaktadır.

4.2.2.3. Bağımsızlık Bildirisinin Hukuka Uygun Olup Olmadığı Sorunu

Kosova'nın bağımsızlık bildirisinin uluslararası hukuka uygun olup olmadığı değerlendirilirken ilk olarak, uluslararası hukukun bağımsızlık ilanını yasaklayıcı, engelleyici ya da bağımsızlık ilanına izin veren kurallar olup olmadığına bakılmıştır. Bu kapsam değerlendirildikten sonra Güvenlik Konseyi 1244 (1999) sayılı kararı ve bu kapsamda UNMIK tarafından yapılan düzenlemeler ve oluşturulan Anayasal Çerçeve uyarınca 1244 (1999) sayılı kararın yorumlanması ve bağımsızlık bildirisinin bu karara uygunluğu tartışılmıştır.

Divan, bağımsızlık bildirisinin uluslararası hukuka uygun olup olmadığını değerlendirirken, evvela tarihsel süreçteki bağımsızlık bildirisini örneklerini ele almıştır. Bu örneklerde ele alınan devletlerin birçoğunda, önceden bağlı buldukları devletlerin, bu yeni varoluşların bağımsızlık ilanlarına karşı çıktıkları belirtilmiştir. Bağımsızlık bildirisinin sonucunda bazen yeni bir devlet ortaya çıkmış bazen de böyle bir durum oluşmamıştır. 20. yüzyılın ilk yarısında görülen devlet uygulamaları, bir bütün olarak bildiri yayınlanması eyleminin uluslararası hukuk tarafından yasaklanmadığını göstermiştir. 20. yüzyılın ikinci yarısında kendi kendini yönetemeyen ülkelerin halkları, sömürge halkları ya da yabancı egemenliği altında yaşayan halkların self determinasyon haklarını kullanmaları sonucu yeni devletler ortaya çıkmıştır. Ancak self determinasyon kapsamı dışında

bağımsızlıklarını ilan eden devletlerin uygulamalarında da bu ilanı yasaklayan herhangi bir hukuk kuralının ortaya çıktığını göstermediği 79. paragrafta belirtilmiştir.

UAD'a bu süreçte görüş bildiren ülkelerin bazıları, Güvenlik Konseyi'nin Güney Rodezya'ya ilişkin 216 (1965) ve 217 (1965) sayılı kararlar, Republika Sırpka'ya ilişkin 787 (1992) sayılı kararı ve KKTC'ye ilişkin 541(1983) sayılı kararlarına atıfta bulunarak bu kararlarla ilgili devletlerin bağımsızlık bildirimlerinin kınandığını belirtmişlerdir. 81. paragrafta bu eleştirilere istinaden, söz konusu ülkelerin bağımsızlık bildirimlerinin kınanma ve hukuka aykırı sayılma nedeninin, bildirimlerin tek taraflı olmasından değil hukuka aykırı kuvvet kullanımı ve hukuk kurallarının ağır ihlalleriyle bağlantılı olduğu belirtilmiştir. Bu tür kınama kararları istisnai olup, UAD'a göre Güvenlik Konseyinin uygulamalarında tek taraflı bağımsızlık ilanlarına karşı herhangi bir yasaklama bulunmadığı görülmektedir.

Bu aşamada görüş bildiren devletlerin bir kısmı da Kosova halkının hem self determinasyon hakkının ortaya çıkması hem de ayrılmanın Kosova halkına bağımsız bir devlet kurma hakkı tanıdığını ifade etmişler ve bu kapsamda UAD, görüşünün 83. paragrafında, bu meselenin görüş istenen sorunun kapsamı dışında kaldığını bu nedenle bu soruna değinilmeyeceğini belirtmiştir. Ancak ilginç olarak self determinasyon ya da ayrılma hakkı konunun kapsamı dışında bırakılırken toprak bütünlüğü konusunda UAD görüş bildirme gereği duymuştur.

UAD'da görüş bildiren devletlerin bir kısmı da diğer görüşün aksine tek taraflı bağımsızlık ilanının toprak bütünlüğü ilkesiyle yasaklanmış olduğunu iddia etmişlerdir. Divan, toprak bütünlüğü ilkesinin uluslararası hukukun önemli bir unsuru olduğunu belirtmiş ve bu ilkenin BM Sözleşmesi'nin 2. maddesinin 4. fıkrasında yer verildiğini belirtmiştir. Buna göre "Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığa karşı, gerek BM'nin Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar". Ayrıca BM 2625(XXV) sayılı 24 Ekim 1970 tarihli kararıyla da devletlerin kuvvet kullanımı yoluyla bir devletin ülke bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı tehdit oluşturmasının yasaklanması tekrarlanmıştır. 1 Ağustos 1975 tarihli Helsinki Nihai Senedinde de benzer şekilde devletlerin birbirlerinin ülke bütünlüklerine saygı göstermeleri gerektiği hükmü öngörülmüştür. UAD, bu belgeler

ışığında toprak bütünlüğü ilkesini devletler arasındaki ilişkilerle sınırlandırmış, buna ilişkin görüşünü de 80. paragrafta belirtmiştir.

UAD, toprak bütünlüğü ilkesine dair yaptığı değerlendirmede, bu ilkeyi devletlerarası ilişkilerle sınırlı tutarken, devlet dışı aktörlerin bu ilkeyle olan bağlantısını dikkate almamıştır. Uluslararası ilişkilerin değişen yapısı göz önünde bulundurulduğunda, artık devletlerarasındaki olayların sadece devletlerarasında çözülmediği ve devlet dışı aktörlerin de sürece dahil oldukları hatta uluslararası hukukun da bu aktörlerin davranışlarını ve faaliyetlerini düzenleyen kuralları da içerdiği görülmektedir. Hatta bu konu değerlendirilirken Arjantin, Brezilya ve Romanya toprak bütünlüğü ilkesinin devlet dışı aktörleri de bağlayan bir yükümlülük olduğuna dair görüş bildirirlerken⁷⁶, ABD ve Avusturya, tam aksi bir görüş öne sürerek uluslararası hukukun devlet dışı örgütlerin faaliyetlerini düzenleyen kurallar içerdiğini, bu kuralların insan hakları, ekonomi, çevre gibi alanlarda görüldüğünü toprak bütünlüğü ya da egemenlik gibi konuların bu kurallar kapsamında olmadığını öne sürmüşlerdir. ABD ise, Kosova'nın bağımsızlık bildirisinin toprak bütünlüğünü ihlal etmediğini, bu kuralın sadece devletler arasında olduğunu, devlet içindeki grupların iç hareketlerini düzenlemediğini ve bu grupların ayrılmasını ya da bağımsızlıklarını ilan etmelerini engellemediğini belirtmiştir⁷⁷. Dolayısıyla toprak bütünlüğünün devlet dışı aktörleri bağlayıp bağlamadığına dair bir görüş birliği sağlanamamıştır.

UAD, Kosova'nın bağımsızlık bildirisinin uluslararası hukuka uygunluğunu tartışırken ele aldığı bir diğer konu da self determinasyon hakkı olmuştur. Self determinasyon tartışılırken toprak bütünlüğünde olduğu gibi görüş farklılıkları çok fazla yaşanmamış hatta iki açıdan uzlaşma sağlanmıştır. Uzlaşma sağlanan konulardan ilki, mevcut ve egemen bir devletin halkının, o devletin iç örgütlenmesi kapsamında kendi yönetim şeklini özgürce belirleme ve ekonomik, sosyal ve siyasal gelişimini özgürce

---

⁷⁶ Arjantin'in bu konudaki ayrıntılı görüşü için bakınız Written Statement of the Argentina Republic, paragraf 75, s.30, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15688.pdf>; Brezilya'nın konu hakkındaki ayrıntılı görüşü için bakınız, Written Statement of Brazil, s.17-18, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15660.pdf>; Romanya'nın konu hakkındaki ayrıntılı görüşü için bakınız, Written Statement of Romania, s.20, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15616.pdf>.

⁷⁷ ABD'nin konu hakkındaki ayrıntılı görüşü için bakınız Written Statement of USA, s.30, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15640.pdf>; Romanya'nın konu hakkındaki ayrıntılı görüşü için bakınız, Written Statement of Romania, s.20, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15616.pdf>; Avusturya'nın konu hakkındaki ayrıntılı görüşü için bakınız Written Statement of Austria, s.9, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15620.pdf>

sürdürme hakkına sahip olduğudur. Bu duruma iç self determinasyon kavramı denmektedir. Bu konu kapsamında uzlaşa sağlanan ikinci konuya, Danışma Kararının 79. paragrafında belirttiği üzere, uluslararası hukukun, kendi kendini yönetemeyen ülkelerin halkları ile yabancı tahakkümüne, egemenliğine ve sömürsü altındaki halklar için bir bağımsızlık hakkı yaratacak şekilde geliştiğidir. Dış self determinasyon kavramı olarak açıklanan bu kavrama göre, 1970 yılında yayınlanan Dostça İlişkiler Bildirisinde belirtildiği şekliyle, söz konusu halklar, bağımsız bir devlet kurabilecek veya özgürce bağımsız bir devletle birleşebilecek ya da bütünleşebilecek ve ya ilgili halkın özgür iradesiyle belirlediği diğer herhangi bir siyasal statüye kavuşabilecektir. Bu hakkın uygulanmasına yönelik BM 1514 (XV) sayılı kararla, dekolonizasyon sürecinde çok sayıda devlet bağımsızlığını kazanarak uluslararası topluma katılmıştır.

UAD, Kosova'nın bağımsızlık bildirisinin uluslararası hukuka uygun olup olmadığına dair yaptığı değerlendirmeler sonucunda, 22 Temmuz 2009 tarihinde açıkladığı karar metninin 122. paragrafında, Kosova'nın bağımsızlık bildirisinin uluslararası hukuku ihlal etmediğine karar vermiştir (<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/16010.pdf>).

4.2.3. Kosova'nın Self Determinasyon Hakkını Kullanarak Ayrılması ve Uluslararası Toplumda Tanınması

UAD'ın karar verme sürecinde Arnavutluk ve Hollanda gibi bazı devletler Kosova'nın self determinasyon hakkını kullandığını, bu durumun da uluslararası hukuka aykırı olmadığını belirtmişlerdir. Divana danışma görüşü başvurusu yapıldığında Kosova 48 devlet tarafından resmen tanınmaktaydı. Ancak UAD'da Kosova'nın Sırbistan'dan ayrılması başlığı incelenmemiş; sadece bağımsızlık bildirisinin uluslararası hukuka uygunluğu incelenmiştir. Ayrılma konusunda Divandan herhangi bir görüş hem istenmemiş hem de Divan bu konuda bir görüş bildirmemiştir.

Bir devletten ayrılmanın yolları, daha önce de bahsedildiği üzere, savaşan, ayaklanan ya da isyancı statülerinin tanınması yollarıyla gerçekleşmektedir. Bu teoride, savaşan statüsünün tanınması durumu, iç savaşlar sırasında gerçekleşmekte ve uluslararası platforma taşınmaktadır. Bir devlet içindeki halkın ayrılmasında toprak bütünlüğü ilkesi, ayrılmayı yasaklasa da bu ilke sadece devletler arasındaki ilişkilerin alanı ile sınırlı

kalmaktadır. Ayrılmayı engelleyen ya da yasaklayan herhangi bir hukuk kuralı ya da hükmü bulunmamaktadır. Bu gibi durumlarda, uluslararası hukuk çerçevesinde, ayrılma olayı söz konusu bölgede barışçıl bir çözüme ulaşılması ve etkin bir kontrolün yani egemenliğin sağlanması ile mümkün olabilmektedir. Kosova'nın bağımsızlık ilanına kadar olan süreçte de BM, NATO, AB ve devletlerin katılımıyla yapılmaya çalışılan bu olmuştur.

I. Dünya Savaşı sonrasında Wilson tarafından pozitif bir hak olarak ortaya çıkarılan self determinasyon hakkı, hiçbir belgede yer almamış sadece sözde uygulamada kalmıştır. Self determinasyon kavramının yer aldığı ilk belge, 26 Temmuz 1945 tarihli BM Sözleşmesidir. Sözleşmenin 1. maddesinin 2. fıkrasında, “*Uluslar arasında, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak*” olarak belirtilmiş, 55. maddede de “*Uluslar arasında halkların hak eşitliği ve kendi yazgılarını kendilerinin belirlemesi (self determinasyon) ilkesine saygı üzerine kurulmuş barışçı ve dostça ilişkiler sağlanması için gerekli istikrar ve refah koşullarını yaratmak*” ifadeleri kullanılmıştır. Daha sonra da 1960 yılında alınan BM 1514 (XV) ve 1970 tarihli 2625 (XXV) sayılı kararlarda da self determinasyon ilkesi teyit edilmiştir. 2625 (XXV) sayılı kararla yayınlanan Dostane İlişkiler Deklarasyonunun 5. ilkesinin ilk paragrafı self determinasyon hakkının siyasal statülerini belirlemek üzere kullanılabileceğini belirtirken, 7. paragrafta da bir devletin toprak bütünlüğünün korunmasının ancak ülkedeki tüm halkın yönetime katılması ve ayrımcılık yapmayan devletlerin self determinasyon hakkına gösterdikleri saygıyla mümkün olacağı belirtilmiştir. Bu deklarasyon bağlayıcı bir nitelik taşımamakla birlikte halkların self determinasyon hakkına uyumlu olarak davranış sergilemeleri ve tüm ulusal grupların temsil edildiği bir hükümete sahip devletlerin toprak bütünlüğüne dokunabileceği konusunda bir yetki vermemektedir. Dolayısıyla yönetime katılamayan ve ayrımcılığa maruz kalanların dış self determinasyon yoluyla bağlı oldukları devletten ayrılmaları mümkün olabilecektir.

Tarihsel süreç incelendiğinde uluslararası toplumun sadece sömürge devletlerin ayrılarak bağımsızlıklarına kavuşmalarına hoşgörü gösterdiği ancak mevcut egemen devletlerin ayrılmalarında aynı istekliliği göstermedikleri görülmektedir.

Bu konudaki örneklere bakıldığında, Çeçenistan'ın bağımsızlığını ilan ederek Rusya'dan ayrılması, akabinde 1994 tarihinde Rusya'nın askeri müdahalesi ve 1996 yılında yapılan ateşkesle müdahalenin sonlanması Rusya'nın eleştirilmesine neden olmuştur. Rusya, insan haklarını ihlal ettiği gerekçesiyle eleştirilmişse de toprak bütünlüğü ilkesi doğrultusunda Çeçenistan bağımsız bir devlet olarak uluslararası toplumda tanınmamıştır (Crawford, 2007: 408-410). Ayrılarak devlet kurma konusunda ele alınabilecek diğer örnekler de Abhazya ve Güney Osetya'dır. 2008 yılında yaşanan Gürcistan – Rusya Savaşının ardından Abhazya ve Güney Osetya bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bunun üzerine Gürcistan'daki Çatışmaya İlişkin Bağımsız Uluslararası Soruşturma Misyonu kurulmuştur. Bu Misyona, Eylül 2009'da hazırladığı raporun 11. maddesinde hem Güney Osetyalılar hem de Abhazların ilgili ülkeler için egemenlik ve bağımsızlık arayışlarında hukuksal dayanak olarak self determinasyon haklarını gördüklerini, ancak uluslararası hukukun, sömürge kapsamı ve ırk ayrımcılığı dışında self determinasyon ilkesine dayanarak, tek taraflı ayrılma hakkı tanımadığı belirtilmiştir. Raporda ayrıca, soykırım gibi uç koşullarda ayrılmanın, henüz genel kabul görmediği ifadesine de yer verilmiştir. (http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/30_09_09_iiffmgc_report.pdf). Hukuksal olarak ayrılma hakkı tanınmamış olmasına rağmen ayrılan Abhazya ve Güney Osetya, Rusya tarafından bir devlet olarak tanınmışlardır. Bu anlamda ayrılmanın ölçütleri ya da hukuksal olarak tarafsız kalındığı durumlarda, devletlerin siyasal çıkarları doğrultusunda karar aldıkları görülmektedir.

Kosova'da yaşanan gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, BM Sözleşmesi'nin ve uluslararası hukukun sadece self determinasyon ve kuvvet kullanma yasağına değindiği ancak bu durumun ayrılmayı yasaklamadığı görülmektedir. Dolayısıyla kuvvet kullanma yoluyla gerçekleşmeyen bir ayrılma, uluslararası hukuk kurallarını ihlal etmediği için meşru sayılmaktadır.

Kosova'nın ayrılmasının hukuka aykırı olduğu yönündeki tartışmanın temeli, BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 (1999) sayılı kararına dayanmaktadır. Bunun nedeniyse, 1244 (1999) sayılı karar toprak bütünlüğü ilkesine ilişkin teminatı, Kosova'nın ayrılmasını engellememiş ancak çözümün taraflar arasında bir anlaşmayla sağlanacağını ve son kararı da Güvenlik Konseyi'nin onayının belirleyeceğini vurgulamıştır. Dolayısıyla Kosova'nın tek taraflı ayrılma isteği, 1244 (1999) sayılı karar doğrultusunda uluslararası hukuku ihlal

etmektedir. Diğer taraftan UAD, bağımsızlık bildirisinin 1244 (1999) sayılı kararın dışında gerçekleştiğini bu nedenle de bu karara ve uluslararası hukuka aykırı olmadığını ifade etmiştir. Bu nedenle ayrılma kararını engelleyecek bir durum da oluşmamıştır.

Tüm bu süreç Kosova'nın hukuksal anlamda bir devlet olup olamayacağının tartışmalarıdır. Kaldı ki Kosova ile ilgili bu tartışma süreci başladığında bile 48 ülke tarafından tanınmış olan Kosova, zaten bu devletler tarafından devlet olarak kabul edilmiştir. Siyasal olarak tanınması ise ayrılmanın başarıyla sonuçlandığını göstermektedir.

Kosova, 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan ettikten sonra Şubat ayı sonuna kadar 12'si AB üyesi devletler olmak üzere toplam 21 ülke tarafından tanınmıştır. Kosova'yı ilk tanıyan ülke Kosta Rica'yken, ABD, Fransa, İngiltere gibi BM Güvenlik Konseyi daimi üyeleri de Kosova'yı bağımsızlık ilanının ertesi günü, 18 Şubat'ta tanıdıklarını açıklamışlardır. Mart 2008'de Kosova'yı tanıyan ülkelere 7'si AB ülkesi olmak üzere 13 ülke daha katılmış ve iki ay içerisinde toplamda 34 ülke tarafından tanınmıştır. 2008 sonunda bu sayı 53'e çıkmıştır. UAD'ın Kosova'ya ilişkin danışma görüşünün değerlendirildiği süreçte de 16 devlet tarafından tanınan Kosova, UAD'ın kararını açıklamasından sonra günümüze kadar 40 ülke tarafından tanınmıştır. Kosova'yı en son tanıyan ülke 20 Mayıs 2015'teki açıklamasıyla Antigua ve Barbuda olmuştur (<http://www.kosovothanksyou.com/>). Bugün itibariyle Kosova toplam 111 BM üyesi devlet tarafından tanınmışken bu devletlerin 23' ü AB üyesidir.

AB'nin Kosova'daki rolü oldukça çelişkili bir durum oluşturmuştur. Bir yandan kısıtlayıcı diğer yandan da Kosova'nın bağımsızlığını geliştirici bir rol üstlenmiştir. Kosova'nın geliştirilmesi yoluyla AB prosedürleri, kuralları ve politikasını teşvik yoluyla kendi politikasını gerçekleştirmekte etkili olmuş bu anlamda bir yumuşak güç stratejisi yürütmüştür. Avrupa kurumları ve üye devletleri Kosova üzerinde etki sağlamak için büyük gayret göstermişlerdir. Kanunlar ve kurumlar BM gözetiminde kurulmuş ancak AB tarafından uygulanmıştır. Bu durum Kosova'nın 1999'dan sonra BM gözetiminde, AB'ye yarı bağlı de facto devlet karakterine sahip olduğunu göstermektedir.

Kosova ve AB süreci incelendiğinde, hukuksal anlamda AB'nin Kosova'yı bir devlet olarak tanıma yetkisi bulunmamaktadır. Bir kurum kendi üye devletleri adına

diplomatik ilişkiye girme yetisine sahip değildir. Bu nedenle AB, 18 Şubat 2008'de Kosova'yı tanıma kararını üye devletlerinin takdirine bırakmıştır. Ülkede bulunan EULEX misyonunun amaçları ve kapsamlı statü önerisi, açıkça Kosova'nın AB değer ve yönetim standartlarının, AB Topluluk Müktesebatına uygun olarak çalışması gerektiğini belirtmektedir. Bu nedenle AB'nin Kosova'yı şartlı kabulü, Avrupa Standartları norm ve değerlerinin uygulanmasını içeren birçok teşvik unsuru içermektedir.

AB'nin stratejisi, Kosova'nın istekleriyle uyumlu koşullar içerdiğinden başarılı bir yöntemdir. AB'nin Kosova'yı teşvik ettiği konular, Kosova'nın Avrupa Standartları doğrultusunda sosyal uyumunun sağlanması, Kosova'nın bir devlet olarak tanınmak istemesi ve Kosova'nın AB üyeliği arzusu olmuştur. AB, bu anlamda tüm bu konuların bir kombinasyonunu oluşturarak, her iki tarafın da kazanacağı bir strateji izlemiştir.

Kosova'yı tanıyan ülkeler, tanıma kararlarını genellikle barış, istikrar, güvenlik gibi siyasal gerekçelerle açıklamışlar ve Kosova'nın tanınmasının bu parametreler üzerinde olumlu etki yaratacağını savunmuşlardır. Diğer yandan tanımayı reddeden ülkelere, bu kararlarını, uluslararası hukuk çerçevesinde açıklamışlardır. Bu bağlamda toprak bütünlüğü ve devlet egemenliği kavramları, Kosova'yı tanımama nedenleri olarak gösterilmiştir. Rusya, Sırbistan, Yunanistan ve İspanya Kosova'yı tanımayı reddetmişlerdir. Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi olması ve veto yetkisinden dolayı (Shaw, 2008: 453), Kosova, 111 üyesi tarafından tanınmış olmasına rağmen BM'ye de üye olamamaktadır. Bir devletin devlet olarak kabul edilebilmesi için genel kabul gören koşullardan bir tanesi olan topraklar üzerinde hakimiyet kurma yani egemenlik, Kosova'da halen tam olarak sağlanabilmiş değildir. Uluslararası örgütlerin ve kurumların halen bölgede bulunmaları, ülkenin halen uluslararası yönetimler tarafından yönetildiğini göstermektedir. Dolayısıyla etkin bir hükümet kurulamamıştır. Bu durumda, Kosova'da devlet olma koşullarının tam olarak sağlanamadan tanındığı görülmektedir.

AB Konseyi, Kosova'nın mevcut koşullarda tanınmasını, Kosova'daki anlaşmazlığın 1990'lardan beri devam ettiğini, bölgede uluslararası bir yönetim bulunduğunu ve Balkanlardaki bu istikrarsızlığın, bölgedeki barış ortamını etkilediğinden artık bir çözüme kavuşması gerektiği biçiminde açıklamıştır (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/gena/98818.pdf). Kosova'yı tanıyan

Ülkelerin, tanıma nedenlerine bakıldığı zaman hukuksaldan ziyade siyasal nedenlerin ne çıktığı gayet açık görülmektedir. Bu nedenler, bölgesel istikrarın sağlanması gerektiği, uluslararası arabuluculukların sonuçlandırılmaması ve anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümlenememesi, yoğun insan hakkı ihlalleri ve sürgünlerdir. Mevcut koşullar göz önünde bulundurulduğunda, Kosova'nın bağımsızlığının en iyi çözüm olacağına kanaat getirilmiştir. Bunların yanında Kosova'nın çok uluslu yapıya sahip eski Yugoslavya'nın bir parçası olması ve uluslararası yönetimler vasıtasıyla Sırbistan'ın devre dışı bırakılması da Kosova'nın tanınmasına etki eden diğer unsurlardır.

Kosova'nın tanınmasına etki eden tüm bu unsurlar incelendiğinde, hemen hemen hiçbirinin hukuksal bir anlam taőımadıđı görülmektedir. Kosova'yı tanıyan devletler, tamamen siyasal nedenlerle tanıma işlemini gerçekleştirmişlerdir. Öncelikle bölgede barış ve istikrar sağlanması varsayılmıő, dolayısıyla güvenlik ve ekonomi politikalarında iyileőme beklentisi içinde Kosova'yı tanımışlardır. Kosova'nın durumunun kendi bölgelerindeki ayrılıkçı gruplara örnek teşkil edebileceğini düşünerek hareket eden Rusya, Sırbistan, Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve İspanya Kosova'yı tanımamışlardır. Görülmektedir ki hem tanıyan hem de tanımayan devletler açısından siyasal nedenler ön planda bulunmaktadır.

Kosova'daki olaylar, uluslararası toplumun tanıma konusunda bölündüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Uluslararası hukukun süreçteki rolü, bu örnekten incelendiği üzere tanımaya ilişkin sorunları çözmemekte yetersiz kalmıştır.

SONUÇ

Tanıma, hukuksal bir olgu olarak algılanmasına ve bir derecede de uluslararası hukukta yer bulmasına karşın, tarihin her döneminde, uluslararası toplumun ve devletlerin kullandığı önemli bir dış politika aracı olabilmiştir. Devletler, tanımayı, bir yaptırım olarak, çoğu zaman caydırma, cezalandırma ya da ödül biçiminde bir dış politika aracı olarak kullanmaktadırlar.

Montevideo Konferansı'nın tanıma konusunda başlangıç noktası oluşturduğu görülmüştür. Tanımaya ilişkin ilk kararların alındığı bu Konferans, Latin Amerika ülkelerinin ABD'nin iç işlerine karışmasından duydukları rahatsızlık sonrası toplanmıştır. Bağımsızlıklarını kazanan Latin Amerika ülkeleri, bağımsızlıklarını korumak ve güvenliklerini sağlamak adına bir sistem oluşturmaya çalışmışlardır. Bu nedenle de bir dizi konferans gerçekleştirilmiş ve sonrasında da en başarılı sonucu veren Montevideo Konferansı toplanarak Montevideo Sözleşmesi imzalanmıştır.

Montevideo Sözleşmesi'nde devletlerin oluşması ve tanınmasına dair ölçütler kabul edilmiştir. Bu ölçütler günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Montevideo, devlet olma kriterlerini belirleyen bir belge olduğundan, ikinci bölümde incelenen 19. yy uygulamaları, yeni devletlerin tanınması konusunda bir ölçütün bulunmadığı dönemleri açıklamaktadır. Bu dönemde Avrupa'da ortaya çıkan devletlerin tanınma süreçleri incelendiğinde, tanınmanın tamamen Avrupalı devletlerin inisiyatifiyle gerçekleştiği görülmüştür. Tanıma kararları, büyük devletlerin ulusal çıkarlarına göre biçimlenmiştir. Bu anlamda, kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden ve risk oluşturmeyen devlet oluşumlarına izin verirlerken, kendileri için tehdit oluşturacak ve çıkarlarıyla uyuşmayan oluşumlara engel olmuşlar ya da olmaya çalışmışlardır. Herhangi bir kural, belge ya da üst otoritenin bulunmadığı Montevideo öncesi bu dönem, tamamen büyük devletlerin çıkarları çerçevesinde şekillenmiştir.

Tanıma konusunda, uluslararası hukuktaki neredeyse tek ve en önemli düzenleyici belge, tanıma konusunda uluslararası hukuk açısından bir milat kabul edilen ve geçerliliğini bugün de koruyan 1933 tarihli Montevideo Sözleşmesi'dir. Bu sözleşme, literatürde de temel bir metin olma özelliğine sahiptir. Ancak, uluslararası ilişkilerin bugüne kadar geçirdiği değişim dikkate alınacak olursa, sözleşmenin eskimiş olduğu ve güncellenmesinin zorunluluğu olduğu da söylenebilir.

Devletlerin ulusal çıkarları, zamanla ve uluslararası koşullara göre değişmektedir. Bu, tanıma konusunda da geçerlidir. Tanıma, bu anlamda oldukça esnek bir niteliğe sahiptir.

Bu çalışmada, konuya ilişkin olarak birçok saptamada bulunulmuştur. Bunların çok spesifik ve istisnai olanları ihmal edilecek olursa, çalışmada elde edilen genel sonuçlar şunlardır:

- Tanıma, birçok tarihsel örnekte görüldüğü ve çalışmada da ifade edildiği gibi, hukuksal olmaktan öte “siyasal” bir tasarruftur. Nitekim tanıma konusunda hukuksal bir ölçüt bulunmamaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan gelişmeler, devletlerin tanınma süreçlerine de yansımıştır. BM'nin kuruluşu, iki kutuplu sistemin yapısı, tanınmak isteyen devletlerin jeopolitik konumları ve ideolojik unsurlar, tanıma konusunda etkili olmuşlardır. Özellikle de Soğuk Savaş döneminde, tanıma büyük oranda ideolojik bağlamda gerçekleşmiştir. Almanya ve Çin örneklerinde incelendiği üzere, farklı kutuplarda yer alan hükümetler ya da devletler tanınma sorunları yaşamışlardır. Bu gibi ülkeler, neredeyse bütünüyle ideolojik gerekçelerle, farklı kutuplarda yer alan devletler tarafından tanınmamışlardır. Öyle ki, dünyanın en büyük nüfuslu ülkesi olan ÇHC, özellikle ABD'nin bu ülkeyi tanımaması nedeniyle uzun yıllar boyunca BM'ye kabul edilmemiştir. Ancak, uluslararası politikada yaşanan gelişmeler ve değişen dengeler, başta ABD olmak üzere, bazı Batılı devletlerin politikalarını değiştirmelerini zorunlu kılınca, bu devletler, ÇHC'yi bir devlet olarak tanımışlardır. Bu anlamdaki en önemli unsur, Vietnam Savaşı olmuştur. ABD, Vietnam Savaşı sırasında, Vietnam'a destek veren ve komünizm uygulaması başta SSCB olmak üzere, başka komünist ülkelerden farklı olan ÇHC'yi tanıma

kararı olarak, komünist ülkeler arasındaki ittifakı çökertmek ve SSCB karşısında gücünü artırmak adına, tanımayı bir dış politika aracı olarak kullanmıştır. Tanıma konusunda hukuksal bir ölçüt bulunmaması Kosova'da yaşanan gelişmelerde de kendisini göstermiştir. Ülkenin tanınma sürecinde, tanıma adına birçok düzenleme yapılmış ve bu anlamda BM, AB ve NATO önemli görevler üstlenmişlerdir. Ancak bölgede istikrarı sağlama, barış kurma ve koruma çabaları, tamamen uluslararası aktörlerin kendi ulusal çıkarlarını koruma çabaları altında gerçekleşmiştir.

- Tanıma, hukuksal olmaktan daha çok siyasal olma özelliğinden hareketle, büyük oranda devletlerin ulusal çıkarları bağlamında gerçekleşmektedir. Belçika örneğinde görüldüğü üzere, büyük güçler, sözde isyanı bastırmak ve çatışmaların yayılmasını önlemek amacıyla soruna müdahale ederek, Belçika'nın ayrıldığı devletin (Hollanda) rızası olmadan, Belçika'yı tanımışlardır. Bu nedenle Belçika, dış müdahaleyle kurularak tanınan ilk ülkedir. Konuya ilişkin bir başka örnek de İsrail'dir. İsrail'in tanınması da tamamen ulusal çıkarlarla açıklanmaktadır. Soğuk Savaş boyunca, karşıt bloklarda yer almaları nedeniyle, neredeyse birinin tanıdığını diğerinin tanımadığı ABD ve SSCB, İsrail'i sorgusuz ve koşulsuz olarak arka arkaya tanımışlardır. Bunun nedeni, ABD'nin İsrail'in kuruluşuna destek olması, SSCB'nin ise, ABD'nin Ortadoğu'da etkisini arttırmasını sakıncalı gördüğü için ulusal çıkarlarına uygun hareket etmesidir. Kosova, bu anlamda da 19. yüzyıl uygulamalarına benzer gelişmelere sahne olmuştur. Karşılıklı görüşmelerle sorunların çözülmemesi ve bu durumun bölgesel istikrarı ve barışı etkilemesi aynen Belçika'da olduğu gibi ülkeye dış müdahaleyi gerekli kılmıştır. Hatta NATO, BM'nin izni olmaksızın ilk kez kendi kararıyla müdahalede bulunmuştur. Bunun yanısıra BM ve AB gibi uluslararası örgütler de hem istikrarın sağlanması hem de güvenlik endişelerinden dolayı Kosova'da etkin bir rol üstlenmişlerdir.
- Tanımanın ölçütleri konusundaki belirsizlik, geçmişte olduğu gibi bugün de belirsizliğini ve subjektifliğini korumaktadır. Çalışmada da belirtildiği gibi, bir devleti, kaç devletin ya da hangi devletlerin tanınması durumunda o devletin tanınmış olacağına, dolayısıyla da uluslararası ortamda bir devlet olarak kabul göreceğine dair bir ölçüt de yoktur. Örneğin, kendini devlet ilan eden bir

oluşumu, ABD, İngiltere ya da Rusya gibi devletler tanımadığı, fakat onlarca sayıda küçük, güçsüz devletin tanımış olması ne kadar anlam ifade eder? Buna karşılık, tersi bir durumda, ilk olarak ABD, İngiltere ya da Rusya gibi devletlerin, devlet olarak tanıdığı oluşumları, kısa süre içerisinde birçok devletin de tanınması büyük olasılıktır. İstisnai durumlar olmakla birlikte, bugüne kadarki örnekler, büyük oranda bu biçimde söz konusu olmuşlardır. Kosova'daki süreçse tamamen uluslararası konjunktürle bağlantılı olarak, daha farklı bir seyir izlemiştir. ABD ve İngiltere'nin Kosova'yı tanınması, Kosova'ya geniş oranda tanınma imkanı sağlamışsa da Rusya'nın tanımayı reddetmesi Kosova'nın BM üyeliğine engel teşkil etmiştir. Ancak bu sefer ABD ve Rusya'nın karşıt kararlar alma nedenleri ideolojik olmayıp tamamen Rusya'nın ulusal güvenlik endişelerinden kaynaklanmaktadır.

- Devletler, tanımayı yaptırım, cezalandırma ya da caydırma amaçlı olarak bir dış politika aracı olarak kullanılabilir. Devletlerin bu uygulamalardaki gerekçeleri ise, -sübjektif bir biçimde- uluslararası ortamda barış, güvenlik ve düzenin sağlanmak istenmesi olmaktadır. Kosova'nın tanınma sürecinde de bu türden bir politikanın izlendiği açıkça görülmüştür. Kosova'yı de facto yada de jure tanıma kararını açıklayan ülkeler, güvenlik ve istikrar gerekçelerinin yanı sıra Kosova'nın son çare olarak ayrılma kararını ve bağımsızlık ilanını desteklerken, uzun süredir çözülemeyen bu sorunun ancak Kosova'nın tanınması ve bağımsız bir devlet olarak uluslararası politikada yer almasıyla sonlanacağını iddia etmişlerdir. Rusya, Sırbistan, GKRY ve İspanya gibi tanımama kararı alan ülkelere bu kararlarını cezalandırma biçiminde bir dış politika aracı olarak kullanmışlar hatta tanıyan devletlere karşı bile zaman zaman yaptırım amaçlı bir politika izlemişlerdir.
- Tanınmanın uluslararası ilişkilerdeki yeri, tarihsel süreçle birlikte değişim göstermiştir. Başlangıçta, bir oluşumun devlet olarak tanınması için belirlenen ölçütler yeterli sayılmışsa da, uluslararası sistemin yaşadığı değişimlerle, bu ölçütler, yetersiz kalmış ve yeniden belirlenmelerine ihtiyaç duyulmuştur. Tanınma konusundaki belirsizlikler ise, devletleri ulusal çıkarlarını koruyacak biçimde farklı politikalar izlemeye yöneltmektedir. Bu nedenle de devletler kararsız ve çelişkili tutumlar sergilemektedirler. Örneğin ABD tarihsel süreçte ulusal çıkarları gereği öncelikli konularını belirleyerek genellikle Avrupa'daki

devlet oluşumlarıyla ilgili kararları Avrupalı devletlere bırakmıştır. Ancak Kosova konusunda belki de Bosna-Hersek'deki geç kalınmışlığın ve geç müdahalenin ABD'nin uluslararası politikadaki itibarını zedelemesi ve bunun bir telafisi olarak; yine kendi ulusal çıkarları gereği Kosova'da daha etkin bir rol üstlenmiş hatta tanıma kararını ilk alan ülkelerden birisi olmuştur.

- Tanıma ya da tanımama kararlarını alırlarken, devletlerin aynı koşullar altında ulusal çıkarları gereği farklı tutumlar sergiledikleri görülmektedir. Rusya'nın Güney Osetya ve Abhazyayı tanıması, ancak Kosovayı tanımaması, bu konuda çarpıcı bir örnektir. Yine Rusya, Sırbistan, GKRY, İspanya gibi ülkelerin Kosovayı tanımama nedenleri her ne kadar uluslararası hukukla açıklanmışsa da, bütünüyle kendi ulusal güvenlik endişelerinden kaynaklanmaktadır.
- Her bir tanıma, biricik olarak görülse de, tanımanın değişmez yönleri de vardır. Dönemsel olarak koşullar değiştiğinde bile, tanıma kararları devletlerin ulusal çıkarları doğrultusunda alınmaktadır. Bu anlamda, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, tanıma konusunda farklı yaklaşımları ortaya çıkarmıştır. Tarihsel süreçte, tanımaların genellikle savaş sonrası dönemlerde gerçekleştiği görülmektedir. Ancak bu dönemde SSCB ve Yugoslavya'nın dağılması, farklı bir uygulamayı da beraberinde getirmiştir. SSCB'nin dağılma süreci, Yugoslavyaya göre daha sorunsuz gerçekleşmiştir. Bu nedenle, SSCB'den bağımsızlığını kazanan devletlerin tanınmaları da daha kolay olmuştur. Ancak Yugoslavya için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Buradaki tanıma, bir iç savaşın başladığı ve sınırların hala sorun teşkil ettiği bir dönemde gerçekleşmiştir. Özellikle Yugoslavya örneğinde olduğu gibi, çok uluslu bölgelerde, bu yapı sorunlara neden olmaktadır. Tanıma kararlarının, savaş sürecinde değil, savaş bittikten sonra ifade edilmesinin ve bu konuda da ülkedeki etnik grupların dikkate alınmasının daha doğru olacağı, paylaşılan bir görüştür. Yugoslavya'daki tanıma uygulamaları ile 19. yüzyıl uygulamaları birçok noktada benzerlik göstermektedir. Yugoslavya'nın dağılmasından sonraki tanıma süreciyle ilgili bir konferans düzenlenmiştir. Aynı uygulama Belçika örneğinde de görülmektedir. Ayrıca aynı durum I. Dünya Savaşı sonrası kurulan devletlerin tanıma süreçlerinde de yaşanmıştır. 19. Yüzyıl uygulamalarıyla benzerlik gösteren bir diğer nokta da sorunlar çözülmeden

tanımaların gerçekleşmiş olmasıdır. Belçika'da da çoğu sorunlar çözüme kavuşmadan İngiltere ve Fransa tarafından tanıma gerçekleşmiş, Yugoslavya devletlerinde de karşıt görüşlere rağmen Almanya gibi bazı ülkeler, Hırvatistan ve Slovenya'yı tanıma kararı almışlardır. Her iki durumda da amaç, bölge barışını korumak ve istikrarın sağlanması olmuştur. Ayrıca iki örnekte de bir devletin iç işlerine müdahale edilmiştir. Kosova'nın bağımsızlık sürecinde de uzun süren uluslararası tartışmalar yaşanmıştır. Bu konuda UAD'a birçok ülke görüş bildirmiş ve bu görüşler nihai kararı etkilemiştir. Yine bölge barışının korunması ve istikrarın sağlanması için çatışmalar sürerken ve taraflar arasında bir anlaşma sağlanmadan Kosova'nın iç işlerine müdahale edilmiştir. Hatta Kosova'nın kurumsal yapılanması bile uluslararası aktörlerin denetiminde ve gözetiminde gerçekleşmiştir.

- Tanıma konusunda önemli bir uluslararası aktör de uluslararası örgütlerdir. Ancak uluslararası örgütler, bir devletin tanınmasından daha çok, tanınmaması açısından etkili olmaktadır. Bu anlamda, BM'nin tanımadığı ülkeler, büyük oranda uluslararası toplum tarafından da tanınmamaktadırlar. Devletlerin bu kararı uygulama gerekçeleri de tamamen ulusal çıkarlarından kaynaklanmaktadır. Tanımama kararına rağmen bir devleti tanımamanın bir takım bedelleri olacaktır. Bu durum ulusal çıkarlarını zedeleyeceğinden tanımama kararına uymayı tercih etmektedirler. Bu konudaki en iyi örnek KKTC'dir. Bu nedenle, tanımayan devletler KKTC'nin bir devlet olduğunu inkar etmemekle birlikte, ulusal çıkarları gereği, bu devleti tanımamışlardır. Dolayısıyla devlet olma kriterlerini yerine getiren bir toplumun tanınmaması tamamen uluslararası toplumun çıkarlarıyla bağlantılı gerçekleşmektedir. Diğer yandan devlet olma kriterlerini sağlamayan oluşumlar da tanınabilmektedirler. Bu türden tanımlar, genellikle erken tanımayla gerçekleşmektedir. Özellikle bir savaş sonlanmadan devlet olarak kabul edilen oluşumlar, genellikle uluslararası toplumun çıkarları gereği tanınmaktadırlar. Bu türden devletlere sonradan devlet olma kriterlerine sahip olabilmeleri için müdahalede bulunmaktadır. Dolayısıyla bir oluşumun tanınması onun devlet olma kriterlerini sağladığı anlamını taşımamaktadır. Tanıma diğer devlete kendini temsil etme yetkisinin verilmesidir. Bu nedenle devlet olma kriterlerini sağlayan bazı oluşumlar tanınmayabilirken, bu kriterleri sağlayamayan bazı oluşumlar tanınmaktadır. Bu durum tamamen uluslararası

toplumun ve devletlerin çıkarlarıyla ilintilidir. Çalışmanın örnek ülkesi olan Kosova, bu durumu oldukça iyi ortaya koymaktadır. AB'nin Kosova'ya sunduğu tanıma şartları, yumuşak güce dayanan bir güvenlik stratejisi olarak kabul edilebilmektedir. Yumuşak güç kavramı, bir diğer aktörü zorlama kullanmadan teşvik ederek ve durumu çekici hale getirerek etkileme ve istenilen sonuca ulaşma kabiliyetini ifade etmektedir. Dış politikada siyasal ve kültürel değerlerin kombinasyonu anlamını taşımaktadır. Bir devlete değerler ve politika empoze etmek yerine, bunların o devlete cazip ve çekici gösterilmesi gerekmektedir. Kosova'nın AB değerleriyle birleşmesinde AB'nin etkisi, Kosova'nın bağımsızlık ilanında görülmektedir.

Sonuç olarak, tanımanın uluslararası ilişkilerdeki birçok kavram gibi çok tartışmalı, bununla birlikte, özellikle güçlü devletlerin kullandığı bir dış politika aracı olduğu söylenebilir. Güçlü bir devletin, bir oluşumu bir devlet olarak tanıması ya da tanımaması, hukuk ile değil daha çok güç ile ilgili ve ilişkilidir. Çalışmada, devletlerin tanıma ölçütlerinin uluslararası hukukta sarıh ve yeterli bir biçimde ele alınmadığı görülmüştür. Uluslararası hukuk devlet olma koşullarını belirlemede ve sadece kuvvet kullanımı gibi hukuku ihlal eden durumlarda tanıma konusuna dahil olmaktadır. Bunun dışındaki her türlü durum, devletlerin takdirine bırakılmaktadır. Devletler de bu takdir yetkilerini ulusal çıkarları doğrultusunda kullanmaktadırlar.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Abadi, Jacob (2005), **Israel's Quest For Recognition And Acceptance In Asia: Garrison State Diplomacy**, London: Frank Cass Publishers.

Aksar, Yusuf (2013), **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I**, Ankara: Seçkin Yayıncılık ve San. Tic. A.Ş..

Alkan, Akın (2006), **21. Yüzyılın ilk Çeyreğinde Karadeniz Güvenliği**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Andersson, Stephanie (1995), "EU, NATO And The CSCE Responses To The Yugoslav Crisis: Testing Europe's New Security Architecture". **European Security**, 4 (2), 328-353.

Armaoğlu, Fahir (2005), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 15. Baskı, İstanbul: Alkım Yayınevi.

Ateş, Toktamış (2012), **Siyasal Tarih**, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bain, William (2003), **Between Anarchy And Society: Trusteeship And The Obligation Of Power**, Oxford: Oxford University Press.

Bartlett, William (2003), **Croatia Between Europe And The Balkans**, New York: Routledge.

Best, Antony ve diğerleri (2012), **20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi**, (Çev. Taciser Ulaş Belge), Ankara: Siyasal Kitabevi.

Beyoğlu, Süleyman (2013), "Sevr ve Lozan'da Ermeni Sorunu", **Akademik Bakış**, 2 (3), 125-138.

Bozkurt, Abdurrahman (2013), "Osmanlı Devleti İle Ermenistan Cumhuriyeti Arasındaki İlişkiler (1918-1920)", **OTAM**, 34, 19-58.

Bozkurt, Enver ve diğerleri (2004), **Devletler Hukuku**, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Brown, Phillip Marshall (1948), "The Recognition of Israel", **The American Journal of International Law**, 42 (3), 620-627.

- Brown, Philip Marshall (1950), "The Legal Effects of Recognition", **The American Journal of International Law**, 44 (4), 617-640.
- Caplan, Richard (2005), **Europe and The Recognition of New States in Yugoslavia**, Cambridge: Cambridge University Press.
- Carr, Edward Hallett (1942), **The Conditions of Peace**, New York: Mac Millan Company, <https://www.questia.com/read/3742218/conditions-of-peace> (07.02.2015).
- Carteny, Andrea (2010), "All Against One: The Congress Of Oppressed Nationalities of Austria- Hungary (1918)", **Department Of Communication Paper**, 67, https://www.academia.edu/5653336/All_against_one_The_congress_of_oppressed_nationalities_of_Austria-Hungary_1918 (02.02.2015).
- Charles, L. Cochran (1968), "The Development of an Inter-American Policy for The Recognition of De Facto Governments", **The American Journal of International Law**, 62 (2), 460-464.
- Cobban, Alfred (1969), **The Nation State And National Self Determination**, London: Collins.
- Coy, Jason P. (2011), **A Brief History Of Germany**, New York: Infobase Publishing.
- Crawford, James (2007), **The Creation Of States In International Law**, Oxford: Clarendon Press.
- Crozat, Charles (1953) "Devletler Hukukunda Tanıma", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 19 (1-2), 3-32.
- Dalrymple, Christopher K. (1996), "Politics and Foreign Direct Investment: The Multilateral Investment Guarantee Agency and The Calvo Clause", **Cornell ILJ.**, 29, 164-167.
- Danziger, James N. (2007), **Understanding The Political World**, New York.: Pearson Education Inc.
- Darraj, Susan Muraddi (2010), **The Collapse Of the Soviet Union**, New York: Chelsea House Publishers.
- Davis, James W (2000), **Threats And Promises: The Pursuit Of International Influence**, Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

- Dehousse, Renaud (1993), "The International Practice of The European Communities: Current Survey: European Political Cooperation in 1991", **EJIL**, 4 (1), 141-156.
- Donald, Marquand Dozer (1966), "Recognition in Contemporary Inter-American Relations", **Journal of Inter-American Studies**, 8 (2), 318-335.
- Dugard, John (1987), **Recognition and The United Nations**, Cambridge: Grotius Publications.
- Dulles, Allen W. (1924), "The Recognition of New States And Governments: Greece, Proceedings of The American Society of International Law at Its Annual Meeting (1921–1969), **Published by American Society of International Law**, 18, 98-107.
- Echard, William (1974), "Louis Napoleon And The French Decision to Intervene at Rome in 1849: A New Appraisal", **Canadian Journal of History**, 9 (3), 263-274.
- Ekinci, Berhan (1993), "**Yugoslavya'nın Dağılması ve Türkiye**", Balkanlar, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV), Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd.
- Erkan, Süleyman (2010), "Savaş ve Barış Bağlamında XIX. Yüzyıl Uluslararası İlişkilerinin Özellikleri", **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, 22, 93-116.
- Fırat, Melek (2006), "Yunanistan'la İlişkiler", Baskın Oran (Ed), **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt II 1980-2001**, içinde (102-123), 9. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Final Act, Supplement: Official Documents (1934), **The American Journal of International Law**, 28 (2), 52-61
- Fishman, J. S. (1988), **Diplomacy and Revolution, The London Conference of 1830 and The Belgian Revolt**, Amsterdam: CHEV.
- Freeman, Alwyn V. (1946), "Recent Aspects of The Calvo Doctrine and The Challenge Of International Law", **The American Journal of International Law**, 40 (1), 121-147.
- Friedman, Francine (2004), **Bosnia and Herzegovina a Polity on the Brink**, London: Routledge.

- Graham, Malbone W (1936), **The Diplomatic Recognition of The Border States: Part I Finland**, London: Cambridge University Press, <http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.32106006356056;view=1up;seq=4> (15.07.2014).
- Grewe, Wilhelm (2000), **The Epochs of International Law**, New York: Walter de Gruyter.
- Heater, Derek Benjamin (1994), **National Self Determination: Woodrow Wilson and His Legacy**, Basingstroke: Mac Millian.
- Henderson, Jane (2011), **The Constitution of The Russian Federation: A Contextual Analysis**, Oxford: Hart Publishing Ltd.
- Hillgruber, Christian (1998), “The Admission of New States to International Community”, **European Journal of International Law**, 9, 491-509.
- Hostadter, Richard (1982), **Great Issues in American History from Reconstruction to The Present Day 1864–1981**, New York: Random House Inc.
- Hudson, O. Manley (1933), “The Admission of Iraq to Membership in The League of Nations”, **The American Journal of International Law**, 27 (1), 133-138.
- Independent International Fact Finding on The Conflict in Georgia (2009), http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/30_09_09_iiffmgc_report.pdf (07.05.2015).
- James, F. Engel (1969), “The Revolution and Mexican Foreign Policy”, **Journal of Inter-American Studies**, 11 (4), 518-532.
- Jelavich Barbara ve Jelavich Charles (2000), **The Establishment of Balkan National States 1804-1920**, 4th Ed., USA: University of Washington Press.
- Karal, Enver Ziya (1983), **Osmanlı Tarihi**, Cilt V-VIII, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kardelj, Edward (1977), **Bloksuzluğun Tarihsel Kökeni**, İstanbul: Toplum Yayınları.
- Kasım, Kamer (2011), **Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya**, Ankara: Usak Yayınları.
- Keleşoğlu, Erhan (2014), “İsrail’in Dış Politikası”, Faruk Sönmezoğlu ve Özgün Erişirer Bayır (Ed.), **Dış Politika Karşılaştırmalı Bir Bakış içinde** (421-463), İstanbul: Der Yayınları.

- Kelly, Michael J. (1999),” Political Downsizing: The Re-emergence of Self Determination and The Movement toward Smaller, Ethnically Homogenous States”, **Drake Law Review**, 47 (2), 211-278.
- Kelsen, Hans (1941), “Recognition in International Law: Theoretical Observations”, **American Journal of International Law**, 35 (4), 605-617.
- Kenar, Nesrin (2005), **Yugoslavya Bir Dönemin Perde Arkası**, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Ker-Lindsay, James (2009), **Kosovo The Path to Contested Statehood in The Balkans**, New York: I.B. Tauris & Co. Ltd.
- Kisaburo, Yokota (1935), “The Recent Development of Stimson Doctrine”, **Passific Affairs**, 8 (2), 133-143.
- Kissinger, Henry (1994), **Diplomacy**, New York: Simon & Schuster.
- Koç, Malike Bileydi (2006), **İsrail Devleti’nin Kuruluşu ve Bölgesel Etkileri 1948-2006**, İstanbul: Günizi Yayıncılık.
- Kohen, Sami (1991), “Tanımanın Kıstası ne?” (17.12.1991), **Milliyet Dış Haberler**, 4, [http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/eDQPJpOIhS_x2F_6_x2F_ATDfYq0pg_x3D__x3D_\(08.04.2015\)](http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/eDQPJpOIhS_x2F_6_x2F_ATDfYq0pg_x3D__x3D_(08.04.2015)).
- Korman, Sharon (1996), **The Right of Conquest: The Acquisition of Territory by Force in International Law and Practice**, Oxford: Clarendon Press.
- Krasner, Stephen (1999), **Sovereignty: An Organised Hypocrisy**, Princeton University Press.
- Kreijen, Gerard (2004), **State Failure, Sovereignty and Effectiveness**, Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers,.
- Krieger, Helke (2001), **The Kosovo Conflict and International Law: An Analytical Documentation 1974-1999**, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kut, Şule (2005), **Balkanlar’da Kimlik ve Egemenlik**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Laffan, R. G. D (1921), *The Liberation Of New Nationalities*, H.W.V. Temperley (Ed), **A History of The Paris Peace Conference**, *içinde* (171-236). 4, London: Oxford University Press.
- Lauterpacht, Hersch (1948), **Recognition in International Law**, London: Cambridge University Press.
- Lederer, Ivo, (1963), **Yugoslavia at The Paris Peace Conference: A Study in Frontiersmaking**, New Heaven: Yale University Press, <http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.b4055615;view=1up;seq=1> (06.02.2015).
- Lee, Stephan J. (2007), **Aspects of European History 1789-1980**, New York: Routledge, Taylor& Francis Group.
- Libal, Michael (1997), **The Limits of Persuasion: Germany and Yugoslav Crisis 1991-1992**, USA: Praeger Publishers.
- Lindemann, Thomas (2011), "Peace Through Recognition: An Interactionist Interpretation of International Crises", **International Political Sociology**, 5, 68-86.
- Malcolm, Noel (1998), **Kosova, Balkanları Anlamak İçin**, İstanbul: Sabah Kitapları.
- _____ (1999), **Kosovo a Short History**, New York: New York University Press.
- Mamatey, Victor (1953), "The United States Recognition of Czechoslovak National Council of Paris September 3, 1918: Documents", **Journal of Central European Affairs**, 13, 49-56.
- Manela, Erez (2007), **The Wilsonian Moment: Self Determination and the International Origins of Anti-Colonial Nationalism**, New York: Oxford University Press.
- Marriott, J.A.R (1917), **The Eastern Question an Historical Study in European Diplomacy**, Oxford: Clarendon Press.
- Mastorodimos, Konstantinos (2014), "Belligerency Recognition: Past, Present and Future", **Connecticut Journal of International Law**, 29, 301-326.
- Maull, Hanns W (1995), "Germany in The Yugoslav Crisis", **Survival**, 37 (4), 99-130.
- Mikulas, Fabry (2010), **Recognizing States: International Society & the Establishment of New States Since 1776**, New York: Oxford University Press.

- Moir, Lindsay (1998), "The Historical Development of The Application of Humanitarian Law in Non-International Armed Conflicts to 1949", **International and Comparative Law Quarterly**, 47 (2), 337-361.
- Murphy, Sean (1999), "Democratic Legitimacy and The Recognition of States and Governments", **International and Comparative Law Quarterly**, 48 (3), 545-581.
- Müllerson, Rein (1994), **International Law, Rights and Politics, Developments in Eastern Europe and The CIS**, New York: Routledge.
- Myers, Denys (1961), "Contemporary Practice of United States Relating to International Law", **American Journal of International Law**, 55, 697-733.
- NATO El Kitabı (2001), Brüksel: NATO Enformasyon ve Basın Bürosu Yayınları.
- Newsom, David (2000), **The Imperial Mantle The United States, Decolonization and The Third World**, Indianapolis: Indiana University Press.
- O'Rourke, Vernon (1937), "Recognition of Belligerency and The Spanish War", **The American Journal of International Law**, 31 (3), 398-413.
- Oğan, Sinan (2011), "Kafkasya'da Etnik Çatışmalar Ekseninde Abhazya Sorunu", Cavid Veliev ve Araz Aslanlı (Ed.), **Güney Kafkasya: Toprak Bütünlüğü, Jeopolitik Mücadeleler ve Enerji, içinde** (193-227), Ankara: Berikan Yayınevi.
- Oppenheim, Lassa F. (1955), **International Law a Treatise**, 8th Ed., Great Britain: Longman's Green And Co.
- Ovendale, R. (1983), "Britain, United States and The Recognition of Communist China", **The Historical Journal**, 26 (1), 139-158.
- Österud, Öyvind (1997), "The Narrow Gate: Entry to The Club of Sovereign States", **Review of International Studies**, 23, 167-184.
- Papers Relating to The Foreign Relations of The United States (1940), The Lansing Papers 1914-1920, Vol II, Document 89, <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1914-20v02/d89> (02.02.2015).
- Patil, Vrushali (2008), **Negotiating Decolonization in The United Nations, Politics of Space, Identity and International Community**, New York: Routledge.

- Pattison, Keith W (1983), "The Delayed British Recognition of Israel", **Middle East Journal**, 37 (3), 412-428.
- Pazarıcı, Hüseyin (2006), **Uluslararası Hukuk**, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pedersen, Susan (2010), "Getting Out of Iraq in 1932: The League of Nations and The Road to Normative Statehood", **American Historical Review**, 115 (4), 975-1000.
- Phillip, Jessup (1931), "The Estrada Doctrine", **The American Journal of International Law**, 25 (4), 719-723.
- Pomerance, Michla (1976), "The United States and Self Determination: Perspectives on The Wilsonian Conception", **The American Journal of International Law**, 70 (1), 1-27.
- Pomerance, Michla (1982), **Self determination in Law and Practice: The New Doctrine in The United Nations**, Netherlands: The Hague Martinus Nijhoff Publications.
- Potyemkin, Vladimir ve diğerleri (2009a), **Uluslararası İlişkiler Tarihi**, (Çev. Attila Tokatlı), Cilt 2, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- _____ (2009b), **Uluslararası İlişkiler Tarihi**, (Çev. Attila Tokatlı), Cilt 3, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Pribram, Alfred Franzis (1921), **The Secret Treaties of Austria Hungary 1879-1914**, Vol 2, Cambridge: Harward University Press.
- Radan, Peter (2002), **The Break-Up of Yugoslavia and International Law**, New York: Routledge.
- Raic, David (2002), **Statehood and The Law of Self Determination**, Hague: .Kluwer Law International.
- Rao, Venkata V. (1959), "Recognition Of Red China", **The Indian Journal of Political Science**, 20 (3), 237-246.
- Report Of The Secretary General on The United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2008/458, 15 July 2008, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2008/458 (02.03.2015).

Report Of The Secretary General on The United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2008/692, 24 November 2008, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2008/692 (02.03.2015).

Report Of The Secretary General on The United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2009/149, 17 Mart 2009, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2009/149 (02.03.2015).

Request for the inclusion of a supplementary item in the agenda of the sixty-third session:
Request for an advisory opinion of the International Court of Justice on whether the unilateral declaration of independence of Kosovo is in accordance with international law, 22 August 2008, A/63/195, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/470/60/PDF/N0847060.pdf?OpenElement> (02.03.2015).

Rich, Roland (1993), "Recognition of States: The Collapse of Yugoslavia and The Soviet Union, **EJIL**, 4, 35-65.

Robbins, Keith (1998), **The World Since 1945: A Coincise History**, New York: Oxford University Press Inc.

Roberts, J. M. (1990), **The Penguin History of The World**, London: Penguin Books.

Rynagaert, Cedric ve Sobrie, Sven (2011), "Recognition of States: International Law or Realpolitik? The Practice of Recognition in The Wake of Kosovo, South Ossetia, and Abkhazia", **Leiden Journal of International Law**, 24 (2), 467-490.

Sander, Oral (1989), **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e**, Ankara: İmge Kitabevi.

_____ (2005), **Siyasi Tarih:1918–1994**, Ankara: İmge Kitabevi.

Scott, James Brown (1921a), **Address of President Wilson to The Senate, January 22, 1917, Official Settlements of War Aims and Peace Proposals: December 1916 to November 1918**, Wahington: Carnegie Endowment For International Peace.

_____ (1921b), **Message from President Wilson to Russia on The Occasion of The Visit of The American Mission, Official Settlements of War Aims and Peace Proposals: December 1916 to November 1918**, Wahington: Carnegie Endowment For International Peace.

- _____ (1934), “The Seventh International Conference of American States”,
The American Journal of International Law, 28 (2), 219-230.
- Seton-Watson, Richard (1962), **Disraeli, Gladstone and the Eastern Question: A Study in Diplomacy and Party Politics**, London: Frank Cass and Co. Ltd.,
<https://www.questia.com/read/99267893/disraeli-gladstone-and-the-eastern-question> (11.08.2014).
- Shaw, Malcolm N. (2008), **International Law**, 6th Ed., Cambridge: Cambridge University Press.
- Simma, Bruno (1999), “NATO, The UN and The Use of Force: Legal Aspects”, **EJIL**, 10, 1-22.
- Simpson, Gery (2004), **Great Powers and Outlaw States Unequal Sovereigns in the International Legal Order**, New York: Cambridge University Press.
- Snow, Edgar ve Hsu, Shao-Chang (1959), “Recognition of The People’s Republic of China”, **Annals of The American Academy of Political and Social Science**, 324, 75-88.
- Soysal, İsmail ve Kut Şule (1997), **Dağılan Yugoslavya ve Bosna Hersek Sorunu: Olaylar–Belgeler 1990-1996**, İstanbul: Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı (OBİV), İSİS LTD.
- Stadler, K. R. (1968), “The Disintegration of the Austrian Empire 1918-19: From War to Peace”, **Journal of Contemporary History**, 3 (4), 177-190.
- Statement by the Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 26.08.2008,
http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/d296c73b1bd9c4c5c32574b4004bb07d!OpenDocument (16.04.2015).
- Statement by The President of The Security Council, 26 November 2008,
S/PRST/2008/44, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PRST/2008/44 (05.02.2015).
- Supplement Official Documents (1934), “Convention On Rights and Duties of States”,
The American Journal of International Law, 28 (2), 75-78.

- Tamçelik, Soyalp (2010), “Türk Cumhuriyetleri açısından KKTC’nin Tanınma Olgusu ve Esasları”, **21. Yüzyılda Türk Dünyası Uluslararası Sempozyum Bildirileri**, 169-183.
- Taşdemir, Fatma ve Yürür Pınar (1999), “Kosova Sorunu: Tarihsel ve Hukuki Bir Değerlendirme”, **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 3 (99), 135-152.
- Tekin, Cemile Haliloviç (2011), **Bosna Hersek Devleti, 1991-2011**, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Temperley, H.W.V. (1920), **A History of The Paris Peace Conference 2**, London: Oxford University Press.
- _____ (1921), **A History Of The Paris Peace Conference 5**, London: Oxford University Press,.
- Trapan, Jan Arveds (1994), “The West And The Recognition Of The Baltic States: 1919 and 1991: Astudy of The Politics of The Major Powers”, **Journal Of Baltic Studies**, 25 (2), 153-173.
- Trenschel, Kate (2007), **The Breakup of Yugoslavia: Conflict in the Balkans**, New York: Chelsea House Publishers.
- Turk, Danilo (1993), “Recognition of States: A Comment”, **EJIL**, 4, 66–91.
- Türkeş, Mustafa ve diğerleri (2012),Kriz Sarmalında Bosna Hersek: Devlet Krizi **Tüsiad Dış Politika Forumu Araştırma Raporu**, DPF 2012- RR02
- Türkoğlu, Emir (2001), “Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği”, Ömer E. Lütem ve Birgül Demirtaş (Ed.), **Balkan Diplomasisi, içinde** (103-130),Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları,
- UN (1974), “General Assembly Resolution on Recognition of Guinea-Bissau” **International Legal Materials**, 13 (1), 225-226.
- UN Security Council (2000), **Report of The Secretary General on The United Nations Interim Administration Mission in Kosovo**, 6 June, S/2000/538.
- _____ (2001), **Report of The Secretary General on The United Nations Interim Administration Mission in Kosovo**, 13 March, S/2001/218.

- UNMIK (1999), **Press Release, Kosovo Political Leaders Agree to Share Administration of Kosovo with UNMIK, UNMIK/PR/115**, 15 December, Pristina.
- _____ (2000a), **Press Release, UNMIK Policy Statement on 24 September FRY Elections, UNMIK/PR/339**, 6 September, Pristina.
- _____ (2000b), **Press Release, KTC Briefed About Implementation Of Election Results, UNMIK/PR/402**, 1 November, Pristina.
- _____ (2001), **On a Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo 13 March, UNMIK/REG/2001/9**, <http://www.unmikonline.org/regulations/2001/reg09-01.htm> (29.04.2015).
- Uz, Abdullah (2007), “Teori ve Uygulamada Self-Determinasyon Hakkı”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 3 (9), 60-81.
- Ülger, İrfan Kaya (2003), **Yugoslavya Neden Parçalandı? Balkan Dramının Perde Arkası**, Ankara: Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti..
- Vickers, Miranda (1998), **Between Serb and The Albanian: A History of Kosovo**, New York: Columbia University Press.
- Vidmar, Jure (2012), “Explaining The Legal Effects Of Recognition”, **International and Comparative Law Quarterly**, 61, 361-387.
- Vinuesa, Raul Emilio (2002), “Bilateral Investment Treaties and the Settlement of Investment Disputes Under ICSID The Latin American Experience”, **Law and Business. Review of. Americas**, Fall, 501-534.
- Viotti, Paul R. ve Kauppi, Mark V. (2014), **Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti**, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık ve Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti..
- Warbrick, Colin (1993), “Recognition Of States Part 2”, **The International and Comparative Law Quarterly**, 42 (2), 433-442.
- Weller, Marc (1992), “The International Response to The Dissolution of The Socialist Federal Republic of Yugoslavia”, **The American Journal of International Law**, 86 (3), 569-570.

- _____ (1999), “The Ramboulet Conference on Kosovo”, **International Affairs**, 75 (2), 211-251.
- _____ (2008), “The Vienna Negotiations on the Final Status for Kosovo”, **International Affairs**, 84 (4), 659-681.
- Whelan, Anthony (1994), “Wilsonian Self Determination and Versailles Settlement”, **The International and Comparative Law Quarterly**, 43, 100-108.
- Willigen, Niels Van (2013), **Peace Building and International Administration: The Cases of Bosnia and Herzegovina and Kosovo**, Oxon: Routledge.
- Worster, William Thomas (2009), “Law, Politics and the Conception of the State in State Recognition Theory”, **Boston University International Law Journal**, 27, 115-171.
- Wright, Quincy (1954), “Recognition and Self Determination”, **American Society of International Law Proceedings**, 48, 23-37.
- Written Statement of Austria, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15620.pdf> (02.01.2015).
- Written Statement of Brazil,, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15660.pdf>. (02.01.2015).
- Written Statement of Romania, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15616.pdf> (02.01.2015).
- Written Statement Of Serbia, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15642.pdf> (02.01.2015).
- Written Statement of the Argentina Republic, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15688.pdf>, (02.01.2015).
- Written Statement of USA, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15640.pdf> (02.01.2015).
- Yıldırım, Huriye (2011), *Gürcistan Cumhuriyeti Siyasal Gelişmeler (1991-2010)*, Necati İyikan (Ed), **Orta Asya- Güney Kafkasya Siyasi Gelişmeler 1991-2010**, İstanbul, Hiperlink Yayınları.
- Yılmaz, Murat (2005), **Kosova Bağımsızlık Yolunda**, İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Zametica, John (1992), “Yugoslav Conflict: an Analysis of The Causes of The Yugoslav War, The Policies of The Republics and The Regional and International Implications of The Conflict”, **Adelphi Paper**, 270, London: Summer, Brassey.
- Zielonka, Jan (2008), “Europe as a Global Actor: Empire by Example”, **International Affairs**, 84 (3), 471-484.

<https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Peace/recogIsrael.html> (01.03.2014).

<http://www.aco.nato.int/kfor/about-us/history/background-conflict.aspx> (01.06.2014).

<http://www.aco.nato.int/kfor/about-us/mission.aspx> (10.06.2014).

<http://www.aco.nato.int/kfor/about-us/history.aspx> (15.06.2014).

http://www.letton.ch/lvx_ap14.htm (17.06.2014).

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1244%281999%29 (05.07.2014).

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1160%281998%29 (05.07.2014).

http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/belarus/by_appnc.html (08.08.2014).

<http://www.unmikonline.org/Pages/about.aspx> (21.08.2014).

<http://dosfan.lib.uic.edu/ERC/briefing/dispatch/1991/html/Dispatchv2no36.html> (21.09.2014).

<http://dosfan.lib.uic.edu/ERC/briefing/dispatch/1991/html/Dispatchv2no49.html> (21.09.2014).

<http://www.osce.org/pc/18260> (17.10.2014).

<http://www.osce.org/pc/20335> (17.10.2014).

<http://www.osce.org/pc/25007> (17.10.2014).

<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UNTC/UNPAN019071.pdf> (04.12.2014).

http://www.unosek.org/docref/Statement_of_the_Contact_Group_after_first_Pristina-Belgrade_High-level_meeting_held_in_Vienna.pdf (11.01.2015)

http://www.mfa.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/datumi_priznanja_i_uspostave_diplomatskih_odnosa/?id=6 (13.01.2015).

<https://history.state.gov/countries/syria> (05.02.2015).

<https://history.state.gov/countries/greece> (05.02.2015).

<https://history.state.gov/countries/romania> (05.02.2015).

<https://history.state.gov/countries/lebanon> (05.02.2015).

<https://history.state.gov/countries/montenegro> (05.02.2015).

<https://history.state.gov/countries/bosnia-herzegovina> (05.02.2015).

<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=18240&st=&st1=> (05.02.2015)

<https://history.state.gov/countries/germany#recognition> (05.02.2015).

<https://history.state.gov/countries/kingdom-of-yugoslavia> (05.02.2015).

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html> (20.02.2015)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1514%28XV%29 (05.02.2015).

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/1541%28XV%29 (05.02.2015).

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2625%28XXV%29 (05.02.2015)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2004/613(10.02.2015)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2004/348 (10.02.2015)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2004/932 (10.02.2015)

http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/gena/98818.pdf (17.02.2015)

http://www.worldstatesmen.org/Yugoslavia_1946.txt (03.03.2015).

<http://www.osce.org/kosovo/105907> (13.03.2015).

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1199%281998%29 (13.03.2015).

<http://www.assembly-kosova.org/?cid=2,128,1635> (21.03.2015)

<http://www.assembly-kosova.org/common/docs/Constitution1%20of%20the%20Republic%20of%20Kosovo.pdf> (21.03.2015)

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/mandate.shtml> (23.03.2015).

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PV.5839 (25.03.2015)

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unmik/background.shtml> (25.03.2015)

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2005/709(30.03.2015).

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2006/361 (30.03.2015).

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2002/436 (30.03.2015).

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2005/635 (30.03.2015).

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2008/211 (30.03.2015).

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/PRST/2005/51 (30.03.2015).

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/713%281991%29 (01.04.2015).

http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/eDQPJpOIhS_x2F_6_x2F_ATDfYq0pg_x3D_x3D_ (01.04.2015).

<http://dosfan.lib.uic.edu/ERC/briefing/dispatch/1991/html/Dispatchv2no50.html> (03.04.2015).

<http://www.nytimes.com/1991/12/26/world/end-of-the-soviet-union-bush-lauds-vision-of-soviet-leader.html> (06.04.2015).

<http://www.jta.org/1991/12/27/archive/israel-recognizes-independence-of-all-former-soviet-republics> (06.04.2015).

<http://www.un.org/en/members/growth.shtml> (08.04.2015).

<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15680.pdf> (13.04.2015)

<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15694.pdf>(13.04.2015)

<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf>(13.04.2015)

<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/16010.pdf> (13.04.2015)

<http://unispal.un.org/unispal.nsf/0/7F0AF2BD897689B785256C330061D253> (18.04.2015).

<http://www.dw.de/serbia-rejects-un-plan-for-kosovo/a-2351650> (24.04.2015)

<https://www.rks-gov.net/en-US/Republika/Kosova/Pages/default.aspx> (29.04.2015).

<http://www.unmikonline.org/SGReports/S-2002-62.pdf> (30.04.2015).

<http://www.kosovothankyou.com/> (06.05.2015)

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/541/01/PDF/N0854101.pdf?OpenElement> (15.05.2015)

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/N08/516/55/PDF/N0851655.pdf?OpenElement> (15.05.2015)

<http://mfa.gov.ct.tr/tr/kibris-meselesi/tarihi-perspektif/> (21.05.2015).

<http://history.state.gov/countries/china> (27.05.2015).

<https://history.state.gov/milestones/1969-1976/rapprochement-china> (27.05.2015).

http://www.unosek.org/docref/2006-09-20_-_CG%20_Ministerial_Statement_New%20York (17.03.2015).

EKLER

EK-1

Uluslararası Hukuk Enstitüsü resmi dokümanları, 1936, Nisan, Brüksel

Yeni devletlerin ve yeni hükümetlerin tanınmasını kapsayan resmi kararlar:

Giriş

Uluslararası Hukuk Enstitüsü,

Devletlerin, yeni devletleri ve hükümetleri tanıma ya da tanımama konusundaki güçlerinin birçok ve farklı yollar kullandıkları dikkate alındığında, tanımanın hukuki anlamının ve etkilerini sınırlandırmanın belirlenmesi gerekmektedir.

Devletlerin bağımsızlığı ve hukuki eşitliği dikkate alındığında, kurumlarını özgürce düzenlemek ve değiştirmek için devlet haklarına saygı talep etmektedirler.

Kurumlarında sıkıntı çekebilecekleri konularda değişim yapmak suretiyle devletlerin devamlılığını garanti eden sosyal hakların tatmini açısından gerekli olduğu göz önünde bulundurularak, aşağıdaki resmi kararlar alınmıştır.

Madde 1: Yeni bir devletin tanınması, bir ya da daha fazla devletin özgür kararıyla, oluşan devletin, siyasi olarak organize olmuş insan topluluğunun belirli bir toprak üzerinde mevcudiyetini, diğer devletlerden bağımsız olduğunu ve uluslararası hukukun yükümlülüklerini yerine getirebileceğini ve bu nedenlerle uluslararası toplumun bir üyesi olarak kabul etme niyetlerinin olduğunu gösteren bir düzenlemedir..

Tanıma, açıklayıcı bir etkiye sahiptir;

Varoluşuyla ilgili tüm hukuki etkileriyle yeni devletin mevcudiyeti, bir ya da daha fazla devlet tarafından tanınmamasından etkilenmez.

Madde 2: Tanıma, kamu hukukuna göre ülkesini dış ilişkilerinde temsil etmeye yetkili otoriteden oluşmaktadır.

Madde 3: Tanıma ya kesin ve tamamlanmış (de jure) ya da şartlı ya da bazı hukuki ilişkilere sınırlandırılmıştır (de facto).

Madde 4: De jure tanıma, ya diplomatik ilişki kurulması gibi tanımanın kabul niyetinin açıkça belirten bir pozitif eylemle ya da açık beyan yoluyla sonuçlanabilir. Bu türden bir açıklamanın ya da eylemin eksikliğinde, tanıma elde edilmiş olarak düşünülemez.

Madde 5: De jure tanıma geri alınamaz, sadece tanıma zamanında bağlantısı oluşturulan temel unsurlardan birisinin kesin yok olması durumunda yürürlükten kalkar.

Madde 6: Tanınma zamanında bir devlet tarafından öngörülen yükümlülükler durumunda, bu yükümlülüğü yerine getirmediği başarısızlık, tanımayı feshetme ya da geri alma etkisine sahip değildir ancak, uluslararası yükümlülükleri ihlalin sonuçlarını kapsar.

Madde 7: De jure tanıma, yeni bir devletin bağımsız bir devlet olarak fiilen var olmaya başlamadığı tarihten itibaren etkilerinde geriye yürür. makbul olan, bu tarihin tanıma aktinde kesinlikle belirtilmesi gerektiridir. Yeni bir devletin tanınması, tanınmadan önce kanuna binaen elde ettiği hakları zayıflatmaz.

Madde 8: Bir devletin tanınması, aktin belirlediği sınırlar içerisinde, yeni devletin yürütme, yargı ve diğer otoritelerinin tanınmasının, en sonunda uluslararası hukukun kurallarına göre olacağına işaret etmektedir.

Madde 9: De facto tanıma, ya açık beyanla ya da anlaşma, geçici anlaşma gibi bir amacı olan ya da geçici statüye sahip, tanıma niyeti belirten bir eylemle sonuçlanır.

B. Yeni Hükümetler

Madde 10: Hali hazırda tanınmış bir devletin yeni hükümetinin tanınması, devleti bağlayıcı yeterliliğe sahip olan bir kişi ya da kişi grubunun, devletini temsil etmek ve diğer devletlerle ilişki kurmayı amaçladıklarını iddialarının bir veya birden fazla devlet tarafından kabul edilmesidir.

Madde 11: Tanıma ya kesin ve tamamlanmış (de jure) ya da koşullu veya bazı hukuki ilişkilerle sınırlandırılmıştır (de facto).

Madde 12: Yeni bir hükümetin de jure tanınması, ya diplomatik ilişki kurulması gibi tanımanın kabul niyetinin açıkça belirten bir pozitif eylemle ya da açık beyan yoluyla sonuçlanabilir. Bu türden bir açıklamanın ya da eylemin eksikliğinde, tanıma elde edilmiş olarak düşünülemez.

Madde 13: Tanındığı zaman, bir devlet adına yeni hükümet tarafından öngörülen yükümlülükler konusunda, bu yükümlülüğü yerine getirmedeki başarısızlık, tanımayı feshetme ya da geri alma etkisine sahip değildir ancak, uluslararası yükümlülükleri ihlalin sonuçlarını kapsar.

Madde 14: Yeni bir hükümetin de facto tanınması;

1. Ya açık bir beyanla
2. Kısıtlı amaç ya da geçici statü belirleyen anlaşmalar imzalanmasıyla
3. Ya da yeni hükümetle güncel gelişmelerden dolayı ilişkilerin sürdürülmesiyle ortaya çıkmaktadır.

Madde 15: Bir hükümetin de facto tanınması, yargı, yürütme ve diğer kurumlarının yetkilerinin tanınacağını ve kendi sınırları dışındaki etkilerin eylemlerini bağlayacağını kapsamaması gerekmez.

Madde 16: Yeni bir hükümetin de jure tanınması etkileri bakımından, iktidara geldiği tarihten itibariyle geriye yürür. Yeni hükümetin tanınması, tanınmasından önce kanuna binaen elde ettiği hakları etkilemez.

Madde 17: Bir hükümetin de jure tanınması, yargı, yürütme ve diğer kurumlarının yetkilerinin tanınacağını ve kendi sınırları dışındaki etkilerin eylemlerini bağlaması, bu eylemler önceki bir de facto tanımadan evvel gerçekleştirilmiş olsa bile, uluslararası hukuk kurallarına ve kısmen kamu düzenini sağlayan teamül koşullarına uygun olarak ifade edilir.

Bu sınırdışı etkiler, yeni hükümetin resmi tanınması eylemine dayanmaz. Tanınmanın eksikliğinde bile, özellikle yeni hükümet tarafından uygulanan gücün niteliği dikkate alındığında, bu etkiler doğru adalete ve bireylerin çıkarlarına uygun olarak, yetkili yargı ve yürütme organları tarafından kabul edilmelidir.

EK-2

Sömürge İdaresi Altındaki Ülkelere ve Halklara Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Bildiri

(Genel Kurul'un 1514(XV) sayılı 14 Aralık 1960 tarihli kararı)

Genel Kurul,

Dünya halklarının (milletlerinin) temel insan haklarına insanın vakar ve değerine, erkeklerin ve kadınların ve büyük ve küçük (bütün) milletlerin eşit haklarına olan inançlarını yeniden teyid etmek ve daha geniş hürriyet içinde sosyal gelişmeyi ve daha iyi hayat standartlarının iyileştirmek için Birleşmiş Milletler Şartı'nda ilan ettikleri kararlılığı akılda tutarak, İstikrar ve refahın ve bütün halkların eşit haklarına ve kendi kaderini kendi tayin etme hakkına, ve ırk, cinsiyet, dil veya din ayrımı yapmadan, herkes için insan haklarına ve temel hürriyetlerine evrensel saygı ve riayet ilkelerine dayalı, barışçı ve dostane ilişkilerin şartlarını yaratma ihtiyacının bilincinde olarak,

Bütün bağımlı halkların ihtiras halindeki hürriyet isteğini ve onların bağımsızlıklarını elde etmedeki belirleyici rolünü kabul ederek,

Bu hakların hürriyetlerinin inkarından veya onun önündeki engellerden, gittikçe artan ihtilafların ortaya çıktığını, bunun dünya barışı için ciddi bir tehlike teşkil ettiğinin farkında olarak,

Birleşmiş Milletlerin Vesayet altındaki ve Muhtar olmayan ülkelerde bağımsızlık hareketini kolaylaştırmadaki önemi rolünü göz önünde tutarak,

Dünya halklarının ateşli bir şekilde bütün tezahürleriyle sömürgeciliğin Sona ermesini arzu ettiğini kabul ederek,

Sömürgeciliğin devam etmesinin milletlerarası ekonomik işbirliğinin gelişmesini önlediğine, bağımlı halkların sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesini engellediğine ve Birleşmiş Milletler'in evrensel barış idealine aykırı olduğuna kani olarak,

Halkların doğal zenginliklerini ve kaynaklarını, karşılıklı yararlanma ilkesi ve milletlerarası hukuka istinat eden milletlerarası ekonomik işbirliğinden doğan herhangi bir yükümlülüklerine hanel gelmeksizin, serbest bir şekilde kendi amaçları için tasarruf edebileceklerini teyit ederek,

Kurtuluş sürecinin karşı konulmaz olduğuna ve ciddi buhranlardan sakınmak için sömürgeciliğe ve onunla bağlantılı bütün ayırma ve ayırım yapma uygulamalarına son verilmesi gerektiğine inanarak,

Son senelerde çok sayıda bağımlı ülkenin hürriyet ve bağımsızlığa kavuşmalarını alkışlayarak ve bağımsızlığı henüz kazanmamış olan bu ülkelerde gittikçe artan güçlü hürriyet temayülünü kabul ederek;

Bütün halkların devredilmez tam hürriyet, egemenliklerini kullanma ve millî ülkelerinin tamlığı hakkına sahip olduklarına kani olarak, sömürgeciliği bütün şekil ve tezahürleriyle çabuk ve şartsız olarak sona erdirme zaruretini resmen ilân eder.

Ve o amaçla;

Aşağıdaki hususları beyan eder;

1. Halkların yabancı tahakkümüne, hakimiyetine ve sömürüsüne tabi bulunması temel hakların inkârıdır. Birleşmiş Milletler Şartı'na aykırıdır ve dünya barış ve işbirliği için bir engeldir.

2. Bütün halkların kendi kaderini kendilerinin tayin etme hakkı vardır; o hakka binaen serbest bir şekilde siyasî statülerini tespit ederler ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini serbestçe takip ederler.
3. Siyasî ekonomik, sosyal veya eğitsel hazırlığın yetersiz olması hiçbir surette bağımsızlığı geciktirmenin bir mazereti olmamalıdır.
4. Bağımlı milletlerin tam bağımsızlık haklarını barışçı bir şekilde ve serbestçe kullanmalarına imkân vermek için, onların aleyhine yöneltilmiş olan bütün silahlı hareketler veya her çeşit baskıcı tedbirler sona erecektir; ve millî ülkelerin bütünlüğüne saygı gösterilecektir.
5. Vesayet altındaki ve Muhtar olmayan Ülkelerde veya bağımsızlıklarını henüz elde edememiş olan diğer bütün ülkelerde tam bağımsızlık ve hürriyet haklarını kullanmalarına imkân vermek için, onların serbestçe açıklanmış irade ve arzularına uygun şekilde herhangi bir ırk, itikad veya renk ayırımı yapmadan bütün yetkilerin bu ülkelerin halklarına şartsız ve kayıtsız bir şekilde devri için acil tedbirler alınacaktır.
6. Bir ülkenin millî birliğinin ve ülke bütünlüğünün kısmen veya tamamen bozulmasını amaçlayan herhangi bir teşebbüs Birleşmiş Milletler Şartı'nın amaç ve ilkeleri ile bağdaşmaz.
7. Bütün Devletler, Birleşmiş Milletler Şartı'na, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ne ve bu Bildiri hükümlerine, bütün Devletlerin eşitliğine ve iç işlerine karışmama ve bütün halkların egemen haklarına ve ülke bütünlüğüne saygı esasına göre sadakatle harfîyen riayet edeceklerdir.

EK-3

Declaration on the 'Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and in the Soviet Union' (16 December 1991)

In compliance with the European Council's request, Ministers have assessed developments in Eastern Europe and the Soviet Union with a view to elaborating an approach regarding relations with new states.

In this connection they have adopted the following guidelines on the formal recognition of new states in Eastern Europe and in the Soviet Union:

The Community and its Member States confirm their attachment to the principles of the Helsinki Final Act and the Charter of Paris, in particular the principle of self-determination. They affirm their readiness to recognize, subject to the normal standards of international practice and the political realities in each case, those new States which, following the historic changes in the region, have constituted themselves on a democratic basis, have accepted the appropriate international obligations and have committed themselves in good faith to a peaceful process and to negotiations.

Therefore, they adopt a common position on the process of recognition of these new States, which requires:

- respect for the provisions of the Charter of the United Nations and the commitments subscribed to in the Final Act of Helsinki and in the Charter of Paris, especially with regard to the rule of law, democracy and human rights

- guarantees for the rights of ethnic and national groups and minorities in accordance with the commitments subscribed to in the framework of the CSCE

- respect for the inviolability of all frontiers which can only be changed by peaceful means and by common agreement

- acceptance of all relevant commitments with regard to disarmament and nuclear non-proliferation as well as to security and regional stability

- commitment to settle by agreement, including where appropriate by recourse to arbitration, all questions concerning State succession and regional disputes.

The Community and its Member States will not recognize entities which are the result of aggression. They would take account of the effects of recognition on neighbouring States.

The commitment to these principles opens the way to recognition by the Community and its Member States and to the establishment of diplomatic relations. It could be laid down in agreements.

EK-4

Statement by the Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation

1246-26-08-2008

Russia has recognized the independence of South Ossetia and Abkhazia, mindful of its responsibility for ensuring the survival of their fraternal peoples in the face of aggressive, chauvinistic policy pursued by Tbilisi.

That policy is based on the slogan "Georgia for Georgians" advanced in 1989 by Zviad Gamsakhurdia who tried to implement it in 1992 by abolishing the autonomies in the Georgian territory and ordering Georgian troops to take Sukhum and Tskhinval with a view to enforcing unlawful practices. It was as early as then, that South Ossetia was subjected to genocide. Ossetians fell victim to slaughter and mass expulsion.

Due to self-sacrificing actions by the peoples rising in revolt against the aggressor and efforts undertaken by Russia, it became possible to stop the bloodshed, to negotiate a cease.fire and to establish mechanisms to maintain peace and to address all aspects of the settlement.

Peacekeeping forces in South Ossetia and Abkhazia were created, respectively, in 1992 and 1994, along with the institutional infrastructure to facilitate, with Russia's mediation, confidence building, social and economic rehabilitation and the solution of issues related to political status. Those steps were supported by the UN and the OSCE which got involved in the work of the relevant mechanisms and sent their observers to the zones of conflict.

In spite of certain difficulties, peacekeeping and negotiating mechanisms did work helping to bridge positions and to achieve concrete agreements.

However, prospects for settlement which was already in sight were ruined when, at the end of 2003, the political power in Georgia was taken, by way of revolution, by Mikhail Saakashvili who immediately started to threaten to use force to solve the South Ossetia and Abkhazia problems.

In May 2004, special forces and troops of the Internal Ministry of Georgia were deployed in the zone of the Georgian-Ossetian conflict, and in August that year Georgian troops shelled Tskhinval and tried to take it. With active mediation of Russia, the then Prime Minister of Georgia Zurab Zhvania and the leader of South Ossetia Eduard Kokoity signed a cease.fire protocol and, in November 2004, a document on ways to normalize relations in a step.by.step manner.

After the mysterious death, in February 2005, of Zurab Zhvania, who was a sensible politician, Mikhail Saakashvili categorically rejected all the previously achieved agreements.

That was also the case with regard to the Abkhazian settlement on the basis of the Cease.Fire and Disengagement Agreement signed in Moscow on May 14, 1994. In accordance with the Agreement, collective peacekeeping forces were deployed in the zone of the Georgian-Abkhazian conflict. In addition, the UN Observer Mission in Georgia and the Group of Friends of the UN Secretary General on Georgia were established.

Having brought, in 2006, the Georgian military contingent into the Upper Kodori in violation of all the UN agreements and decisions, Mikhail Saakashvili disrupted the emerging progress in the settlement

process within these mechanisms, including the implementation of the agreements of March 2003 between Vladimir Putin and Eduard Shevardnadze on joint efforts to bring back refugees and establish the railway communication between Sochi and Tbilisi.

Mikhail Saakashvili continued to overtly ignore Georgia's commitments and arrangements within the UN and OSCE and established puppet administrative institutions for Abkhazia and South Ossetia so as to drive the final nail into the coffin of the negotiating process.

All years of Mikhail Saakashvili's rule were marked by his absolute inability to negotiate, continuous provocations and staged incidents in the conflict areas, attacks against Russian peacekeepers, disparaging attitude towards democratically elected leaders of Abkhazia and South Ossetia.

Since the outbreak of the conflicts in Abkhazia and South Ossetia in early 1990s, as a result of Tbilisi actions, Russia has been doing its utmost to contribute to their settlement on the basis of recognition of the territorial integrity of Georgia. Russia has taken this position despite the fact that the proclamation by Georgia of its independence violated the right of Abkhazia and South Ossetia to self-determination. In accordance with the Law of the USSR "On the procedure for addressing the issues related to the secession of a Union's Republic", autonomous entities that formed part of Union's Republics were entitled to resolve themselves the issues of their stay within the Union and their state legal status in case of the secession of the Republic. Georgia prevented Abkhazia and South Ossetia from exercising that right.

Nevertheless, Russia consistently followed its policy, performed its peacekeeping and mediating functions in good faith, sought to contribute to attaining peace agreements, showed restraint and patience in case of provocations. Our positions remained intact even after the unilateral declaration of independence by Kosovo.

By the aggressive attack against South Ossetia on the night of 8 August 2008, which resulted in numerous human losses, including among the peacekeepers and other Russian citizens, and by the preparation of a similar action against Abkhazia, Mikhail Saakashvili has himself put paid to the territorial integrity of Georgia. Using repeatedly brutal military force against the peoples, whom, according to his words, he would like to see within his State, Mikhail Saakashvili left them no other choice but to ensure their security and the right to exist through self-determination as independent States.

It is hardly possible that Mikhail Saakashvili did not realize the consequences with which an attempt to resolve the Abkhaz and South Ossetian conflicts by force was fraught. As early as in February 2006, he said in an interview: "I will never give an order to start a military operation. I do not want people to die since blood in the Caucasus means blood not even for decades but for centuries". Thus, he knew what he was doing.

One should not forget about the role of those who have been conniving all those years with the military regime of Mikhail Saakashvili, who have been supplying offensive weapons to him in violation of OSCE and EU rules, who have been discouraging him from assuming obligations not to use force, who have been fostering a feeling of impunity in him, inter alia, as regards his authoritarian actions aimed at stamping out dissent in Georgia. We know that at some stage the external patrons of Mikhail Saakashvili tried to prevent him from reckless military adventures; however it is obvious that he completely went out of control. We are concerned about the fact that some failed to draw objective conclusions from the aggression. The vague hopes for the implementation of the joint initiative of the Presidents of Russia and France of August

12, 2008, soon vanished into thin air when Tbilisi actually rejected this initiative and the advocates of Mikhail Saakashvili did his bidding. What is more, the USA and some European states promise Mikhail Saakashvili protection of NATO, call for rearming the Tbilisi regime and even start to deliver new shipments of weapons. This is an overt invitation to new reckless ventures.

Taking into account the appeals of South Ossetian and Abkhaz peoples, of the Parliaments and Presidents of both Republics, the opinion of the Russian people and both Chambers of the Federal Assembly the President of the Russian Federation decided to recognize the independence of South Ossetia and Abkhazia and to conclude treaties of friendship, cooperation and mutual assistance with them.

Making this decision, Russia was guided by the provisions of the Charter of the United Nations, the Helsinki Final Act and other fundamental international instruments, including the 1970 Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations among States. It should be noted that in accordance with the Declaration, every State has the duty to refrain from any forcible action which deprives peoples of their right to self-determination and freedom and independence, to adhere in their activities to the principle of equal rights and self-determination of peoples, and to possess a government representing the whole people belonging to the territory. There is no doubt that Mikhail Saakashvili's regime is far from meeting those high standards set by the international community.

Russia has sincere good and friendly feelings towards the Georgian people, and is confident that Georgia will eventually find worthy leaders who would be able to show proper concern over their country and develop mutually respectful, equal, and good-neighbourly relations with all the peoples of the Caucasus. Russia will stand ready to contribute to this in every way.

August 26, 2008

EK-5

Declaration on Yugoslavia (16 December 1991)

The European Community and its member States discussed the situation in Yugoslavia in the light of their guidelines on the recognition of new states in Eastern Europe and in the Soviet Union. They adopted a common position with regard to the recognition of Yugoslav Republics. In this connection they concluded the following:

The Community and its member States agree to recognise the independence of all the Yugoslav Republics fulfilling all the conditions set out below. The implementation of this decision will take place on January 15, 1992.

They are therefore inviting all Yugoslav Republics to state by 23 December whether:

- they wish to be recognized as independent States
- they accept the commitments contained in the above mentioned guidelines
- they accept the provisions laid down in the draft Convention
- especially those in Chapter II on human rights and rights of national or ethnic groups under consideration by the Conference on Yugoslavia
- they continue to support the efforts of the Secretary General and the Security Council of the United Nations, and the continuation of the Conference on Yugoslavia.

The application of those Republics which reply positively will be submitted through the Chair of the Conference to the Arbitration Commission for advice before the implementation date.

In the meantime, the Community and its member States request the UN Secretary General and the UN Security Council to continue their efforts to establish an effective cease-fire and promote a peaceful and negotiated outcome to the conflict. They continue to attach the greatest importance to the early deployment of a UN peace-keeping force referred to in UN Security Council Resolution 724.

The Community and its member States also require a Yugoslav Republic to commit itself, prior to recognition, to adopt constitutional and political guarantees ensuring that it has no territorial claims towards a neighbouring Community State and that it will conduct no hostile propaganda activities versus a neighbouring Community State, including the use of a denomination which implies territorial claims.

EK-6

Badinter Raporu Orjinal Metni

EC - Arbitration Commission of the European Conference on Yugoslavia

The Arbitration Commission of the Conference on Yugoslavia (commonly known as Badinter Arbitration Committee) was a commission set up by the Council of Ministers of the European Economic Community on 27 August 1991 to provide the Conference on Yugoslavia with legal advice. Between November 1991 and the middle of 1993, the Arbitration Commission handed down a series of opinions on "major legal questions" raised by the conflict between several republics of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRY) and pertaining to the fragmentation of Yugoslavia.

Opinion No 1 (Dissolution of SFRY): asked if some republics seceded from SFRY, which, as Serbia and Montenegro had claimed, continues to exist, or did SFRY dissolve and all of the republics were equal successors to the SFRY. The commission replied that "the Socialist Federative Republic of Yugoslavia is in the process of dissolution".

Opinion No 2 (Self-determination): "Does the Serbian population in Croatia and Bosnia and Herzegovina, as one of the constituent peoples of Yugoslavia, have the right to self-determination?" The commission concluded that "that the Serbian population in Bosnia and Herzegovina and Croatia is entitled to all the rights concerned to minorities and ethnic groups" and "that the Republics must afford the members of those minorities and ethnic groups all the human rights and fundamental freedoms recognized in international law, including, where appropriate, the right to choose their nationality".

Opinion No. 3 (Borders): "Can the internal boundaries between Croatia and Serbia and between Bosnia and Herzegovina and Serbia be regarded as frontiers in terms of public international law?" Applying the principle of *uti possidetis*, the commission concluded that "the boundaries between Croatia and Serbia, between Bosnia and Herzegovina and Serbia, and possibly other adjacent independent states may not be altered except by agreement freely arrived at" and "except where otherwise agreed, the former boundaries become frontiers protected by international law."

Opinion No 4 (Bosnia and Herzegovina): asked whether the independence of Bosnia and Herzegovina should be recognized. The Commission decided that it should not at the time, because unlike the other republics seeking independence, Bosnia and Herzegovina had not yet held a referendum on independence.

Opinion No 5 (Croatia): considered the application of Croatia for the recognition of its independence. The Commission ruled that Croatia's independence should not yet be recognized, because the new Croatian Constitution did not incorporate the protections for minorities required by European Community. In response, to this decision, the President of Croatia wrote to Robert Badinter giving assurances that this deficit would be remedied, and given these assurances the European Community recognized Croatia.

Opinion No 6 (Macedonia): recommended that the European Community accept the request of the Republic of Macedonia for recognition, holding that the Republic had given the necessary guarantees to respect human rights and international peace and security. The EC was initially reluctant to accept the recommendations because of Greek opposition.

Opinion No 7 (Slovenia): recommended that the EC recognize Slovenia.

Interlocutory Decision: rejected Serbian and Montenegrin objections to its competence to respond to three references, which resulted in Opinions 8, 9 and 10.

Opinion No 8 (Completion of the process of the dissolution of the SFRY): decided that the legal process had completed, and that the SFRY no longer existed.

Opinion No 9 (Settlement of problems of state succession): considered how the problems of state succession resulting from the cessation of the SFRY should be resolved. It ruled that they should be resolved by mutual agreement between the successor states, with an equitable division of the international assets and obligations of the former SFRY. It also decided that the membership of the SFRY in international organizations could not be continued by any successor state, but that each state would have to apply for membership anew.

Opinion No 10 (Federal Republic of Yugoslavia - Serbia and Montenegro): ruled that the FRY (Serbia and Montenegro) could not legally be considered a continuation of the former SFRY, but was rather a new state. Thus the EC should not automatically recognize the FRY, but apply to it the same criteria applied to the recognition of the other post-SFRY states.

Criticism of Opinion No 3: Apart from principles of international law, the Badinter Commission sought to justify the relevance of the Badinter Borders Principle by reference to Article 5 of the 1974 Constitution of Yugoslavia. The Commission said that the Badinter Borders Principle applies all the more readily to the Republics since Article 5, 2 and 4 of the Constitution of the SFRY stipulated that the Republics' territories and boundaries could not be altered without their consent; in that, it was guilty of selective quoting of Article 5:

(1) The territory of the SFRY is indivisible and consists of the territories of its socialist republics.

(2) A republic's territory cannot be altered without the consent of that republic, and the territory of an autonomous province - without the consent of that autonomous province.

(3) A border of the SFRY cannot be altered without the concurrence of all republics and autonomous provinces.

(4) A border between republics can only be altered on the basis of their agreement, and in the case of a border of an autonomous province - on the basis of its concurrence.

Relying on Article 5, 2 and 4, the Commission ignored Article 5, 1 and 3 and was justifying the division of the SFRY and the alteration of its international borders in violation of these provisions. Furthermore, it can be argued that the territorial integrity of republics and the sanctity of their borders referred to in Article 5, 2 and 4 only applied in the context of the Yugoslav state whose own territorial integrity and borders remained in place. A republic seeking to violate Article 5, 1 and 3 could hardly reap the guarantees contained within.

Accordingly, neither the international law principles of respect for the territorial *status quo* and *uti possidetis* nor the provisions of Article 5 of the Constitution of the SFRY (1974) provides any justification for the Badinter Borders Principle.

ÖZGEÇMİŞ

Ayça EMİNOĞLU, 04.12.1975 tarihinde Ankara'da doğdu. İlk ve Orta öğrenimini Trabzon'da tamamladıktan sonra, 1993-1994 öğretim yılında Yakın Doğu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde lisans eğitimine başladı. 1996-1997 öğretim yılında lisans eğitimini tamamladıktan sonra, 2006-2007 öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans programına kaydoldu. 2009 yılında Yüksek Lisans eğitimini tamamlayarak Bilim Uzmanı ünvanını almıştır. 2011-2012 öğretim yılında KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Doktora programına başlamıştır.

2006 yılından beri Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır. Ayça EMİNOĞLU, evli olup, İngilizce bilmektedir.